

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

**Στρατηγικές Απολογίας του Ελληνικού
Πολιτικού Προσωπικού για την Οικονομική
Κρίση στην Ελλάδα στα Διεθνή Μέσα
Ενημέρωσης**

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ
Γιασεμή Γ. Γεωργαλιού

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
Αθανάσιος Ν. Σαμαράς

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΪΟΣ 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Επικοινωνία και Νέα
Δημοσιογραφία*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Στρατηγικές Απολογίας του Ελληνικού Πολιτικού
Προσωπικού για την Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα στα
Διεθνή Μέσα Ενημέρωσης

Γιασεμή Γ. Γεωργαλιού

Επιβλέπων Καθηγητής
Αθανάσιος Ν. Σαμαράς

Μάιος 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Στρατηγικές Απολογίας του Ελληνικού Πολιτικού Προσωπικού για την Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα στα Διεθνή Μέσα Ενημέρωσης

Γιασεμή Γ. Γεωργαλιού

**Επιβλέπων Καθηγητής
Αθανάσιος Ν. Σαμαράς**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2017

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία μελετάται η απολογία στον πολιτικό λόγο του ελληνικού πολιτικού προσωπικού για την ελληνική οικονομική κρίση. Συγκεκριμένα εξετάζεται η χρήση στρατηγικών απολογίας από τέσσερις έλληνες πολιτικούς σε συνεντεύξεις που παραχώρησαν σε διεθνή Μέσα την περίοδο 2009-2016.

Διερευνάται η Απολογία, ως είδος της ρητορικής και ως έκφραση ειλικρινούς συγγνώμης. Επίσης μελετάται η λειτουργία της ως αυτό-υπεράσπιση - επανόρθωση της εικόνας στα πλαίσια της διαχείρισης μίας κρίσης ή στα πλαίσια χάραξης μίας πολιτικής καμπάνιας. Δύο διαφορετικές ανταγωνιστικές λειτουργίες, (α) η λογική της διεθνούς πολιτικής επικοινωνίας με στόχο την επανόρθωση της εικόνας της Ελλάδας για το διεθνές κοινό (β) η λογική του κόμματος σε εθνικό επίπεδο με στόχο την επανόρθωση του πολιτικού προσώπου ή του πολιτικού κόμματός του. Αμφότερες περιλαμβάνουν την άρνηση των κατηγοριών, τη διαχείριση του παιγνίου απόδοσης ευθυνών και την αποκατάσταση της εικόνας μέσω των στρατηγικών απολογίας. Ποια από τις δύο λειτουργίες διαπιστώνεται σε κάθε περίπτωση; Πώς επιδρούν οι ανωτέρω λειτουργίες στην επιλογή των στρατηγικών απολογίας και ποιο είναι το αποτέλεσμα για την ανάταξη της εικόνας της Ελλάδας;

Τα ανωτέρω δεδομένα συνθέτουν ερωτήματα και υποθέσεις εργασίας τα οποία απαντώνται κατόπιν ανάλυσης περιεχομένου των συνεντεύξεων του Παπανδρέου, του Τσίπρα, του Βαρουφάκη και του Σαμαρά σε διεθνή ψηφιακά, ραδιοτηλεοπτικά Μέσα και στον διεθνή τύπο. Τα ανωτέρω πολιτικά πρόσωπα διετέλεσαν μέλη Κυβερνήσεων κατά την κρίσιμη εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Επίσης, προέρχονται από διαφορετικό πολιτικό κόμμα και ιδεολογικό χώρο. Ως εκ τούτου αποτελούν ένα αντιπροσωπευτικό και επαρκές δείγμα ανάλυσης. Οι συνεντεύξεις κωδικοποιούνται σε μία κλείδα παρατηρήσεων σε επίπεδο ερώτησης- απάντησης. Ενδεικτικά, αναλύονται τα είδη, η συχνότητα χρήσης και οι συσχετισμοί των στρατηγικών απολογίας. Τέλος ερευνάται η επανόρθωση εικόνας σε επίπεδο προσώπου, κόμματος, χώρας, οι τάσεις προτίμησης ορισμένων στρατηγικών από συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα προς συγκεκριμένα Μέσα

ενημέρωσης με κριτήριο -την συγγενή ή αντίθετη- πολιτική ιδεολογία ή τις σχέσεις του πολιτικού προσώπου και της Ελλάδας με τη χώρα- έδρα του Μέσου ενημέρωσης.

Abstract

This study investigates the employment of the rhetoric of apologia and image repair strategies with regard to the Greek financial crisis in the political discourse of Greek politicians. In particular, the focus is on the interviews that four prominent Greek politicians gave to international media in the period 2009-2016.

In a theoretical context, apology is examined both as a rhetorical genre as well as an expression of a sincere apology - mortification. Its function is further explained as self-defense - image-repair during a crisis and as part of the preparation of a political campaign. Two different modus operandi, two competing sets of strategic considerations undermines the employment of apology discourse: (a) the rationale of international political communication with an underlying cause of repairing Greece's nation image for an international audience (b) the rationale of Greek domestic party/political communication with an underlying cause of repairing the politicians' either personal or party image for domestic audiences. Both rationales involve the refutation of attacks, the management of blame games and the restoration of images through strategies of apology. Which of the two campaign modes operates in each occasion? How does the employment of the particular campaign mode affects the choice of strategies of apologies and what is the final effect it has upon the (re)formulation of the nation image of Greece.

These data raise questions and generate assumptions which are answered through an analysis of the content of the interviews of Papandreou, Tsipras, Y. Varoufakis and A. Samaras in international digital and broadcast media and in the international press. These politicians were members of the government during the crucial period in question. Moreover, they come from different political parties and support different ideologies; therefore, they constitute a representative and adequate sample for analysis. The interviews have been arranged on a question-answer basis. Indicatively, the analysis includes the different kinds of strategies implemented, the frequency of use and their combinations. Finally, it investigates image repair on various levels, (individual, party, country-level), the tendency of specific politicians to prefer the use of specific strategies in specific media on the basis of related or opposite ideology or the relations

of the politician and Greece with the medium's country of origin and finally the image of Greece that emerges from this interview.

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας διατριβής οφείλεται σε ορισμένους ανθρώπους που χωρίς την πολύτιμη συνεισφορά τους η ολοκλήρωσή της δε θα είχε καταστεί εφικτή. Θα ήθελα, ως εκ τούτου, να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στα πρόσωπα αυτά.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου και τους διδάσκοντες του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω στην ακαδημαϊκή υπεύθυνη του προγράμματος, κυρία Σοφία Ιορδανίδου, για την οργάνωση και την αποτελεσματικότητα του προγράμματος, για την κατανόηση, την υποστήριξη της και την συμβολή της στην πρόοδο και κατάρτιση όλων των συμμετεχόντων.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Αθανάσιο Σαμαρά, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθώς και για την ουσιαστική υποστήριξη και καθοδήγηση που μου παρείχε. Τον ευχαριστώ θερμά για την ενθάρρυνση, τις εξαιρετικά εύστοχες παρατηρήσεις και τις καίριες συμβουλές του και κυρίως για την έμπνευση που μου πρόσφεραν οι συζητήσεις μας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βαθέων την οικογένειά μου και ιδιαίτερα τη μητέρα μου, για την υπομονή, την υποστήριξη και τη φροντίδα άλλων καθημερινών υποχρεώσεων ώστε να μπορώ να εργάζομαι απερίσπαστη κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή	1
2	Απολογία	3
2.1.	Ρητορική και Απολογία	3
2.1.1.	Ορισμός της Απολογίας υπό Στενή Έννοια	5
2.2.	Φύση και Εξέλιξη της Απολογίας.....	6
2.3.	Κατηγορία και Απολογία	9
2.4.	Αναγνωρίζοντας την Απολογία	10
2.5.	Το Κοινό της Απολογίας	13
2.6.	Δημόσια και Διακρατική Απολογία	13
2.7.	Απολογία και Εικόνα	16
2.7.1.	Επανόρθωση της Εικόνας	17
3	Πολιτική , Κρίση και Απολογία	20
3.1.	Διαχείριση Κρίσεων και Απολογία	20
3.1.1.	Θεωρία των Παραγωγικών Αιτιών – Παραγωγικά Αίτια της Κρίσης	25
3.2.	Λογική της Εκστρατείας και Απολογία	28
3.3.	Πολιτική Απολογία και Κρίση	31
4	Στρατηγικές Απολογίας	36
4.1.	Εισαγωγικά	36
4.2.	Ρητορικές Στάσεις	37
4.3.	Η Τυπολογία του Benoit	39
4.4.	Από την Ειλικρινή Συγγνώμη στην Μεταμέλεια και στην Εξιλέωση. Η Σχέση τους Με τον «Εξαγνισμό» του Benoit	50

5	Μέσα ενημέρωσης και Πολιτική Απολογία	54
5.1.	Συνέντευξη και Πολιτική Απολογία	56
5.1.1.	Η Επίθεση ως Ερώτηση και ως Απάντηση	57
6	Ιστορικό Πλαίσιο: Οικονομική Κρίση και Πολιτική στην Ελλάδα, 2009-2016	60
6.1.	Ελληνική Οικονομική Κρίση και Πολιτικά Πρόσωπα	60
6.2.	Η Εικόνα της Ελλάδας στα Διεθνή Μέσα ενημέρωσης 2009-2016	68
7	Μεθοδολογία	81
7.1.	Η Χώρα του Μέσου Ενημέρωσης ως Κριτήριο Επιλογής των Συνεντεύξεων.....	81
7.2.	Επιμέρους Θέματα της Οικονομικής Κρίσης.....	82
7.3.	Τα Χρονικά Διαστήματα Παραχώρησης των Συνεντεύξεων και η Θεσμική Θέση των Πολιτικών Προσώπων	88
7.4.	Ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου και Ποσοτικοποίηση Δεδομένων	89
8	Συνολικά Αποτελέσματα – Γενικές Παρατηρήσεις	91
8.1.	Χρήση Στρατηγικών Απολογίας στον Λόγο του Γιώργου Παπανδρέου.....	91
8.2.	Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αντώνη Σαμαρά	100
8.3.	Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αλέξη Τσίπρα	105
8.4.	Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Γιάννη Βαρουφάκη	112
8.5.	Απαντήσεις στα Ερευνητικά Ερωτήματα και Έλεγχος των Υποθέσεων Εργασίας βάσει των Συνολικών Αποτελεσμάτων	119
9	Αποτελέσματα με Κριτήριο την Έδρα του Μέσου Ενημέρωσης	125
9.1.	Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Γιώργο Παπανδρέου	125

9.2.	Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αντώνη Σαμαρά	126
9.3.	Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αλέξη Τσίπρα	128
9.4.	Στρατηγικές Απολογίας από τον Γιάνη Βαρουφάκη	130
9.5.	Στρατηγικές Απολογίας και Επανόρθωση της Εικόνας από τους Συνεντευξιαζόμενους στα Ισπανικά Μέσα ενημέρωσης	132
9.6.	Στρατηγικές Απολογίας και Επανόρθωση της Εικόνας στα Μέσα ενημέρωσης των Κρατών- Μελών της Ευρωζώνης	134
10	Αποτελέσματα βάσει των Χρονικών Διαστημάτων Παραχώρησης των Συνεντεύξεων και των Θεσμικών Θέσεων των Συνεντευξιαζόμενων.....	138
11	Συμπεράσματα.....	145

Παραρτήματα

A Κλείδα Παρατηρήσεων

B Στρατηγικές Απολογίας και Επίπεδα Επανόρθωσης Εικόνας- Κριτήριο: Χώρα Μέσου Ενημέρωσης

B.1. Γιώργος Παπανδρέου

B.2. Αντώνης Σαμαράς

B.3. Αλέξης Τσίπρας

B.4. Γιάνης Βαρουφάκης

Γ Επανόρθωση της Εικόνας για τον Γιάνη Βαρουφάκη : Χρονικά Διαστήματα Παραχώρησης Συνέντευξης και Έδρα Μέσων ενημέρωσης

Δ Συνδυασμοί και Ρητορικές Στάσεις σε Επίπεδο Απάντησης

Δ.1. Γιώργος Παπανδρέου

Δ.2. Αντώνης Σαμαράς

Δ.3. Αλέξης Τσίπρας

Δ.4. Γιάνης Βαρουφάκης

Βιβλιογραφία 148

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Την άνοιξη του 2010, διαπιστώθηκε η αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος της Ελλάδας σε επίπεδα τα οποία καθιστούσαν το δημόσιο χρέος μη βιώσιμο. Η ελληνική Κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου αδυνατούσε πλέον να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές με συνέπεια τον άμεσο κίνδυνο στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η Κυβέρνηση Παπανδρέου, στην προσπάθεια να αποφύγει ενδεχόμενη χρεοκοπία και με σκοπό να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές, κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Οι ανωτέρω θεσμοί συγκρότησαν από κοινού έναν «Μηχανισμό Στήριξης» για την Ελλάδα. Οι όροι που τέθηκαν για τη χρηματοδότηση της χώρας από τον μηχανισμό στήριξης αφορούσαν μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και, ειδικότερα, μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης (μνημόνιο 1). Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν την Κυριακή 2 Μαΐου 2010. Η δημοσιονομική ανισορροπία της ελληνικής οικονομίας εξακολούθησε και έναν χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011, ψηφίστηκε από την ελληνική Βουλή ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα μέτρων λιτότητας και περικοπών. Επιπλέον, τέθηκε θέμα αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους ώστε, μακροπρόθεσμα, να καταστεί βιώσιμο.

Η υπαγωγή στον Μηχανισμό και η ψήφιση των πρώτων μέτρων σηματοδότησε μία σειρά μνημονίων λιτότητας ως εγγύηση για εκ νέου χρηματοδότηση της χώρας. Ο αντίκτυπος της συνεχιζόμενης ύφεσης και της οικονομικής δυσχέρειας στην ελληνική κοινωνία ενίσχυσαν τις παθογένειες του ελληνικού συστήματος και μετέτρεψαν την κρίση σε ανθρωπιστική. Αστάθεια χαρακτήρισε το πολιτικό σκηνικό της χώρας καθώς η αντιμετώπιση της κρίσης και οι παράμετροί της αποτέλεσαν τη σημαντικότερη μεταβλητή των πολιτικών αποφάσεων. Το διάστημα 2009 - 2016 χαρακτηρίζεται από την έλλειψη εμπιστοσύνης του εκλογικού σώματος, τον σχηματισμό Κυβερνήσεων συνεργασίας ελλείψει αυτοδυναμίας του πρώτου κόμματος και τη defacto κατάργηση της συνταγματικά οριζόμενης τετραετίας διεξαγωγής εκλογών λόγω της πολιτικής αστάθειας. Το ζήτημα της εθνικής κυριαρχίας και της συμμετοχής της χώρας στην

ευρωζώνη και η άνοδος της ακροδεξιάς αποτέλεσαν επίσης καίρια πεδία προβληματισμού με αφορμή την κρίση.

Οι ευθύνες για την οικονομική κρίση και τα επιμέρους ζητήματά της αποδίδονται στο ελληνικό πολιτικό προσωπικό, τόσο από τους Έλληνες πολίτες όσο και από το διεθνές κοινό, πολίτες και θεσμικούς δρώντες και όργανα. Τα διεθνή Μέσα ενημέρωσης διαμεσολαβούν την επικοινωνία των Ελλήνων πολιτικών για την οικονομική κρίση και αποδίδουν αντίστοιχα ευθύνες.

Στόχο της τρέχουσας μελέτης αποτελεί η διερεύνηση της στάσης των Ελλήνων πολιτικών στις ευθύνες που τους αποδίδονται από τα διεθνή Μέσα ενημέρωσης για την ελληνική οικονομική κρίση. Αναλαμβάνουν την ευθύνη για τους λάθος χειρισμούς τους, ζητούν συγγνώμη εκφράζοντας λύπη ή καταφεύγουν σε διαφορετικές τακτικές και γιατί; Η εν λόγω σκέψη αποτελεί την αφετηρία της έρευνας και τη συγκρότηση του θεωρητικού πλαισίου (κεφ.2-6).

Συγκεκριμένα, στο θεωρητικό μέρος της εργασίας πραγματοποιείται, αρχικά, η μελέτη της απολογίας ως ρητορικό είδος. Η διαδικασία της διάδοσης της απολογητικής πρακτικής διερευνάται στο πλαίσιο της εξέλιξής της, πρώτον, ως είδος της ρητορικής και, δεύτερον, σε συνάρτηση με την παγκοσμιοποίηση. Η πρώτη διάσταση αφορά τον διαχρονικό μετασχηματισμό των ρητορικών γενών και την υιοθέτησή τους σε εθνικό, πολιτικό, κοινωνικό πεδίο διαλόγου ενώ η δεύτερη, διευρύνει το πεδίο των διαθέσιμων ρητορικών πηγών για τα σύγχρονα δημόσια πρόσωπα (Kamprf, 2009: 258).

Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, αρχικά, πραγματοποιείται, η μελέτη της απολογίας ως ρητορικό είδος: επεξηγείται η έννοια της, η εξέλιξή της και ο σκοπός της. Έπειτα, διευκρινίζεται η φύση της πολιτικής απολογίας ως δημόσιας απολογίας και ως απολογίας στην περίπτωση μίας κρίσης. Αποσαφηνίζεται η λογική της δράσης των πολιτικών και των Μέσων ενημέρωσης και η αλληλεπίδρασή τους στην πολιτική απολογία. Διερευνώνται τα αίτια και η διαχείριση κρίσεων καθώς και η ανάπτυξη και τα χαρακτηριστικά μίας πολιτικής συνέντευξης. Οι ιδιαιτερότητες και οι ποικίλες εξελίξεις στις χώρες των Μέσων ενημέρωσης καθώς και οι σχέσεις τους με την Ελλάδα, συνθέτουν το αντιληπτικό πλαίσιο υπό το οποίο συγκροτείται και προβάλλεται η εικόνα της χώρας στο κρίσιμο χρονικό διάστημα 2009-2016. Οι παράγοντες αυτοί, με τη σειρά τους, επιδρούν στην ανάπτυξη της συνέντευξης και στη στάση των πολιτικών υποκειμένων. Ακολουθεί η ερευνητική μεθοδολογία και η ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Κεφάλαιο 2

Απολογία

2.1. Ρητορική και Απολογία

Ρητορική ονομάζεται η τέχνη της σύνθεσης λόγου. Ο όρος «τέχνη» στην αρχαιότητα δήλωνε επιδεξιότητα για εκτέλεση δραστηριότητας για τη δημιουργία έργου. Συγκεκριμένα, η ρητορική αποτελεί ένα σύνολο οδηγιών ή κανόνων που δύνανται να διδαχθούν και να ακολουθηθούν αυξάνοντας τις πιθανότητες επιτυχίας κάποιου ως ρήτορα (Κακριδής, 2012). Ο Αριστοτέλης όρισε την ρητορική ως την ικανότητα «να βρίσκουμε σε κάθε επιμέρους περίπτωση τα μέσα με τα οποία μπορούμε να γίνουμε πειστικοί και να κερδίσουμε τους ακροατές μας» (Αριστοτέλης, εκδ. 2002: 84).

Όταν η ρητορική πράξη περιλαμβάνει δημόσια συζήτηση και κρίση από το ακροατήριο παρατηρούνται συχνά διαφωνίες στην αναγνώριση του κεντρικού ζητήματος. Η θεωρία των στάσεων, από τον Ερμαγόρα κατά τον 3^ο π.χ. αιώνα, συμβάλλει στην αναγνώριση και αποσαφήνιση του βασικού νοήματος του θέματος. Η «στάση» ενός δημόσιου διαλόγου αποτελεί τμήμα της ρητορικής, κατά τη φάση της «εφεύρεσης»¹ όπου ο ρήτορας αναζητά και βελτιώνει τις ιδέες που αναπτύσσουν την δική του οπτική για το θέμα. Ο Hubbel (όπως αναφέρεται στο Marsh, 2005: 42) μετονομάζει τη «στάση» σε «ζήτημα», το οποίο αποτελεί «την πρώτη σύγκρουση ισχυρισμών που προκύπτουν από την άμυνα, την υπεράσπιση ή την απάντηση σε μία κατηγορία». Από τις αναλύσεις των Κικέρωνα και Κοϊντιλιανού διαπιστώνεται ότι ο Ερμαγόρας είχε διατυπώσει τέσσερις στάσεις, οι οποίες ιεραρχικά καταγράφονται ως : Η στάση του «στοχασμού» ή του «γεγονότος» που περιλαμβάνει το ερώτημα: «το διέπραξες;» και την απάντηση: «όχι». Αν η υπεράσπιση αδυνατεί να αρνηθεί την πράξη, τότε ερωτάται: «ήταν η πράξη άδικη;» (δεύτερη στάση του «ορισμού»). Αν η υπεράσπιση αδυνατεί να αρνηθεί ότι η πράξη ήταν άδικη, εξετάζεται η τρίτη στάση, η «ποιότητα»: «Σε ποιο βαθμό μπορούμε να δικαιολογήσουμε ή να συγχωρέσουμε την πράξη;» Η τελευταία, τέταρτη στάση της «δικαιοδοσίας», περιλαμβάνει το ερώτημα: «έχουμε το δικαίωμα να κρίνουμε;» Η

---

¹Εφεύρεση ορίζεται ως η τέχνη της ανακάλυψης ιδεών μίας επικείμενης αγόρευσης.

διαδικασία των στάσεων, σχεδόν πάντοτε, περιγράφεται ως μία δικαιοδοτική, δικαστική λειτουργία (Marsh, 2005: 42). Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση οι στάσεις εφαρμόζονται στα γένη της ρητορικής που περιγράφηκαν από τον Αριστοτέλη.

Η αριστοτελική ιδέα μίας κατάλληλα σχεδιασμένης ρητορικής προϋποθέτει ότι η πειθώ μεταφράζει το θεωρητικό περιεχόμενο της πολιτικής σε πολιτειακή οργάνωση και αγωγή του πολίτη. Η αριστοτελική λογική αποτέλεσε μία μέθοδο αναζήτησης της αλήθειας κατά τα πρώτα χρόνια της ακμής της δυτικής επιστημολογίας (Wheeler, 2013:30). Στην περίπτωση του δικανικού λόγου, η διάπραξη του αδικήματος εξετάζεται, κατά τον Αριστοτέλη, σε σχέση με τους νόμους ή σε σχέση με τα άτομα: Το αδίκημα αφορά ένα άτομο ή ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Αριστοτέλης, εκδ.2002: 94-95). Έτσι, η υπεράσπιση έναντι μίας κατηγορίας, γίνεται αντιληπτή στα πλαίσια της ηθικής και της πολιτικής. Οι επιλογές υπεράσπισης του εαυτού στην αρχαία Ελλάδα περιορίζονταν σε συγκεκριμένα φάσματα της πολιτικής ζωής όπου ο κατηγορούμενος συχνά προσλάμβανε έναν ρήτορα για να τον υπερασπίσει. Σύμφωνα με την Foss (2009: 137) οι «προσλαμβανόμενες απαιτήσεις των καταστάσεων» (situational expectations) εξέλιξαν τις παραπάνω ρητορικές μορφές σε ουσιώδεις απαντήσεις υπό τη μορφή της απολογίας.

Συνεπώς, η σχέση της ρητορικής και της πειθούς με την απονομή της δικαιοσύνης και την υπεράσπιση έναντι κατηγοριών από την αρχαιότητα ακόμη ήταν άρρηκτη. Με το πέρασμα δε του χρόνου συνδέθηκε με την πολιτική, είτε, κατά την αριστοτέλεια προσέγγιση, είτε, κατά τον Κικέρωνα, ως προϋπόθεση της πολιτικής αρετής. Υπό μία περισσότερο σύγχρονη προσέγγιση του Kennedy (1963: 35), ο ρήτορας διαθέτει τη δυνατότητα να ανατρέψει τα «υπέρ του αδίκου και του εσφαλμένου» επιχειρήματα του συνομιλητή και να αμυνθεί χρησιμοποιώντας πειστικά επιχειρήματα που επιλέγονται βάσει των πεποιθήσεων, των εγγυήσεων και των αξιών του «κοινού - στόχου», δηλαδή του προς πειθώ κοινού. Η απολογία συνιστά έναν τύπο ρητορικού γένους που έχει προσελκύσει ιδιαίτερη προσοχή από τον ακαδημαϊκό χώρο σχετικά με τα χαρακτηριστικά του και από την επιστημονική έρευνα σχετικά με τη μορφή και τη λειτουργία του (Downey, 1993: 42). Έχει καταστεί αντικείμενο μελέτης σε κλάδους όπως η φιλοσοφία, η γλωσσολογία, η νομική και η διαπολιτισμική επικοινωνία (Coombs κ.ά., 2010: 341).

2.1.1.Ορισμός της Απολογίας υπό Στενή Έννοια

Υπό στενή, λεξικολογική προσέγγιση, (Μπαμπινιώτης, 2002: 247), η λέξη «απολογία» ταυτίζεται με «τη γραπτή ή προφορική ομιλία κάποιου, προκειμένου να υπερασπίσει τον εαυτό του ή να δώσει γενικά εξηγήσεις για μία κατηγορία εναντίον του». Το ρήμα «απολογούμαι», σημαίνει απάντηση σε κατηγορίες αλλά και δικαιολόγηση της άδικης πράξης. Αναγράφεται ακόμη στο Λεξικό του Κριαρά (Κριαράς, 2007) ότι η λέξη «απολογία» στη μεσαιωνική ελληνική γλώσσα, ταυτιζόταν εννοιολογικά με τη δικαιολογία για ό,τι ευθύνεται κανείς αλλά και το δικαίωμα να εμφανίζεται κάποιος και να μιλά σε ακροατήριο δικαστηρίου.

Ο όρος απολογία θεωρείται ασυνήθιστος καθώς, πολλές φορές, καθίσταται δυσνόητος και μοιάζει να συνδέεται με τον όρο συγγνώμη. Ωστόσο, αποτελούν διακριτές έννοιες (Hearit, 1994:115). Η απολογία δεν αποτελεί συγγνώμη αλλά «μία υπεράσπιση που στοχεύει στην περιγραφική παρουσίαση μίας ακολουθίας οργανωτικών πράξεων» (Coombs κ.ά, 2010 :339). Προγενέστερες έρευνες έχουν αποδείξει ότι η ρητή απολογία βάσει συγγνώμης είναι η επικρατέστερη αφού, σύμφωνα με τον Edmonson (1981), δεν υφίσταται λόγος ώστε μία απολογία να μην είναι ρητή και ότι η εμμεσότητα ενδέχεται να υποβαθμίσει ή να υπονομεύσει τη σημασία της και τη φύση της.

Η απολογία συνιστά, από την οπτική της στρατηγικής αυτοπαρουσίασης, μία λεκτική παραδοχή του αξιόμεμπτου ενός μη επιθυμητού γεγονότος (Schlenker & Darby, 1981: 271) και μεταμέλεια από τον ομιλητή. Επίσης επιτρέπει την προσπάθεια επίτευξης συγγνώμης από το κοινό, πείθοντάς το ότι το συμβάν δεν αντιπροσωπεύει στην πραγματικότητα τον χαρακτήρα του απολογούμενου (Schlenker, 1980:154). Συνοψίζοντας, η αναγνώριση της παράβασης, η αποδοχή της ευθύνης, το αίτημα συγγνώμης και η έκφραση λύπης διαμορφώνουν, λεκτικά, μία βασική, «πλήρη» απολογία»² (Coombs κ.ά., 2010: 341).

---

² Μία απλή έκφραση λύπης ή προβληματισμού για τα θύματα μίας παράβασης αποτελεί «μερική» απολογία (Coombs κ.ά., 2010: 341).

2.2. Φύση και Εξέλιξη της Απολογίας

Η απολογία εκκινείται από μία δημόσια επίθεση στη φήμη ή στον χαρακτήρα ενός προσώπου, οργανισμού, κράτους (Ware & Linkugel 1973). Η αναγνώριση του απολογητικού λόγου αφορά «την ορθότητα και καταλληλότητα μίας ιδιωτικής ή δημόσιας πράξης του ομιλητή» που «εκθέτει την υπόθεσή του στο κοινό προς υπεράσπιση της ηθικής του», της γνώμης του, της φήμης του, των κινήτρων του, ή των πράξεών του (Ware & Linkugel, 1973: 273· Wheeler, 2013: 48). Συνεπώς η απολογία αποτελεί μία επικοινωνιακή προσπάθεια «αυτό-υπεράσπισης», άμυνας του κατηγορουμένου απέναντι σε επιθέσεις (Coombs, κ.α., 2010: 338· Huxman & Bruce, 1995) ή σε «απολογητικές κρίσεις» (Hearit & Courtright, 2004: 210). Ενδεικτικά, σε άλλες μελέτες αναφέρεται ως λεπτομερής έκθεση αιτιολογιών («συγγνώμη που άργησα, με διέκοψαν ενώ έφευγα») ή έκφραση λύπης για κάποιο ηθικό παράπτωμα («λυπάμαι πολύ που σε πλήγωσα»). Η ηθική απολογία περιλαμβάνει ένα αίτημα για συγχώρεση και αποτελεί μία πρωτοβουλία για συμφιλίωση (Govier & Verwoerd, 2002: 67).

Σύμφωνα με τους Ware & Linkugel (1973:273) ο απολογητικός λόγος θεωρήθηκε αρχικά «μία οικογένεια ομιλιών με επαρκή κοινά στοιχεία ώστε να εγγυάται αποδεκτά την κοινωνική θέση». Οι ίδιοι μελετητές επεσήμαναν την ποιοτική διαφορά μεταξύ της αμφισβήτησης της ηθικής, των κινήτρων ή της υπόληψης ενός ατόμου και της αμφισβήτησης της πολιτικής του. Οι Ware & Linkugel (1973: 274) υπογραμμίζουν περαιτέρω σε μελέτη τους ότι η απολογία αποτελεί ένα αποδεκτό και νόμιμο μέσο διαχείρισης των κοινωνικών σχέσεων, «τόσο σημαντικό στη σύγχρονη κοινωνία όσο και κατά το παρελθόν».

Ο Lazare (2004) υιοθετεί μία ψυχολογική προσέγγιση και θέτει τους εξής προβληματισμούς: «βρίσκονται οι απολογίες σε άνοδο;» και «γιατί είναι πλέον τόσο σημαντικές;» (Lazare, 2004: 16). Η συγχώρεση λειτουργεί ως στόχος και ως αποτέλεσμα της απολογίας. Η απολογία δύναται να αποφέρει οφέλη, τόσο για το αδικημένο μέρος όσο και για τον απολογούμενο, όπως: η μείωση κυρώσεων, οι αρνητικές κριτικές για τον χαρακτήρα του, η μείωση της οργής ή της δυσαρέσκειας του θύματος και η πιθανότητα συγχώρεσης (Livingston, 2016: 46). Ενδύεται διαφορετικές μορφές και πιθανόν να πραγματοποιείται ασυνείδητα από το κοινό.

Σε διαπροσωπικό επίπεδο, όπως παρατηρούν οι Enright, κ.ά. (1998), η συγχώρεση έχει γίνει αντιληπτή ως απαλλαγή από το αίσθημα της δυσαρέσκειας προς τον παραβάτη,

μείωση του κινήτρου εκδίκησης και αποφυγής της και δημιουργία καλοπροαίρετης στάσης απέναντι στον κατηγορούμενο. Η διο-μαδική συγχώρεση μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μέσο επίτευξης συμφιλίωσης μεταξύ των συγκρουόμενων μερών - ομάδων ώστε να μετατρέψουν την εχθρότητα σε ειρηνική συνύπαρξη (Noor, κ.ά., 2015:2).

Για τον Lazare, η απολογία, ως όρος, αναφέρεται στη σύγκρουση δύο μερών (άτομα ή ομάδες όπως οικογένεια, φυλή, επιχείρηση, κράτος), κατά την οποία το ένα μέρος, ο υπαίτιος, αναγνωρίζει, επεξηγεί την ευθύνη για μία παράβαση ή προσβολή κι εκφράζει μεταμέλεια στο έτερο μέρος, τον αδικημένο, προς διατήρηση ή επανόρθωση της αξιοπρέπειάς του και του σεβασμού του. Παρέχονται εγγυήσεις κοινών αξιών, μη επανάληψης παρόμοιων πράξεων και επανόρθωσης των υφιστάμενων ζημιών (Lazare, 2004: 19, 22-24). Η διαδικασία αυτή αποτελεί «μία από τις πιο βαθιά εδραιωμένες ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις μεταξύ δύο μερών» η οποία επιφέρει, για το αδικημένο μέρος, επούλωση της σχέσης, απαλοιφή της επιθυμίας για εκδίκηση, δημιουργία της επιθυμίας για συγχώρεση. Αντίστοιχα, για τον παραβάτη, είναι δυνατόν να μειώσει τον φόβο για αντεκδίκηση και να ανακουφίσει από τα αισθήματα της ενοχής και της ντροπής για όσους έβλαψε (Lazare, 2004: 1· Tavuchis, 1991· Govier & Verwoerd, 2002: 68-70).

Η απολογία πιθανόν να είναι ιδιωτική ή δημόσια, προφορική ή γραπτή, λεκτική ή μη. Όλα όμως τα είδη της απολογίας έχουν ορισμένα κοινά σημεία: τη φύση της πράξης ως μίας οντολογικής ανθρώπινης συμπεριφοράς και το κίνητρο, δηλαδή την ανάγκη για ηθική αυτό-υπεράσπιση. Μεταβλητές της αποτελούν οι καταστασιακές συνθήκες που διαμορφώνουν την εξέλιξή της: το κείμενο, ο διαμεσολαβητής, το παρελθόν, η φύση του αδικήματος (απλό ή πολύπλοκο), η πρόσληψη του αδικήματος (ως προσωπικό ή μη προσωπικό αδίκημα, ατομικό ή ομαδικό), η κουλτούρα και τα ατομικά μοναδικά χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων μερών, το φύλο, και η γλώσσα επηρεάζουν την κατασκευή και την έκφραση της απολογίας. Η φύση της ζημίας που προκλήθηκε από τον παραβάτη, τα κίνητρα του απολογούμενου, η τάση για συγχώρεση, ή αντίθετα, τα αισθήματα οργής και εκδίκησης του ζημιωμένου (Lazare, 2004: 42-43) αποτελούν παράγοντες που καθιστούν την απολογία, από απλή αναγνωρίσιμη ρητορική πράξη, μία περισσότερο σύνθετη διαδικασία. Εδώ, σύμφωνα με τον Lazare (2004: 19, 22-3) έγκειται και το παράδοξο της απολογίας. Συνεπώς, κάθε απολογία είναι αναγκαίο να αντιμετωπίζεται ως μοναδικό γεγονός.

Η Downey (1993:42-43) εστίασε στην αυτο-υπεράσπιση του χαρακτήρα και της αξίας του ατόμου ως ανθρώπινης ύπαρξης κι όχι στην υπεράσπιση των ατομικών του ιδεών. Ο ρήτορας υιοθετεί αμυντική στάση απέναντι σε απειλές και κατηγορίες που επιχειρούν να πλήξουν την ηθική του και την υπόληψή του, ορμώμενος από κίνητρα που κυμαίνονται «από την επιβίωση και την αυτοπραγμάτωση έως την στην κοινωνική αναμόρφωση». Επιπλέον, εξέτασε την αλληλεξάρτηση κειμένου και περιεχομένου και υποστήριξε ότι η μορφή της απολογίας αλλάζει ως λειτουργία της ιστορικής συγκυρίας (Downey 1993: 47).

Η σύγχρονη ιστορική περίοδος, για την Downey (1993: 58), έχει δημιουργήσει το απολογητικό υπο-είδος της αυτο-απάτης που «αντικατοπτρίζει αντιφατικά, αυτό-εξυπηρετικά κίνητρα, αποκρύπτει την ηθική ευθύνη, εκμεταλλεύεται την άγνοια του κοινού και τα συναισθήματά του» ενώ υποστηρίζει τις ίδιες αξίες που παραβιάστηκαν από τον απολογούμενο, υπονομεύει την ακρίβεια των γεγονότων και αποφεύγει την αντιπαράθεση. Σημαντικές ιστορικο-κοινωνικές αλλαγές δημιούργησαν μία νέα υποσειρά ρητορικών λειτουργιών που συμβολίζουν το αξιακό σύστημα της κάθε εποχής και του εκάστοτε πολιτισμού: αυτο-απαλλαγή, αυτο-άφεση, αυτοθυσία, αυτό-εξυπηρέτηση και αυτο-εξαπάτηση (Wheeler, 2013: 52). Ειδικά υπό τα σύγχρονα πολιτικά γεγονότα αναδεικνύονται η αυτο-εξυπηρέτηση και η αυτο-ψευδαίσθηση, οι οποίες «ελαχιστοποιούν τις αρνητικές επιπτώσεις της κατηγορίας» και υποδηλώνουν μία σχέση μεταξύ της αντιλαμβανόμενης ικανότητας για ηγεσία και της απολογίας, καθιστώντας την τελευταία μία «συμβολική στρατηγική». Βάσει την ανάλυσης της Downey (1993: 60) συνάγεται ακόμη η υποβάθμιση των προτύπων και των κανόνων διεξαγωγής της απολογίας και η αντικατάστασή τους από τον απόλυτο, κυρίαρχο έλεγχο του ομιλητή. Οι αγορεύσεις χαρακτηρίζονται πλέον από περιγραφικότητα, πραγματισμό, σκοπιμότητα, λιγότερη ακρίβεια και απουσία ηθικού θεμελίου. Η παραπάνω θέση αντικατοπτρίζει σε σημαντικό βαθμό την πραγματικότητα της σύγχρονης απολογίας – στρατηγικής. Στην πολιτική απολογία χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα ώστε να σημειωθούν όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες ενώ ταυτόχρονα παραμένει ζωτικής σημασίας το υψηλό πολιτικό κόστος σε περιπτώσεις «ψευδο-απολογίας» ή αποφυγής απολογίας και κατά συνέπεια επιβεβαίωσης της ενοχής.

Ο Hearit (1996: 234, 244-5) λαμβάνοντας υπόψη ότι απολογία δεν είναι μία συγγνώμη - αν και ενδέχεται να την εμπεριέχει - αλλά μία άμυνα, εστιάζει σε μία διαφορετική διάστασή της: Επισημαίνει ως βάση της μία «αντι-κατηγορία». Ο απολογούμενος ισχυρίζεται ότι η κατηγορία είναι άδικη ή ότι «βασίστηκε σε ένα προαποφασισμένο συμπέρασμα» και ότι δημοσιοποιήθηκε με σκοπό τον εντυπωσιασμό. Ωστόσο η διαχείριση του είδους της απολογίας/αντι-κατηγορίας απαιτεί μία επιτυχημένη κατασκευή αντιθετικών-αφηγημάτων (counter-narrative) και αντι-επιχειρημάτων που θα εκθέτουν και θα εξηγούν πλήρως τις ψευδείς καταγγελίες και θα προβάλλουν ταυτόχρονα την άμυνα υπέρ του απολογούμενου δρώντος.

Ο Vartabedian υποστηρίζει ότι «η απολογία συνήθως προκύπτει από ηθικές επιλογές που έχουν υποβληθεί σε ηθικές προκλήσεις ώστε «αν δεν επιδιορθωθεί ο χαρακτήρας, ίσως επέλθουν αρνητικές μελλοντικές συνέπειες» (Vartabedian & Vartabedian, 2003: 30). Ο Goffman (1971: 113) περιέγραψε την απολογία ως «κίνηση μέσω της οποίας ένα άτομο διαχωρίζει τον εαυτό του σε δύο μέρη: τον ένοχο για την πράξη «κακό» εαυτό και τον «καλό» εαυτό που δηλώνει αναγνώριση της «κακής συμπεριφοράς» και επιβεβαιώνει την πίστη στον παραβιασμένο κανόνα» παρέχοντας υπόσχεση αποδεκτής, στο εξής, συμπεριφοράς από μέρους του. Σηματοδοτεί δε τη διαδικασία για μία αθώωση μέσω διαπραγμάτευσης (Robinson, 2004: 292).

2.3. Κατηγορία και Απολογία

Ο Αριστοτέλης διέκρινε και κατέγραψε την απολογία ως ένα ιδιαίτερο ρητορικό είδος, που κινητοποιείται από την κατηγορία ενός μέρους (κατήγορος) προς έτερο μέρος (απολογούμενος). Δηλαδή, η απολογία συνδέεται άρρηκτα με μία προηγούμενη κατηγορία- αναπόσπαστο μέρος της- που αποδίδει ευθύνη στον απολογούμενο για μία άδικη πράξη, προσδίδει νόημα ύπαρξης στον απολογητικό λόγο, τον υποκινεί. Για τον λόγο αυτόν, η απολογία εξετάζεται ως αναγκαίο στοιχείο –επακόλουθο μίας κατηγορίας σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο (Pierce & Lattin, 2013: 5).

Ο Ισοκράτης παρατήρησε, ότι η κατηγορία και η απολογία «σχετίζονται ισομερώς ως προς την κινητοποίησή τους» αφού ένας υπερασπιστικός λόγος πραγματοποιείται μόνο κατόπιν απόδοσης κατηγορίας για ορισμένο αδίκημα. Κατά συνέπεια, τα δύο είδη υπηρετούν μία αναλογία και οφείλουν να εξετάζονται ως ζεύγος ή συγχρόνως, σε αντιπαραβολή, σύμφωνα με τους Ryan (1982) και Benoit (2004). Συγκεκριμένα η Κατηγορία συγκροτείται σε δύο μέρη: «ο στόχος φέρεται να έχει διαπράξει μια πράξη

και η παράβαση χαρακτηρίζεται ως κατακριτέα» σύμφωνα με τους Benoit & Drew (1997). Αποτελεί δε τον καθοριστικό παράγοντα για τη διατύπωση, το θέμα, το ύφος, την έμφαση και τη σαφήνεια της απάντησης, κυρίως στην πολιτική απολογία (Benoit, 2004: 178).

Η κατηγορία συνήθως εντοπίζεται αυτούσια, για παράδειγμα ως δημοσιογραφική ερώτηση, ή εμπεριέχεται ανεξάρτητα στο λόγο του απολογούμενου, διότι ο ίδιος επιθυμεί να την αντικρούσει. Συγκεκριμένα, σε έρευνες έχει διαπιστωθεί ότι τα μηνύματα απολογίας τείνουν να εκφράζονται και χωρίς προηγούμενη άμεση κατηγορία (Pierce & Lattin, 2013: 5). Συχνά η εκφρασμένη κατηγορία, πιθανόν να μην αποδίδει κατάλληλα την ευθύνη ή να εμπεριέχει στρεβλώσεις και παραπλανήσεις.

Κίνητρα για απολογία, εκτός των άμεσων κατηγοριών ή απειλών και επιθέσεων σε κάποιο πρόσωπο ή οργανισμό, αποτελούν επίσης οι έμμεσες επιθέσεις, τα συστήματα πεποιθήσεων και «η ρητορική των συλλογικοτήτων» (Govier & Verwoerd, 2002: 71) ή οι «υποψίες κάποιας παράβασης» που υποκινούν μία προσπάθεια του κατηγορούμενου να αποκαταστήσει το πρόσωπο, την εικόνα, τη φήμη του (Livingston, 2016: 13).

Τέλος, οι αντιλήψεις του κατήγορου και του ομιλητή για την περίπτωση του αδικήματος, η παρουσία του ακροατηρίου σε ρόλο μεσολαβητή- δικαστή, συγκροτούν τις ρητορικές συνθήκες του ζεύγους ομιλιών Κατηγορίας – Απολογίας βάσει των οποίων δύναται να εξεταστεί και να επεξηγηθεί η σχέση τους (Ryan, 1982: 255).

2.4. Αναγνωρίζοντας την Απολογία

Οι όροι της απολογίας, χρησιμοποιούνται και για την πραγμάτωση μη απολογητικών ενεργειών (Robinson, 2004: 321). Προηγούμενες έρευνες έχουν καταδείξει την τάση σύγχυσης της απολογίας με εκθέσεις, αναφορές, επεξηγήσεις δικαιολογήσεις, και άλλες διορθωτικές σχετικές ενέργειες όπως η αποδοχή του σφάλματος («είναι λάθος μου!») ή η υπόσχεση ανοχής («υπόσχομαι ότι δε θα ξανασυμβεί»)³. Αναμφίβολα οι απολογίες συνυπάρχουν με τις προαναφερθείσες διορθωτικές ενέργειες και προηγούνται ή έπονται αυτών (Robinson, 2004: 293).

Ως κοινωνική δράση, η απολογία είναι διαφορετική από τις παραπάνω ενέργειες και πιο αποτελεσματική στην επίλυση των συγκρούσεων (Robinson, 2004: 293). Ωστόσο, οι

---

³ Σύμφωνα με τους Schonbach (1980) και Cody & McLaughlin (1990), οι εκθέσεις αποτελούν τύπους απολογίας ενώ αντιθέτως, άλλοι (Fraser, 1981· Olshtain & Cohen, 1983) υποστηρίζουν ότι οι απολογίες αποτελούν εκθέσεις.

απολογίες δομούνται από διαδοχικές ακολουθίες δράσης (Schegloff & Sacks, 1973). Κατατάσσουν συγκεκριμένες προσβολές κι ενσωματώνουν συγκεκριμένες αξιώσεις σιωπηρά ή ρητά: ποικίλουν από τυπικές φράσεις όπως «συγχωρέστε με» έως μία πιο ολοκληρωμένη και ουσιαστική μορφή που περιλαμβάνει επίσης μεταμέλεια, λύπη, ντροπή, αναγνώριση της παράβασης, προσφορά αποκατάστασης της ζημίας και εξαγνισμό με αποκήρυξη του «κακού» εαυτού που διέπραξε την άδικη πράξη (Goffman, 1971· επίσης Schlenker & Darby, 1981).

Αποφασιστικό παράγοντα της αποτελεσματικότητάς της αποτελεί, αφενός, η έκφραση ενοχής και λύπης –κατά συνέπεια, ο παραβάτης θεωρείται ότι έχει εκτίσει μέρος της «ποινής του» -αφετέρου η αποκατάσταση του αδικημένου μέρους και η μη επανάληψη πράξης (Takaku, 2001:494)⁴. Οι Goffman (1971) και Owen (1983) περιόρισαν τον όρο «απολογία» σε ρητές απολογίες που περιλαμβάνουν δηλώσεις βάσει συγγνώμης ή όπως οι Olshain & Cogen (1983 Robinson, 2004: 293) ονόμασαν, «τεχνικές ένδειξης δυναμικού λόγου» / «οφείλω να απολογηθώ». Η συγγνώμη, η άμυνα, η αιτιολόγηση ή η εξήγηση αποτελούν τμήμα της απολογίας (Tavuchis, 1991· Benoit, 1995· Koesten & Rowland, 2004).

Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο της «απολογίας για την απολογία», δηλαδή απολογία για τυπικούς λόγους η οποία πιθανόν να δημιουργήσει ερωτήματα για την ειλικρίνεια – το σημαντικότερο στοιχείο μίας αυθεντικής απολογίας (Compton, 2015: 357). Ενδιαφέρον φαινόμενο αποτελούν οι ψευδο-απολογίες ή «μη-απολογίες» (Eisinger; 2011· Kampf, 2009) οι οποίες θεωρούνται «προσποιητές μεταμέλειες» (Bentley, 2013: 22) και περιλαμβάνουν γλωσσικές εκφράσεις όπως «συγγνώμη», «απολογούμαι» αλλά υπολείπονται των αυθεντικών απολογιών για πολλούς λόγους. Πιθανόν να μειώνουν τη σοβαρότητα της προσβολής ή να εκφράζουν λύπη χωρίς, όμως, ανάληψη της ευθύνης. Οι ψευδο-απολογίες χαρακτηρίζονται από: πρώτον, ασαφή και ατελή αναγνώριση του σφάλματος· δεύτερον, χρήση παθητικής φωνής· τρίτον, μετατροπή της πραγματωμένης άδικης πράξης σε υποθετική· τέταρτον, αμφισβήτηση της ζημίας του θύματος· πέμπτον, ελαχιστοποίηση της προσβολής· έκτον, χρησιμοποίηση λέξεων εμπιστοσύνης όπως «λυπάμαι»· έβδομον, απολογία προς λάθος δρώντα και όγδοον, απολογία για λάθος προσβολή (Bentley, 2013: 24).

---

⁴ Μελέτες έχουν εστιάσει και στις αρνητικές συνέπειες που μπορεί να παράξει μία απολογία καθώς υπενθυμίζει στο κοινό τη διάπραξη του αδικήματος. Για τον λόγο αυτόν, η απολογία συχνά χαρακτηρίζεται ως «δύσκολη» ή «απειλητική» (Takaku, 2001: 495).

Επιπλέον, ο Boyd (2011) αναγνώρισε τέσσερις αποκλίνουσες στρατηγικές που πιθανόν να παρουσιάζονται ως απολογίες: πρώτον, η «αποσύνδεση» (dissociation) η προσπάθεια αποφυγής της ευθύνης της προσβολής· δεύτερον, ο «περιορισμός»/ «απομείωση», (diminution) η υποβάθμιση της σοβαρότητας της προσβολής· τρίτον, η «διασπορά» (dispersion) η οποία υπονοεί ότι άλλοι είναι επίσης ένοχοι για την προσβολή και τέλος, η «μετατόπιση» (displacement) η οποία σημαίνει απολογία για τη λάθος προσβολή (Bentley, 2013: 24). Σε μελέτη τους, οι Rawland & Jerome (2004) υποστηρίζουν ότι η απολογία γίνεται καλύτερα αντιληπτή ως μία ομάδα σχετικών υποτύπων που αναγνωρίζεται αν ληφθεί υπόψη ο τρόπος που οι μεταβλητές σκοπού και καταστάσεων επηρεάζουν την κατάλληλη στρατηγική απάντηση (Jerome & Rowland, 2009: 396, 398-9).

2.5. Το κοινό της Απολογίας

Ο Tavuchis (1991: 48 επίσης Coombs κ.ά., 2010: 341) εισάγει τέσσερα είδη δομικής διαμόρφωσης της απολογίας και της συγχώρεσης σε συνάρτηση πάντα με τις μονάδες αλληλεπίδρασης: (α) ένας προς έναν ή διαπροσωπική συγγνώμη, (β) ένας προς πολλούς, (γ) πολλοί προς έναν και (δ) πολλοί προς πολλούς (απολογίες ομάδων, οργανισμών, κρατών). Σύμφωνα με την άποψή του, η διάπραξη μίας άδικης πράξης ή προσβολής θέτει σε κίνδυνο περισσότερες από μία σχέσεις (Govier & Verwoerd, 2002: 68).

Οι απολογούμενοι οφείλουν να απευθύνονται σε ολόκληρο το κοινό όπως επίσης και στα ποικίλα συμφέροντα, ερωτήματα και ανάγκες του. Αυτό το «πολλαπλό κοινό» («multiple audience») ενδεχομένως να περιπλέξει τη ρητορική ανταλλαγή αλλά επίσης παρέχει τη δυνατότητα για μία πιο ευρεία συζήτηση της παράβασης και της συμφιλίωσης (Towner, 2010: 66). Η επιτυχία της απολογίας είναι δυνατόν να διαστρεβλωθεί καθώς οι στρατηγικές ορίζονται από τον ομιλητή και όχι από το κοινό. Ο Benoit (2000: 72) επισημαίνει την πολλαπλότητα του κοινού εμπλοκής στην απολογία. Διατύπωσε ως καθοριστικό παράγοντα της απολογίας την πεποίθηση του κοινού ότι ο απολογούμενος προέβη ή όχι στην αξιόμιμη πράξη - όχι αν όντως τη διέπραξε.

2.6. Δημόσια και Διακρατική Απολογία

Η δημόσια απολογία πραγματοποιείται σε δημόσιο χώρο υπό τη σκέψη ότι σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη δημόσια ζωή και όχι μόνο με τα θύματα του αδικήματος. Οι δημόσιες απολογίες πραγματοποιούνται αποκλειστικά για τους ίδιους τους απολογούμενους ή εκ μέρους των ομάδων που αυτοί εκπροσωπούν (Govier & Verwoerd, 2002 : 68). Οι δημόσιες απολογίες αποτελούν τη λογική συνέπεια μίας διαμάχης ή αντιπαράθεσης και πραγματοποιούνται συνήθως κατόπιν αιτήματος του κοινού (Harris κ.ά., 2006:716). Το αδικημένο μέρος συχνά νιώθει ότι αξίζει μία απολογία από τον παραβάτη ώστε αυτός να επανορθώσει για την προσβολή. Ωστόσο, ως διαδικασία, θέτει τα θύματα σε αμηχανία η οποία μπορεί να αποβεί αποτρεπτική και η δράση της να μην είναι αποτελεσματική (Struthers κ.ά., 2014: 517-518).

Ο Lazare (2004: 39-41, 84) παρατηρεί ότι η δημόσια απολογία σχεδιάζεται προσεκτικά και εκφράζεται έπειτα από πίεση του κοινού. Δεν διέπεται από αυθορμητισμό και

συνήθως είναι ουσιαστικής σημασίας. Δηλώνει ρητά και σαφώς σε ποιον απευθύνεται, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις υπαιτιότητας μίας ομάδας. Οι περισσότερες μελέτες για την δημόσια απολογία έχουν επηρεαστεί σημαντικά από τη θεωρία της ευγένειας (politeness theory) των Brown & Levinson (1987). Κατά τον Meier (1998:226), η δημόσια απολογία αποτελεί μία «γλωσσολογική συμπεριφορά» ενώ η Holmes (1998 :217) δηλώνει ότι η δημόσια απολογία αποτελεί την «πεμπτούσια της στρατηγικής της ευγένειας».

Οι Benoit (1995) & Coombs (2012) έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση ενός πιο αναπτυγμένου πλαισίου για τη ρητορική ανάλυση και αξιολόγηση του απολογητικού λόγου στη δημόσια σφαίρα. Η έρευνα στη δημόσια απολογία συμπεριλαμβάνει περιπτώσεις διασήμων, επιχειρήσεων (Brinson & Benoit, 1999), πολιτικών προσώπων (Ware & Linkugel, 1975), κρατών (Stein, 2008) και επαγγελματιών αθλητών (Husselbee & Stein). Επιπλέον παρατηρείται η τάση, οι απολογίες ομάδων, οργανισμών, πολιτικών κομμάτων, κρατών, να πραγματοποιούνται δημοσίως, κυρίως για την ιστορική καταγραφή των γεγονότων, είτε ως απόδειξη των πράξεων των απολογουμένων, είτε ως κανόνες δημόσιας συμπεριφοράς (Govier κ.ά., 2002: 74).

Στα πλαίσια της δημόσιας απολογίας εντάσσεται η διακρατική απολογία. Πολλοί σχολιαστές (βλ. Wheeler, 2000· Bull, 2002· Clark, 2005) έχουν επιχειρήσει να αναλύσουν τον όρο «διεθνής κοινότητα» ορίζοντας κριτήρια αναφοράς και απομονώνοντας κανόνες, όπως την αρχή της μη επέμβασης ή τη μη χρήση βίας, θεσμούς όπως την κυριαρχία και τη διπλωματία, ή αξίες όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο η παραπάνω προσέγγιση δε φαίνεται να λαμβάνει υπόψη πως η διεθνής κοινότητα εξελίσσεται συνεχώς παρά τις συνεχείς αλλαγές στους παραπάνω θεσμούς και κανόνες. Μία πιο κατάλληλη προσέγγιση έγκειται στην εξέταση των πρακτικών ένταξης και αποκλεισμού των μελών που επίσημα συγκροτούν μία κοινότητα και στις αρχές της νομιμότητας. Οι εν λόγω παράγοντες προσδιορίζουν τα κριτήρια «κατάλληλης ιδιότητας και συμμετοχής» τους. Οριοθετούν, επιπλέον, τη «σωστή συμπεριφορά» τους στην κοινότητα και τους κανόνες στους οποίους οφείλουν να υπακούουν. Η συναίνεση, σε μία ομάδα κρατών, στα δύο προαναφερθέντα ζητήματα νομιμότητας, συνεπάγεται μία κοινότητα (Ross, 2008:5).

Αν έχει διαπιστωθεί η παραβίαση των ανωτέρω κανόνων από ένα κράτος, τότε πολύ πιθανόν να περιθωριοποιηθεί ή να αποκλειστεί από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη. Αποκλεισμός από την κοινότητα σημαίνει αποκλεισμό από τα δικαιώματα της

κυριαρχίας, της μη παρέμβασης, της αυτοδιάθεσης, του αυτοπροσδιορισμού⁵. Μία πιθανή στρατηγική για το κράτος είναι να αναγνωρίσει ότι η συμπεριφορά του ήταν αποκλίνουσα, ωστόσο δικαιολογείται, καθώς συνάδει με κάποια ανώτερη υποχρέωση ή κανονισμό. Η προσέγγιση αυτή καλείται «αιτιολόγηση» (justification) ή «απολογία αυτό-υπεράσπισης» (self defence apology) (Ross, 2008: 6). Κατ' αυτόν τον τρόπο, το κράτος επιχειρεί να αποστασιοποιηθεί από την παράβαση του. Αναγνωρίζει το σφάλμα του αλλά δηλώνει αμετανόητο αφού η πράξη του υπηρέτησε μεγαλύτερη ανάγκη ή συμφωνούσε με σημαντικότερες αξίες της διεθνούς κοινότητας. Παραδέχεται ότι παραβίασε την «κοινωνική ηθική» ώστε να ικανοποιήσει την «πολιτική ηθική» και τη διάσωσή του. Εναλλακτικά, το κράτος δύναται να αναγνωρίσει την παραβίαση του κανόνα ως αδικαιολόγητη και να εκφράσει τη λύπη του και τη μεταμέλειά του, προσέγγιση που ενισχύει τη νομιμότητα, την κατίσχυση του αμφισβητούμενου κανόνα και τη δέσμευση του κράτους στον κανόνα αυτόν. Κατά συνέπεια, το κράτος, είναι δυνατόν, να θέσει ως στόχο την επανένταξή του στην κοινότητα (Ross, 2008: 6,7).

Ως εκ τούτου, οι κυβερνήσεις επιλέγουν την απολογία σε ορισμένες καταστάσεις ενώ σε άλλες επιμελώς τις αποφεύγουν. Μεταξύ του απολογούμενου κράτους και του αδικημένου κράτους οι διεθνείς απολογίες συχνά αλλάζουν –ωστόσο δεν βελτιώνουν απαραίτητα- τις σχέσεις μεταξύ τους ή διεθνώς. Οι απολογίες δεν αποτελούν απλώς έναν εύκολο δρόμο για τα κράτη ώστε να καταπραΰνουν την ενοχή τους ή ευτελώς να ανακτήσουν το σεβασμό μετά την παραβίαση ενός κανόνα. Ούτε αποτελούν απλώς ένα μέσο συμφιλίωσης μεταξύ των κρατών. Αντιθέτως, οι απολογίες οφείλουν να θεωρούνται μία μορφή κοινωνικής ανταλλαγής των οποίων η λειτουργία έγκειται στην εκ νέου ενσωμάτωση ενός κράτος που παραβίασε κανόνες της διεθνούς κοινότητας (Ross, 2008:2). Ένα κράτος στο πλαίσιο της απολογίας, αναγνωρίζοντας ότι έχει αδικαιολόγητα παραβιάσει έναν κανόνα και εκφράζοντας μεταμέλεια για την παραβίαση και δέσμευση προς τον κανόνα που παραβίασε, αποσκοπεί, μέσα από την επίδειξη του σεβασμού στο κοινό σύστημα αξιών, να γίνει εκ νέου αποδεκτό ως «αξιοπρεπές» μέλος της κοινότητας (Ross, 2008:30).

Η διακρατική απολογία δεν εστιάζει πρωταρχικά στη συμφιλίωση μεταξύ δύο κρατών, αλλά στη διαδικασία διαπραγμάτευσης όπου ένα κράτος επιχειρεί να θέσει τέλος στην κατάσταση του «παρία» στην οποία είχε περιέλθει. Η επιτυχία ή η αποτυχία της απολογίας εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το πώς η κοινότητα συνολικά

---

⁵ Κατά την Ross (2008:6) ο αποκλεισμός δεν είναι απαραίτητος, πάντοτε απόλυτος και στη σύγχρονη διεθνή κοινότητα συνήθως συμβαίνει σταδιακά.

ανταποκρίνεται σε αυτή. Η απάντηση πιθανόν να σημαίνει συγχώρεση -όπου ο παραβάτης επιτρέπεται να εισέλθει εκ νέου στην κοινότητα - ή εξοστρακισμό, ακόμη και ταπείνωση, από τα πιο εχθρικά μέλη της κοινότητας⁶. Η πρόσφατη συρροή διεθνών απολογιών φαίνεται να αντικρούει την προσέγγιση των Goldsmith & Posner (2005) ότι κάθε κράτος στην ιστορία έχει παρουσιάσει τις πράξεις του ως σύμφωνες με την ηθική ή με τους διεθνείς κανόνες. Η έκφραση μεταμέλειας και αγαθών προθέσεων, αποτελεί ένα μέσο επικοινωνίας του κράτους με τα κράτη που αδίκησε και μία υπόσχεση μη επανάληψης στο μέλλον. Αντιθέτως, κράτη που αρνούνται τις πράξεις τους εμφανίζονται περισσότερο εχθρικά και απειλητικά (Ross, 2008:11).

Συνοψίζοντας, η διεθνής απολογία δεν αποτελεί μόνο ένα μέσο επανόρθωσης των σχέσεων μεταξύ των κρατών αλλά μία κοινωνική ανταλλαγή με σκοπό την αποκατάσταση της εικόνας ενός κράτους και την ελπίδα επανένταξης στην κοινότητα. Η αυτό-υπεράσπιση στην περίπτωση αυτή, αποτελεί αυτό-υπεράσπιση της εικόνας του κράτους η οποία παράλληλα συμβάλλει στη δημιουργία ταυτότητας (Gatchet & Cloud, 2013:6). Η δημιουργία ταυτότητας δε δομείται μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά, κυρίως, σε επίπεδο κοινότητας στην περίπτωση της διακρατικής απολογίας.

2.7. Απολογία και Εικόνα

Η απολογία, κυρίως η δημόσια, διέπεται από ένα βασικό χαρακτηριστικό: την προβαλλόμενη στο κοινό εικόνα του απολογούμενου. Η έννοια της θεωρίας της «διαχείρισης της εντύπωσης» ή της «διαχείρισης της ταυτότητας», που διέπει όλο το φάσμα των διαπροσωπικών σχέσεων, επιχειρεί να εξηγήσει «πώς οι άνθρωποι δρουν προσπαθώντας να προβάλουν μία θετική εικόνα του εαυτού τους» (Gass & Seiter, 2011: 85), ελέγχοντας ουσιαστικά τον τρόπο της συμπεριφοράς τους.

Συνήθως, η αξιοπιστία δημιουργείται ενισχύοντας την εικόνα που το πρόσωπο καλλιεργεί (Gass & Seiter, 2011). Για να δημιουργηθεί θετική εικόνα, οι άνθρωποι απαιτείται να δεσμεύονται, σ' αυτό που ο Goffman αποκάλεσε «facework», την διαπραγμάτευση της θέσης ενός προσώπου στα μάτια των άλλων (Goffman, 1971). Η θεωρία του Goffman (1955/1967) διαμόρφωσε τη βάση για τη «θεωρία της ευγένειας» των Brown and Levinson (1978· 1987) οι οποίοι υποστήριξαν ότι η διατήρηση του

---

⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι η αβεβαιότητα, όσον αφορά την αντίδραση της κοινότητας, προσδίδει έναν διλημματικό χαρακτήρα στην διακρατική απολογία που δεν αρμόζει και δε συναντάται σε άλλες ρητορικές στρατηγικές όπως οι δικαιολογίες και οι εκθέσεις αναφοράς που ένα «κράτος- παραβάτης» πιθανόν εφαρμόζει (Ross, 2008:3).

«προσώπου» αποτελεί πρωταρχικό περιορισμό για την επίτευξη στόχων. Διέκριναν το πρόσωπο σε «θετικό», με στόχο την αποδοχή από τους άλλους και «αρνητικό», με στόχο την αυτονομία δράσης. Το θετικό πρόσωπο έχει ιδιαίτερη σημασία για την επιβίωση η οποία εξαρτάται από την έγκριση της πλειοψηφίας, ιδιαίτερα σε πολιτικό επίπεδο (Bull, 2008: 13-14)⁷. Οι Brown & Levinson (1978· 1987) υποστήριξαν ότι η εικόνα είναι σημαντική σε κάθε πολιτισμικό πλαίσιο. Είναι δυνατόν να χαθεί, να διατηρηθεί ή να βελτιωθεί.

Σύμφωνα με τη θεωρία της ευγένειας, ορισμένες πράξεις είναι εγγενώς απειλητικές και οφείλουν να μετριαστούν. Όταν ένα πρόσωπο θεωρείται ότι έχει κατηγορηθεί για διάπραξη αδικήματος, οφείλει να μειώσει την απειλή και να προβεί στην κατάλληλη απάντηση, δημόσια, προς αποκατάσταση της ζημίας του προσώπου του και της φήμης του⁸ (Bull, 2008: 13-14· Livingston, 2016: 10-11). Η απολογία αποτελεί, υπό αυτή την έννοια, μία «τακτική αποκατάστασης» της αυτοπαρουσίας του προσώπου σχετικά με τον χαρακτήρα, τις ικανότητες, τη συμπεριφορά, τα κίνητρα, την καταγωγή του. Λειτουργεί ως απάντηση- υπεράσπιση σε μη επιθυμητή συκοφαντία που αφορά απλά ενοχλητικά επεισόδια έως σοβαρότερες παραβάσεις (Schlenker 1980:125).

2.7.1. Επανόρθωση της Εικόνας

Οι θεωρίες επανόρθωσης της εικόνας δυσχέραναν τον τρόπο μελέτης της απολογίας και την ικανότητα σύγκρισης των αποτελεσμάτων σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Η τυπολογία δεν ήταν πλέον δυνατόν να είναι ενιαία και οι ταξινομήσεις των μελετητών άρχισαν να διαφέρουν σε εξαιρετικά μεγάλο βαθμό μεταξύ τους. Για παράδειγμα, η θεωρία εγκλήματος των Sykes & Matza (1957) απαρτιζόταν από πέντε πιθανά είδη απολογίας σε σχέση με τα 150 πιθανά υπο- είδη του Schonback (1990). Η θεωρία της επανόρθωσης της εικόνας χαρακτηρίζεται από ευελιξία στη δικαιολόγηση νέων ή επιπρόσθετων ειδών απαντήσεων που αποσυνδέουν τον ρήτορα από την ενοχή (Harlow, κ.ά., 2011: 82). Σημαντικό παράγοντα επίδρασης στην απολογία και στη στρατηγική βάσει της οποίας δομείται, αποτελεί ο βαθμός που δύναται να επιδιορθωθεί μία διαστρεβλωμένη εικόνα (Jerome & Rowland, 2009 : 399).

---

⁷ Το αίτημα για μία πράξη ίσως απειλήσει το αρνητικό πρόσωπο κάποιου περιορίζοντας την ελευθερία δράσης του, ενώ αντίθετα, ορισμένες διαφωνίες ίσως απειλήσουν το θετικό πρόσωπο επιδεικνύοντας έλλειψη έγκρισης (Bull, 2008: 13-14).

⁸ Η θεωρία της ευγένειας δεν διευκρινίζει την έννοια της επίθεσης στο πρόσωπο ούτε της κατάλληλης απάντησης (Arundale, 1999).

Η θεωρία επανόρθωσης⁹ της εικόνας του Benoit προέρχεται από το έργο του Rosenfield (1968) για την απολογία στα ΜΜΕ, από τη θεωρία του εξαγνισμού του Burke (1970), από τη θεωρία της απολογίας των Ware & Linkugel (1973), από την ανάλυση του λόγου του Ryan (1982), από την ανάλυση εκθέσεων και αναφορών των Scott & Lyman (1968), από την εξελιγμένη, βάσει των προηγούμενων, μελέτη του Schonbach (1980) και από το έργο του Goffman (1967) για την επανορθωτική δράση. Συνδυάζει ακόμη την απολογία, ως ρητορικό είδος, με τις εκθέσεις και τις «αιτιολογίες» από την κοινωνική επιστήμη έτσι ώστε να δημιουργήσει μία λίστα με πιθανές στρατηγικές απάντησης (Burns & Bruner, 2000: 29). Η θεωρία της επανόρθωσης της εικόνας του Benoit ορίζει την εικόνα ως «την αντίληψη του κοινού για ένα πρόσωπο, μία ομάδα, έναν οργανισμό, η οποία διαμορφώνεται τόσο από τις λέξεις και τις πράξεις τους όσο και από το διάλογο και τη συμπεριφορά άλλων σχετιζόμενων δρώντων» (Benoit, 1997:251). Επισημαίνει δηλαδή ότι εικόνα είναι ό,τι το κοινό αντιλαμβάνεται - προσλαμβανόμενη εικόνα - και όχι μόνο ό,τι ισχυρίζεται ο απολογούμενος - προβαλλόμενη εικόνα (Σαμαράς, 2014).

Σύμφωνα με τον Benoit (2004) η κατανόηση της θεωρίας επανόρθωσης της εικόνας έγκειται στην κατανόηση της ίδιας της φύσης μίας επίθεσης, μίας κατηγορίας, μίας απειλής της εικόνας η οποία χαρακτηρίζεται από τα εξής: πρώτον, ο κατηγορούμενος θεωρείται, από το αντίστοιχο κοινό, υπεύθυνος για μια πράξη που πράγματι συνέβη και δεύτερον, η πράξη θεωρείται, επίσης από το κοινό, επιβλαβής (Benoit, 2004: 178). Τα βασικότερα σημεία της θεωρίας εστιάζουν στα εξής: πρώτον, η επικοινωνία γίνεται αντιληπτή ως μία στοχούμενη, κατευθυνόμενη προς το κοινό, δραστηριότητα· δεύτερον, η διατήρηση της θετικής φήμης αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς στόχους της επικοινωνίας και τρίτον, στοιχεία που αποδεικνύουν ή υπονοούν την αθωότητα, κρίνεται αναγκαίο να αποτελούν τμήμα της υπερασπιστικής γραμμής (Benoit, 1995α: 65).

Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί η συγγενική σχέση ανάμεσα στους σκοπούς της διατήρησης της εικόνας, της επανόρθωσης της εικόνας και της διατήρησης των σχέσεων (Jerome & Rowland, 2009: 398-399). Πιο συγκεκριμένα, οι δρώντες, είτε

---

⁹ Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι του όρου «επανόρθωση» («repair»), προηγήθηκε ο όρος «αποκατάσταση» («restoration») της εικόνας που τελικά περιορίστηκε σε ορισμένες περιπτώσεις, καθώς ο όρος «αποκατάσταση», σύμφωνα με τον Benoit (2000:40) ήταν παραπλανητικός ως προς τη στρατηγική. Η έννοια της «αποκατάστασης» ίσως υπονοεί ότι η εικόνα επανέρχεται στην προηγούμενη κατάστασή της η οποία επίσης μπορεί να είναι ζημιωμένη. Ωστόσο, σε πολλά επιστημονικά συγγράμματα, η θεωρία του Benoit αναφέρεται και με τους δύο όρους. Στην Ελληνική βιβλιογραφία οι Σαμαράς & Παπαθανασόπουλος (2009) και Σκεύη & Σαμαράς (2017) χρησιμοποιούν και τον όρο «ανάταξη εικόνας». Ο όρος αυτός ανάγει σε μία διαδικασία λειτουργικής αποκατάστασης η οποία δεν υπονοεί κατ' ανάγκη ότι η εικόνα επανέρχεται στην ακριβώς προτεραιά κατάσταση αλλά ότι ανακτά την λειτουργικότητά της.

πρόσωπα είτε κράτη, που θεωρούν ότι ταυτίζονται τα συμφέροντά τους και τα πιστεύω τους με τις πεποιθήσεις ή το συμφέρον του απολογούμενου, της ομάδας ή του κράτους που εκπροσωπεί, συμφωνούν και διαχωρίζουν τους εαυτούς τους από τις έξω- ομάδες. Η διατήρηση αυτής της θετικής «κοινωνικής ταυτότητας» αποτελεί τον στόχο. Η προηγούμενη θετική φήμη του δρώντος αποτελεί επίσης μεταβλητή που οδηγεί σε ευνοϊκότερη αντίληψη για τον απολογούμενο (Bentley, 2013 : 24). Η συγχώρεση, η οποία αποτελεί τον πιο σημαντικό, τελικό στόχο της απολογίας σε διαπροσωπικό επίπεδο, περιγράφεται υπό την παρούσα θεωρία, ως η σκόπιμη διαδικασία που μεταβάλλει μία εκδικητική, αρνητική στάση σε θετική. Στις περισσότερες περιπτώσεις, υπηρετεί σκοπό που συνδέεται με τη φύση και τη λειτουργία της ίδιας της σχέσης (Μαίο, κ.ά., 2008: 307). Στην πολιτική απολογία, η συγχώρεση λειτουργεί ως μέσο για την επίτευξη του τελικού στόχου, δηλαδή της επανόρθωσης της εικόνας.

Από την παρούσα ανάλυση προκύπτουν τρία κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα:

Ερευνητικό ερώτημα 1: Γίνεται χρήση στρατηγικών ανάταξης της εικόνας;

Ερευνητικό ερώτημα 2: Γίνεται χρήση πραγματικής απολογίας;

Ερευνητικό ερώτημα 3: Σε ποιο επίπεδο δρώντος υποκειμένου επιχειρείται η απολογία / ανάταξη εικόνας: του εκάστοτε πολιτικού προσώπου, του κόμματος στο οποίο ανήκει ή της χώρας;

Κεφάλαιο 3

Πολιτική , Κρίση και Απολογία

Η απολογία μελετήθηκε αρχικά από την οπτική της ρητορικής. Ωστόσο με την πάροδο των ετών έως τη σύγχρονη εποχή διαπιστώθηκε ότι σε μεγάλο βαθμό συνυφαίνεται και εφάπτεται με την «επικοινωνία κρίσης» (crisis communication) (Coombs,κ.ά., 2010: 339). Λόγω της συχνής χρήσης της καθίσταται αναγκαία η διερεύνηση τόσο του ορισμού της έννοιας «κρίση», όσο και της επίδρασής της στην πολιτική ρητορική.

Η φύση, οι διαστάσεις και οι συνέπειες της κρίσης αρχικά αναζητήθηκαν από τους ερευνητές στον χώρο των επιχειρήσεων. Ωστόσο, ο πολιτικός τομέας διέπεται, όπως οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις, από παρόμοιους κανόνες, συγκρούσεις, πίεση και ανταγωνισμό μεταξύ των πολιτικών κομμάτων. Κατά συνέπεια, η διαχείριση κρίσεων στην πολιτική υπόκειται στις ίδιες στρατηγικές πρόβλεψης και αντιμετώπισης.

3.1. Διαχείριση Κρίσεων και Απολογία

Η κρίση ορίζεται ως ένα «συγκεκριμένο, μη αναμενόμενο και εκτός ρουτίνας γεγονός (ή σειρά γεγονότων), το οποίο βασίζεται σε οργανωτικούς λόγους και δημιουργεί υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας και απειλής ή αντιλαμβανόμενης απειλής στους υψηλότερους στόχους ενός οργανισμού» (Seeger, κ.ά., 1998:233). Σύμφωνα με τους Heath & Millar (2004: 2) κρίση αποτελεί «ένα πρόωρο αλλά προβλέψιμο γεγονός που ενέχει πραγματικές και αισθητές από τους ενδιαφερόμενους επιπτώσεις» για τα συμφέροντά τους και τη φήμη τους. Αντίθετα, ο Coombs (1992:2), εστιάζει στο στοιχείο της μη-προβλεψιμότητας της κρίσης και στο μέγεθος της έκτασης της απειλής η οποία πιθανόν να επιδρά αρνητικά σε μία επιχείρηση ή στα ενδιαφερόμενα μέρη εν γένει, εάν δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα. Η μη κατάλληλη αντιμετώπιση αποτελεί την προϋποτιθέμενη συνθήκη, την κινητήρια δύναμη ενεργοποίησης των αρνητικών επιπτώσεων της κρίσης.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι ο Coombs (2014) πρότεινε τον συνδυασμό της θεωρίας της επικοινωνίας κρίσης με τη θεωρία της επανόρθωσης εικόνας. Η θεωρία της επανόρθωσης εικόνας έχει επικριθεί για την περιορισμένη ικανότητά της να συγκεκριμενοποιήσει την κατάσταση στο πλαίσιο μίας κρίσης η οποία εισάγει ασάφειες και αβεβαιότητα (Ulmer & Sellnow, 1997: 216). Για τον λόγο αυτόν, συμπληρώνεται από τη θεωρία της επικοινωνίας κρίσης η οποία υιοθετεί ένα πιο ευρύ πλαίσιο για την ανάλυση της κρίσης από την οπτική του κοινού, καθώς «εμπεριέχει την ολοκληρωμένη χαρτογράφηση της» (Coombs, 2010: 345). Αναγνωρίζει τα εξής είδη της κρίσης : «το σύμπλεγμα του θύματος» , «το σύμπλεγμα του ατυχήματος» και «το δυνάμενο να αποτραπεί σύμπλεγμα». Οι δρώντες ίσως βιώσουν κρίση είτε από δική τους αδικοπραξία είτε από φυσικά αίτια, ατύχημα, εξωγενείς παράγοντες. Οι απαντήσεις στις κρίσεις οφείλουν, σύμφωνα με την επικοινωνία κρίσης, να σχεδιάζονται ώστε να ανταποκρίνονται ανάλογα με το κάθε σύμπλεγμα (Jerome & Rowland, 2009: 397). Το κριτήριο της «μεγάλης έκτασης της απειλής» που συνεπάγεται μεγάλη κρίση στην ολότητα του οργανισμού αξιολογείται βάσει μεγέθους των αποσταθεροποιήσεων «στην ανθρώπινη ζωή, στην ιδιοκτησία, στα οικονομικά έσοδα, στη φήμη και στην ευρύτερη υγεία και ευρωστία ενός οργανισμού» (Mitroff & Anagnos, 2001:44-45).

Σε όλους τους ανωτέρω ορισμούς της κρίσης διαπιστώνονται κοινά στοιχεία όπως το υψηλό επίπεδο αβεβαιότητας, η διαταραχή της υπάρχουσας κατάστασης, η απαίτηση μίας απόφασης για δράση σε χρονικά περιορισμένο πλαίσιο, η εντατικοποίηση των ΜΜΕ και ο δημόσιος εξονυχιστικός έλεγχος (Barton, 1993 Howell & Miller, 2006· Paschall, 1992· Pearson & Clair: 1998). Οι κρίσεις πιθανόν να έχουν πολλές διακλαδώσεις σε ποικίλους τομείς και να επηρεάσουν αρνητικά την αξιοπιστία, τη νομιμότητα, την ικανότητα διεκπεραίωσης στόχων και διακυβέρνησης (McCoy, 2014: 101). Οι συγκρούσεις¹⁰ που ενέχουν λόγω των επιθέσεων και αντιπαραθέσεων των μερών απαιτούν στρατηγική διαχείριση (Wilcox & Cameron, 2014: 245-6).

Η κρίση παράγει συναισθήματα απειλής, ανασφάλειας και επείγουσας ανάγκης. Όσον αφορά το πολιτικό επίπεδο, επιφέρει αποσταθεροποίηση και απονομιμοποίηση των επιλογών (Boin κ.ά., 2005: 2,3· Carafano & Weitz, 2008: 3). Πιθανόν το ίδιο το πολιτικό σύστημα να δημιουργεί ή να τροφοδοτεί τα αίτια της κρίσης είτε λόγω άγνοιας, είτε λόγω αδιαφορίας, μη έγκαιρης αναγνώρισης και πρόληψής τους. Πρόκειται για τη λεγόμενη «συστημική παθογένεια» (Reason, 1990: 2-5· Boin κ.ά., 2005: 5) που υπονοεί

---

¹⁰ Η σύγκρουση διαφέρει με τον ανταγωνισμό στο εξής: ο ανταγωνισμός είναι μια κατάσταση που συμβαίνει όταν οι πλευρές αντιμάχονται για τους ίδιους πόρους (Wilcox & Cameron, 2014: 245-6).

ότι τα ουσιαστικά αίτια προϋπήρχαν της εκδήλωσης της κρίσης. Ενδέχεται να παράγεται κατόπιν μίας μεταβολής με αλυσιδωτές αντιδράσεις στο πολιτικο-οικονομικό οικοδόμημα ενός πολύπλοκου συστήματος που δεν επιτρέπει την άρτια γνώση του και ακολούθως καθιστά δυσχερή την αναγνώριση και επισήμανση τυχόν δυσλειτουργιών του (Τάκας, 2015 : 11).

Κατά συνέπεια αναμένεται η ενεργοποίηση ορισμένων σταδίων αντιμετώπισης της κατάστασης, τα οποία είναι διακριτά ή επικαλύπτονται. Πρώτον, ορισμένες δράσεις πιθανόν να προλάβουν τη σύγκρουση και την επερχόμενη κρίση (στάδιο πρόληψης). Στο δεύτερο στάδιο της «στρατηγικής», ειδικοί αναλαμβάνουν να αντιμετωπίσουν συντονισμένα το κρίσιμο θέμα, με διερεύνηση των πιθανών κινδύνων, ευνοϊκές ρυθμίσεις για τον οργανισμό έναντι της κρίσης και ανάπτυξη σχεδίου διαχείρισής της ανάλογα πάντοτε με την έκτασή της. Τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων με συστηματικές, εντατικές προσπάθειες και νομικές διαδικασίες περιλαμβάνονται στη φάση της «αντίδρασης», ενώ στο τελευταίο στάδιο της «ανάκαμψης» το βάρος μετατίθεται στην αποκατάσταση της φήμης του οργανισμού στην κοινή γνώμη ή, σε περίπτωση ακραίας κρίσης, στην επανόρθωση της εικόνας μέσω συγκεκριμένων στρατηγικών. Η επανεμφάνιση ενός θέματος που τείνει να εξελιχθεί σε κρίση κρίνεται απαραίτητο να προλαμβάνεται μέσω συστηματικού ελέγχου του περιβάλλοντος¹¹. Κατά συνέπεια, όπως οι επιχειρήσεις, οι κρατικοί φορείς αντίστοιχα οφείλουν να αποτρέψουν τον κίνδυνο μίας κρίσης, με τη θέσπιση και εφαρμογή μέτρων ή την απομείωση της παραγόμενης από τις συνέπειες της κρίσης ζημίας. Συγκεκριμένα, οφείλουν να αναγνωρίσουν και αξιολογήσουν (sense-making) την κρίση, να λάβουν ουσιαστικές αποφάσεις (decision-making και meaning-making), να τερματίσουν την κρίση (terminating) και να αποκτήσουν γνώση από αυτήν (learning) (Boin κ.ά., 2005: 1, 5).

Το πιο κρίσιμο στάδιο θεωρείται η κατάλληλη ερμηνεία συγκεκριμένων γεγονότων και η λήψη άμεσων αποφάσεων. Πρώτον, η ικανότητα της πολιτικής ηγεσίας να αφουγκραστεί την κρίση και να την αξιολογήσει άμεσα και αποτελεσματικά – συχνά υπό χρονική πίεση- καθορίζει σε σημαντικό βαθμό το βάθος και το εύρος των συνεπειών της. Δεύτερον, με δεδομένη την πίεση του χρόνου, πρέπει να επιλεγεί ο βέλτιστος τρόπος αντιμετώπισης της κρίσης, να ληφθούν οι ορθές και κατάλληλες αποφάσεις και να συντονιστούν προς υλοποίησή της οι αρμόδιοι οργανισμοί δημόσιας

---

¹¹ Κρίσεις με σοβαρό κοινωνικό αντίκτυπο (τρομοκρατικές επιθέσεις, φυσικές καταστροφές) ή περιπτώσεις όπου παρά την εφαρμογή των προβλεπόμενων ρυθμίσεων επέρχεται η κρίση, πιθανόν να μην αντιμετωπίζονται βάσει της παραπάνω διαδικασίας (Wilcox & Cameron, 2014 : 255-6, 260).

διοίκησης (Boin κ.ά., 2005: 38, 56). Τρίτον, οι πολιτικές αρχές οφείλουν να επικοινωνήσουν ουσιαστικά και αποτελεσματικά στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο ένα συγκεκριμένο και αξιόπιστο πλάνο εξόδου από την κρίση (Boin κ.ά., 2005:69). Η επικοινωνία στην κρίση είναι ιδιαίτερα σημαντική, λαμβάνοντας υπόψη τον ισχυρισμό των Avery & Lariscy (2012) (όπως αναφέρεται στο McCoy, 2014: 102) ότι «το προϊόν μίας κυβέρνησης είναι η φήμη της». Έχει, περαιτέρω, υποστηριχθεί ότι οι δημοκρατικές υποχρεώσεις ενός κυβερνητικού επιτελείου επιβάλλουν ακόμη πιο αυστηρές δεσμεύσεις στην επικοινωνία κρίσης ενώ σημειώνονται υψηλές προσδοκίες διαχείρισης της κρίσης από την Κυβέρνηση λόγω της θεσμικής θέσης της. Για την επικοινωνιακή διαχείριση κρίσης από κυβερνήσεις, οι Rosenthal & Kouzmin (1997: 287) υπογράμμισαν τέσσερα μοναδικά στοιχεία: Οι κυβερνητικές αρχές είναι ιδιαίτερα ευάλωτες σε ερωτήσεις του τύπου «γιατί δεν ήταν ικανές να αποτρέψουν την κρίση» (1), «γιατί η κυβερνητική δράση δεν είναι αυτόματα ωφέλιμη ή αποτελεσματική» (2), «γιατί οι αποφάσεις συχνά επηρεάζονται από σχέσεις πολιτικής εξουσίας με την έννοια του διακυβερνητικού ή της γραφειοπολιτικής» (3). Παράλληλα δέχονται λεπτομερείς ελέγχους και πίεση να ενεργήσουν.

Η αποκατάσταση της εικόνας μέσω τακτικών όπως η απολογία, αποτελεί το τελευταίο στάδιο της κρίσης. Η ερμηνεία της απολογίας εξαρτάται από το πλαίσιο και τις συνθήκες στις οποίες πραγματοποιείται και την αντίληψη του προσβαλλόμενου μέρους και του παραβάτη (Kampf & Löwenheim, 2012: 48). Η αντίληψη ότι ο δρων είναι ανοικτός, ειλικρινής και αποκαλύπτει τις σχετικές πληροφορίες ίσως μειώσει τη σοβαρότητα της κρίσης και κατά συνέπεια ενισχύσει την εικόνα του (Smithson & Venette, 2013: 407).

Πολλές φορές, οι κυβερνήσεις απαιτείται να απολογηθούν και για τα σφάλματα των προηγούμενων Κυβερνήσεων. Στην εν λόγω περίπτωση όπου ο απολογούμενος δεν είναι σε καμία περίπτωση άμεσα υπεύθυνος για την πράξη, έχουν παρατηρηθεί περισσότερες πιθανότητες δημιουργίας συμπάθειας από το κοινό, κυρίως στις ρητές, βάσει συγγνώμης, απολογίες όπου η λύπη που εκφράζει βιώνεται άμεσα από τον δέκτη (Robinson, 2004: 316-317).

Η αποκατάσταση της εικόνας μέσω της απολογίας, ως τελευταίο στάδιο της κρίσης, τεκμηριώνεται, επίσης, με αφετηρία την απόδοση ευθυνών και κατηγοριών για τη δημιουργία, μη αποτροπή ή επίταση της κρίσης από την πολιτική ηγεσία. Σύμφωνα με τον Schlenker (1980) οι δυσχερείς καταστάσεις, όπως οι κρίσεις, αυξάνουν τη σημασία

των συνεπειών του γεγονότος αλλά και την ευθύνη του δρώντος προσώπου. Η απολογία, στην περίπτωση αυτή, αναμένεται να είναι πλήρης και πραγματική, συνοδευόμενη από επανορθωτική δράση (Schlenker & Darby, 1981: 272, 276). Για την κατανόηση της παραπάνω λειτουργίας της κατηγορίας- απολογίας στα πλαίσια μίας κρίσης, αναζητώνται και διερευνώνται τα παραγωγικά αίτια της (Coombs, 2010: 342).

3.1.1. Θεωρία των Παραγωγικών Αιτιών - Παραγωγικά Αίτια της Κρίσης

Σύμφωνα με τη θεωρία της απόδοσης ευθυνών, τα άτομα αναζητούν τα αίτια των συμβάντων της καθημερινότητάς τους, ιδιαίτερα των μη αναμενόμενων και αρνητικά φορτισμένων καταστάσεων. «Η απόδοση αιτιότητας καθορίζει τις ατομικές στάσεις, πεποιθήσεις και αντιλήψεις μέσω της οποίας το άτομο κατανοεί και ερμηνεύει το κοινωνικό του περιβάλλον» και τη συμπεριφορά των άλλων (Heider, 1958:20). Ο τρόπος οργάνωσης και κωδικοποίησης μηνυμάτων, διέπει όλο το φάσμα των κοινωνικών ομάδων στις οποίες συμμετέχει, των διαπροσωπικών του σχέσεων και της κοινωνικής του ταυτότητας.

Σύμφωνα με την «οικονομία της ερμηνείας» η οποία είναι λιγότερο περίπλοκη, το άτομο επιλέγει μία αιτιώδη διαδρομή πιο οικεία και πιο εύκολα προσβάσιμη για τη νοηματοδότηση μίας πράξης ή ερεθίσματος του περιβάλλοντός του, η οποία εξαρτάται: Πρώτον, από τους ατομικούς παράγοντες (εσωτερικά αίτια) και δεύτερον από τους περιβαλλοντικούς (εξωτερικά αίτια) (Heider, 1958:54, 82). Έτσι, ως κυρίαρχη τάση σημειώνεται η εστίαση από το άτομο σε εξωτερικά προς αυτόν αίτια (ετεροαπόδοση) καθώς παρατηρεί τη δική του συμπεριφορά (Myers, 2010:106) και αντίθετα, σε εσωτερικά, δηλαδή σε προδιαθέσεις (Ξενικού, 2008: 421) υποτιμώντας την επίδραση των εξωτερικών περιβαλλοντικών παραγόντων (αυτοαπόδοση) (Heider, 1958: 171-173) όταν αξιολογεί συμπεριφορές άλλων δρώντων ή καταστάσεις. Η τελευταία περίπτωση αποτελεί το «θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης» (Myers, 2010: 103). Η τάση απόδοσης από το ίδιο το άτομο της επιτυχίας ενός εγχειρήματός του σε ατομικά χαρακτηριστικά του (εσωτερικά αίτια), ενώ της αποτυχίας του σε περιβαλλοντικούς (εξωτερικούς) παράγοντες ονομάζεται αυτοεξυπηρετική μεροληψία (self-serving bias) και διακρίνεται σε δύο διαστάσεις: την «αυτοεξυψωτική», δηλαδή την τάση του ατόμου να αποδίδει την επιτυχία σε εσωτερικά του χαρακτηριστικά και την «αυτοπροστατευτική», δηλαδή την τάση του ατόμου να αποφεύγει την ευθύνη για την αποτυχία (Ξενικού, 2008: 422).

Σύμφωνα με τον Weiner (1986: 128, 135, 153), η έδρα αιτιότητας (locus), η σταθερότητα (stability) και η δυνατότητα ελέγχου (controllability)¹² αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την απόδοση αιτιότητας. Περαιτέρω, το εσωτερικό,

---

¹² Η «δυνατότητα ελέγχου» σημαίνει αν το αίτιο για την επιτυχία ή την αποτυχία βρίσκεται στον έλεγχο του δρώντος ή στον έλεγχο κάποιου άλλου ατόμου.

σταθερό και μη ελεγχόμενο αίτιο της ικανότητας, η προσπάθεια, η δυσκολία έργου και η τύχη¹³) κατηγοριοποιούν τις διαστάσεις της αιτιότητας (Weiner, 1986:17· επίσης Ξενικού, 2008· Τάκας 2015).

Η αυτοεξυπηρετική μεροληψία δύναται να προστατεύσει την αυτό-εικόνα, συνδέοντάς την με θετικά στοιχεία και αποσυνδέοντάς την από τα αρνητικά (Ξενικού, 2008:423), για παράδειγμα, από τις πτυχές της κρίσης. Η αναγωγή της αυτό-εξυπηρετικής μεροληψίας σε δι-ομαδικό επίπεδο καλείται ομαδο-εξυπηρετική μεροληψία (Ξενικού, 2008:423). Συγκεκριμένα πρόκειται για κάθε μορφή κοινωνικής ή πολιτικής ομάδας που οικοδομείται στη βάση της αίσθησης κοινής κοινωνικής ταυτότητας (Turner, 1982:15) και διέπεται από τη «συναισθηματική και αξιακή σπουδαιότητα που προσδίδει το άτομο στην ένταξή του στην ομάδα» (Tajfel, 1972:31).

Το σύστημα κοινών πεποιθήσεων και αξιών της ομάδας ενδεχομένως να συγκρούεται με τις πεποιθήσεις και αξίες άλλων κοινωνικών ομάδων. Η τάση θετικής αξιολόγησης όλων των στερεοτυπικών ιδιοτήτων της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει ένα άτομο (έσω-ομάδα) και αρνητικής αξιολόγησης των ιδιοτήτων των ατόμων ή ομάδων που δεν ανήκουν στην ίδια κοινωνική ομάδα (έξω-ομάδα) ονομάζεται «εθνοκεντρισμός» (Sumner, 1906:13)¹⁴. Στον εθνοκεντρισμό, η ομάδα όπου ανήκει κάποιος αποτελεί το κέντρο των πάντων και όλοι οι άλλοι κατηγοριοποιούνται και αξιολογούνται βάσει αυτής της πεποίθησης (Sumner (1906:15). Τα μέλη της έσω-ομάδας επιζητούν μία θετική κοινωνική ταυτότητα, συγκρίνοντας την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν με άλλες και επιχειρούν να προστατεύσουν τόσο την ατομική όσο και την κοινωνική τους ταυτότητα. Συνεπώς, ενδέχεται να αποδώσουν θετικές συμπεριφορές της έσω-ομάδας και αρνητικές συμπεριφορές της έξω-ομάδας σε σταθερά εσωτερικά χαρακτηριστικά της ομάδας, είτε να αποδώσουν αρνητικές συμπεριφορές της έσω-ομάδας και θετικές συμπεριφορές της έξω-ομάδας σε ασταθή, εξωτερικά χαρακτηριστικά (Ξενικού, 2008:437).

Η παραπάνω συνοπτική επισκόπηση της θεωρίας των παραγωγικών αιτιών κρίνεται καίρια καθώς αποτελεί μία μέθοδο ερμηνείας της κρίσης από το πολιτικό προσωπικό. Ειδικότερα, με την καθυστέρηση της εξόδου από την κρίση, η αντιπαλότητα εντείνεται και η σύγκρουση ανατροφοδοτείται (Τάκας & Σαμαράς 2015). Στην περίπτωση αυτή

---

¹³ Η προσπάθεια αποτελεί εσωτερικό, ασταθές και μη ελεγχόμενο αίτιο, η δυσκολία έργου εξωτερικό, σταθερό και μη ελεγχόμενο αίτιο ενώ η τύχη εξωτερικό, ασταθές και μη ελεγχόμενο αίτιο.

¹⁴ Στην ελληνική βιβλιογραφία Ξενικού, 2008:423, για τα μέσα επικοινωνίας και το πολιτικό σύστημα Σαμαράς 2007:3.

διακυβεύεται υψηλό πολιτικό κόστος το οποίο το πολιτικό προσωπικό επιχειρεί να αποφύγει καταφεύγοντας σε ένα παίγνιο απόδοσης ευθυνών (blame game) που προκύπτει από την αντιλαμβανόμενη αρνητική εμπειρία και «την απόδοση αιτιότητας για αυτή την εμπειρία σε συγκεκριμένους δρώντες» (Sulitzeanu-Kenan & Hood, 2005:2). Επιπλέον, όπως αναλύεται στη συνέχεια, η θεωρία των παραγωγικών αιτιών συμβάλλει στην αποσαφήνιση των στρατηγικών απολογίας τα οποία θα αποτελέσουν σημαντικά αναλυτικά εργαλεία της έρευνας (Τάκας & Σαμαράς, 2015).

Στο προηγούμενο κεφάλαιο υποστηρίχθηκε η αντίληψη ότι αν το πολιτικό υποκείμενο είναι «ανοικτό και ειλικρινές» ίσως μειώσει τη σοβαρότητα της κρίσης και κατά συνέπεια ενισχύσει την εικόνα του (Smithson & Venette, 2013: 407). Ο ανοικτός και ειλικρινής δρων δηλώνει την παραδοχή των σφαλμάτων του, αναλαμβάνει την ευθύνη και εκφράζει μεταμέλεια. Αντίθετα, βάσει της θεωρίας της απόδοσης αιτιών, ο πολιτικός δρων αποδίδει τις ευθύνες για την αποτυχία του σε εξωτερικούς παράγοντες και δρώντες καταφεύγοντας στο παίγνιο υπαιτιότητας προς αποφυγή του πολιτικού κόστους και με σκοπό την αποκατάσταση της εικόνας του. Η εν λόγω στάση έρχεται σε αντίθεση με την αποδοχή της ευθύνης και την έκφραση μεταμέλειας που συνιστούν την πραγματική ειλικρινή απολογία και ανατρέπει την αντίληψη του «ειλικρινούς και ανοιχτού δρώντος». Η θεωρία της απόδοσης αιτιών εφαρμόζεται στην αντιμετώπιση της κρίσης από τους εξεταζόμενους στην έρευνα πολιτικούς. Οι πολιτικοί επιχειρούν την αποφυγή του πολιτικού κόστους. Η αποφυγή του πολιτικού κόστους επιτυγχάνεται με το παίγνιο υπαιτιότητας. Το παίγνιο υπαιτιότητας έρχεται σε αντίθεση με την αντίληψη του «ειλικρινούς και ανοιχτού δρώντος» που συνεπάγεται πραγματική/ ειλικρινή απολογία. Με βάση αυτή την συλλογιστική διαμορφώνεται η πρώτη υπόθεση εργασίας.

Υπόθεση εργασίας 1: Η πραγματική, ειλικρινής απολογία από τα πολιτικά υποκείμενα της έρευνας θα είναι πολύ πιο περιορισμένη σε σχέση με τις στρατηγικές απολογίας για λόγους ανάταξης εικόνας.

Οι Coombs κ.ά., (2010:339) περιγράφουν τις στρατηγικές αντίδρασης στην κρίση ως ένα φάσμα επιλογών, όπου στο ένα άκρο υπάρχει η άμυνα και στο άλλο η επίθεση: η επίθεση στον κατήγορο, η άρνηση της ύπαρξης της κρίσης, η δικαιολόγηση – μη υπαιτιότητα του δρώντος για την κρίση, η ελαχιστοποίηση της ευθύνης του και η υποβάθμιση της αντιλαμβανόμενης βλάβης από την κρίση ή η μετάθεση της ευθύνης στα θύματα της κρίσης συγκροτούν τις στρατηγικές άμυνας. Η θεωρία της «έκτακτης

ανάγκης» εισάγει μία κοινωνική προσέγγιση στην επικοινωνία κρίσης. Επιχειρεί να εξηγήσει πώς οι δημόσιες σχέσεις λειτουργούν ως σύνολο. Η σύγκρουση αποτελεί το βασικό στοιχείο της: Όταν ξεσπά μία σύγκρουση, τα εμπλεκόμενα μέρη επιλέγουν ορισμένους τρόπους τοποθέτησης οι οποίοι ποικίλουν από παραχωρητικούς ως υπερασπιστικούς της δικής τους άποψης και οπτικής (Cameron κ.ά., 2008). Οι προσπάθειες απόκτησης εύνοιας από το κοινό και η λήψη μέτρων για την αποκατάσταση της βλάβης και για την αποτροπή μελλοντικής της επανεμφάνισης, η ανάληψη της ευθύνης και η έκφραση συγγνώμης αποτελούν τις συμβιβαστικές στρατηγικές διαχείρισης κρίσης (Wilcox & Cameron, 2014: 263-4).

Λαμβάνοντας υπόψη τις θεωρητικές προσεγγίσεις για τη διατήρηση και την επανόρθωση της εικόνας καθώς και τη θεωρία των παραγωγικών αιτιών, διατυπώνεται η κάτωθι υπόθεση εργασίας:

Υπόθεση Εργασίας 2 : Το πολιτικό πρόσωπο που παραχωρεί συνέντευξη σε Μέσο ενημέρωσης το οποίο θεωρείται ότι διάκειται θετικά προς το ίδιο, την ιδεολογία του, το κόμμα του, τη στρατηγική του, ή τη χώρα του, αναμένεται να χρησιμοποιεί περισσότερο στρατηγικές που διατηρούν την ανάλογη θετική κοινωνική ταυτότητα .

Συνοψίζοντας, η απολογία και συγκεκριμένα οι στρατηγικές της συνυφαίνονται απόλυτα με την κρίση και αποτελούν ήδη αναλυτικό εργαλείο για την επικοινωνία κρίσης στον χώρο των επιχειρήσεων (εταιρική απολογία) αλλά και εν γένει σε κρίσεις οι οποίες απαιτούν εγρήγορση, περιεκτικότητα και διαφάνεια (Coombs, κ.ά., 2010: 339-40).

Η χρήση στρατηγικών απολογίας δεν επιλέγεται μόνο βάσει των αποδιδόμενων κατηγοριών, του είδους της κρίσης, του βαθμού διαστρέβλωσης της εικόνας του απολογούμενου ή της ομάδας του αλλά καθορίζεται από επιπλέον παράγοντες – μεταβλητές, όπως η θεσμική ή η εκλογική θέση του δρώντος. Προς επεξήγηση του επιχειρήματος αυτού, κρίνεται αναγκαία η επισκόπηση της «λογικής της εκστρατείας» στην ακόλουθη ενότητα.

3.2. Λογική της Εκστρατείας και Απολογία

Η λογική της εκστρατείας (campaign mode), αποτελεί ένα χρήσιμο αναλυτικό εργαλείο μέσω του οποίου αποσαφηνίζεται η σχέση των αιτιών (ανεξάρτητων και ενδιάμεσων

μεταβλητών) που οδηγούν στις αναπτυσσόμενες από το πολιτικό προσωπικό στρατηγικές απολογίας (εξαρτημένες μεταβλητές) για την οικονομική κρίση.

Άμεσο στόχο των πολιτικών δρώντων αποτελεί η επικράτηση στις εκλογές, είτε ως νέα Κυβέρνηση, είτε έναντι των υπολοίπων κομμάτων, είτε ως είσοδος στη Βουλή, με στόχο τη συμμετοχή στα κυβερνητικά σχήματα κι εν γένει στα κέντρα εξουσίας, ανάλογα πάντοτε με τις δυνάμεις του κόμματος και την πολιτική συγκυρία. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται μέσω του στρατηγικού σχεδιασμού των κομμάτων (Σαμαράς, 2008: 38). Οι δύο παραπάνω προϋποθέσεις, δηλαδή, η πραγματική επιθυμία των πολιτικών δρώντων να επικρατήσουν στις εκλογές και ο στρατηγικός στοχασμός τους συγκροτούν, κατά τους Burton & Shea (2002:4), τη λογική της εκστρατείας, από την οποία κινητοποιούνται και λειτουργούν τα πολιτικά υποκείμενα.

Τα κομματικά επιτελεία επενδύουν ψυχική ενέργεια, επιστρατεύουν αφοσίωση, ένταση, πάθος και συσπειρώνονται δυναμικά καθόλη τη χρονική περίοδο της εκστρατείας προς επίτευξη της στρατηγικής σκέψης: δηλαδή της γνώσης των τοπικών πολιτικών προσωπικοτήτων, των Μέσων ενημέρωσης, της αντιπολίτευσης, των οικονομικών συνθηκών, των ιδεολογιών ανά ζήτημα, των πόρων και άλλων καίριων για την εκλογική νίκη παραγόντων. Η στρατηγική σκέψη συνδυάζεται με τη γνώση των κανόνων της καμπάνιας που (Burton & Shea 2002: 4,5) περιλαμβάνουν τη γνώση ανόμοιων, ενίοτε, αντίθετων στρατηγικών, που διέπουν τη διαδικασία εκλογής.

Συνεπώς, η «λογική της εκστρατείας» διέπει τον στρατηγικό στοχασμό και κινητοποιεί κάθε στοιχείο του πολιτικού λόγου ο οποίος αποτελεί μία αμιγώς τελολογική εμπρόθετη επικοινωνιακή πράξη με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένου στόχου. Η κινητοποίηση αυτή εδράζεται στη «στρατηγική επικοινωνία». Ο όρος της στρατηγικής επικοινωνίας κατανοείται ως μία «επικοινωνιακή προσπάθεια χειραγώγησης» και ορίζεται ως μία «ευθυγραμμισμένη και προσανατολισμένη τάση» (Angelini, 2008:16) στη μετάδοση του σωστού μηνύματος στους σωστούς ενδιαφερόμενους από τα σωστά άτομα μέσω του πιο κατάλληλου καναλιού, την πιο κατάλληλη στιγμή προς την πραγματοποίηση των στόχων του πομπού και προς επίτευξη της κοινωνικής ισορροπίας (Angelini, 2008:16·Paul, 2011:9).

Σύμφωνα με τον Paul (2011:3) η στρατηγική επικοινωνία περιλαμβάνει τη «χρήση συντονισμένων δράσεων, μηνυμάτων, εικόνων και άλλων μορφών σηματοδότησης, με στόχο να ενημερώσουν, να επηρεάσουν ή να πείσουν το κοινό για την υποστήριξη

εθνικών στόχων». Υπό αυτό το πρίσμα, η πληροφόρηση, η επιρροή, η πειθώ, οι αποσαφηνισμένοι στόχοι, ο συντονισμός - ώστε να μην παρατηρούνται αλληλοσυγκρουόμενα μηνύματα από την ίδια πηγή- αποτελούν θεμελιώδεις παράγοντες (Paul, 2011:4). Ο Hallahan (2007:6) παρατηρεί ότι στην πολιτική στρατηγική επικοινωνία, στόχος είναι η «δημιουργία πολιτικής συναίνεσης ή συμφωνίας σχετικά με σημαντικά ζητήματα καθώς και η άσκηση πολιτικής ισχύος και η εύρεση των σχετικών πόρων»¹⁵.

Η λογική της εκστρατείας αποτυπώνεται σχηματικά μέσω της χρήσης ενός «μαύρου κουτιού» («blackbox»), το οποίο αναπαριστά το στάδιο λήψης της πολιτικής απόφασης των πολιτικών δρώντων, περιλαμβάνει εισροές (α, β, γ, δ κ.ο.κ.) και απελευθερώνει εκροές. Οι «εισροές» αντιπροσωπεύουν τις αντικειμενικές πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές συνθήκες που επιδρούν στις αποφάσεις και συνεπώς διαμορφώνουν τη στρατηγική. Οι «εκροές» «αντιπροσωπεύουν τα πολιτικά μηνύματα που εκφράζονται με τον πολιτικό λόγο στο δημόσιο χώρο». Η επικοινωνιακή εκροή ελέγχεται από τον υποψήφιο (candidate-controlled communication), παράγει στρεβλώσεις και αντιτάσσεται στη γραμματική της λογικής του μέσου (Σαμαράς & Παπαθανασόπουλος, 2011: 365). Η λειτουργία του εσωτερικού του «μαύρου κουτιού» κατανοείται μέσω της συστηματικής ανάλυσης και συσχέτισης των εισροών και των εκροών (Τάκας, 2015: 57-59).

Οι μεταβλητές που επιδρούν στις εισροές της προεκλογικής εκστρατείας και ακολούθως στο περιεχόμενο των μηνυμάτων εντοπίζονται ακόμη στη θεσμική δομή, στο εκλογικό και κομματικό σύστημα και στο σύστημα των Μέσων ενημέρωσης (Σκευή & Σαμαράς,

¹⁵ Στον χώρο των επιχειρήσεων, οι Hallahan κ.ά., (2007:3) εκτιμούν τη στρατηγική επικοινωνία ως μία «σκοπίμη χρήση της επικοινωνίας από έναν οργανισμό, ώστε να εκπληρώσει τον σκοπό του».

2017). Τα τελευταία, αλληλοεξαρτώμενα, συγκροτούν το σύγχρονο σύστημα πολιτικής επικοινωνίας το οποίο διέπεται από μία «ανταγωνιστική συμβίωση» (Δεμερτζής, 2002: 16) λόγω διαφορετικών ανταγωνιστικών λογικών (Σαμαράς και Παπαθανασόπουλος, 2010: 364). Στη «λογική της εκστρατείας» το μέσο αποτελεί απλώς ένα όργανο της επικοινωνιακής στρατηγικής του υποψηφίου. Υποτάσσεται στον κομματικό μηχανισμό και αναπαράγει τα μηνύματα των πολιτικών υποκειμένων¹⁶. Ο στρατηγικός σχεδιασμός των δρώντων υποκειμένων προς επίτευξη συγκεκριμένων στόχων και η πολιτική των μηνυμάτων τους διαρθρώνονται στη βάση της λογικής της εκστρατείας με την εισαγωγή ενός συμπληρωματικού αναλυτικού εργαλείου: Η «στρατηγική κινητοποίηση της επικοινωνίας» αποτελεί το στοιχείο διαφοροποίησης του περιεχομένου των μέσων επικοινωνίας που παράγεται με τους όρους της στρατηγικής επικοινωνίας και του παραγόμενου περιεχομένου των μηνυμάτων βάσει της λειτουργίας του μηχανισμού κατασκευής των ειδήσεων (Σαμαράς, 2008) (Σαμαράς & Παπαθανασόπουλος 2005, 2009).

Συνοψίζοντας, για την παρούσα έρευνα, εισροές αποτελούν ενδεικτικά, η ιδεολογία του δρώντος (McNeill, 2013:6), μεταβλητές όπως οι επιμέρους κατηγορίες και ο βαθμός εμπλοκής των δρώντων με αυτές, το είδος και οι παράμετροι της κρίσης, ο βαθμός διαστρέβλωσης της εικόνας, η θεσμική ή η εκλογική θέση, το κοινό –στόχος. Υπό το πρίσμα της λογικής της εκστρατείας, αλληλεπιδρούν οδηγώντας στην κατάλληλη στρατηγική απολογίας για την επανόρθωση της εικόνας, προκειμένου να προσεγγιστεί ο στόχος της επικράτησης στις εκλογές.

3.3. Πολιτική Απολογία και Κρίση

Η σχέση του λόγου και της πολιτικής δραστηριότητας συνδέονται άρρηκτα καθώς η πολιτική βασίζεται στην επιχειρηματολογία και στην πειθώ και εφαρμόζεται έτσι ως συλλογική δράση. Ο πολιτικός λόγος και η δράση αποτελούν μοναδικό στρατηγικό συνδυασμό προσέγγισης και κατάκτησης της εξουσίας. Τα δύο ανωτέρω στοιχεία αποτελούν μία διαδικασία, με καθοριστική σημασία, σε έναν χώρο έντονων αντιπαράθεσεων όπως ο πολιτικός, μέσω της οποίας επικοινωνούνται οι προθέσεις των υποκειμένων, οι πληροφορίες και «οι συμβολισμοί της πραγματικής και της συμβολικής εξουσίας» (Ψύλλα, 2003: 25-27).

---

¹⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πληρωμένη στο μέσο πολιτική διαφήμιση για λογαριασμό του υποψηφίου ή του κόμματος. (Σαμαράς 2008, Σαμαράς & Παπαθανασόπουλος 2005, 2009).

Στην παγκόσμια πολιτική σκηνή, υποστηρίζεται ότι η απολογία ως απάντηση σε προηγούμενη προσβολή ηθικού ή νομικού κανόνα έχει παγιωθεί ως «άγραφος νόμος» (Friedman, 2006: 1). Άλλοι μιλούν για μία «νέα κουλτούρα απολογίας» ή για μία είσοδο σε μία νέα «εποχή απολογίας» (Ross, 2008: 2). Η σύγχρονη τάση στην πολιτική ζωή σημαίνει εξατομίκευση της πολιτικής, όπου η αξιοπιστία και η εμπιστοσύνη στα πολιτικά πρόσωπα αποτελούν κρίσιμα ζητήματα και η ανάρμοστη συμπεριφορά απειλεί την ικανότητά τους για άσκηση εξουσίας. Υποχρεούνται λοιπόν να επιβιώνουν σε ελέγχους αξιοπιστίας. Η απολογία αποτελεί αποτελεσματικό μέσο πιθανής αναδόμησης της εμπιστοσύνης με λεκτικές εκφράσεις που ικανοποιούν τις αποδεκτές αρχές μίας κοινωνίας και την ηθική σταθερότητα (Kampf, 2009: 261,270). Πραγματοποιείται, επιπλέον, ώστε να διοχετεύσει τις πολιτικές εντάσεις προς αβλαβείς κατευθύνσεις (Kertzer, 1988: 128).

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, η πολιτική απολογητική τεχνική ακμάζει έπειτα από κοινωνικές και πολιτισμικές αναταραχές της δεκαετίας του 1960. Η παραπάνω χρονική περίοδος σηματοδότησε την μεταστροφή του, αυστηρά δικανικού στη βάση του, χαρακτήρα της απολογίας και την είσοδό της στον πολιτικό στίβο. Για πολλές δεκαετίες, πολιτικοί και αυθεντίες ασπάστηκαν το δόγμα της απολογητικής θεωρίας και το χρησιμοποίησαν για την αυτο-υπεράσπισή τους, την υπεράσπιση των πολιτικών ιδεολογιών και στρατηγικών τους και κατά περίπτωση των ενεργειών τους και της συμπεριφοράς τους (Wheeler, 2013: 35).

Η πολιτική απολογία χαρακτηρίζεται από περαιτέρω μεταβλητές, οι οποίες τη διακρίνουν από άλλα είδη απολογίας, όπως οι τέσσερις πυλώνες της δικαιοσύνης, της αλήθειας, της αποκατάστασης και των εγγυήσεων της μη επανάληψης της προσβολής προς το γενικό δημόσιο συμφέρον (Lundy & Rolston, 2016:107). Οι μεταβλητές αυτές καθώς και οι ιδιαιτερότητες του εκάστοτε αδικήματος, λαμβάνονται υπόψη τόσο για την αξιολόγηση της απολογίας όσο και των ίδιων των πολιτικών (Thaler, 2012: 272-3). Οι πολιτικές απολογίες έχουν κατηγοριοποιηθεί από την Holmes (1997:167) ως: αδικήματα χώρου, αδικήματα λόγου, αδικήματα χρόνου, αδικήματα κατοχής και «κοινωνικές γκάφες».

Ως δημόσια απολογία, η πολιτική απολογία σχεδιάζεται επιμελώς, λαμβάνοντας υπόψη ένα ευρύτερο εθνικό και διεθνές κοινό και οικοδομείται στη βάση στρατηγικών και γλωσσικών κανόνων και συγκεκριμένης φρασεολογίας η οποία αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για τη διαπίστωση της εγκυρότητας και της ειλικρίνειας της απολογίας. Συχνά

αξιολογείται ως σημαντικά αμφισβητούμενη και αντιφατική συμβολική πράξη που πιθανόν να δημιουργεί περαιτέρω διενέξεις ή αποτυγχάνει να γίνει αντιληπτή ως κατάλληλη, νόμιμη ή αποδεκτή. Επιπλέον, λόγω του δημόσιου χαρακτήρα της, συνήθως δεν επιδέχεται άμεση ρητή απάντηση, άφεσης ή αθώωσης. Ενίοτε αξιολογείται ως ωφελμιστική ή καιροσκοπική πράξη (Harris κ.ά., 2006: 719, 720-3). Πρόκειται για την ηθική διάσταση της πολιτικής απολογίας όπου το αυθεντικό μοντέλο της απολογίας κινδυνεύει να γίνει αντιληπτό ως υποκριτικό (Thaler, 2012: 272-3). Στις περιπτώσεις αυτές, το επίπεδο της ειλικρίνειας αποτελεί συχνά ζήτημα διαπραγματεύσεως – άμεσης και σύντομης ή έμμεσης και πιο μακροπρόθεσμης- μεταξύ του απολογούμενου και του προσβαλλόμενου μέρους, έως την εύρεση κοινής λύσης, αποδεκτής από όλα τα μέρη (Harris κ.ά., 2006: 719). Κατά συνέπεια, παρά την αναγνώριση της ευθύνης – έστω και επιμέρους ευθύνης – που υπονοείται σε κάθε απολογία, η πιθανότητα μίας μη-ειλικρινούς απολογίας στην πολιτική ζωή είναι αυξημένη απ' ότι σε άλλα επίπεδα όπως στο διαπροσωπικό (Abadi, 1990: 467-8). Σε πολλές περιπτώσεις, τα πολιτικά πρόσωπα απολογούνται για πράξεις του παρελθόντος πριν αναλάβουν την εξουσία ώστε η αποδοχή της ευθύνης είναι πρωταρχικά θεσμική και όχι προσωπική (Hastie & Augoustinos, 2011:119).

Ο Luke (όπως αναφέρεται στο Harris κ.ά., 2006: 719) επισημαίνει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, δημόσια αιτήματα για απολογία ενός εξέχοντα πολιτικού ίσως στην πραγματικότητα να αποτελούν αιτήματα για αναθεώρηση και επαναπλαισίωση της ιστορίας. Σε μελέτη της Gold (1978: 311) περί απολογίας στην αμερικάνικη πολιτική εκστρατεία του 1976, ως κυρίαρχα στοιχεία διαπιστώθηκαν η αποξένωση του εκλογικού σώματος, η διαμεσολάβηση και επιρροή των Μέσων ενημέρωσης και ιδιαίτερα η παρουσία των εκπροσώπων του Τύπου, οι οποίοι συνέβαλαν σε μια διαδικασία διάδρασης της απολογίας όπου οι δημοσιογράφοι, εμμένουν κυρίως στο θέμα της κατηγορίας και δεν αρκούνται σε μία απλή εξήγηση από τον πολιτικό.

Ο King (1985: 290-1) παρατήρησε τη χρήση του σχήματος της μεταφοράς που πιθανόν να πλαισιώνει ένα πολιτικό σκάνδαλο, είτε από τους ίδιους τους πολιτικούς, είτε από τα Μέσα ενημέρωσης. Τα σχήματα μεταφοράς διαθέτουν τη δύναμη να αναπλαισιώνουν την πραγματικότητα προς όφελος των προσώπων που τα χρησιμοποιούν και «να οδηγούν το ακροατήριο σε συγκεκριμένα συναισθήματα και εκβιαστικά συμπεράσματα» (King, 1985: 295-6). Μεταφορές, όπως η «τραγωδία», ουσιαστικά μεταθέτουν το βάρος της ευθύνης ενός πολιτικού προσώπου στην προσωπική του

ταλαιπωρία, στον προσωπικό του πόνο για την δυσάρεστη κατάσταση, ώστε να παρουσιάσουν ένα πρόσωπο με θαυμαστό ήθος. Η δραματική ή θεατρική γλώσσα είναι απαραίτητως παραπλανητική, δόλια ή συνειδητά αποπροσανατολιστική. Πιθανόν να εντοπίζονται στον λόγο της απολογίας και άλλων ειδών στοιχεία όπως κωμικά ή ρομαντικά. Προσωπικές και κτητικές αντωνυμίες, λέξεις φορτισμένες συγκινησιακά αποτελούν επίσης χαρακτηριστικά των παραπάνω περιπτώσεων (ενδεικτικά, «Εγώ... νιώθω», «ο αγώνας μου», «δεν υπάρχουν λέξεις») (King, 1985: 290, 293-296).

Ερώτημα 4: Διαπιστώνεται συγκεκριμένη φρασεολογία ή σχήματα μεταφοράς στον πολιτικό λόγο κάθε προσώπου;

Προσεγγίζουμε την απάντηση στο τέταρτο ερευνητικό ερώτημα μέσα από δύο ανταγωνιστικές υποθέσεις εργασίας. Το αιτιακό σχήμα που ελέγχεται στην πρώτη υπόθεση εργασίας έχει ως ανεξάρτητη μεταβλητή τις στρατηγικές απολογίας και ως εξαρτημένη την φρασεολογία και τα σχήματα μεταφοράς που χρησιμοποιούνται ενώ στη δεύτερη υπόθεση εργασίας εικάζεται ότι η φρασεολογία και τα σχήματα μεταφοράς δεν συνδιακυμαίνονται με τις στρατηγικές απολογίας και είτε παραμένουν σταθερά είτε συσχετίζονται με άλλες παραμέτρους όπως η προσωπικότητα του ομιλητή ή άλλα στοιχεία της ρητορικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται.

Υπόθεση Εργασίας 3: Η φρασεολογία και τα σχήματα μεταφοράς στον πολιτικό λόγο κάθε προσώπου συναρτώνται με το είδος των στρατηγικών απολογίας που χρησιμοποιούν.

Υπόθεση Εργασίας 4: Η φρασεολογία και τα σχήματα μεταφοράς στον πολιτικό λόγο κάθε προσώπου δεν συναρτώνται με το είδος των στρατηγικών απολογίας που χρησιμοποιούν.

Σύμφωνα με όσα αναλύθηκαν παραπάνω για την σχέση της απολογίας με την εικόνα και λαμβάνοντας υπόψη το παρόν πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται η πολιτική απολογία, η επανόρθωση εικόνας στο πεδίο της πολιτικής αποτελεί απαίτηση και πρόκληση. Η πρόκληση γίνεται πιο σύνθετη καθώς ο εξαγνισμός (mortification) και η πραγματική απολογία – μία επιτυχημένη στρατηγική σε πολλές περιπτώσεις – χρησιμοποιείται σπάνια στην πολιτική αφού «οι μελλοντικές επιπτώσεις από τη χρήση της πιθανόν να είναι σοβαρές» (Benoit 1995:255· Compton, 2016:355). Η ανάλυση του Eisinger (2011), πολιτικών απολογιών μελών του αμερικανικού Κογκρέσου και της Γερουσίας κατέδειξε ότι όσοι πολιτικοί είχαν περατώσει ψευδο- απολογίες είχαν

περισσότερες πιθανότητες να εκλεγούν από εκείνους που είχαν επιλέξει ειλικρινή μεταμέλεια. Δηλαδή ηθικά, ίσως η πραγματική απολογία να είναι πιο επιθυμητή, ωστόσο η ψευδο-απολογία εμφανίζεται πιο αποτελεσματική στην επανόρθωση εικόνας¹⁷(Eisinger 2011).

Τα ανωτέρω δεδομένα ενισχύουν την πρώτη υπόθεση εργασίας για μη ειλικρινή συγγνώμη από τους πολιτικούς προσφέροντας μία δεύτερη ερμηνεία. Η προσφυγή σε στρατηγικές που θεωρούνται ψευδο-απολογίες είναι πιο αποτελεσματική για την επανόρθωση εικόνας. Οι έλληνες πολιτικοί, στοχεύουν στη διατήρηση ή αποκατάσταση της εικόνας τους. Ο εν λόγω στόχος αποτελεί ενδιάμεση μεταβλητή, υπό τη λογική της εκστρατείας και τη στρατηγική κινητοποίηση της επικοινωνίας για επικράτησή τους στις εκλογές προς ενίσχυση της θεσμικής τους θέσης. Στην παρούσα έρευνα, πρόκειται για συνεντεύξεις σε διεθνή Μέσα ενημέρωσης, οι οποίες επηρεάζουν κυρίως εξωτερικούς δρώντες. Ο βαθμός της επιρροής του πολιτικού προσωπικού προς αυτούς καθορίζεται από την ανωτέρω ενίσχυση της θεσμικής θέσης τους. Επομένως, η τελευταία αποτελεί στόχο για την επιρροή τους στις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις και θα επιχειρείται μέσω στρατηγικών που ενέχουν στοιχεία ψευδο- απολογίας.

---

¹⁷ Οι θεωρίες της «γνωστικής ισορροπίας» (Heider, 1946) και του «συν-προσανατολισμού» (Newcomb, 1953) διαφωτίζουν περισσότερο σχετικά με την αποτελεσματικότητα μίας ψευδο-απολογίας αντί μίας ειλικρινούς απολογίας.

Στρατηγικές Απολογίας

4.1. Εισαγωγικά

Στο τρέχον κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα επιμέρους είδη των στρατηγικών απολογίας, όπως αναπτύχθηκαν στα πεδία της επικοινωνίας κρίσης και της επανόρθωσης της εικόνας. Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιηθούν ως αναλυτικά εργαλεία στην εμπειρική ανάλυση.

Στον τομέα της «επιχειρησιακής απολογίας» και της επικοινωνίας κρίσης, η διαχείριση της κρίσης πραγματοποιείται μέσω των «διαχωρισμών» (dissociations): Σύμφωνα με τον γνωστικό διαχωρισμό οι κατηγορίες εναντίον του απολογούμενου δεν έχουν αξία και δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Ο ατομικός και ο ομαδικός διαχωρισμός υποστηρίζει ότι μόνο λίγα άτομα διέπραξαν την παράβαση και ότι οι πράξεις δεν αντιπροσωπεύουν όλη την ομάδα και αποδεικνύεται χρήσιμος κατά την εξέταση απολογιών που αντιπροσωπεύουν μία ομάδα, ένα κόμμα ή ένα κράτος. Ο «ουσιώδης / πρακτικός διαχωρισμός» αναγνωρίζει την παράβαση από την ομάδα αλλά ισχυρίζεται ότι η πράξη δεν αντιπροσωπεύει την πραγματική φύση της (Hearit, 1996: 235).

Ο Coombs (2004: 99) εργάστηκε προς την ομαδοποίηση των δυνητικών στρατηγικών αντιμετώπισης κρίσης, σε στάσεις. Κατά τους Coombs & Holladay (2004) εντοπίζονται: Η «στάση του γεγονότος» (fact) η οποία διευκρινίζει και αρνείται την κρίση μέσω μετάθεσης ή απόρριψης της ευθύνης. Η «στάση του ορισμού» (definition) η οποία τοποθετεί την κρίση σ' ένα ευρύτερο, αθωωτικό πλαίσιο. Η «στάση της ποιότητας» (quality) αποτελεί μία δικαιολόγηση του απολογούμενου που εμπεριέχει: αναγνώριση της ευθύνης και περιορισμό του αρνητισμού, «προσωπική ταλαιπωρία» του απολογούμενου, αποζημίωση και επανορθωτική δράση. Παρατηρείται εδώ επικράτηση της στάσης της ποιότητας λόγω των επιλογών και μία σχετική έλλειψη επιλογών στη στάση του ορισμού (Marsh, 2006: 45). Διαπιστώνεται ακόμη ότι, όταν με την αποδοχή της ευθύνης συμπορεύεται η υπόσχεση αποχής επανάληψης της άδικης πράξης και η προσφορά για μεταρρυθμίσεις πιθανολογείται μία ολοκληρωμένη απολογία (Abadi, 1990: 468).

Ορισμένες στρατηγικές ενδέχεται να αλληλοσυγκρούονται (Glantz 2009: 161-2). Σε αυτές τις περιπτώσεις προτείνεται η χρήση σχετικά απλών στρατηγικών και η αποφυγή χρήσης συγκεκριμένων στρατηγικών, ειδικά σε περιπτώσεις συνεχούς αποκάλυψης στοιχείων που αποδεικνύουν ενοχή του δρώντος και θέτουν σε κίνδυνο την αξιοπιστία του. Η στρατηγική της πραγματικής συγγνώμης/εξαγνισμού προκρίνεται ως η πιο απλή και μακροπρόθεσμα αποτελεσματική (Glantz 2009: 161-2).

Ο Kruse (1977) χρησιμοποιεί την ιεραρχία των αναγκών του Maslow (1954) ως βάση για την ταξινόμηση των στρατηγικών: πρώτον, απαντήσεις σε απειλές για την ευημερία του ομιλητή, δεύτερον, απαντήσεις σε απειλές για την εξουσία ή την κοινωνική θέση, τρίτον, απαντήσεις αυτοπραγμάτωσης όπου ο ομιλητής υπογραμμίζει τις προσωπικές του αξίες και ανάγκες.

4.2. Ρητορικές στάσεις

Οι Ware & Linkugel (1973) αναγνώρισαν επαναλαμβανόμενα κοινά στοιχεία και ρητορικές στρατηγικές στον απολογητικό λόγο. Διατύπωσαν ως στρατηγικές απολογίας τις εξής: (1) άρνηση της κατηγορίας και μετάθεση της ευθύνης για την άδικη πράξη, (2) ενίσχυση άλλων θετικών πράξεων του απολογούμενου, (3) διαφοροποίηση της άδικης πράξης από χειρότερες ενέργειες, (4) υπέρβαση, αποπροσανατολισμός από την κατηγορία και περιγραφή της κατάστασης σε μία γενική και αφηρημένη οπτική¹⁸.

Σύμφωνα με την έρευνα του Vartabedian (1985: 54) που ενίσχυσε την υπόθεση των Ware and Linkugel (1973) ότι ο λόγος της αυτό-υπεράσπισης χρειάζεται να περιλαμβάνει τόσο μεταρρυθμιστικά όσο και μετασχηματιστικά στοιχεία, οι τέσσερις ανωτέρω στρατηγικές απολογίας ταξινομούνται σε μεταρρυθμίζουσες (reformative) και μετασχηματίζουσες (transformative). Οι μεταρρυθμίζουσες στρατηγικές έχουν σχεδιαστεί ώστε να μεταρρυθμίζουν τις σκέψεις του κοινού χωρίς στρέβλωση της πραγματικότητας και μεταβολής των υφιστάμενων γνωσιακών στοιχείων του ακροατηρίου. Περιλαμβάνουν την άρνηση (denial) και την ενίσχυση (bolstering). Οι ψυχολογικά μετασχηματίζουσες ή παραποιητικές επιδρούν στο γενικότερο αντιληπτόμενο από το ακροατήριο πλαίσιο για την κατηγορία, αποπροσανατολίζοντάς το και έλκοντας την προσοχή του σε διαφορετικό σημείο εστίασης και περιλαμβάνουν

---

¹⁸ Οι εν λόγω στρατηγικές περιλαμβάνονται στην τυπολογία του Benoit και θα αναλυθούν εκτενώς στο κεφάλαιο 4.2.

τη διαφοροποίηση (differentiation) και την υπέρβαση (transcendence), ως αντιθετικά στοιχεία (Vartabedian, 1985 : 54)¹⁹.

Η αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων υπο-ειδών στρατηγικών απολογίας, σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες, αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει τον σχεδιασμό και την επιλογή στρατηγικών απολογίας από τους πολιτικούς δρώντες (Kampf & Löwenheim, 2012: 44). Ο στοχευμένος συνδυασμός των παραπάνω στρατηγικών δημιουργεί μοναδικά υπο-είδη και χρησιμοποιείται πολύ συχνά στην ανάλυση της απολογίας ώστε να αναγνωριστούν ρητορικές στάσεις: Πρώτον, η απαλλαγή (absolution) η οποία συνδυάζει την άρνηση (μεταρρυθμίζουσα στρατηγική) και τη διαφοροποίηση (μετασχηματίζουσα στρατηγική) δεύτερον, η δικαίωση (vindication) που συγκροτείται από την άρνηση (μεταρρυθμίζουσα) και την υπέρβαση (μετασχηματίζουσα), τρίτον η εξήγηση (explanation) που συνδυάζει την ενίσχυση (μεταρρυθμίζουσα) και τη διαφοροποίηση (μετασχηματίζουσα), και τέταρτον, η αιτιολόγηση (justification) η οποία βασίζεται ως επί το πλείστον στην ενίσχυση (μεταρρυθμίζουσα) και στην υπέρβαση (μετασχηματίζουσα) (Wheeler, 2013:51).

Σε προγενέστερες έρευνες έχουν διαπιστωθεί συχνά οι συνδυασμοί της άρνησης (μετάθεση της ευθύνης) και διαφοροποίησης (απαλλαγή)(Pierce & Lattin, 2013: 8- Glantz, 2010:157), καθώς και της υπέρβασης και ενίσχυσης (αιτιολόγηση), δύο τακτικές που μορφοποιούν έναν εντυπωσιακό συνδυασμό απολογίας. Με βάση τα ανωτέρω προκύπτουν οι κάτωθι υποθέσεις εργασίας:

Υπόθεση Εργασίας 5: Υπάρχουν συνδυασμοί μετασχηματιστικών και μεταρρυθμιστικών στρατηγικών (ρητορικών στάσεων) στον λόγο του πολιτικού προσωπικού.

Υπόθεση Εργασίας 6: Η απαλλαγή και η αιτιολόγηση χρησιμοποιούνται συχνότερα από τις λοιπές ρητορικές στάσεις στον πολιτικό λόγο.

---

¹⁹ Στην ελληνική βιβλιογραφία, βλ. Σκεύη & Σαμαράς 2017: 94.

4.3. Η Τυπολογία του Benoit

Η θεωρία του Benoit (2015) περιλαμβάνει το ευρύτερο φάσμα, προερχόμενο από έναν συνδυασμό προγενέστερων θεωρητικών και επιστημονικών προσεγγίσεων, στρατηγικών που αποσκοπούν να επανορθώσουν την εικόνα ενός ατόμου. Οι κυρίαρχες στρατηγικές επανόρθωσης εικόνας έχουν κατηγοριοποιηθεί θεματικά σε πέντε ομάδες οι οποίες βασίζονται, ως επί το πλείστον, στην τυπολογία των Ware and Linkugel (1973), διασπώνται σε υπο- ομάδες και είναι οι εξής²⁰:

1) Άρνηση (Denial): Δηλώνει την κατηγορία της άδικης πράξης ως μη αληθή. Ουσιαστικά, ισοδυναμεί με αποκήρυξη της πράξης από τον ομιλητή (Vartabedian, 1985 : 53) ώστε να δημιουργήσει απόσταση με αυτό το οποίο το κοινό θεωρεί προσβλητικό (offensive). Εναλλακτικά λειτουργεί ως όργανο αναίρεσης και ισοδυναμεί με τον ισχυρισμό ότι δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις ή η βάση για την κατηγορία που αποδίδεται στο πρόσωπο (Coombs, 2010:339).

Διακρίνεται σε: α. Απλή Άρνηση (Simple Denial): Ο ομιλητής αρνείται ότι έχει διαπράξει την άδικη πράξη («δεν το έκανα») ή υποστηρίζει ότι η πράξη δε συνέβη ή δεν ήταν όντως άδικη, (Edwards, 2008: 91) δηλαδή αμφισβητεί τη φύση της πράξης.

β. Μετάθεση της Ευθύνης (Shifting the Blame): Ο απολογούμενος ισχυρίζεται ότι κάποιος άλλο πρόσωπο είναι υπεύθυνο. Αρνείται την ευθύνη και ανακατευθύνει την κατηγορία αλλού. Η μετατόπιση της ευθύνης συγκλίνει με την άποψη του Burke περί «θυματοποίησης»²¹ (Victimage) η οποία παρέχει διαφορετικό από τον παραβάτη στόχο για τα αρνητικά συναισθήματα του κοινού. Συμπεριλαμβάνει μία μεταφορά του βάρους της ενοχής σε διαφορετικό δρώντα από τον αρχικά κατηγορούμενο (Burke 1973: 39). Ο παραλήπτης, δηλαδή αυτός στον οποίο μετατίθεται το βάρος της ενοχής, αποτελεί το θύμα της διαδικασίας ενώ η φήμη του ρήτορα αποκαθίσταται (Benoit κ.ά.,1991: 274-275). Η μετάθεση της ευθύνης, αντιμετωπίζεται γενικά αρνητικά και έχει περιορισμένο κύρος (McCoy, 2014:114-115) καθώς, ενδέχεται να εντείνει μία κρίση ή να δυσχεράνει τις σχέσεις μεταξύ των μερών (Jerome & Rowland, 2009:99). Ωστόσο, κρίνεται πιο αποτελεσματική από την απλή άρνηση γιατί παρέχει έναν έτερο στόχο για το αίσθημα δυσaráσκειας και απαντά στο ποιος διέπραξε το παράπτωμα, ποιος ευθύνεται, ικανοποιώντας τις απαιτήσεις και τις αμφιβολίες του κοινού (Pierce & Lattin, 2013:7,8).

²⁰ Στην Ελληνική Βιβλιογραφία βλ. Σκευή & Σαμαράς 2017: 94-95.

²¹Η «θυματοποίηση» του Burke νοείται ως μεταβλητή της άρνησης καθώς δε μπορεί, εκ του αποτελέσματος, ο απολογούμενος να έχει διαπράξει το αδίκημα αφού κάποιος άλλος το έχει διαπράξει.

Αντίθετα, το κοινό πιθανόν να διστάσει να αποδεχθεί την απλή άρνηση (Benoit κ.ά.,1991: 276).

Υπόθεση εργασίας 7: Η χρήση της μετάθεσης της ευθύνης ως στρατηγική απολογίας χρησιμοποιείται συχνότερα σε σχέση με την απλή άρνηση στον υπό ανάλυση πολιτικό λόγο.

Η υπόθεση αυτή ενισχύεται και από την υπόθεση 1, βάσει της θεωρίας παραγωγικών αιτιών για μετάθεση ευθύνης σε εξωτερικούς δρώντες. Οι πρακτικές της άρνησης, συνήθως, καταλήγουν σε δυσκολία θέσπισης περισσότερων επιχειρημάτων για την υπεράσπιση του ομιλητή και αφήνουν περιθώρια κρίσης των ομιλητών ως απόλυτα ενόχων ή απόλυτα αθώων (Glantz, 2010:162).

Κάθε στρατηγική μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματική αναλόγως των περιστάσεων. Η άρνηση, έχει βρεθεί ότι αποτελεί πρωταρχικά μια αποτελεσματική προσέγγιση υπό τον όρο ότι έχει κατηγορηθεί εσφαλμένα ο απολογούμενος. Όταν λοιπόν παγιώσει την αθωότητά του δύναται αλλά και οφείλει να χρησιμοποιήσει την «ενίσχυση» (που αναλύεται παρακάτω) ώστε να επανορθώσει την εικόνα του, όπως έχει αποδειχθεί από προγενέστερες έρευνες (Benoit, 1995· Benoit & Lindsey 1987· Benoit 1995a· Benoit & Brinson 1994· Benoit & Lindsey, 1987· Thomsen & Rawson, 1998:37).

Προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει, επίσης, οφέλη από τον συνδυασμό της άρνησης και της επίθεσης στον αντίπαλο (Kennedy & Benoit, 1997: 206) σε αντίθεση με τον αντιφατικό και πολύπλοκο συνδυασμό της άρνησης με τη διαφοροποίηση ή της άρνησης με την στρατηγική της αποφυγής της ευθύνης (Glantz, 2010:162)(όπως αναλύονται παρακάτω) σε αντίθεση με την προσέγγιση των ρητορικών στάσεων.

Η αποτελεσματικότητα των στρατηγικών απολογίας βάσει προηγούμενων ερευνών αποτελεί παράγοντα που επιδρά στον σχεδιασμό νέων επικοινωνιακών στρατηγικών. Όπως καταγράφηκε στις προηγούμενες έρευνες ο συνδυασμός της άρνησης και της επίθεσης έχει αποδειχθεί ωφέλιμος ενώ οι συνδυασμοί της άρνησης με τη διαφοροποίηση και της άρνησης με την αποφυγή της ευθύνης έχουν αποδειχθεί αντιφατικοί και πολύπλοκοι. Με βάση τα ανωτέρω διαμορφώνεται η όγδοη υπόθεση εργασίας.

Υπόθεση Εργασίας 8: Ο συνδυασμός της άρνησης με την επίθεση θα καταγράψει σημαντικά υψηλότερα επίπεδα χρήσης από τους

συνδυασμούς της άρνησης με την διαφοροποίηση και της άρνησης με την αποφυγή ευθύνης.

2) Αποφυγή της Ευθύνης (Evading Responsibility): Χρησιμοποιείται από τους ομιλητές ώστε να αποστασιοποιηθούν προσωπικά από την παράβαση. Η αποφυγή της ευθύνης συνήθως υιοθετείται όταν ο ομιλητής δεν δύναται πλέον να αρνηθεί την πράξη του (Benoit, 1995 :76· Glantz, 2010:161).

Περιλαμβάνει τα εξής υπο - είδη: α. Πρόκληση (αντίδραση σε προκλήσεις) (Provocation), όπου ο ομιλητής ισχυρίζεται ότι τον προκάλεσαν να διαπράξει την άδικη πράξη²². Κατά τους Drew και Benoit, η πρόκληση έχει αξιολογηθεί ως η λιγότερο αποτελεσματική και κατάλληλη στρατηγική επανόρθωσης εικόνας. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το περιεχόμενο ή το επάγγελμα (Ferguson κ.ά., 2008:39).

β. Αδυναμία ελέγχου της κατάστασης (Defeasibility): Ο ομιλητής επικαλείται εξωτερικούς παράγοντες/αιτίες όπως η έλλειψη γνώσης ή ελέγχου. Διαχέει την ευθύνη στα συναισθήματά του τα οποία αποτελούν την κινητήρια δύναμη και είναι εκτός ελέγχου.

Η υπο-στρατηγική αυτή διαφέρει από τη μετατόπιση ευθύνης με την έννοια ότι αρνείται οποιαδήποτε σχέση με την παράβαση, ενώ η προηγούμενη απλώς υπεκφεύγει της ευθύνης. Δύναται ωστόσο να ενσωματωθεί στις στρατηγικές άρνησης, όπως και διαφοροποίησης, υπό τον ισχυρισμό ότι η πράξη δε συνέβη, αλλά ακόμα και αν συνέβη, πραγματοποιήθηκε υπό συγκεκριμένες συνθήκες (Glantz, 2010:161).

Η αδυναμία ελέγχου της κατάστασης αποτελεί μία «στρατηγική κινδύνου» για τους εν ενεργεία πολιτικούς καθώς περιγράφει αμέσως μία προφανή αδυναμία επίλυσης του προβλήματος (Benoit & Henson, 2009: 40). Η ιδιότητα του απολογούμενου και το κύρος του αποτελούν αποφασιστικό παράγοντα για την επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής απολογίας. Ο ηγέτης μίας χώρας, δεν πρόκειται να ευνοηθεί από την επίκληση αδυναμίας ελέγχου των καταστάσεων. Αντίθετα, θέτει σε περαιτέρω κίνδυνο την εικόνα του. Επιπλέον, η έλλειψη πληροφοριών ή εξουσίας ίσως εξυπηρετεί ως δικαιολογία αλλά πιθανόν να εγείρει αμφιβολίες για το αν ο εν ενεργεία πολιτικός αξίζει να επανεκλεγεί (Benoit, 2006:303). Ενδέχεται ακόμη να δημιουργεί την εντύπωση προσπάθειας απόκρυψης κάποιου συμβάντος.

---

²² Πρόκειται για τον «αποδιοπομπαίο τράγο» (scapegoating) (Hearit, 1996:243) των Scott & Lyman (1968) που μετονομάζεται σε «πρόκληση» από τον Benoit (Benoit κ.ά., 1991:275).

Έχει βρεθεί ότι η παρούσα στρατηγική χρησιμοποιείται περισσότερο σε πρώιμα στάδια της κρίσης (Thomsen & Rawson, 1998: 44). Προγενέστερες έρευνες έχουν δείξει ότι η χρήση της αδυναμίας ελέγχου από ισχυρούς θεσμικά δρώντες δεν είναι αποτελεσματική για την επανόρθωση της εικόνας τους. Οι πολιτικοί που διατελούν Κυβέρνηση είναι ισχυροί θεσμικά δρώντες. Με βάση τα ανωτέρω διαμορφώνεται ένα αιτιακό σχήμα στο οποίο ανεξάρτητη μεταβλητή είναι η θεσμική θέση και εξαρτημένη ο βαθμός χρήσης της στρατηγικής επανόρθωσης εικόνας. Η υπόθεση εργασίας που προκύπτει είναι:

Υπόθεση Εργασίας 9: Στην παρούσα έρευνα δεν αναμένεται η χρήση της αδυναμίας ελέγχου από τους πολιτικούς που διατελούσαν Κυβέρνηση κατά την παραχώρηση της συνέντευξης.

γ. Ατύχημα (Accident): Ο ομιλητής υποστηρίζει ότι το αδίκημα ήταν τυχαίο και δεν υπήρχε πρόθεση από μέρους του να το διαπράξει. Η στρατηγική του ατυχήματος εστιάζει σε μη προβλεπόμενες καταστάσεις εκτός του ελέγχου του ομιλητή.

δ. Καλές Προθέσεις (Good Intentions): Αποτελεί την τελευταία υπο-στρατηγική της αποφυγής της ευθύνης. Ο κατηγορούμενος αποδέχεται την ενοχή αλλά ισχυρίζεται ότι είχε καλή πρόθεση. Οι συνέπειες ήταν ατυχείς αλλά ο ίδιος επιδίωκε ένα θετικό αποτέλεσμα. Η στρατηγική αυτή πιθανόν να συνδυάζεται και «με τον ορισμό συγκεκριμένου πλαισίου από τον ομιλητή, εντός του οποίου διεξάγεται η δημόσια συζήτηση» (Benoit, 1995: 76· Kennedy & Benoit, 1997: 198, 201· Benoit & Henson, 2008: 41).

3) Απομείωση της Βλάβης (Reducing Offensiveness): Απόπειρα από τον ομιλητή να μειώσει την πιθανή ζημία στην εικόνα. Περιλαμβάνει τα εξής υπο-είδη:

α. Ενίσχυση (Bolstering): Ο απολογούμενος αντισταθμίζει την επιζήμια πράξη επαινώντας τον εαυτό του για άλλες ενέργειές του στο παρελθόν ή άλλα θετικά γνωρίσματά του, ιδωμένα θετικά, που δε σχετίζονται με την πράξη του και που «μειώνουν τον βαθμό δυσαρέσκειας του κοινού» (Benoit, 1995:77). Έτσι το σημείο εστίασης μετατοπίζεται από την επίθεση στον κατηγορούμενο στις θετικές σχέσεις του και πράξεις του (Coombs, 2010:339). Η κατηγορία αγνοείται και ο χαρακτήρας γίνεται πηγή ταυτοποίησης και αναγνώρισης. Η εικόνα που το κοινό είχε δημιουργήσει πριν, αναμένεται να απομειώσει τη βλάβη του παραπτώματος (wrong-doing) για το οποίο κατηγορείται (Benoit,1995:77). Η εν λόγω στρατηγική επιχειρεί να παρουσιάσει τον απολογούμενο και ό,τι υπερασπίζεται ως πιο αξιόλογο σε σχέση με τους άμεσους ή

έμμεσους κατηγορούς του και τους ισχυρισμούς τους. Ο βαθμός ενοχής ή η αρνητική επίδραση της κατηγορίας παραμένουν ίδια. Ωστόσο το αποτέλεσμα αυτής της προσέγγισης είναι ότι τα θετικά συναισθήματα προς την πράξη και προς τον ρήτορα αυξάνονται (Benoit κ.ά., 1991: 277 Wheeler, 2013: 86). Η ενίσχυση δύναται να πραγματοποιείται με αναφορά σε δηλώσεις τρίτων μερών που επαινούν θετικά γνωρίσματα και πράξεις του απολογούμενου. Ωστόσο, η επιτυχία της ενίσχυσης στην παρούσα περίπτωση εξαρτάται από την αξιοπιστία και την ανιδιοτέλεια των μερών (Glantz, 2010: 157, 162).

Παρότι ο McCleary (1983) υποστηρίζει ότι οι στρατηγικές της ενίσχυσης δεν έχουν ιδωθεί τόσο ευνοϊκά όσο οι αρνήσεις (Arrington, 2002:32), στην πλειοψηφία αντίστοιχων ερευνών, η χρήση της έχει καταγραφεί υψηλότερα και έχει ειδωθεί θετικά (Ferguson κ.ά., 2008: 40). Οδηγώντας σε αντίληψη για μειωμένη ενοχή του αδικήματος και αυξανόμενη αξιοπιστία του προσώπου, κρίθηκε ακόμη, περισσότερο αποτελεσματική, ειδικά για τα πολιτικά πρόσωπα, από την υπέρβαση και την άρνηση (Compton, 2016:357).

Σε προγενέστερες έρευνες, η στρατηγική της ενίσχυσης υπονοείται συχνά με την χρονολογική παράθεση θετικών πράξεων ή με «αρνητική ενίσχυση» μέσω της αποφυγής επιλήψιμων πράξεων. Η συγκεκριμένη μορφή ενίσχυσης, καθώς και ο συνδυασμός της με τις στρατηγικές είτε της διαφοροποίησης είτε της υπέρβασης, έχουν διαπιστωθεί σε καταστάσεις όπου δεν προηγείται μία τυπική και προφανής κατηγορία (Pierce & Lattin, 2013:31,32). Τέλος, ανάλογα με την περίπτωση, τείνει να χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με τη στρατηγική της αντεπίθεσης (attack accuser) προς ενδυνάμωση της εικόνας του παραβάτη μέσω της αντίθεσης των δύο στρατηγικών (Σκεύη, 2016:36).

β. Ελαχιστοποίηση (Minimization): Ο ομιλητής επιχειρεί να μειώσει τη σημασία της βλάβης ισχυριζόμενος ότι δεν ήταν τόσο επιζήμια (ευτελίζοντάς την).

γ. Διαφοροποίηση (Differentiation): Ο απολογούμενος επιχειρεί να διακρίνει την άδικη πράξη από παρόμοιες αλλά χειρότερες επιζήμιες πράξεις. Ο Vartabedian (1985 :53) υποστηρίζει ότι η στρατηγική της διαφοροποίησης είναι συγκριτικά πιο περίπλοκη. Ο ρήτορας παρέχει μία «λεπτομερή έκθεση» των κατηγοριών που του αποδίδονται υπό την δική του οπτική της ιστορίας με όρους που το πιθανότερο είναι να ιδωθούν ευνοϊκά, σε μία «λιγότερο αφηρημένη προοπτική». Κατά τη διαφοροποίηση πραγματοποιείται

μία κατάτμηση του παλιού εννοιολογικού πλαισίου του κοινού και προωθείται ένα μέρος του. Κατά μία εναλλακτική άποψη, ουσιαστικά ζητείται από το κοινό να αναστείλει την κρίση του για τον απολογούμενο έως ότου προσκομιστούν ή παρουσιαστούν όλες οι αποδείξεις (Coombs, 2010: 340· Pierce & Lattin, 2013:37).

Η διαφορά μεταξύ των δύο τελευταίων στρατηγικών είναι η σύγκριση. Η ελαχιστοποίηση (3β) είναι ο ισχυρισμός ότι η κατάσταση δεν είναι τόσο κακή όσο φαίνεται, ενώ η διαφοροποίηση επιχειρεί να συγκρίνει το γεγονός με άλλα, πιθανώς χειρότερα, γεγονότα. Όταν νέες πληροφορίες αποκαλύπτονται, η πράξη δε φαίνεται πλέον τόσο κακή ή μπορεί να δικαιολογηθεί υπό το φως της νέας αντίληψης της κατάστασης και της σύγκρισης με άλλα γεγονότα (Thomsen & Rawson, 1998: 44). Σύμφωνα με τον Lazare (2004: 85-106) η ελαχιστοποίηση της προσβολής ή η υποδήλωση ότι το θύμα δεν αδικήθηκε στην πραγματικότητα (μορφή απλής άρνησης) αποτελούν απολογία χωρίς τύψεις, χωρίς μεταμέλεια, δηλαδή, σύμφωνα με τα παραπάνω, αποτελούν περιπτώσεις ψευδο-απολογίας που συνήθως οξύνουν την αντιπαράθεση.

δ. Υπέρβαση (Transcendence): Η στρατηγική προσέγγιση της «υπέρβασης» αποτελεί μία προσπάθεια αλλαγής στη γνωστική σημασία υφιστάμενων σχετιζόμενων κατηγοριών ενώ παράλληλα κινείται προς μια πιο αφηρημένη και γενική οπτική της φύσης τους (Vartabedian, 1985:53). Αποτελεί μία απόπειρα ανακατεύθυνσης του ενδιαφέροντος εστίασης και υπέρβασης των ιδιαιτεροτήτων και της χρονικής στιγμής (Wheeler, 2013:49-50). Επιχειρεί τη σύγκλιση του ακροατηρίου με ένα πιο γενικό, θετικό πλαίσιο, πιο σαφές από εκείνο της αδυναμίας ελέγχου (Ware & Linkugel, 1973: 275). Ισοδυναμεί με τη μετατροπή της πράξης σε θετικό γεγονός, αποπροσανατολίζοντας από τις λεπτομέρειες και τροποποιώντας την πιθανή προοπτική της κατάστασης.

Η χρήση της ελαχιστοποίησης διέπεται από «αμφισβήτηση της ζημίας του θύματος» το οποίο συνιστά ψευδο-απολογία. Ομοίως και η διαφοροποίηση. Στην υπέρβαση, η απόπειρα μετατροπής της επιζήμιας πράξης σε θετική αποτελεί «ασαφή και ατελή αναγνώριση του σφάλματος» το οποίο συνιστά ψευδο-απολογία. Η υποθετική φράση «αν κάποιος αδικήθηκε από την πράξη μου» συνιστά «ψευδο-απολογία» και υποδηλώνει μετάθεση της ευθύνης ή επίθεση στον κατηγορο ή στο θύμα.

Στο σημείο αυτό εξειδικεύεται η ερμηνεία της προσφυγής σε στρατηγικές που θεωρούνται ψευδο- απολογίες ως πιο αποτελεσματικές για την ανάταξη της εικόνας από τους Έλληνες πολιτικούς η οποία ενισχύει την υπόθεση εργασίας 1. Στοιχεία ψευδο-απολογίας ενέχουν η ελαχιστοποίηση, η διαφοροποίηση, η υπέρβαση, η μετάθεση της ευθύνης και η επίθεση. Επομένως,

Υπόθεση εργασίας 1α: Οι πολιτικοί στην παρούσα έρευνα αναμένεται να χρησιμοποιούν περισσότερο την ελαχιστοποίηση, τη διαφοροποίηση, την υπέρβαση, τη μετάθεση της ευθύνης και την επίθεση ως ψευδοαπολογίες, σε σχέση με τις υπόλοιπες στρατηγικές και με την ειλικρινή μεταμέλεια, προς επανόρθωση της εικόνας τους.

Η υπέρβαση θεωρείται αντίθετη από τη διαφοροποίηση. Ως εκ τούτου, τυχόν συνδυασμός τους θα ήταν αδόκιμος και αναποτελεσματικός. Συγκεκριμένα στο έργο του Gingrich για την προσπάθεια αποκατάστασης της εικόνας διαπιστώθηκε μη αποτελεσματική ανάπτυξη τους (Kennedy & Benoit, 1997: 208). Η υπέρβαση δεν έχει κριθεί ως ιδιαίτερα αποτελεσματική (Fitzpatrick & Rubin, 1995) καθώς δεν ήταν ικανή να δημιουργήσει θετικές αντιλήψεις περί απαλλαγής του απολογούμενου. Όπως και η διαφοροποίηση, επιχειρεί μία αλλαγή στη γνωστική αντίληψη. Ωστόσο, στη στρατηγική της υπέρβασης το αντιληπτικό πλαίσιο διευρύνεται ενώ στη διαφοροποίηση περιορίζεται. Συνεπώς, υπό αυτό το πρίσμα, δύνανται να θεωρηθούν αντίθετες (Prasch, 2015: 274, 278) και αντιφατικές²³.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω δεδομένα,

Υπόθεση Εργασίας 10: Ο συνδυασμός στρατηγικών με διαφορετική κατεύθυνση (περιορισμός ή διεύρυνση) αντιληπτικού πλαισίου, όπως της υπέρβασης και της διαφοροποίησης, έχει αποδειχθεί δύσκολος. Ως εκ τούτου, αναμένεται σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης του συνδυασμού των στρατηγικών που αμφότερες περιορίζουν το αντιληπτικό πλαίσιο ή των στρατηγικών που αμφότερες το διευρύνουν από τον συνδυασμό στρατηγικών με διαφορετική κατεύθυνση.

---

²³ Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Gold (1978) και Ware (1973) χρησιμοποιούν διαφορετικούς όρους για τα υπο- είδη των στρατηγικών απολογίας: οι «επεξηγηματικές» απολογίες και οι στρατηγικές «διαφοροποίησης» ταυτίζονται, οι «αιτιολογικές απολογίες/ δικαιολογήσεις» αντιστοιχούν στη στρατηγική της υπέρβασης και οι «απαλλακτικές» απολογίες είναι συνώνυμες των αρνήσεων.

ε. Επίθεση στον κατήγορο (Attacking the accuser): Ο απολογούμενος ανταποδίδει λεκτικά στον κατήγορό του (άμεσο ή έμμεσο). Η επίθεση στον κατήγορο εξυπηρετεί δύο στόχους: Αποσπά την προσοχή και υπονομεύει τους ισχυρισμούς του κατήγορου (Kennedy & Benoit, 1997:203). Ο απολογούμενος χρησιμοποιεί συχνά αρνητικούς χαρακτηρισμούς και υποτιμητικό λόγο «ώστε να μειώσει την αξιοπιστία της πηγής των κατηγοριών ή / και να δημιουργήσει την εντύπωση ότι «το θύμα άξιζε» την άδικη πράξη, κλιμακώνοντας περαιτέρω τη σύγκρουση²⁴. Η απολογία για τα πληγωμένα αισθήματα του θύματος και όχι πραγματικά για την πράξη μπορεί να χαρακτηριστεί ως «συνομιλιακό υπονόημα» που έμμεσα κατηγορεί τα θύματα «που είναι τόσο ευαίσθητα». Η ευθύνη μετατοπίζεται, κατά μία έννοια, στο αδικημένο μέρος (Kamprf, 2008: 2264).

Συχνά, οι απολογούμενοι επιλέγουν να προκαλέσουν άμεσα με μία κατηγορία (counter-kategoria) την δεοντολογία ή τις ηθικές αρχές του δημοσιογράφου ή του δημοσιογραφικού οργανισμού που πράττει ως κατήγορος. Η παραπάνω απολογία, βασισμένη σε κατηγορία, έχει δύο στόχους: Πρώτον επιχειρεί να χαρακτηρίσει τις κατηγορίες ως «ψευδείς». Δεύτερον, χρησιμοποιεί το χαρακτηρισμό «ψευδείς» ως κατηγορητήριο εναντίον της ακεραιότητας του κατήγορου. Ο στόχος της «βασισμένης σε κατηγορία απολογίας» έγκειται στην παρουσίαση του κατήγορου (άμεσου ή έμμεσου) ως ηθικά ύποπτου και των κατηγοριών ως ανυπόστατων ή αβάσιμων (Hearit, 1996:236).

Στο σημείο αυτό, σύμφωνα με τη φύση και τη λειτουργία των στρατηγικών της ενίσχυσης, της υπέρβασης, της μετάθεσης της ευθύνης και της επίθεσης παρατηρούνται τα εξής: Η ενίσχυση προβάλλει τις θετικές πράξεις και τα θετικά χαρακτηριστικά ενός προσώπου ή ομάδας και η υπέρβαση αποπροσανατολίζει από τις κατηγορίες μετατρέποντας τις άδικες πράξεις σε θετικές και εστιάζοντας στη θετική προοπτική των γεγονότων. Συμβάλλουν έτσι στη διατήρηση της θετικής εικόνας. Από την άλλη, με τη χρήση της μετάθεσης της ευθύνης και της επίθεσης οι ευθύνες αποδίδονται σε εξωτερικούς δρώντες. Εξειδικεύεται, στο σημείο αυτό, η δεύτερη υπόθεση εργασίας:

Υπόθεση Εργασίας 2 : Το πολιτικό πρόσωπο που παραχωρεί συνέντευξη σε Μέσο ενημέρωσης το οποίο θεωρείται ότι διάκειται θετικά προς το ίδιο, την ιδεολογία του, το κόμμα του, τη στρατηγική του ή τη χώρα του,

---

²⁴ Περιορισμοί στη χρήση αυτής της υπο - στρατηγικής τίθενται όταν ο κατήγορος, ιδιαίτερα αν είναι ο συνεντευκτής, διαθέτει αποδείξεις για την ενοχή του ομιλητή (Glantz, 2010:158).

αναμένεται να χρησιμοποιεί περισσότερο στρατηγικές που διατηρούν την ανάλογη θετική κοινωνική ταυτότητα όπως η ενίσχυση και η υπέρβαση και να αποδίδει αιτιότητα σε εξωτερικούς δρώντες με τη χρήση της μετάθεσης της ευθύνης και της επίθεσης.

στ'. Αποζημίωση (Compensation): Ο απολογούμενος προσφέρει πληρωμή στον κατήγορο η οποία, ωστόσο, δεν αίρει συνήθως τη ζημία. Έχει επίσης καταγραφεί υψηλότερα ως χρησιμοποιούμενη στρατηγική και έχει ειδωθεί θετικά σε έρευνες, ανεξάρτητα από την αποτελεσματικότητα της ή το επάγγελμα / ιδιότητα του απολογούμενου (Ferguson κ.ά., 2008:40).

Σύμφωνα με τον Benoit (1995) , καμία από τις έξι στρατηγικές της απομείωσης της βλάβης δεν αρνείται ότι ο δράστης διέπραξε τη μη αποδεκτή, ανάρμοστη πράξη, ούτε επιχειρεί να μειώσει την ευθύνη για την συγκεκριμένη πράξη. Η πειραματική μελέτη των Haigh & Brubaker (όπως αναφέρεται στο Coombs, 2010:346) απέδειξε ότι η απομείωση της βλάβης αποτελεί την πιο αποτελεσματική στρατηγική σε μία ομάδα -για παράδειγμα οργανισμό ή πολιτικό κόμμα- για την προστασία της ομάδας αυτής και του κοινού της αλλά και της εικόνας, της φήμης και της αξιοπιστίας της.

4) Επανόρθωση (Corrective Action): Ο ομιλητής επιδιώκει να αποζημιώσει ή να αποκαταστήσει πλήρως τον αδικημένο.

Το παρόν είδος βρίσκεται συνήθως στο θετικό φάσμα της θεωρίας της επανόρθωσης της εικόνας. Ο απολογούμενος πράττει ό,τι θεωρεί καλύτερο για να διορθώσει την κατάσταση. Η διαφορά με την παραπάνω υπο-στρατηγική της αποζημίωσης εντοπίζεται στην υπόσχεση που υπάρχει στην παρούσα στρατηγική, στην προσπάθεια από τον απολογούμενο για τη διόρθωση της ζημίας και στην περαιτέρω αντιμετώπιση των παραγωγικών αιτιών της παράβασης, στοιχεία τα οποία δεν εντοπίζονται στην υπο-στρατηγική της αποζημίωσης²⁵. Επιπλέον, η αποζημίωση επιχειρεί να αποκαταστήσει τη βλάβη ενώ η επανόρθωση αποδεικνύεται ισχυρό μέσο για την αντιμετώπιση σφαλμάτων του παρελθόντος, δύναται να αποτρέψει την επανάληψή του και να επιτύχει τη συμφιλίωση (Kampf & Löwenheim, 2012: 44).

---

²⁵ Ορισμένοι θεωρητικοί όπως οι Hearit (2006) και Lazare (2004) θεωρούν ότι η απολογία είναι ατελής αν δεν παρέχεται εξήγηση, διερεύνηση των αιτιών για το συμβάν και προσφορά για ανόρθωση της ζημίας. Άλλοι μελετητές, όπως ο Benoit (1995) υποστηρίζουν ότι η παροχή ανόρθωσης της ζημίας είναι ανεξάρτητη από την απολογία.

Η στρατηγική της επανόρθωσης αποτελεί συχνά μία επιθυμητή επιλογή, υπό τις εξής προϋποθέσεις: οι δράσεις αποτελούν πραγματική πρωτοβουλία του απολογούμενου κι όχι απλώς υποσχέσεις, το ενδεχόμενο κόστος τους αιτιολογείται και εξηγείται, επισφραγίζεται η αποδοχή της ευθύνης (Benoit & Henson, 2008: 43-4). Αντίθετα, αν έχει προηγηθεί άρνηση της άδικης πράξης, η επανόρθωση δεν οδηγεί σε θετικά, για τον ομιλητή, αποτελέσματα. Σε ορισμένες περιπτώσεις δίνεται η εντύπωση της επανόρθωσης της βλάβης με μία άλλη πράξη, η οποία στην πραγματικότητα είναι παραπλανητική. Πρόκειται για το φαινόμενο της «ψευδο-επανόρθωσης» (pseudo-corrective action) (Benoit, 1995: 79·Kennedy & Benoit, 1997: 199, 205, 208 Benoit & Henson, 2008: 41). Η στρατηγική της επανόρθωσης και η προαναφερθείσα ενίσχυση δύνανται να αλληλοσυμπληρώνονται, ειδικότερα σε επίδειξη ενδιαφέροντος και ανησυχίας για τα θύματα (McCoy, 2014:115).

5) Εξαγνισμός (Mortification): Πρόκειται για την τελευταία και πιο «αυθεντική» στρατηγική απολογίας. Ο κατηγορούμενος αναλαμβάνει την ευθύνη για την επιζήμια πράξη και εκφράζει τη λύπη του. Η στρατηγική αυτή, έχει υποστηριχθεί, ότι αποτελεί τη γέφυρα μεταξύ της συγγνώμης και της απολογίας (Coombs, 2010:341).

Ωστόσο έχουν παρατηρηθεί τα εξής: Για ένα θετικό αποτέλεσμα είναι σημαντικό ο εξαγνισμός να χρησιμοποιείται από ένα αρεστό, αποδεκτό, ελκυστικό πρόσωπο (Bandura, 1994) στο αντίστοιχο κοινό. Αν δεν χαρακτηρίζεται από πραγματική μεταμέλεια, πλήρη ανάληψη ευθύνης, πιθανώς η χρήση του να είναι επιζήμια.

Αξίζει, τέλος, να σημειωθούν τα εξής: Όλες οι στρατηγικές, έχουν αμοιβαία αποκλειστική εφαρμογή ανάλογα με τον προσδιορισμό της εκάστοτε κατάστασης από τους μελετητές και ερευνητές. Ωστόσο, κάθε στρατηγική λειτουργία (operant) εξετάζεται πιο αποτελεσματικά, όχι ως μια ανεξάρτητη λειτουργία στη ρητορική αλλά ως ένας συνδυασμός με άλλες στρατηγικές (Wheeler, 2013: 48-49· Hearit, 1996: 234-235) υπεράσπισης που ενδέχεται να χρησιμοποιεί ο ρήτορας. Συνήθως κυριαρχεί μία στρατηγική αλλά πλαισιώνεται από δευτερεύουσες, οι οποίες αν σχεδιάζονται και υλοποιούνται ακατάλληλα πιθανόν να μειώσουν την αποτελεσματικότητα της πρωτεύουσας στρατηγικής (Glantz, 2010: 161).

Η παραπάνω ανάλυση των στρατηγικών απολογίας οδηγεί στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

Ερευνητικό Ερώτημα 5: Ποια είδη στρατηγικών απολογίας χρησιμοποιούνται εν γένει στον συνεντευξιακό λόγο των πολιτικών;

Ερευνητικό Ερώτημα 6: Παρατηρείται συνδυασμός στρατηγικών απολογίας εκτός των ρητορικών στάσεων;

Ερευνητικό Ερώτημα 7: Διαπιστώνονται ομοιότητες στη χρήση των στρατηγικών απολογίας μεταξύ των πολιτικών προσώπων;

4.4. Από την Ειλικρινή Συγγνώμη στην Μεταμέλεια και στην Εξιλέωση. Η Σχέση τους με τον Εξαγνισμό του Benoit

Η στρατηγική του εξαγνισμού ως πιο αυθεντική στρατηγική δύναται να εμπεριέχει πραγματική, ειλικρινή μεταμέλεια. Όπως υποστηρίχθηκε, αποτελεί τη γέφυρα της απολογίας με τη συγγνώμη.

Η διαδικασία της συγγνώμης αποτελεί, σύμφωνα με τον δυτικό πολιτισμό και υπό την επιρροή της Χριστιανικής ηθικής, «ύψιστη μορφή απαλλαγής από τα βάρη των ευθυνών και της ενοχής» και προϋπόθεση προκειμένου το άδικο μέρος να επανενταχθεί σε ένα σύνολο συγκεκριμένων και συμφωνημένων ηθικών προδιαγραφών, να προσδεύσει, να ολοκληρωθεί και να επιβραβευθεί» (Friedman, 2006: 2-3).

Η τελευταία υπο- στρατηγική του Benoit ταυτίζεται ακόμα σε πολλές πτυχές της με την ειλικρινή μεταμέλεια. Η μεταμέλεια, νοείται «ως στοιχείο κάθαρσης» και για τα δύο εμπλεκόμενα μέρη. Αποτελεί την ειδοποιό διαφορά με την ψευδο- απολογία. Κρίνεται απαραίτητο να εκφράζεται και έμπρακτα ώστε να συμβάλλει στη μη περαιτέρω σύγκρουση των μερών, να εμπνέει και να εδραιώνει την εμπιστοσύνη μεταξύ τους (Friedman, 2006: 2-3). Ωστόσο, η αποδεδειγμένη επιβεβαίωση της ενοχής αποτελεί προϋπόθεση για την ύπαρξη της μεταμέλειας, στοιχείο που την διακρίνει από την στρατηγική απολογία. Ο συνδυασμός μίας πραγματικής συγγνώμης και μεταμέλειας μειώνει τον θυμό, τη ντροπή, την ενοχή και συμβάλλει στην πρόοδο των σχέσεων αποθαρρύνοντας παράλληλα ανεπιθύμητες συμπεριφορές στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (Friedman, 2006: 9-10). Κατά τον Lazare (2004: 44-68), όπως αναλύθηκε, η έκφραση μεταμέλειας οφείλει να ικανοποιεί τις ψυχολογικές ανάγκες και των δύο μερών διαβεβαιώνοντας περαιτέρω ότι ο παραβάτης υποφέρει πραγματικά και ότι το αδικημένο μέρος θα αποζημιωθεί για τη ζημία που προκλήθηκε.

Παρόμοια, ο Boyd (2011: 300-301) υπογραμμίζει «τα στάδια της μεταμέλειας, της αποκατάστασης, της διόρθωσης, της αποζημίωσης και της αναμόρφωσης ως καθοριστικά για την επούλωση των σχέσεων». Η μεταμέλεια υποδηλώνει εντονότερα την ενοχή και τη συνειδητοποίηση ότι ο υπαίτιος παραβίασε ηθικούς κανόνες και συμβάλλει θετικά στη συγχώρεση. Αντίθετα, η παραπλανητική μεταμέλεια πιθανότατα επιδεινώνει την αγανάκτηση και το αίσθημα αδικίας του θιγμένου. Η αποκατάσταση της ζημίας με τη μορφή της αποζημίωσης εγγυάται τη γνησιότητα της δήλωσης μεταμέλειας. Με την αναμόρφωση υποδηλώνεται ότι δεν θα συμβούν στο μέλλον

παρόμοιες άδικες πράξεις και «θα αποθαρρυνθούν ανάλογες συμπεριφορές από τον παραβάτη».

Στην πολιτική, η μεταμέλεια σηματοδοτεί την πρόοδο προς μία νέα πολιτική κουλτούρα. Σύμφωνα με έρευνα του Boyd (2011: 299) οι κατάλληλες απολογίες δε συνεπάγονται αδυναμία του υπαίτιου. Αντιθέτως, οι ηγέτες που απολογούνται θεωρούνται συχνά μεταρρυθμιστές και τείνουν να κατευνάσουν τις επιθετικές τάσεις των ζημιωμένων υποκειμένων. Σε αντίθεση με την θεωρία του Benoit, η ρητορική της ειλικρινούς μεταμέλειας δεν αποκαθιστά την εικόνα απευθείας αλλά παραδέχεται την παραβατική συμπεριφορά ως πεπερασμένη σε μία προσπάθεια για συγχώρεση και μακροπρόθεσμη αναδημιουργία νέας εικόνας του ατόμου ή του έθνους (Koesten & Rowland, 2004: 69, 70). Όπως ο Brooks (1999:3) σημειώνει : «η μεταμέλεια βελτιώνει το εθνικό πνεύμα και την υγεία εξυψώνοντας το ηθικό όριο της κοινωνίας». Παρέχει μία απάντηση, σε μία αδιαμφισβήτητη κατηγορία, κινούμενη από την ενοχή στη λύτρωση. Στο σημείο αυτό, συγκλίνει με τον εξαγνισμό του Benoit ο οποίος συχνά συνοψίζεται σε «αυτοεπιβαλλόμενη τιμωρία» για τις άδικες πράξεις ώστε να «πληρωθεί η ενοχή» (Rueckert, 1982: 146, 148). Ιδανικά, υποκινείται από την αυτοεπιθυμία και την αυτό-επιβολή, άλλως, από μία «αυτό- αποκάλυψη» κατά την Gold (1978). Διαφορετικά δεν εκλαμβάνεται ως αυθεντική αλλά ως «θέατρο ψεύτικων θρήνων» (Williams, 2000 : B5 όπως αναφέρεται στο Koesten & Rowland, 2004:74).

Ο συνδυασμός της πραγματικής μεταμέλειας με άλλες στρατηγικές έχει ερευνηθεί και αμφισβητείται καθώς δεν είναι δυνατόν κάποιος να αρνείται ή να μεταθέτει την ευθύνη και την ίδια στιγμή να αποδέχεται το σφάλμα. Τυχόν συνδυασμός της με τις παραπάνω στρατηγικές υποσκάπτει την αυθεντικότητα της απολογίας (Koesten & Rowland, 2004:84).

Η στρατηγική του «εξαγνισμού» παραπέμπει επίσης σε περαιτέρω θεωρητικές προσεγγίσεις για την εξιλέωση (atonement) (Koesten & Rowland, 2004: 68-9, 73-5) η οποία προέκυψε από μία επέκταση της ιδέας του εξαγνισμού του Burke. Η «αυτό-προκαλούμενη τιμωρία περιλαμβάνει αυτό-επιβαλλόμενες αρνήσεις και περιορισμούς σχεδιασμένους να εξαλείφουν παρορμήσεις και πτυχές του εαυτού» (Foss & Trapp, 2002: 231). Η εξιλέωση χαρακτηρίζεται από μεταμέλεια, προσευχή, αλλαγή μετά από ενδοσκόπηση, πράξεις γενναιοδωρίας, αυθεντικότητα και δημόσια ομολογία (Bentley, 2015:23). Σύμφωνα με τους Koesten & Rowland (2004:69) «η ρητορική της εξιλέωσης λειτουργεί ως εξαγνιστική- λυτρωτική μέθοδος για το άτομο ή την ομάδα». Κρίνεται

απαραίτητη όταν η πρόσληψη της ενοχής είναι υψηλή. Οι Koesten & Rowland (2004: 68-9, 73-5) υποστηρίζουν ότι μία ισχυρή αντίληψη ενοχής απαιτεί μία ειλικρινή μεταμέλεια η οποία απαρτίζεται από: απόλυτη αναγνώριση του σφάλματος και αποδοχή της ευθύνης δημόσια, επίδειξη ειλικρινούς μεταμέλειας, βήματα επανόρθωσης του σφάλματος, αποδείξεις για τις οποίες φέρει το βάρος απόδειξης (Holling κ.ά., 2014:264) ότι η μεταμέλεια είναι αυθεντική, ώστε να επακολουθήσει η συμφιλίωση (Holling κ.ά., 2014:265).

Η ρητορική της εξιλέωσης μπορεί να ταξινομηθεί ως υπο-είδος στρατηγικής με τα δικά της μοναδικά χαρακτηριστικά (Koesten & Rowland, 2004: 69). Η ειδοποιός διαφορά της με τη μεταμέλεια είναι η λειτουργία της συγχώρεσης ως κάθαρση, όχι ως δικαιολόγηση προηγούμενων πράξεων. Αποτελεί δε για τους ίδιους μελετητές, τη μόνη πιθανή απάντηση σε παραβίαση εθνικών ή θεσμικών αξιών, ή προσωπικά και ηθικά παραπτώματα (Koesten & Rowland, 2004: 68-9,70,73-5).

Η διαπίστωση της χρήσης του «εξαγνισμού» του Benoit σε προηγούμενες έρευνες ως στρατηγική με θετικότερη επίδραση, δύναται να επηρεάσει ή και να πείσει ομιλητές να τη χρησιμοποιήσουν ή το κοινό να αναμένει αυτό το είδος απολογίας. Εναλλακτικά, η θεωρία της επανόρθωσης εικόνας μεροληπτεί υπέρ αυτής της στρατηγικής ως άριστη απάντηση- στρατηγική στην επικοινωνία κρίσης (Coombs, 2010:341) ειδικότερα όταν συνδυάζεται με τη στρατηγική της επανόρθωσης (Brinson & Benoit, 1996· Drew & Benoit, 1997· Benoit & Brazeal, 2002· Compton, 2016:354· Jerome & Rowland, 2009: 397· Hearit, 1996: 243).

Έχουν παρατηρηθεί ακόμη περιπτώσεις όπου γίνεται χρήση του εξαγνισμού από ένα πρόσωπο το οποίο δεν έχει διαπράξει την άδικη πράξη, συνήθως, προς διατήρηση της εμπιστοσύνης στη σχέση (Knapp & Vangelisti, 2009) λόγω της «τάσης προληπτικής προστασίας του προσώπου» (Gass & Seiter, 2011). Σε περιπτώσεις όπου τεκμαίρεται ως δυνατή η αποτροπή της κρίσης από τον απολογούμενο, ο εξαγνισμός επίσης προτιμάται ως πιο αποτελεσματική στρατηγική (McCoy, 2014:115).

Υπόθεση εργασίας 11: Η στρατηγική του εξαγνισμού τείνει να συνδυάζεται με την επανόρθωση στον λόγο των πολιτικών της παρούσας έρευνας.

Ερευνητικό Ερώτημα 8: Εντοπίζονται χαρακτηριστικά σύγκλισης του εξαγνισμού με τη μεταμέλεια και την εξιλέωση;

Φαινόμενο το οποίο έχει επίσης παρατηρηθεί κατά την ανάπτυξη μίας απολογίας είναι ο διαμοιρασμός της ευθύνης σε περισσότερα πρόσωπα καθιστώντας ταυτόχρονα όλους και κανέναν υπεύθυνο για την παράβαση. Πρόκειται για τη διάχυση της συνυπευθυνότητας/συνενοχής²⁶ (democratization of responsibility) σύμφωνα με τον Barnett (2002: 154· Edwards, 2008:96, 100).

---

²⁶Πρόκειται ουσιαστικά για τη διάχυση της συνυπευθυνότητας σε όλο το πολιτικό σύστημα. Η πρακτική είναι αρνητική γιατί καθιστά όλο το σύστημα συνυπεύθυνο και με τον τρόπο αυτόν ισχυροποιεί την αντιπολιτική στάση.

Κεφάλαιο 5

Μέσα Ενημέρωσης και Πολιτική Απολογία

Το πεδίο της πολιτικής και των Μέσων ενημέρωσης συνυφαίνονται στη δημόσια σφαίρα. Σύμφωνα με τον Achter (2000: 320), στις σύγχρονες πολιτικές εκστρατείες παρατηρείται διαρκής εμφάνιση σκανδάλων τα οποία εντείνονται από τις νέες τεχνολογίες και την ειδησεογραφική οργάνωση στρέφοντας την προσοχή των θεατών από το πολιτικό ενδιαφέρον στις προσωπικότητες των πολιτικών. Το εν λόγω φαινόμενο γίνεται κατανοητό στο πλαίσιο μίας εποχής όπου η δημόσια αποδοχή αποτελεί για τους πολιτικούς το θεμέλιο της πολιτικής τους σταδιοδρομίας και η δημοσιογραφική κάλυψη «αγγίζει τα όρια της αστυνομικής έρευνας», κυρίως όταν οι πολιτικοί επιχειρούν να αποσιωπήσουν στοιχεία (Gold, 1978: 315).

Τα ΜΜΕ ερευνούν πολύπλευρα και εκθέτουν την ηθική ακεραιότητα του πολιτικού στο ενδιαφερόμενο κοινό. Ως εκ τούτου, συγκροτούνται δύο κυρίαρχες αφηγηματικές τάσεις: Η μία, η κανονιστική, νομιμοποιεί τις πολιτικές επιλογές ενώ η δεύτερη, απονομιμοποιεί το κυρίαρχο αφήγημα, αμφισβητεί τις κυβερνητικές επιλογές και επιρρίπτει ευθύνες στα πολιτικά υποκείμενα (Samaras, 2002). Έτσι, τα Μέσα ενημέρωσης λειτουργώντας, είτε αυτόνομα είτε ως διαμεσολαβητές αντιπολιτευτικών δυνάμεων ή των ίδιων των πολιτών, αναλαμβάνουν την απόδοση ευθυνών και κατηγοριών στους πολιτικούς. Η προσπάθειά τους εντείνεται σε περιπτώσεις αργής και μη αποδοτικής αντίδρασης της πολιτικής ηγεσίας σε κρίσεις (Boin κ.ά., 2005:96).

Πολλές φορές, η παραπάνω διαδικασία διέπεται από περαιτέρω στρεβλώσεις όπως τις ανάγκες των κομματικών επιτελείων να εφαρμόσουν την πολιτική τους στρατηγική διά ορισμένων χειραγωγημένων ή στρατευμένων από αυτά Μέσων ενημέρωσης που λειτουργούν, υπό τη λογική της εκστρατείας (λογική του κόμματος). Από την άλλη, στρεβλώσεις προκαλούνται από την «λογική του μέσου» («media logic»), δηλαδή την επιλογή, την επεξεργασία και την παρουσίαση των γεγονότων με τρόπο ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μέσων (McQuail, 2003: 388)²⁷. Η διαμεσολαβημένη επικοινωνία, δηλαδή η παρεμβολή του δημοσιογράφου μεταξύ γεγονότων και πολιτών,

---

²⁷ Στην ελληνική βιβλιογραφία βλ. Σαμαράς & Παπαθανασόπουλος 2005, για τα τηλεπάρθυρα.

δια του μηχανισμού κατασκευής των ειδήσεων, αποτελεί πρωταρχικό χαρακτηριστικό της.

Πρόσφατες πολιτικές απολογίες, έχουν διαμεσολαβηθεί σε υψηλό βαθμό, από το ραδιόφωνο, τον Τύπο, το διαδίκτυο (Harris, κ.ά., 2006:719). Η απολογία καταγράφεται στα Μέσα ως αρχείο, δημιουργεί μία ιστορία με καθορισμένους ρόλους παραβάτη – θύματος και αποτελεί υλικό για αναφορά, στο εξής, από δημοσιογράφους ή αντίπαλα πολιτικά πρόσωπα (Clayman, 1995· Kampf, 2009: 260). Οι δημοσιογράφοι επιχειρούν να αναδομήσουν διαφορετικά (Van Leeuwen, 2008 :124) την κατασκευή του προσώπου του απολογούμενου και τη σχέση του με την πράξη μέσω, όχι μίας απλής αξιολόγησης αλλά έκφρασης απόψεων (McNeill κ.ά., 2013: 658-659). Σύμφωνα με τον Tavuchis (1991), σε ορισμένες εκπομπές, η παρουσία του κοινού δημιουργεί μία «τιμωρητική ατμόσφαιρα». Ο τελευταίος παράγοντας επισπεύδει την απολογία και θέτει στο προσκήνιο τη φήμη του ομιλητή ωθώντας τον σε μία προσπάθεια επανόρθωσης της εικόνας του που τείνει να διέπεται από έλλειψη αυθεντικότητας και ειλικρίνειας. Οι κατηγορούμενοι οφείλουν, επιπλέον, να καθησυχάσουν τα μέρη που διαμορφώνουν την ημερήσια διάταξη και, σύμφωνα με τον Gruber (2011), η δημόσια πίεση και κάλυψη από τα ΜΜΕ ευνοούν τις «ψευδο- απολογίες» (κεφ. 2). Ως εκ τούτου, ενισχύεται η υπόθεση εργασίας 1α. Επιπλέον,

Υπόθεση εργασίας 12: Η λογική του μέσου παράγει τις ίδιες στρεβλώσεις για όλα τα πολιτικά υποκείμενα. Οι ίδιες στρεβλώσεις οδηγούν στην επιλογή των ίδιων στρατηγικών από τα πολιτικά υποκείμενα.

Υπόθεση εργασίας 13: Τα ΜΜΕ διέπονται από τη λογική του κόμματος που συναρτάται με τον στόχο της επικράτησης των πολιτικών υποκειμένων στις εκλογές. Ο στόχος επικράτησης στις εκλογές θα οδηγεί στη χρήση της απολογίας για την ανάταξη της εικόνας των πολιτικών κομμάτων και των πολιτικών προσώπων σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με την απόπειρα αποκατάστασης της εικόνας της χώρας.

5.1. Συνέντευξη και Πολιτική Απολογία

Η συνέντευξη²⁸ κατέχει εξέχουσα θέση στον χώρο της δημοσιογραφίας και της πολιτικής επικοινωνίας. Αποτέλεσε βασικό δημοσιογραφικό εργαλείο συλλογής πληροφοριών πρώτης ύλης για την οργάνωση ειδησεογραφικών αφηγήσεων και σταδιακά αυτοδύναμο ειδησεογραφικό προϊόν (Clayman & Heritage, 2008: 9). Διέπεται από διάδραση και μία ισορροπημένη σχέση εξουσίας πολιτικών και δημοσιογράφων και υπό αυτή την έννοια αποτελεί αμφίδρομη επικοινωνία. Ωστόσο, ενίοτε παρατηρείται χειραγωγήσιμη αμφίδρομη επικοινωνία, η οποία αναγνωρίζεται δύσκολα (Windahl & Signitzer, 1999: 33-4). Η συνέντευξη τύπου, θεωρείται μία σημαντική γέφυρα αμοιβαίας επικοινωνίας και συνεργασίας με άλλες χώρες, ευεργετική για την κατασκευή μίας θετικής εικόνας της χώρας στον παγκόσμιο στίβο.

Η συνέντευξη συνυφαίνεται σε βάθος με διαφορετικούς κοινωνικούς θεσμούς και αποτελεί δείκτη ευρύτερων εξελίξεων στη δημοσιογραφία και στην εθνική και παγκόσμια πολιτική. Συνεπώς αντικατοπτρίζει και ταυτόχρονα «επηρεάζει την τρέχουσα κατάσταση της δημοσιογραφίας, της πολιτικής και της παράλληλης εξέλιξής τους μέσα στον χρόνο» (Clayman & Heritage, 2008: 16, 26).

Οι συζητήσεις μεταξύ υψηλόβαθμων αξιωματούχων και δημοσιογράφων είναι κατά κανόνα άμεσες και απροσχεδίαστες. Ως επί το πλείστον, οι συνεντευκτές ζητούν δηλώσεις για την κυβερνητική πολιτική, θέτουν τους κυβερνητικούς αξιωματούχους - οι οποίοι δρουν «υπό την αιγίδα των απρόσωπων θεσμικών τους ρόλων» - (Clayman & Heritage, 2008: 91) αντιμέτωπους με τις ευθύνες των πράξεών τους και διαχειρίζονται τις παραμέτρους της δημόσιας αντιπαράθεσης. Επιπλέον οι συνεντευκτές αναμένεται να υποστηρίξουν ταυτόχρονα διαφορετικές και συχνά αντικρουόμενες όψεις της αντικειμενικότητας²⁹.

Στη σύγχρονη εποχή του πολιτικού κυνισμού στη δημόσια ζωή, είναι δυνατόν να υποτεθεί ότι η διαμεσολαβημένη πολιτική επικοινωνία χαρακτηρίζεται από ουσιαστική ανομία. Υπό τη σκέψη αυτή, οι πολιτικοί δε θα δεσμεύονταν πια από παραδοσιακούς

---

²⁸ Η συνέντευξη συνήθως έχει τις εξής μορφές: μαγνητοσκοπημένη ή ζωντανή, σε τηλεοπτικό ή ραδιοφωνικό στούντιο ή μέσω δορυφορικής σύνδεσης, ως τμήμα προγράμματος ειδήσεων ή ως σχήμα που στεγάζει ολόκληρο το πρόγραμμα, γραπτή με διαδικτυακά μέσα (ηλεκτρονική αλληλογραφία, μέσα κοινωνικής δικτύωσης).

²⁹ Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η αντικειμενικότητα σε αντιπαράθεση με την πιθανότητα προώθησης πολιτικών προκαταλήψεων του συνεντευκτή ή των ιδιοκτητών και χορηγών του ειδησεογραφικού οργανισμού αποτελούν αποκλίνοντες στόχους που οφείλουν να εναρμονιστούν μέσω διατήρησης αμερόληπτης ή ουδετεροφανούς στάσης (Clayman & Heritage, 2008 : 197).

κανόνες και θα ήταν δυνατόν να αγνοήσουν ατιμωρητί τις ερωτήσεις των συνεντευκτών³⁰. Η αντίληψη που υπολανθάνει σε αυτή την παρατήρηση είναι ότι η απάντηση στις ερωτήσεις των δημοσιογράφων είναι προαιρετική, ότι η κανονική και αναμενόμενη πρακτική είναι η εμμονή των δημοσίων προσώπων στις δικές τους ατζέντες. Το εν λόγω φαινόμενο αποτελεί γεγονός χωρίς, όμως, ρυθμιστική ισχύ (Clayman & Heritage, 2008: 379). Αντιθέτως, η απάντηση στις ερωτήσεις παραμένει μία κοινωνική σύμβαση με ισχυρή ρυθμιστική δύναμη. Δίκαια υποστηρίζεται ότι «η διαδραστική ευθύνη παροχής απαντήσεων σε ερωτήσεις είναι η θεμελιώδης βάση για την ευθύνη των δημοσίων προσώπων» (Clayman & Heritage, 2008: 247, 304) που καθορίζει την εξέλιξη της πολιτικής τους καριέρας (Clayman & Heritage, 2008: 11). Στην «απρόβλεπτη» και «απροσχεδίαστη» ειδησεογραφική συνέντευξη οι συνεντευκτές (εφεξής ΣΚ) και οι συνεντευξιαζόμενοι (εφεξής ΣΜ) διαθέτουν, στην έναρξη της συνομιλίας, μία προσχεδιασμένη ατζέντα. Ωστόσο, η ικανότητα της κάθε πλευράς να υλοποιήσει την ατζέντα της, «εξαρτάται απόλυτα από τη συμπεριφορά της άλλης πλευράς» (Clayman & Heritage, 2008: 24).

Οι σύγχρονες πολιτικές συνεντεύξεις διαφέρουν από εκείνες του παρελθόντος και μοιάζουν περισσότερο με αγώνα ΣΚ- ΣΜ στο πολιτικό τερνέ. Ο Kampf (2009: 259) παρατηρεί ότι ορισμένες φορές ο κύριος στόχος των δημοσιογράφων, είναι η «ταπείνωση του παραβάτη» και όχι η αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των κύριων μερών (Bentley, 2015: 24). Προς εύνοια της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας, η παρεμβατικότητα των δημοσιογράφων αυξάνεται οδηγώντας στο φαινόμενο της δημοσιογραφικής παρείσδυσης (Σαμαράς & Παπαθανασόπουλος, 2011: 365). Μεταβλητές όπως τα είδη και οι μορφές των ερωτήσεων - που συχνά διαμορφώνουν την κατηγορία - και τα ειδησεογραφικά κριτήρια, αλληλεπιδρούν με την κρίση και τις παραμέτρους της, την πολιτικο-κοινωνική κατάσταση, τη φύση της πολιτικής απολογίας και επηρεάζουν ποικιλοτρόπως τον σχεδιασμό των στρατηγικών που επιλέγονται από τους ΣΜ πολιτικούς δρώντες.

5.1.1. Η Επίθεση ως Ερώτηση και ως Απάντηση

Ο αρνητισμός και η επίθεση αποτελούν εργαλείο της δημοσιογραφικής διαμεσολάβησης και του μηχανισμού παραγωγής των ειδήσεων. Τείνουν να παράγουν λαϊκίστικου τύπου

---

³⁰ Η ανωτέρω άποψη εκφράστηκε από τον σύμβουλο επικοινωνίας του Pat Robertson. Κατά τη διάρκεια ενός διαφημιστικού διαλείμματος και μετά από μία ιδιαίτερα επιθετική συνομιλική ανταλλαγή, ο σύμβουλος επικοινωνίας του Robertson, τον ενθάρρυνε, υποστηρίζοντας: «Εσύ απαντάς στις ερωτήσεις. Μπορείς να μιλήσεις για ό, τι θέλεις».

διαιρετικές τομές που οργανώνουν τη σύγκρουση στον αντιθετικό άξονα λαός/πολιτικοί οδηγώντας σε πολωμένη επικοινωνία (Σαμαράς, 2007).

Σύμφωνα με τον Epstein (1973: 215), το κίνητρο για καριέρα των ΣΚ αλλά και η χαμηλή εκτίμηση που έχουν για τους πολιτικούς, οδηγεί συχνά σε επιθετική υποβολή ερωτήσεων³¹. Αποδίδοντας υπαιτιότητα στον πολιτικό, ρηγματώνουν την άλλοτε συμβιωτική σχέση ΣΚ - ΣΜ και δημιουργούν μία σύγκρουση συμφερόντων στη βάση του συμβολαίου της συνέντευξης. Η σύγκρουση διέπεται από αρνητισμό που αποβαίνει συχνά αποτελεσματικότερος της θετικής πληροφόρησης καθώς το κοινό εστιάζει περισσότερο σε πληροφορίες προερχόμενες από αρνητικά ερεθίσματα και μηνύματα (Lau & Pomper, 2002).

Έρευνες έχουν καταδείξει ότι η λογική της ειδησεογραφίας παράγει υψηλότερα επίπεδα αρνητισμού από την λογική της κομματικής εκστρατείας (Benoit, 2004· Farnsworth & Lichter, 2003). Οι επιθετικές δημοσιογραφικές ερωτήσεις εκκαλούν τις προκαταλήψεις και τα συναισθήματα του κοινού αλλά και του απολογούμενου. Έτσι, η αμυντική στάση της απολογίας μετατρέπεται σε τάση επίθεσης (Rosenfield, 1968) που περιλαμβάνει αντικατηγορία (Arrington, 2002: 32).

Σε περιπτώσεις δημοσκοπήσεων οι οποίες εμφανίζουν τον υποψήφιο σε χαμηλή θέση προτίμησης, παρατηρείται η τάση προς τον αρνητισμό και την επιθετικότητα από μέρους του (Skaperdas & Grofman, 1995· Trend & Friedenberg, 1995· Harrington & Hess, 1996). Η ίδια τάση διαπιστώνεται σε αντιπολιτευόμενα πολιτικά πρόσωπα, ειδικά όταν πλησιάζει η μέρα των εκλογών (Damore, 2002· Kahn & Kenney, 1999). Επιπλέον, έχει αποδειχθεί σε τηλεμαχίες και σε πολιτικές διαφημίσεις στις ΗΠΑ (Benoit, 2007· Geer, 2008) και στην Ελλάδα (Σαμαράς, 2003· Σαμαράς & Παπαθανασόπουλος, 2006), αντίστοιχα, ότι η εκάστοτε αξιωματική αντιπολίτευση χρησιμοποιούσε περισσότερο τον αρνητισμό σε σχέση με την εκάστοτε κυβέρνηση. Το εύρημα αυτό επαληθεύει τη θεωρία των Trend & Friedenberg (1995) ότι η θεσμική θέση του κόμματος είναι καθοριστική του επιπέδου του αρνητισμού (Κολοβός, 2015:19-25).

Υπόθεση Εργασίας 14: Η θεσμική θέση του πολιτικού επιδρά στην επιλογή της στρατηγικής απολογίας. Αν ο πολιτικός δρών είναι, κατά την παραχώρηση της συνέντευξης, μέλος της αντιπολίτευσης,

---

³¹Ο Sabato (1991), χαρακτηρίζει την προτίμηση στη συνεντευξιακή επίθεση τα τελευταία τριάντα χρόνια ως «στροφή από τη δημοσιογραφία του πιστού σκύλου (lapdog) στη δημοσιογραφία του επιθετικού σκύλου (attack dog)» (Clayman & Heritage, 2008: 47).

αναμένεται να χρησιμοποιήσει περισσότερο τη μετάθεση της ευθύνης και την επίθεση από τις περιπτώσεις που είναι μέλος της κυβέρνησης.

Υπόθεση Εργασίας 15: Εάν ο πολιτικός είναι μέλος της Κυβέρνησης καταγράφονται σημαντικά υψηλότερα επίπεδα στη χρήση της μεταμέλειας σε σχέση με τις περιπτώσεις που είναι στην αντιπολίτευση.

Υπόθεση Εργασίας 16: Εάν ο πολιτικός είναι μέλος της Κυβέρνησης, καταγράφονται σημαντικά υψηλότερα επίπεδα χρήσης των στρατηγικών παραδοχής της ευθύνης, όπως οι στρατηγικές απομείωσης της βλάβης σε σχέση με τις περιπτώσεις που είναι στην αντιπολίτευση.

Υπόθεση Εργασίας 17: Εάν ο πολιτικός είναι μέλος της Κυβέρνησης, καταγράφονται σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα χρήσης της στρατηγικής της επίθεσης σε σχέση με τις περιπτώσεις που είναι στην αντιπολίτευση.

Ωστόσο, ο παράγων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την δυνατότητα να διαφοροποιεί το τοπίο αυτό. Οι συμμαχίες δύο ή περισσότερων πολιτικών δυνάμεων /κομμάτων για τον σχηματισμό Κυβέρνησης σε αρκετά κράτη του ευρωπαϊκού χώρου κρίνονται αναγκαίες, υπό τις σημερινές συνθήκες, καθιστώντας τις επιθετικές τακτικές αδόκιμες και επιβλαβείς για την εικόνα μίας δυνητικής Κυβέρνησης συνεργασίας (Holtz-Bacha & Kaid, 2006:6). Επιπλέον ρευστοποιούν το εκλογικό σώμα (Walter, 2014) με κίνδυνο τάσης προτίμησης σε ακραίες επιλογές και ζημιώνουν την εικόνα του κράτους:

Υπόθεση εργασίας 18: Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι συνεντεύξεις παραχωρούνται σε διεθνή μέσα, η εικόνα του κράτους αποτελεί προτεραιότητα για τους έλληνες πολιτικούς. Συνεπώς, προς ενδυνάμωση της προβαλλόμενης εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας, δε θα επιλεγούν οι στρατηγικές της επίθεσης σε αντίπαλα πολιτικά κόμματα, πρόσωπα ή εξωτερικούς δρώντες, ούτε οι πιο «ήπιες» στρατηγικές της μετάθεσης της ευθύνης σε αυτά.

Κεφάλαιο 6

Ιστορικό Πλαίσιο:

Οικονομική Κρίση και Πολιτική στην Ελλάδα, 2009-2016

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα αποτελεί την κύρια αιτία των μεταβολών στο πολιτικό τοπίο της χώρας από το 2009 έως σήμερα. Ενδεικτικά, το μοντέλο του δικομματισμού εγκαταλείφθηκε, μικρότερα κόμματα ενισχύθηκαν, νέα κόμματα δημιουργήθηκαν. Ο σχηματισμός Κυβερνήσεων κατέστη δυνατός μόνο με συνεργασίες περισσότερων πολιτικών δυνάμεων και κομμάτων. Πάγιες διαδικασίες και συνταγματικές ρυθμίσεις, όπως η διεξαγωγή εκλογών ανά τετραετία, καταργήθηκαν de facto με τη σύντμηση του παραπάνω χρονικού διαστήματος λόγω της πολιτικής αποσταθεροποίησης.

Οι Κυβερνήσεις κλήθηκαν να εφαρμόσουν μία σειρά μέτρων μέσω των μνημονίων, γεγονός που πυροδότησε αντιδράσεις τόσο στο εσωτερικό των κομμάτων όσο και στο εκλογικό σώμα καθώς η χώρα βυθιζόταν όλο και περισσότερο στην ύφεση. Η οικονομική κρίση ενίσχυσε τη συστημική παθογένεια της χώρας και ανέδειξε περαιτέρω την ανθρωπιστική κρίση. Πολιτικά και θεσμικά οδήγησε στη διάκριση μνημονιακών και αντιμνημονιακών κομμάτων ενώ έφερε στο προσκήνιο ζητήματα εθνικής κυριαρχίας και συμμετοχής στην ευρωζώνη.

6.1. Ελληνική Οικονομική Κρίση και Πολιτικά Πρόσωπα

Στις 4 Οκτωβρίου του 2009, το ΠΑΣΟΚ επικράτησε στις εθνικές εκλογές με 43,92%. Ο Πρόεδρος του, Γ. Α. Παπανδρέου, αναγορεύτηκε Πρωθυπουργός. Στη Βουλή εισήλθαν επίσης η Νέα Δημοκρατία, ως αξιωματική αντιπολίτευση, με ποσοστό 33,47%, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος με ποσοστό 7,54%, ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός με ποσοστό 5,63% και ο Συνασπισμός της Ριζοσπαστικής Αριστεράς με ποσοστό 4,60% (Υπουργείο Εσωτερικών).

Κατά την ανάληψη της Πρωθυπουργίας, ο Παπανδρέου, διαπίστωσε την παραποίηση δημοσιονομικών στοιχείων και την αδυναμία εκπλήρωσης των οικονομικών

υποχρεώσεων της Ελλάδας. Ως εκ τούτου, τον Μάιο του 2010, κατέφυγε στον νεοσύστατο «Μηχανισμό Στήριξης» και η χώρα έλαβε την πρώτη διεθνή οικονομική βοήθεια, ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), τα κράτη - μέλη της ευρωζώνης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Προϋπόθεση- εγγύηση, για την οικονομική βοήθεια, αποτέλεσε η εισαγωγή μέτρων λιτότητας (μνημόνιο 1)³².

Στις 29 Ιουνίου του 2011, ψηφίστηκε από την ελληνική Βουλή, το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής. Χιλιάδες κόσμου διαδήλωναν την αντίθεσή τους στην ψήφιση του νομοσχεδίου³³ ενώ η Ελλάδα σημείωνε, ήδη, σημαντικές αποκλίσεις από τους στόχους που είχαν τεθεί από τους ευρωπαίους ετέρους. Σε έκτακτη σύνοδο κορυφής, τον Οκτώβριο του 2011, συζητήθηκε το ενδεχόμενο ενός ενιαίου σχεδίου αντιμετώπισης της ευρύτερης κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη, «κούρεμα» του ελληνικού χρέους κατά το ήμισυ και πρόσθετο πρόγραμμα οικονομικής στήριξης ύψους 130 δισεκατομμυρίων ευρώ³⁴. Σε αντίθεση με την Κυβέρνηση, τα υπόλοιπα κόμματα εξέφρασαν έντονη ανησυχία για τις επιπτώσεις της ανωτέρω συμφωνίας για την ελληνική οικονομία.

Υπό το καθεστώς πολιτικής και κοινωνικής αποσταθεροποίησης και εν μέσω οικονομικών πιέσεων, ο Παπανδρέου προέβη, τον Νοέμβριο του 2011, σε πρόταση διεξαγωγής δημοψηφίσματος σχετικά με την υπογραφή του δεύτερου μνημονίου. Η συγκεκριμένη απόφαση εξέπληξε τόσο τους δανειστές της χώρας όσο και το ελληνικό Κοινοβούλιο και την ίδια την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ. Οι αντιδράσεις που δημιούργησε ανάγκασαν τον Παπανδρέου σε ανάκληση της ανακοίνωσής του και παραίτησή του από την Πρωθυπουργία.

Για την προώθηση και εφαρμογή του δεύτερου μνημονίου, σχηματίστηκε μεταβατική Κυβέρνηση Συνεργασίας, χωρίς τη διενέργεια εθνικών εκλογών, με την υποστήριξη από τα κόμματα του ΠΑΣΟΚ (την προεδρία του οποίου τον Μάιο του 2012 ανέλαβε ο Ευάγγελος Βενιζέλος) της Νέας Δημοκρατίας (ΝΔ) και του ΛΑΟΣ και Πρωθυπουργό τον

---

³²Οικονομική στήριξη προς κράτη μέλη της ΕΕ. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό ιστότοπο: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_4.2.3.pdf (ημ. πρ.: 01.09.2016).

³³Πέρασε το Μεσοπρόθεσμο, ΜΑΤωσαν πάλι το Σύνταγμα, 29.06.2011. Enet.gr . Διαθέσιμο στον διαδικτυακό ιστότοπο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=288805> (ημ. πρόσβασης 10/10/2016).

³⁴EU summit debt crisis talks.26.10.2011.The Guardian. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό ιστότοπο: <https://www.theguardian.com/business/blog/2011/oct/26/eurozone-debt-crisis-talks-live> (ημ. πρ. 13/10/2016)

Λουκά Παπαδήμο³⁵. Το δεύτερο μνημόνιο εισήχθη στην ελληνική Βουλή με τη διαδικασία του «κατεπείγοντος», θέτοντας ζήτημα συνταγματικότητας. Η αιτιολόγηση της διαδικασίας του κατεπείγοντος βασίστηκε στην άμεση και επιτακτική, από το Κοινοβούλιο, απόφαση ώστε να επιτευχθεί συμφωνία στην «Ευρω-ομάδα» (Eurogroup) τρεις ημέρες μετά. Το μνημόνιο ψηφίστηκε εν μέσω νέων διαδηλώσεων και κοινωνικών εκρήξεων, βίαιων επεισοδίων και αντίστοιχης αστυνομικής καταστολής στον χώρο του Συντάγματος. Περιελάμβανε περαιτέρω μέτρα λιτότητας για την υπό ύφεση ελληνική οικονομία, όπως η μείωση του κατώτατου μισθού, η κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα έως το 2015, οι περικοπές συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, η κατάργηση κλαδικών συμβάσεων³⁶. Το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ έθεσαν ζήτημα κομματικής πειθαρχίας, απειλώντας με διαγραφή τα μέλη τους που δε θα υπερψήφιζαν το δεύτερο μνημόνιο. Το ΛΑΟΣ, παρόλο που στήριζε την Κυβέρνηση Συνεργασίας, καταψήφισε το μνημόνιο (Σταυρόπουλος, 2012).

Στις Βουλευτικές εκλογές του 2012, επικράτησε η ΝΔ με ποσοστό 29,66%, η οποία είχε βασίσει την προεκλογική της καμπάνια στην αντιμνημονιακή της ρητορική. Συγκεκριμένα, τον Μάιο του 2010, κατά τη συζήτηση για την ψήφιση του πρώτου μνημονίου, ο Σαμαράς το είχε καταψηφίσει, επιβάλλοντας γραμμή κομματικής πειθαρχίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διαγραφή της Ντόρας Μπακογιάννη από την κοινοβουλευτική ομάδα της ΝΔ ύστερα από απόφασή του, λόγω της επιλογής της να υπερψηφίσει την νομοθετική διάταξη (Γκουτζάνης, 2012). Ο Σαμαράς είχε προβάλει το αίτημα επαναδιαπραγμάτευσης του μνημονίου και την υιοθέτηση νέων πολιτικών με δείκτη τα αναπτυξιακά μέτρα και την τόνωση της αγοράς (Σαραντάκος, 2011). Οι δηλώσεις αυτές είχαν χαρακτηριστεί από μεγάλη μερίδα πολιτικών αναλυτών και δημοσιογράφων ως αδύνατες και ουτοπικές.

Έκπληξη αποτέλεσε, στις εκλογές του 2012, το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ το οποίο πενταπλασίασε τα ποσοστά του (26,89%) και πέτυχε την κατάληψη της δεύτερης θέσης, ενώ το ΠΑΣΟΚ σημείωσε πρωτοφανή πτώση (ποσοστό 12,28%) και το ΚΚΕ αποδυναμώθηκε εισερχόμενο τελευταίο στη Βουλή με ποσοστό 4,50%. Ο κοινοβουλευτικός πολυκομματισμός ενισχύθηκε με την είσοδο στη Βουλή των Ανεξάρτητων Ελλήνων (ΑΝΕΛ) ως τέταρτο κόμμα (ποσοστό 7,51%), τη Χρυσή Αυγή

³⁵Το πρόγραμμα λιτότητας ήταν ύψους 350 εκατομμυρίων ευρώ και το δεύτερο πακέτο διεθνούς βοήθειας, ύψους 237 δισεκατομμυρίων ευρώ.

³⁶ Μνημόνιο συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής, 09.02.2012. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό ιστότοπο: <http://www.tovima.gr/files/1/2012/02/10/ellhnikomhmonio.pdf> (ημ. πρ. 30.08.2016).

(ποσοστό 6,92%) και τη Δημοκρατική Αριστερά (ΔΗΜΑΡ) (ποσοστό 6,25%). Λόγω μη αυτοδυναμίας του πρώτου κόμματος, σχηματίστηκε Κυβέρνηση Συνεργασίας με επικεφαλής τον Σαμαρά και την υποστήριξη του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ (Κρουστάλλη, 2012).

Η διεθνής χρηματοδότηση και η παράλληλη εισαγωγή και εφαρμογή μέτρων λιτότητας συνεχίστηκε κατά τη χρονική περίοδο της ανωτέρω συγκυβέρνησης, παρά τον προεκλογικό αντιμνημονιακό χαρακτήρα που είχε προβάλει η ΝΔ. Η διαρκής λιτότητα, η αύξηση της ανεργίας και η κοινωνική απόγνωση, είχαν ως αποτέλεσμα την αποχώρηση της ΔΗΜΑΡ, η οποία αμφισβητούσε την κυβερνητική οικονομική τακτική (Μπίτσικα, 2013), από την Κυβέρνηση. Αφορμή αποτέλεσε η παύση λειτουργίας της Ελληνικής Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης, στις 11 Ιουνίου του 2013.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, παρατηρούνται τα εξής ως προς την αλλαγή της στάσης του Σαμαρά σχετικά με την αντιμετώπιση της κρίσης: Ο Σαμαράς υπαναχώρησε από την αντιμνημονιακή του στάση κατά τη συμμετοχή του στην Κυβέρνηση Παπαδήμου (ΕΘΝΟΣ on line, 23/11/2011). Η συναίνεσή του, όπως και η πρόθεσή του να υποστηρίξει το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων (PSI), επικρίθηκαν έντονα από το κόμμα του (Γκουτζάνης, 2012)³⁷. Κατά την ανάληψη της Πρωθυπουργίας το 2012, εν όψει κινδύνου χρεοκοπίας της χώρας υπερψήφισε τα μέτρα του δεύτερου μνημονίου εφαρμόζοντας κομματική πειθαρχία και διαγράφοντας βουλευτές της ΝΔ που δε τα ψήφισαν (Γκουτζάνης, 2012).

Τα αποτελέσματα των Ευρωεκλογών του Μαΐου 2014 κατέδειξαν την πτώση των συγκυβερνόντων κομμάτων και την περαιτέρω άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ³⁸. Υπό το βάρος του κοινωνικού και οικονομικού αδιεξόδου η τετραετία, ως οριζόμενο συνταγματικά διάστημα κοινοβουλευτικής θητείας, κάμφθηκε για άλλη μία φορά με την προκήρυξη εκλογών για τον Ιανουάριο του 2015.

Ο Πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ, Α. Τσίπρας, στήριξε την προεκλογική του στρατηγική επικοινωνίας στην επιχειρηματολογία του κατά των νεοφιλελεύθερων πολιτικών και

---

³⁷ Παρά τη στήριξη της ΝΔ στην τότε Κυβέρνηση με την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης (Μπόκας, 2011), ο Α. Σαμαράς επέμεινε να αρνείται τον όρο «συγκυβέρνηση» (enet.gr, 13.04.2011) και δεν επέτρεψε τη συμμετοχή βουλευτών της ΝΔ στη νέα Κυβέρνηση. Ο ίδιος δε, παρέμεινε αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, στάση που αποτέλεσε αφορμή δριμείας κριτικής καθώς θεωρήθηκε πολιτειακό παράδοξο (Ραβανός, 2011). Ο Α. Σαμαράς υπερασπίζεται έως και σήμερα την επιλογή της αντίθεσής του στο πρώτο μνημόνιο.

³⁸Υπουργείο εσωτερικών. *Ευρωεκλογές 2014*. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: [http://ekloges-prev.singularlogic.eu/may2014/e/public/#{"cls":"main","params":{}}](http://ekloges-prev.singularlogic.eu/may2014/e/public/#{) (ημ. πρ. 15/10/2016).

κατά του μνημονίου και πέτυχε τη νίκη με ποσοστό 36,34 %. Η ΝΔ έλαβε τη δεύτερη θέση (27,81%) και ο Σαμαράς δήλωσε για τα δύομισι χρόνια της πρωθυπουργίας του: «Παραλάβαμε χάος, παραδώσαμε χώρα» (Τερζής, 2015). Το κόμμα της Χρυσής Αυγής κατέλαβε την τρίτη θέση (6,28%). Ακολούθησαν το ΠΟΤΑΜΙ (6,05%), το ΚΚΕ (5,47%) και οι ΑΝΕΛ (4,75%) ενώ το ΠΑΣΟΚ σημείωσε περαιτέρω πτώση (4,68%)³⁹. Ελλείψει αυτοδυναμίας, ο ΣΥΡΙΖΑ σχημάτισε Κυβέρνηση με το αντίθετο ιδεολογικά κόμμα των ΑΝΕΛ (Αντωνίου, 2015) με κοινή συνισταμένη την αντιμνημονιακή τους θέση.

Υπό το συνεχιζόμενο αδιέξοδο των διαπραγματεύσεων, οι πιστωτές της χώρας έθεσαν, τον Ιούνιο του 2015, νέα πρόταση μέτρων. Ο Πρωθυπουργός, Α. Τσίπρας, ανακοίνωσε διεξαγωγή δημοψηφίσματος ενώ στις τράπεζες επιβλήθηκε κεφαλαιακός έλεγχος. Το εκλογικό σώμα, με 61%, καταψήφισε την πρόταση των δανειστών περί νέων μέτρων, στο δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου του 2015. Ωστόσο, το ελληνικό Κοινοβούλιο ψήφισε στις 16 Ιουλίου του 2015 το νέο πακέτο μέτρων ώστε η Ελλάδα με τους εταίρους να καταλήξουν σε συμφωνία στο Eurogroup της 11ης Αυγούστου του 2015.

Ο Τσίπρας είχε προτρέψει τους πολίτες να επικυρώσουν, με την ψήφο τους στο δημοψήφισμα, την αντίθεση στο νέο μνημόνιο, την οποία πρέσβευε και ο ίδιος. Η ανταπόκριση των ελλήνων πολιτών, επέφερε ενθάρρυνση στο εσωτερικό του κόμματος και στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, η πολιτική που ακολούθησε ο Τσίπρας με την υπογραφή, τελικά, του τρίτου μνημονίου, κατέδειξε την αντίφαση των λόγων και των έργων του. Η στάση του προκάλεσε περαιτέρω αντιδράσεις και αποχωρήσεις βασικών στελεχών του κόμματός του οδηγώντας τον σε παραίτηση και προκήρυξη δεύτερων, στο ίδιο έτος, εθνικών εκλογών για τον Σεπτέμβριο του 2015 (Τζιοβάρας, 2015).

Συμπερασματικά, η Ελλάδα βρίσκεται, από το 2009, στο στάδιο διαχείρισης της κρίσης (κεφ. 3.1.). Η πολιτική της λιτότητας και των μνημονίων δεν έχει επιλύσει, ούτε εξομαλύνει, τις σοβαρές επιπτώσεις της κρίσης έως σήμερα (2017). Οι απόψεις των οικονομικών αναλυτών ποικίλλουν ως προς την ελληνική κρίση. Άλλοι υποστηρίζουν ότι (α) η πολιτική της λιτότητας δεν είναι η κατάλληλη για το είδος του χρέους και της κρίσης. Την εν λόγω άποψη συμμερίζονται πολίτες, εθνικοί και διεθνείς δρώντες οι οποίοι άσκησαν έντονη κριτική για «εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας» και για μη δυναμική

---

³⁹Εθνικές Εκλογές- Σεπτέμβριος 2015. 17.12.2015, Υπουργείο Εσωτερικών. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό ιστότοπο: [http://ekloges.ypes.gr/current/v/public/#{"cls":"main"."params":{}}](http://ekloges.ypes.gr/current/v/public/#{) (ημ. πρ. 12/10/2016).

διαπραγμάτευση από την ελληνική Κυβέρνηση. Αντίθετα, (β) άλλοι αναλυτές⁴⁰ διαπιστώνουν την προσφυγή στον Μηχανισμό Στήριξης και τα μνημόνια ως «μονόδρομο», καθώς η χώρα αδυνατούσε να ανταπεξέλθει στις ταμειακές της ανάγκες. Υπό τη δεύτερη προσέγγιση, έχουν αποδοθεί ευθύνες για απρόθυμη και προβληματική εφαρμογή των μνημονίων από τους έλληνες πολιτικούς.

Συνοψίζοντας, ο Γ. Παπανδρέου εισήγαγε τη λύση των μνημονίων για την αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης ενώ οι Σαμαράς και Τσίπρας κληρονόμησαν τη συγκεκριμένη πολιτική. Προέβαλαν, περαιτέρω, ένα προφίλ αντιμνημονιακών πολιτικών το οποίο ανέτρεψαν ακολουθώντας την ίδια, τελικά, τακτική. Ειδικότερα, ο Τσίπρας επιχειρηματολόγισε υπέρ ρηξικέλευθων οικονομικών πολιτικών που συμβάδιζαν με την αριστερή ιδεολογία του ΣΥΡΙΖΑ. Οι δύο τελευταίοι, συγκροτούν, συνεπώς, μία εικόνα ασυνέπειας λόγων και έργων στην αντίληψη όχι μόνο των ελλήνων πολιτών αλλά και των ευρωπαίων ετέρων και των διεθνών πολιτικών δρώντων.

Ερευνητικό ερώτημα 9: Ποια επιμέρους θέματα της ελληνικής οικονομικής κρίσης συγκροτούν τις ερωτήσεις - (άμεσες ή έμμεσες) κατηγορίες στις συνεντεύξεις της τρέχουσας έρευνας;

Το τέταρτο πρόσωπο στο οποίο θα εστιάσει η παρούσα μελέτη είναι ο Γιάννης Βαρουφάκης⁴¹. Τον Ιανουάριο του 2015 εξελέγη βουλευτής Β' Αθηνών και διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών της πρώτης κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ⁴² από τις 26 Ιανουαρίου έως την παραίτησή του την 6η Ιουλίου του 2015. Η χρονική περίοδος της θητείας του ήταν σύντομη. Ωστόσο, αποτέλεσε κομβικό πρόσωπο τόσο για την εξωτερική οικονομική πολιτική της χώρας όσο και για την εικόνα της Ελλάδας στους διεθνείς οργανισμούς, κράτη και Μέσα ενημέρωσης. Η ιδιότητά του ως έγκριτου οικονομολόγου διαδραμάτισε

---

⁴⁰ Ενδεικτικά αναφέρονται οι Christopher Pissarides, Mark Zandi ως υποστηρικτές του προγράμματος λιτότητας και οι Joseph Stiglitz, Paul Krugman, Thomas Piketty, Bulent Gultekin κατά της λιτότητας. Pérez, P. (03.07.2015). *Influyentes economistas toman partido en el referéndum griego*. El País. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό ιστότοπο: http://internacional.elpais.com/internacional/2015/07/03/actualidad/1435913452_956868.html (ημ. πρ. 11/10/2016). *Does Austerity Work? Or Does It Make Things Worse?*(19.08.2015). Wharton University. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/does-austerity-work-or-does-it-make-things-worse/> (η. πρ. 11/10/2016).

⁴¹ Ο Γ. Βαρουφάκης είναι καθηγητής Οικονομικής Θεωρίας στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών, επίτιμος Καθηγητής Συγκριτικής Νομικής, Οικονομικής και Χρηματοοικονομικής στο International University College του Πανεπιστημίου του Τορίνο, επισκέπτης Καθηγητής στο Kings College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και επίτιμος Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο του Sydney στην Αυστραλία.

⁴² Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό ιστότοπο: <http://www.ggk.gov.gr/?p=4396> (ημ. πρ. 30.08.2016).

σημαντικό ρόλο στην αντίληψη της διαφορετικής οικονομικής θεώρησής του για την κρίση. Η στάση του πυροδότησε διαφωνίες και διενέξεις τόσο στον ελληνικό πολιτικό χώρο όσο και στην ευρωπαϊκή και διεθνή κοινότητα.

Ενδεικτικά, λίγες ημέρες μετά τον διορισμό του ως Υπουργού Οικονομικών, ανακοίνωσε στην από κοινού συνέντευξη Τύπου με τον Jeroen Dijsselbloem ότι «η επιβολή οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών από την Τρόικα», την οποία δεν αναγνώρισε ως θεσμικό όργανο της ΕΕ, «στους εκλεγμένους υπουργούς της Κυβέρνησης, τερματίστηκε» (Παπαστάθης, 2015). Στις Προγραμματικές Δηλώσεις στο Κοινοβούλιο δήλωσε ότι η επαναδιαπραγμάτευση του χρέους αποτελούσε «εθνική επιταγή» καθώς, χωρίς αυτήν, η σχέση ύφεσης-χρέους θα μονιμοποιούνταν. Επιπλέον, δεν απέκλεισε τη ρήξη με τους ετέρους, τονίζοντας χαρακτηριστικά: «Αν δε μπορείς να διανοηθείς την απομάκρυνσή σου από την διαπραγμάτευση, τη ρήξη, τότε δεν υπάρχει λόγος να διαπραγματεύεσαι - ας υποταχθείς εξ αρχής στην μόνιμη χρεοδουλοπαροιμία της χώρας» (Σταυρόπουλος, 2015).

Μετά τις δύο ατελέσφορες συνεδριάσεις του Eurogroup, τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους, συνέχισε να αποκλείει κάθε ενδεχόμενο εφαρμογής νέων υφεσιακών μέτρων χωρίς αναδιάρθρωση χρέους. Κατηγορήθηκε από τους εκπροσώπους της Τρόικας, του γερμανικού Υπουργείου Οικονομικών και άλλων κυβερνήσεων ότι δεν κατέθετε ή ότι κατέθετε ανεπαρκείς προτάσεις. Σε απάντησή τους, ο Βαρουφάκης ισχυριζόταν ότι μόνο η ελληνική πλευρά κατέθετε προτάσεις, τις οποίες η Τρόικα και το Eurogroup δε διάβαζαν. Επιπλέον, θεωρούσε ότι ο στρατηγικός τους στόχος ήταν «η ανατροπή της κυβέρνησης» ή «η αυτο-ανατροπή της μέσα από την αποδοχή ενός νέου μη βιώσιμου δανείου» που θα επέτεινε την χρεοκοπία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα της χώρας (Αντωνίου, 2015).

Στις αρχές Απριλίου του 2015, σε συνάντησή του με την Κριστίν Λαγκάρντ στην Ουάσινγκτον, δήλωσε ότι εάν η ελληνική Κυβέρνηση έπρεπε να επιλέξει μεταξύ της καταβολής δόσεων στο ΔΝΤ και της πληρωμής συντάξεων και μισθών, θα επέλεγε το δεύτερο⁴³.

Στο επόμενο Eurogroup, που πραγματοποιήθηκε στη Ρίγα της Λετονίας, οι σχέσεις της ελληνικής Κυβέρνησης με το ΔΝΤ και το Βερολίνο δυσχεράνηκαν περαιτέρω. Ο διεθνής

---

⁴³news.in.gr (04.06.2015) <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231398181> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Τύπος κατέδειξε τον Βαρουφάκη ως κύριο υπαίτιο της ανωτέρω εξέλιξης. Ο Τσίπρας, αποφάσισε να ανασυγκροτήσει νέα ομάδα διαπραγμάτευσης, με συντονιστή τον Τσακαλώτο, χωρίς να ενημερώσει τον Υπουργό Οικονομικών (Khan & Fraser, 2015). Εν όψει νέα πρότασης μέτρων από τους εταίρους και κινδύνου κλεισίματος των ελληνικών τραπεζών, οι προτάσεις του Βαρουφάκη, αντιμετώπισης της κατάστασης, δεν έγιναν δεκτές από τον Τσίπρα. Εν μέσω κεφαλαιακών ελέγχων στις τράπεζες και εν αναμονή της διεξαγωγής του δημοψηφίσματος, ο Βαρουφάκης δήλωσε πως αν κέρδιζε το «Ναι» στο «μνημόνιο – τελεσίγραφο» των δανειστών, ο ίδιος, «σεβόμενος την ετυμηγορία του λαού», θα παραιτείτο. Παρά την επικράτηση του «Όχι» και το αίτημα του Τσίπρα να παραμείνει στην Κυβέρνηση, ο Βαρουφάκης, προέβη σε παραίτηση την επομένη του δημοψηφίσματος (6 Ιουλίου 2015) μετά την στροφή τελικά της πολιτικής του Τσίπρα και την αποδοχή του τρίτου μνημονίου (Bouras & Stamouli, 2015). Μετά την παραίτησή του δραστηριοποιήθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δημιουργώντας το «Κίνημα Εκδημοκρατισμού της Ευρώπης DIEM25».

Οι θέσεις και οι πράξεις του Βαρουφάκη αποτελούσαν σημείο διαμάχης για τους ετέρους αλλά και για την ελληνική Κυβέρνηση, ενώ η ολιγωρία στις διαπραγματεύσεις δυσχέρανε την κατάσταση της χώρας με περαιτέρω οικονομικές επιβαρύνσεις. Η δυσχέρεια στις διαπραγματεύσεις και η αρνητική έκβαση της διαχείρισης της κρίσης αποτελούν αρνητικά γεγονότα για τα οποία το συγκεκριμένο πολιτικό πρόσωπο ευθύνεται. Ωστόσο, σύμφωνα με τα παραπάνω, ο Βαρουφάκης εμφανιζόταν, καθόλη τη διάρκεια της θητείας του, ιδιαιτέρως ένθερμος στην υπεράσπιση και ενίσχυση των επιχειρημάτων και των πεπραγμένων του στα ελληνικά και διεθνή Μέσα ενημέρωσης, στα Eurogroups και στις συναντήσεις του με πολιτικούς αξιωματούχους. Πρώτον, δεν εξέφρασε ποτέ συγγνώμη και μεταμέλεια, δεν ανέλαβε ποτέ την ευθύνη για την επίταση της κρίσης κατά τη διάρκεια της υπουργικής θητείας. Δεύτερον, προέβαλε τις απόψεις του ως καλύτερες και τους χειρισμούς του ως ορθότερους. Η εν λόγω στάση ταυτίζεται με το περιεχόμενο της στρατηγικής της ενίσχυσης. Επομένως,

Υπόθεση εργασίας 19: Κατά τη διάρκεια της υπουργικής του θητείας, στα ελληνικά και διεθνή Μέσα ενημέρωσης, στα Eurogroups και στις συναντήσεις του με πολιτικούς αξιωματούχους η στάση του Βαρουφάκη, ταυτίστηκε με τη στρατηγική της ενίσχυσης πράξεων σε ατομικό επίπεδο. Η ίδια στρατηγική, στο ίδιο επίπεδο αναμένεται σε συνεντεύξεις του στα διεθνή Μέσα ενημέρωσης στην παρούσα έρευνα.

6.2. Η Εικόνα της Ελλάδας στα Διεθνή Μέσα Ενημέρωσης 2009-2016

Στην παρούσα ενότητα, αποσαφηνίζεται αρχικά, η έννοια της εικόνας και συγκεκριμένα η εικόνα ενός κράτους στα ΜΜΕ. Στη συνέχεια περιγράφεται η εικόνα της Ελλάδας στα διεθνή ΜΜΕ κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης με στόχο την κατανόηση της οπτικής των διεθνών Μέσων και της στάσης τους απέναντι στην Ελλάδα. Οι παράμετροι αυτοί αποτελούν στοιχεία που συγκροτούν στη συνέχεια υποθέσεις και ερωτήματα για την αντίδραση των ελλήνων πολιτικών, τον τρόπο, τον βαθμό και τα πλαίσια στα οποία επιχειρούν την ανάταξη της εικόνας του κράτους στα διαφορετικά διεθνή Μέσα ενημέρωσης.

Εικόνα αποτελεί είτε η ιδιότητα του μηνύματος - η προβαλλόμενη εικόνα - είτε τα χαρακτηριστικά και οι ιδιότητες που αποδίδονται από τον δέκτη στο συλλογικό υποκείμενο (image perceived) (Boulding, 1959· Kunczik, 1997)⁴⁴. Η εικόνα δημιουργείται και από προηγούμενες εμπειρίες του δέκτη και σχηματίζεται μέσω μίας «συνεχούς διαλεκτικής ανάμεσα σε εισερχόμενα μηνύματα και στην ήδη διαμορφωμένη, προϋπάρχουσα εικόνα» (Σαμαράς, 2014: 14). Η στάση⁴⁵ και τα στερεότυπα, δηλαδή προκατασκευασμένα σχήματα αντίληψης ή σκέψης για χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός προσώπου, μίας ομάδας, ενός κράτους παρεμβάλλονται ανάμεσα στην πραγματικότητα και στην αντίληψη που σχηματίζουμε γι' αυτήν (Χαντζή, 2008). Συνδέονται με απλοποιήσεις, γενικεύσεις και διαστρεβλώσεις παράγοντας συχνά ανορθολογικές κρίσεις. Συνεπώς, ενδέχεται να οδηγούν σε μία στρεβλωμένη και απλοϊκή κατασκευή εικόνας κράτους (Kotler, Haider & Rein 1993: 141) εφόσον «οδηγούν στην υπερεκτίμηση των διαφορών ανάμεσα σε ομάδες και σε υποεκτίμηση των διαφορών στο εσωτερικό μιας ομάδας» (Tajfel, 1969).

Οι εικόνες των κρατών, οι απόψεις και οι στάσεις για τις χώρες μεταβάλλονται είτε σταδιακά επειδή η ίδια η χώρα μεταβάλλεται, είτε ξαφνικά επειδή η χώρα επιδρά με κάποιον τρόπο στη ζωή των άλλων (Σαμαράς, 2014:15). Η εικόνα που προβάλλει ένα κράτος ενδέχεται να επιφέρει ριζική μεταβολή της προϋπάρχουσας εικόνας του δέκτη για το εν λόγω κράτος, μερική διαφοροποίηση ή, πιθανόν τα νέα εισερχόμενα μηνύματα

⁴⁴ Στην ελληνική βιβλιογραφία, βλ. Σαμαράς 2014: 14.

⁴⁵ Η στάση είναι ένα διαρκές σύστημα με γνωστικά, συναισθηματικά στοιχεία με κάποια τάση προς την έκφραση συγκεκριμένης συμπεριφοράς (Γεωργιάς 1990:124).

να μην επιδράσουν στην ήδη διαμορφωμένη εικόνα (Boulding 1956). Η εικόνα της χώρας κρίνεται ως θετική ή αρνητική, ως αδύναμη, μονοδιάστατη, όταν απαρτίζεται από περιορισμένα χαρακτηριστικά και έχει διαμορφωθεί από περιορισμένες πηγές (Avraham & Ketter 2008: 26) ή πλούσια, δηλαδή έχει διαμορφωθεί από περισσότερες πηγές και ο κάτοχός της γνωρίζει πολλά για τη χώρα. Στην τελευταία περίπτωση, ένα έντονα αρνητικό γεγονός, όπως μία κρίση, δύσκολα παράγει ένα αρνητικό στερεότυπο για την εικόνα της (Anholt 2010· Avraham & Ketter 2008). Η πλούσια και αρνητική εικόνα κρίνεται ως η δυσκολότερη εικόνα προς διαχείριση. Καίριο στοιχείο, τόσο στην προβαλλόμενη όσο και στην προσλαμβανόμενη εικόνα, για την αξιολόγηση του κράτους είναι η ορατότητά του. Για παράδειγμα, η «ιδανική εικόνα» μίας χώρας συνδυάζει θετικό αξιολογικό πρόσημο με υψηλή ορατότητα (προβολή της χώρας ή προσβάσιμες πληροφορίες στο μυαλό του δέκτη) (Σαμαράς, 2014:15).

Στην «εικόνα κράτους σε κρίση» η ορατότητα είναι υψηλή και η αξιολόγηση έντονα αρνητική. Όσο υψηλότερα είναι τα επίπεδα της ορατότητας σε ένα έντονα αρνητικό πλαίσιο, τόσο διευρύνεται η επίδραση της κρίσης (Σαμαράς, 2014:16). Η διαδικασία απόδοσης ευθύνης αποτελεί κρίσιμη παράμετρο στη διαχείριση της εικόνας των κρατών υπό κρίση. Για παράδειγμα, μία ρητορική επίθεση συνδυάζει αρνητικά γεγονότα με την απόδοση ευθύνης γι' αυτά. Η «διαδικασία ανάταξης της εικόνας που έχει υποστεί ρηγμάτωση περιλαμβάνει στρατηγικές απομείωσης της ζημίας και μετάθεσης της ευθύνης» (Ryan 1982· Benoit 1995). Επίσης, η εξωτερική ή η εσωτερική απόδοση αιτιότητας σε μία χώρα που αντιμετωπίζει κρίση βρίσκεται σε συνάρτηση με το εάν θεωρείται ως «άξιο βοήθειας/δίκαιο» θύμα ή ως ανάξιο/άδικο θύμα (Σαμαράς, 2014: 24). Στην τελευταία περίπτωση, η υπαιτιότητα αποδίδεται εσωτερικά προς τη χώρα/ το θύμα (Τάκας και Σαμαράς, 2015:38). Ως εκ τούτου, η απεικόνισή του δεν εγείρει συναισθήματα συμπόνοιας, δηλαδή γνώσης ότι «η οδύνη του άλλου είναι μεγάλη και ότι δεν του αξίζει να υποφέρει» (Nussbaum 2001:306 όπως αναφέρεται στο Τάκας και Σαμαράς). Προϋπόθεση γι' αυτό αποτελεί η απεικόνιση του θύματος ως αδύναμου και αθώου (Hoijer 2004:521· Τάκας και Σαμαράς 2015: 28)⁴⁶.

Οι απεικονίσεις μίας ξένης χώρας στα Μέσα ενημέρωσης επηρεάζονται από τα ίδια τα γεγονότα με τη δυναμική τους, τη στρατηγική επικοινωνία των δρώντων υποκειμένων σε ενδοκρατικό ή διεθνοπολιτικό επίπεδο, τη λειτουργία του μηχανισμού παραγωγής

---

⁴⁶Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι το ενδοκρατικό πολιτικό παίγνιο απόδοσης ευθυνών διά της προβολής του σε διεθνές επίπεδο αποδομεί την εικόνα της χώρας, συντελώντας στην περαιτέρω διεύρυνση της κρίσης (Σαμαράς, 2014: 26)

των ειδήσεων, τις σχέσεις εξουσίας-MME στο ενδοκρατικό επίπεδο και την ισχύ τους σε διεθνοπολιτικό επίπεδο (Σαμαράς, 2014:21). Η λειτουργία της παραγωγής των ειδήσεων στις εικόνες των ξένων κρατών διέπεται συχνά από τον «ειδησεογραφικό εθνοκεντρισμό (Gans, 1979· Tai & Chang, 2002· Clausen, 2004·). Η γεωγραφική ή η ψυχολογική/ πολιτιστική εγγύτητα- γειτνίαση κρατών-εθνών επιδρούν στη διαδικασία επιλογής ενός γεγονότος και στην ανάδειξη του σε είδηση. Επίσης, η ταυτότητα των δημοσιογράφων καθορίζει την οπτική τους στην ερμηνεία και κάλυψη των γεγονότων ενώ τείνουν να εντάσσουν το γεγονός στο πλαίσιο αναφοράς του ακροατηρίου τους ώστε να είναι πιο κατανοητό (εσωτερικευση) (Σαμαράς & Ιορδανίδου 2014). Τα ανωτέρω στοιχεία αλληλεπιδρούν με τις ατομικές εγγενείς στρεβλώσεις και μεροληψίες (Τάκας, 2017: 84). Επιπλέον, εκτός των απεικονίσεων στα Μέσα ενημέρωσης, ο τρόπος με τον οποίο η πραγματικότητά προσφέρεται για πολιτική αξιοποίηση, οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί του παρελθόντος, οι διεθνείς και οι οικονομικές σχέσεις, συγκροτούν την «κοινή γνώση» για την εικόνα μίας χώρας (Σαμαράς, 2014: 21). Το αντιληπτικό πλαίσιο, επηρεάζεται από τα επιμέρους συμφέροντα των κρατών, ενώ κατά την διάρκεια μίας κρίσης, η συνεργασία των Μέσων ενημέρωσης με το πολιτικό σύστημα και τις Κυβερνήσεις ενισχύεται (Πλειός κ.ά., 2013). Συνεπώς, διέπονται από την τάση στράτευσης σε ιδεολογικές πρακτικές και πολιτικά κόμματα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, στην περίπτωση της Ελλάδας, η εικόνα της αποσαφηνίζεται βάσει μίας σειράς ερευνών στα διεθνή Μέσα. Σε έρευνα για την «εικόνα της Ελλάδας στα παγκόσμια μέσα μετά το μνημόνιο» (Ξενοφώντος, 2010 όπως αναφέρεται στο Σαμαράς 2014) εξετάστηκε η ειδησεογραφική κάλυψη κατά τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 2010, οπότε το ενδιαφέρον των διεθνών μέσων είχε αυξηθεί κατακόρυφα. Οι αναφορές σε τρομοκρατικές ενέργειες σε ξένες πρεσβείες σημειώνονταν άνω των 1.000 ημερησίως. Η Ελλάδα προβάλλεται αρνητικά σε συνάρτηση με τη λιτότητα, τις διεθνείς αγορές, την ανεργία, τη δανειακή σύμβαση, την ύφεση και το ΔΝΤ. Συγκρίνεται με άλλες χώρες σε κρίση, όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Πορτογαλία.

Σε αντίστοιχη έρευνα της Ξενοφώντος (2012 όπως αναφέρεται στο Σαμαράς, 2014:27-28) για το διάστημα 10 Απριλίου έως τις 28 Μαΐου 2012 σημειώθηκε υψηλή ορατότητα της χώρας, ιδιαίτερα μετά τις 6 Μαΐου και το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην αδυναμία σχηματισμού αυτοδύναμης Κυβέρνησης και στις συνέπειες. Η υψηλή δημοσιότητα σε συνδυασμό με το αρνητικό φορτίο της θεματολογίας καταδεικνύει «την αποδόμηση της

εικόνας της Ελλάδας μέσω της συγκρότησης ενός αρνητικού πλαισίου αντίληψης της χώρας» ενώ ο συνδυασμός υψηλής ορατότητας και αρνητικής αξιολόγησης συγκροτεί την εικόνα της Ελλάδας ως «κράτος σε κρίση» (Σαμαράς, 2014: 28, 29). Η Ελλάδα εμφανίζεται σε όρους τόσο προβλημάτων που αντιμετωπίζει όσο και προβλημάτων που δημιουργεί, όπως ο φόβος για τη μετάδοση της κρίσης σε άλλα κράτη. Με την κορύφωση της οικονομικής κρίσης που καθίσταται κεντρικό στοιχείο για τη νοηματοδότηση της εικόνας της χώρας, η απόδοση υπαιτιότητας για τα προβλήματα αποτελεί στόχο της στρατηγικής επικοινωνίας εξωχώριων πολιτικών, οικονομικών, κρατικών δρώντων υποκειμένων. Συγκριτικά με τις άλλες χώρες σε κρίση, η Ελλάδα διαφοροποιείται καθώς η υπαιτιότητα για τα προβλήματα αποδίδεται αποκλειστικά ή κυρίως στην Ελλάδα ενώ οι περιπτώσεις όπου παρουσιάζονται εξωτερικοί δρώντες ως υπαίτιοι είναι περιορισμένες. Έτσι, συντείνοντας προς την εικόνα του ανάξιου προς βοήθεια θύματος «η εικόνα της κρίσης μετατρέπεται σε κρίση της εικόνας της χώρας». Επηρεάζει, ακολούθως, τον τρόπο προσέγγισης των δράσεων, προϊόντων ή πολιτών της χώρας από τους «Άλλους» επιβάλλοντας ένα ευρύτερο αντιληπτικό πλαίσιο αρνητικού ήθους και επιφέροντας αντίστοιχες οικονομικές επιπτώσεις με αποτέλεσμα την διεύρυνση και παγίωση της πραγματικής κρίσης (Σαμαράς, 2014: 34, 36).

Στα Μέσα ενημέρωσης της Κίνας και της Ινδίας η Ελλάδα παρουσιάζεται στα πλαίσια της ΕΕ καθώς παρατηρούνται αναφορές για την ευρωπαϊκή οικονομία συνολικά, υπό μία ουδέτερη οπτική. Παρά την οικονομική και στρατηγική της σημασία, η ΕΕ παραμένει ιδεολογικά, γεωγραφικά και πολιτισμικά μη οικεία για την Κίνα και την Ινδία εξαιτίας της απουσίας εγγύτητας σε όρους γεωγραφικούς, ψυχολογικούς, πολιτισμικούς (Chaban, κ.ά., 2014).

Σε γενικές γραμμές, όσον αφορά την κάλυψη της ελληνικής κρίσης από τα ευρωπαϊκά ΜΜΕ επισημαίνονται τα εξής: Στην ΕΕ, η ελληνική κρίση γίνεται αρχικά αντιληπτή ως κρίση που αφορά πρωτίστως την Ελλάδα. Πολιτιστικοί παράγοντες και ο εθνικός χαρακτήρας θεωρούνται αίτια της. Ως εκ τούτου, διαπιστώνεται κριτική προσέγγιση των μέτρων της ελληνικής πολιτικής και οι λύσεις που καταγράφονται είναι «εθνικές» και όχι ευρωπαϊκές (Πλειός κ.ά. 2013). Παρατηρούνται αναφορές στα προβλήματα της ευρωζώνης αλλά κυρίως στα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας (Parathanassopoulos, 2015:115-6). Δευτερευόντως, ανιχνεύονται κοινωνικές αιτίες, όπως η φοροδιαφυγή και η διαφθορά ενώ οι πολιτικές αιτίες, όπως οι πελατειακές σχέσεις, αναφέρονται τελευταίες.

Από το 2011, η κρίση γίνεται, πλέον, αντιληπτή ως ευρωπαϊκή, διευρύνοντας την ορατότητά της στη δημόσια σφαίρα (Πλειός κ.ά. 2013). Σε έρευνα του 2011 που αφορούσε την καταγραφή της λογικής που διέπει την κάλυψη της κρίσης σε ΜΜΕ πέντε ευρωπαϊκών χωρών, διαπιστώθηκε ότι η ελληνική κρίση ορίζεται κυρίως ως δημοσιονομική και χρηματοοικονομική. Οι πολιτιστικές αιτίες άρχισαν να υποχωρούν έναντι των οικονομικών και δευτερευόντως πολιτικών και κοινωνικών αιτιών που απέκτησαν στη συνέχεια βαρύτητα με προβολή αντίστοιχων λύσεων (Πλειός κ.ά., 2013).

Η δημοσιογραφική κάλυψη και αποσαφήνιση, για το κοινό, πολύπλοκων ευρωπαϊκών ζητημάτων και θεσμών αποτελεί δύσκολο έργο, ιδιαίτερα όταν τα ζητήματα αυτά εμφανίζονται απόμακρα στη συνείδηση και καθημερινότητα του δέκτη. Αντίστοιχα, η κάλυψη της ελληνικής οικονομικής κρίσης και ο τρόπος που συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση και την ευρωζώνη, ιδιαίτερα, η παράλληλη αναφορά σε περίπλοκα τεχνικά και πολιτικά θέματα με τις πολλές πιθανές επιπτώσεις για την ευρωζώνη και για τις οικονομίες άλλων κρατών- μελών, αποτελεί δύσκολο εγχείρημα. Ωστόσο, συγκροτούν μία σημαντική είδηση λόγω έντονου ενδιαφέροντος, συνεχούς δράματος, και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, τουλάχιστον για την ευρωζώνη, εγγύτητα. Τα εν λόγω στοιχεία, σύμφωνα με έρευνα των Παπαθανασόπουλου και Καραδημητρίου (2010), αντικατοπτρίζονται σε τίτλους δημοσιευμάτων όπως: «Η αβεβαιότητα σχετικά με την Ελλάδα τίνανε τα χρηματιστήρια στις περιφερειακές χώρες» (El País, 2010), «το ελληνικό δράμα και η Ευρώπη κατακερματισμένη» (La Repubblica 2010), «Η Ελλάδα ένα βήμα πριν την πτώχευση, μετάδοση ασθένειας στην Ευρώπη, χρηματιστήρια σε κατάρρευση» (Lezzi 2010· Πλειός κ.ά., 2013). Οι πολιτικές της ΕΕ χαρακτηρίζονται από μία γραφειοκρατική, «ευρωκρατική» όπως αποκαλείται γλώσσα που την καθιστούν ακατάληπτη για το ευρύ κοινό. Ως εκ τούτου, η οικονομική κρίση καλύπτεται συνήθως σε εθνικά πλαίσια. Τα ΜΜΕ επιλέγουν επίσης να προβάλουν πτυχές της πραγματικότητας που αναδεικνύουν συγκεκριμένα θέματα, ερμηνείες, αξιολογήσεις (Entman, 1993:52) και επηρεάζονται από την κατασκευή των ειδήσεων.

Η εικόνα της Ελλάδας παρουσιάζεται συνολικά αρνητική στα διεθνή μέσα. Ωστόσο, παρατηρούνται διαφοροποιήσεις. Για παράδειγμα, στον ιταλικό, βελγικό και δευτερευόντως στον βρετανικό Τύπο, επικρατεί μία πιο αισιόδοξη οπτική. Η σύγχρονη αποδυνάμωση του ευρώ σχολιάζεται από τη βέλγικη *Le soir* (2010) καθιστώντας την

Ελλάδα υπαίτια μίας αποσταθεροποιητικής κατάστασης του κοινού νομίσματος: «το ευρώ ξεβιδώνεται, τιμωρημένο από την ελληνική περίπτωση» (Πλειός κ.ά., 2013).

Η γαλλική Libération εστιάζει στον διαχωρισμό ευρωπαϊκού οικονομικού Βορρά (Γερμανία, Ολλανδία, Φινλανδία) - Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία με επικεφαλής τη Γαλλία) σχολιάζοντας την αντίθεση των πρώτων σε βοήθεια στην Ελλάδα και προτίμησή τους στο ΔΝΤ. Αντίθετα, η Γαλλία και ο ευρωπαϊκός Νότος πιστεύουν ότι μία παρέμβαση του ΔΝΤ σημαίνει «υπονόμευση της αξιοπιστίας της περιοχής του ευρώ» (Liberation,2010) ενώ η βρετανική Guardian σχολιάζει ότι το Βερολίνο επιχειρεί να εισαγάγει δρακόντειους όρους για την ευρωζώνη με αφορμή την ελληνική κρίση.

Η εμφάνιση δημοσιευμάτων όπως, αυτών του γερμανικού περιοδικού Focus, με το προσβλητικό εξώφυλλο ή ο τίτλος «My big fat Greek deficit» στην The Washington Post καθώς και η χρήση του Παρθενώνα «με πλαίσιο διαφημιστικής καμπάνιας ως ερείπιο» θεωρούνται «ενδεικτικά μίας γενικότερης επιθετικής τάσης μερίδας των διεθνών ΜΜΕ προς την Ελλάδα» (Φασούλη, 2012: 22). Στην ανωτέρω έρευνα στον αμερικανικό και γερμανικό Τύπο για την ελληνική κρίση παρατηρούνται τα εξής: Η Ελλάδα αξιολογείται «πολύ αρνητική» και «αρνητική» σε περισσότερα γερμανικά απ' ότι αμερικανικά δημοσιεύματα. Επιπλέον, στα γερμανικά φύλλα καταδεικνύεται η αυξημένη εστίαση και το ενδιαφέρον για το θέμα της ελληνικής κρίσης έναντι των αμερικανικών (Φασούλη, 2012: 71). Κατά την ίδια έρευνα, τόσο στον γερμανικό όσο και στον αμερικανικό Τύπο, επικρατεί η εικόνα του δίκαιου θύματος. Ωστόσο, στον γερμανικό Τύπο, η απόδοση αιτιότητας, ως συνιστώσα της εικόνας του δίκαιου - άδικου θύματος διαπιστώνεται να κλίνει *οριακά* προς το αποτέλεσμα αυτό (Φασούλη, 2012: 87, 98). Επιπλέον, στις περιπτώσεις όπου η υπαιτιότητα αποδίδεται στην Ελλάδα, «το κέντρο βάρους εντοπίζεται σε δομικούς, βαθιά εδραιωμένους παράγοντες» υποδηλώνοντας παθογένεια και αρνητικότερο πρόσημο στην προβαλλόμενη εικόνα της χώρας (Φασούλη, 2012: 76-77). Συνοψίζοντας, η εικόνα της Ελλάδας στα γερμανικά Μέσα εμφανίζεται πιο αρνητική με σταθερά αρνητικότερο φορτίο αξιοπιστίας (Φασούλη, 2012: 104,107,113) σε σχέση με τα αμερικανικά Μέσα⁴⁷.

Ο αμερικανικός Τύπος παρουσίασε γενικά την ελληνική κρίση ως «εθνική» προτείνοντας λύσεις περί λιτότητας (Tracy, 2012: 513). Η ελληνική κρίση παρουσιάστηκε σε όρους «επεισοδιακού πλαισίου» με τους «αδιόρθωτους Έλληνες»

---

⁴⁷ Η έρευνα αφορούσε το έτος 2010.

(Doudaki κ.ά., 2016: 16, 3) που διαδηλώνουν εξαγριωμένοι για τα μέτρα λιτότητας τα οποία προβάλλονται ως μοναδική διέξοδος από την κρίση, όπως οι περικοπές δημοσίων εξόδων για την εξυγίανση του φορολογικού συστήματος (Tracy, 2012: 517). Παρουσιάζεται ακόμη σε πλαίσιο φόβου για απειλή του ευρώ λόγω της πιθανότητας μετάδοσης της κρίσης. Οι Έλληνες αξιωματούχοι παρουσιάζονται ως «σπάταλοι», «απείθαρχοι», «αδιόρθωτοι» οι οποίοι χειροτερεύουν την κατάσταση. Κυριαρχεί απαισιόδοξη οπτική για δυσκολία επίλυσης της κρίσης και σοβαρού ενδεχόμενου μετάδοσης σε άλλα κράτη (Tracy, 2012: 519): «Ό,τι συμβαίνει στην Αθήνα, δε μένει στην Αθήνα... Θα φτάσει τελικά σε μία άλλη Αθήνα, ίσως του Οχάιο...» (Shell, 2010: 3B όπως αναφέρεται στο Tracy, 2012:520). Οι απόψεις περί «άπληστων κερδοσκόπων» σε βάρος της Ελλάδας περιγράφονται ως «ύποπτες» και «συνομωσιολογικές»: «Δεν δημιούργησαν οι κερδοσκόποι τα ελλείμματα» (Newsweek όπως αναφέρεται στο Tracy, 2012:520). Υποστηρίζονται απόψεις οίκων αξιολόγησης για μετάδοση της κρίσης και επίδραση στα τραπεζικά συστήματα άλλων χωρών. Ο αμερικανικός Τύπος υποστηρίζει επίσης την ευρωπαϊκή ενότητα και ελπίζει σε λύση (Tracy, 2012:520, 521). Σε δημοσιεύματα των NYT το μέλλον της Ελλάδας προβαλλόταν μέσω τοποθετήσεων αξιωματούχων που ισχυρίζονταν ότι η επίτευξη της ανάπτυξης ήταν αμφίβολη παρά τις μεταρρυθμίσεις στη χώρα. Σε άλλα δημοσιεύματα του αμερικανικού Τύπου, η χώρα θεωρείται καταδικασμένη να χρεοκοπήσει λόγω της εξασθένησης της προοπτικής διάσωσης και της αύξησης του κόστους δανεισμού της ελληνικής Κυβέρνησης. Οι εν λόγω τοποθετήσεις ενισχύονται από ειδικούς αναλυτές που διαβλέπουν τη χρεοκοπία ως πιθανή παρά τη συμφωνία διάσωσης από ΕΕ και ΔΝΤ με το οποίο «κερδίζεται απλά χρόνος πριν το δυσάρεστο αποτέλεσμα» (Saltmarsh, 2010 όπως αναφέρεται στο Πλειός κ.ά., 2013).

Ιδιαίτερα στη Γερμανία, η κυρίαρχη άποψη υποστήριζε ότι η κρίση οφείλεται αποκλειστικά σε αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και πολιτικής. Οι αιτίες της κρίσης θεωρούνται, ως επί το πλείστον, ηθικο-πολιτιστικές. Ανασύρθηκαν επιπλέον, προϋπάρχοντα στερεότυπα περί «τεμπέληδων» και «κακομαθημένων» ελλήνων (Πλειός κ.ά., 2013) τα οποία πλέον συνδέθηκαν με την κρίση και τις συνέπειές της. Στην υιοθέτηση της ερμηνείας αυτής συντελούν και τα ιδεολογικά μορφώματα όπως ο δυτικο-κεντρισμός⁴⁸, ιδιαίτερα σε αναφορά με τις τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις (Frankel, 2010 όπως αναφέρεται στο Πλειός κ.ά., 2013) Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί

---

⁴⁸ Αναφέρεται σε χώρες που ανήκουν στον ιστορικό πυρήνα της δυτικής Ευρώπης, βιομηχανικές, καπιταλιστικές χώρες με καθολικό ή προτεσταντικό θρήσκευμα.

ότι, τη στάση αυτή τροφοδότησαν μομφές στα ΜΜΕ άλλων χωρών (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας) και στα κοινωνικά δίκτυα, «με ανακίνηση αναφορών περί Δ' οικονομικού Ράιχ και του κινδύνου σύνθλιψης του οράματος της ενωμένης και αλληλέγγυας Ευρώπης» (Σαμαράς, 2014: 226). Η *Süddeutsche Zeitung* παρουσίαζε την Μέρκελ ως «σιδηρά Καγκελάριο» (Kornelious 2010 όπως αναφέρεται στο Παπαθανασόπουλος, Πλειός κ.ά., 2013) ενώ στο πρόσωπο του Παπανδρέου αντικατοπτριζόταν η εικόνα μίας χώρας σε κρίση. Σε έρευνα για την εικόνα της Ελλάδας επίσης στον γερμανικό Τύπο, η χώρα παρουσιάζεται ως αναξιόπιστη και στο πλαίσιο της λύσης της λιτότητας ως μοναδικής διεξόδου που οφείλει να αποδεχθεί προκειμένου να διασωθεί (Mylonas, 2012: 667).

Η Βρετανία, αν και ιδρυτικό μέλος της ΕΕ, θεωρείται ένας «απρόθυμος» και «ανυπόφορος» εταίρος (Ασδεράκη, 2017: 9). Λόγω του χαρακτήρα της ως «κυρίαρχου έθνους ισχυρής κοινοβουλευτικής παράδοσης» και λόγω της γεωγραφικής της θέσης ενισχύονται η «ιδιαιτερότητα» (exceptionalism) και η υπεροχή (greatness) της που έρχονται σε αντιπαράθεση με την αυξανόμενη εκχώρηση κυριαρχίας και το γραφειοκρατικό και ρυθμιστικό χαρακτήρα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης (Ασδεράκη 2017: 8). «Η βρετανική περίπτωση θέτει το ζήτημα της Ευρωπαϊκής απο-ολοκλήρωσης στο συγκείμενο ενός ισχυρού Ευρωσκεπτικισμού καθώς και αλληπαλλήλων κρίσεων που σχετίζονται και με δομικά προβλήματα της ΕΕ» (Σαμαράς, 2017: 20).

Στην περίπτωση δημοψηφισμάτων που αφορούν την ευρωπαϊκή «από- ολοκλήρωση», το ερώτημα είναι αν η εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων αντιπροσωπεύει τις πραγματικές στάσεις έναντι της ΕΕ ή εάν το δημοψήφισμα αποτελεί έκφραση δυσαρέσκειας προς την Κυβέρνηση ή το εκλογικό σύστημα (Σαμαράς, 2017: 23,24). Στο ελληνικό δημοψήφισμα, όπως στην περίπτωση του Brexit, «η αποτρεπτική λειτουργία του κόστους ενός εκλογικού αποτελέσματος» που θα ευνοούσε ένα Grexit, αποτέλεσε μία επικοινωνιακή στρατηγική που αποσκοπούσε στη διατήρηση της ενότητας της ΕΕ (Σαμαράς, 2017: 35). Όπως αναφέρθηκε σχετικά με τη εικόνα κράτους, είναι, εν μέρει, μεταβλητή στο χρόνο, γιατί τα γεωπολιτικά συμφέροντα και οι συμμαχίες μεταβάλλονται (Herrmann, 2003, 34). Η πιθανότητα ενός Brexit λόγω ενός Grexit (και το αντίστροφο) στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης της παγκοσμιοποιημένης κοινότητας ενίσχυσε τη σχεσιακή εγγύτητα με ψυχολογικούς - πολιτικούς όρους ώστε να αυξηθεί το ενδιαφέρον των βρετανικών ΜΜΕ για τις εξελίξεις στην Ελλάδα.

Τα βρετανικά Μέσα διακρίθηκαν από έναν γενικότερο ευρωσκεπτικισμό (Tourgi & Rogers, 2013: 1) και τάση αναγωγής του ελληνικού ζητήματος στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, μέσα από το πρίσμα της νομισματικής πολιτικής και τις συνέπειες για τη Βρετανία (Tourgi & Rogers, 2013:177). Το δράμα της κρίσης συναντά τη λογική του μέσου και ενισχύεται η ορατότητα της Ευρώπης (Hallin και Mancini, 2004). Η κρίση αφορά, πρώτον, το ζήτημα της νομισματικής πολιτικής το οποίο πρέπει να αντιμετωπιστεί στα πλαίσια της ΕΕ. Δεύτερον, η κρίση καταδεικνύει τη σχέση των ευρωπαϊκών θεσμικών αποφάσεων και των εθνικών οικονομιών με την οικονομική ανάπτυξη. Τρίτον, εγείρει προβληματισμούς για την αδύναμη πολιτική συναίνεση και ίσως για ένα πιθανό διαζύγιο με την ΕΕ (Tourgi & Rogers, 2013: 177). Έμφαση στην απόδοση ευθυνών και στις συνέπειες παρατηρείται τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Ευρώπη και αφορά τα συμφέροντα περισσότερων κρατών - μελών της Ευρώπης και τον τρόπο επίδρασης στους πολίτες τους (Tourgi & Rogers, 2013: 177). Ωστόσο, σε ένα πλαίσιο αποπολιτικοποίησης, διαπιστώνονται ερμηνείες της κρίσης ως ελληνικού προβλήματος που προκλήθηκε από τις ελληνικές οικονομικές πολιτικές και τους έλληνες αξιωματούχους και περιορίζουν την έκθεση των υποκείμενων πολιτικών και διαρθρωτικών προβλημάτων της ΕΕ και της ευρωζώνης. Ευρωσκεπτικιστικοί χαρακτηρίζονται περισσότερο οι Times (Tourgi & Rogers, 2013: 185). Ελάχιστες αναφορές εντοπίζονται για τη διάσωση της οικονομίας της χώρας στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ενότητας και αλληλεγγύης χωρίς να παρέχονται λεπτομερείς προτάσεις για λύση. Θετική διαπίστωση αποτελεί η περιορισμένη χρήση της αρνητικά φορτισμένης γλώσσας (De Vreese, 2007).

Η Ισπανία βιώνει επίσης οικονομική κρίση τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, η περίπτωση της Ισπανίας διαφέρει σε ποικίλα επίπεδα από την ελληνική κρίση. Στην Ισπανία, σοβαρά ζητήματα προέκυψαν κυρίως στον τραπεζικό τομέα και στη χρηματοδότηση επιχειρήσεων σε συνδυασμό με την κατάρρευση της αγοράς ακινήτων και τη διόγκωση της ανεργίας (González, 2010). Η πολιτική ηγεσία, υπήρξε σε γενικές γραμμές ουδέτερη και διπλωματική προς την ελληνική πλευρά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η φράση του Mariano Rajoy κατά την παρουσίαση των ελληνικών προτάσεων από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ στους Ευρωπαίους πιστωτές: «Η μουσική ακούγεται καλύτερα,

αλλά ας περιμένουμε τους στίχους». Ο ίδιος είχε ζητήσει τη συμφωνία ανάμεσα στην Ευρώπη και στην ελληνική κυβέρνηση⁴⁹.

Η Ισπανία βρισκόταν σε προεκλογική περίοδο και η ιδεολογική συγγένεια ανάμεσα στον ΣΥΡΙΖΑ και το PODEMOS είχε αναζωπυρώσει τη συζήτηση για την Ελλάδα. Ο ηγέτης του, Pablo Iglesias, είχε εκδηλώσει επανειλημμένα την υποστήριξη του στον ΣΥΡΙΖΑ μέσω επισκέψεών του στην Ελλάδα και δηλώσεων συμπόρευσης με τον Τσίπρα. Η ηγεσία του σοσιαλιστικού κόμματος (PSOE), αντίθετα, εναντιώθηκε στη διεξαγωγή του ελληνικού δημοψηφίσματος προκαλώντας ρήγματα στο εσωτερικό του με την ευθεία αμφισβήτηση του Pedro Sánchez από μέλη της εκτελεστικής επιτροπής. Αναλυτές αποδίδουν τα εσωτερικά προβλήματα του κόμματος στην ενίσχυση των PODEMOS συγκρίνοντάς την με την ενίσχυση του ΣΥΡΙΖΑ που απορρόφησε δυσαρεστημένους ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ. Το γεγονός αυτό σχολιάστηκε από τα ισπανικά Μέσα, συγκρίνοντας το ελληνικό ΠΑΣΟΚ με το ισπανικό PSOE και υποδηλώνοντας πιθανή ανάλογη πορεία του τελευταίου. Ως εκ τούτου, το ισπανικό και το ελληνικό πολιτικό σκηνικό παρουσιάζουν αξιοσημείωτες ομοιότητες. Οι πολιτικοί δρώντες και τα ΜΜΕ στην Ισπανία, για διαφορετικούς λόγους ο καθένας, δεν αντιμετωπίζουν επικριτικά την Ελλάδα. Την αντιλαμβάνονται ως κράτος σε κρίση - όπως η Ισπανία- που αποτελεί την αρχή ενός ντόμινο υπερχρεωμένων χωρών σε κρίση. Συγκεκριμένα, με την άνοδο του PODEMOS, η πλειονότητα των ισπανικών Μέσων ενημέρωσης έστρεψε την προσοχή της στην κυβέρνηση Τσίπρα συνδέοντας την εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ με μία νέα εποχή στην Ευρώπη, η οποία θα επηρεάσει ιδιαίτερα την Ισπανία (Pérez Colomé & Llaneras, 2016).

Ως εκ τούτου, τα ισπανικά Μέσα, δεν απομόνωσαν την Ελλάδα ως υπαίτια ενώ η εμπειρία από την κρίση και οι ομοιότητες στο πολιτικό σκηνικό των δύο κρατών, επιβεβαιώνουν την εσω-ομάδα χωρών νότιας Ευρώπης έναντι του ευρωπαϊκού βορρά. Η εσω-ομάδα τείνει να αποδίδει την αιτιότητα για αρνητικά γεγονότα (πχ κρίση) σε εξωτερικούς δρώντες. Η μετάθεση ευθύνης και η επίθεση αποτελούν στρατηγικές απόδοσης αιτιότητας σε άλλους δρώντες (κεφ.4). Η εσω- ομάδα προβάλλει την κοινή της ταυτότητα. Η κοινή ταυτότητα προβάλλεται μέσω της απόδοσης αιτιότητας για επιτυχίες και θετικά γεγονότα στα ίδια τα μέλη της εσω-ομάδας. Η ενίσχυση

---

⁴⁹Rajoy Dice Que La Música De Grecia Suena Mejor Que Antes, Pero Hay Que Esperar A La Letra. (08.07.2015).

Mercado financiero.europa press. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://www.europapress.es/economia/macroeconomia-00338/noticia-rajoy-dice-musica-grecia-suena-mejor-antes-hay-esperar-letra-20150708144359.html> (ημ. πρ. 19/11/2016)

προηγούμενων θετικών πράξεων και η θετική πλαισίωση γεγονότων επιτυγχάνονται με τις στρατηγικές της ενίσχυσης και της υπέρβασης (κεφ. 4). Υπό τη λογική αυτή η Ελλάδα και η Ισπανία αποτελούν εσω-ομάδα. Οι συνεντευξιαζόμενοι θα δρουν υπό τη λογική της εσω-ομάδας.

Υπόθεση εργασίας 20: Στα ισπανικά μέσα, οι συνεντευξιαζόμενοι θα αποδίδουν αιτιότητα για την ελληνική κρίση σε εξωτερικούς δρώντες (για παράδειγμα στο ΔΝΤ) με τη χρήση μετάθεσης της ευθύνης και επίθεσης. Επιπλέον, θα προβάλλουν την «κοινή ταυτότητα» σε επίπεδο χώρας χρησιμοποιώντας ενίσχυση και υπέρβαση.

Η κρίση χρέους των χωρών της Λατινικής Αμερικής τη δεκαετία του 1980 και οι μέθοδοι αντιμετώπισής της αποτελούν παράγοντα που επιδρά στην οπτική της Λατινικής Αμερικής και των Μέσων ενημέρωσής της για την ελληνική κρίση. Όπως επισήμανε ο Rolf Langhammer⁵⁰, στη Λατινική Αμερική, η κρίση είχε θεωρηθεί κρίση ρευστότητας και συνεπώς υπήρχε η πεποίθηση ότι ήταν δυνατόν να επιλυθεί με «βραχυπρόθεσμα μέτρα σταθεροποίησης» όπως οι περικοπές δαπανών και η υποτίμηση του νομίσματος. Τέσσερα χρόνια αργότερα, στο τέλος της δεκαετίας του '80, έγινε αντιληπτό ότι δεν επρόκειτο για μία παροδική κρίση ρευστότητας, αλλά για «βαθιά θεσμικά προβλήματα των χωρών». Τον Αύγουστο του 1982, το Μεξικό κήρυξε χρεοκοπία και τα επιτόκια δανεισμού εκτοξεύθηκαν, αποκλείοντας ουσιαστικά, τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, από τις χρηματαγορές. Το 2001 κήρυξε πτώχευση η Αργεντινή ενώ η Βραζιλία προσέφυγε το 2002 σε χρηματοδοτική στήριξη από το ΔΝΤ. Το 2008 χρεοκόπησε το Εκουαδόρ.

Ακριβώς όπως η κρίση των χωρών της Λατινικής Αμερικής, έτσι και η ελληνική, θεωρήθηκε και αντιμετωπίστηκε ως κρίση ρευστότητας. Ωστόσο, το ΔΝΤ δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει το θέμα της αφερεγγυότητας. Κάθε χρόνο το ΔΝΤ προέβλεπε αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και μείωση του χρέους σε αναλογία προς το ΑΕΠ διατηρώντας την ψευδαίσθηση ότι οι χώρες δεν βρίσκονταν ουσιαστικά σε πτώχευση. Κάθε χρόνο, συνέβαινε το αντίθετο. Η ατελέσφορη αυτή διαδικασία έληξε με το σχέδιο Brady, το οποίο ξεκίνησε το 1989, και προέβλεπε νέα χρηματοδοτικά προγράμματα για την ανάκτηση πρόσβασης στις αγορές. Σε συνδυασμό με τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις, διευκόλυνε την εξομάλυνση των σχέσεων των χωρών της Λατινικής

---

⁵⁰Ο Rolf Langhammer είναι γερμανός οικονομολόγος του Ινστιτούτου Παγκόσμιας Οικονομίας του Κιέλου. (Prange, DW,14.04.2015)

Αμερικής με τους πιστωτές και ανανέωσε την εμπιστοσύνη των επενδυτών αλλά πραγματοποιήθηκαν, επιπλέον, διαγραφές χρέους 30- 35% στον ιδιωτικό τομέα.

Η Ελλάδα, στηριζόμενη από την ευρωζώνη και το ΔΝΤ εφαρμόζει μία στρατηγική «αριθμητικής του χρέους» όμοια με αυτή που, στο αρχικό στάδιο, εφάρμοσαν οι χώρες της Λατινικής Αμερικής. Τα αποτελέσματα, όμως, της κρίσης στην Λατινική Αμερική καταδεικνύουν ότι η εμπιστοσύνη των αγορών θα ανακτηθεί μόνο με τη λήψη αξιόπιστων μέτρων προς την οικονομική ανάπτυξη και την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας και όχι με τη δημοσιονομική λιτότητα, σύμφωνα με τον Langhammer.

Η πρόσφατη εμπειρία της οικονομικής κρίσης και των παρόμοιων μεθόδων αντιμετώπισής της, εγείρει αισθήματα συμπάθειας στην Λατινική Αμερική για την ελληνική περίπτωση. Επιπλέον, από το 2012 κι έπειτα, ο Τσίπρας, μέσω των συχνών επισκέψεών του στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και μέσω των δηλώσεών του κατά των πολιτικών της λιτότητας, ανέπτυξε σχέσεις με πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις του ίδιου ιδεολογικού υποβάθρου. Ακόμη, δεν παρατηρήθηκαν αρνητικά δημοσιεύματα για τη χώρα από λατινοαμερικανικά Μέσα ενημέρωσης.

Πλήθος κρατών χρεοκόπησαν έπειτα από την εφαρμογή μέτρων λιτότητας στην Λατινική Αμερική. Η κοινή εμπειρία της κρίσης και η έλλειψη αρνητικών δημοσιευμάτων από τα ΜΜΕ της Λατινικής Αμερικής καταδεικνύουν την τάση συμπάθειας για την περίπτωση της Ελλάδας. Ο Τσίπρας έχει πραγματοποιήσει μία σειρά επισκέψεων στα εν λόγω κράτη και έχει αναπτύξει σχέσεις με πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις των εν λόγω χωρών. Η υπόθεση 2 εξειδικεύεται για τον Α. Τσίπρα:

Υπόθεση εργασίας 2α: Τα ΜΜΕ της Λατινικής Αμερικής διάκινονται θετικά σε σχέση με τα υπόλοιπα διεθνή μέσα προς τη χώρα και προς τον Τσίπρα. Ο Τσίπρας, θα δομήσει τον λόγο του στη βάση εσω- ομάδας (Ελλάδα και Λατινική Αμερική και ΣΥΡΙΖΑ και Αριστερών δυνάμεων) - έξω -ομάδας (ΔΝΤ, ΕΚΤ, Τρόικα και Γερμανία) και θα χρησιμοποιήσει τις στρατηγικές της ενίσχυσης, της υπέρβασης, της μετάθεσης της ευθύνης και της επίθεσης.

Η Ελλάδα, μέλος της Ευρωζώνης από το 2001, περιθωριοποιήθηκε από τα κράτη - μέλη της, κυρίως από τη Γερμανία, λόγω της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Ως μέλος της κοινότητας επιθυμεί εκ νέου αποδοχή στη συνείδηση των ευρωπαίων εταίρων. Η φύση

των στρατηγικών μετάθεσης της ευθύνης και επίθεσης οξύνουν την αντιπαράθεση, Αντιθέτως, η πραγματική ειλικρινής απολογία, η επανόρθωση και η χρήση στρατηγικών που ενέχουν παραδοχή της παράβασης, όπως οι στρατηγικές απομείωσης της βλάβης συμβάλλουν στην άμβλυνση της αντιπαράθεσης και στην οικοδόμηση νέων σχέσεων συνεργασίας και αποκατάστασης της εικόνας της χώρας στα πλαίσια της ευρωπαϊκής οικογένειας.

Επομένως,

Υπόθεση εργασίας 21: Η πραγματική ειλικρινής απολογία, η επανόρθωση και η απομείωση της βλάβης συμβάλλουν στην άμβλυνση της αντιπαράθεσης και στην οικοδόμηση νέων σχέσεων συνεργασίας και αποκατάστασης της εικόνας της χώρας στα πλαίσια της ευρωπαϊκής οικογένειας. Οι συνεντευξιαζόμενοι, επιδιώκουν την άμβλυνση των αντιπαραθέσεων και την αποδοχή εκ νέου της Ελλάδας από την κοινότητα στα Μέσα ενημέρωσης των χωρών της ευρωζώνης. Επομένως θα χρησιμοποιούν τις ανωτέρω στρατηγικές σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις στρατηγικές της αποφυγής της ευθύνης και της άρνησης στα συγκεκριμένα Μέσα ενημέρωσης.

Λαμβάνοντας υπόψη την πολιτική δράση των εξεταζόμενων πολιτικών προσώπων από το 2009 έως το 2016 και την ανωτέρω ανάλυση της εικόνας της Ελλάδας στα διεθνή Μέσα ενημέρωσης διαμορφώνονται επίσης τα κάτωθι γενικά ερευνητικά ερωτήματα:

Ερευνητικό ερώτημα 10: Διαπιστώνεται η τάση χρησιμοποίησης των ίδιων στρατηγικών απολογίας από συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα προς συγκεκριμένα Μέσα ενημέρωσης, με κριτήριο τη χώρα των Μέσων;

Ερευνητικό Ερώτημα 11: Εντοπίζονται διαφορές στη χρήση στρατηγικών απολογίας ανάλογα με την έδρα του Μέσου ενημέρωσης;

Ερευνητικό Ερώτημα 12: Επιχειρείται η επανόρθωση της εικόνας στα ίδια επίπεδα και στον ίδιο βαθμό ανάλογα με τη χώρα του Μέσου ενημέρωσης;

Κεφάλαιο 7

Μεθοδολογία

Στο τρέχον μέρος της εργασίας, στόχο αποτελεί η καταγραφή της οργάνωσης του υλικού και της μεθόδου της εμπειρικής ανάλυσης που ακολουθήθηκε. Συγκεκριμένα, αφορά την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου των απαντήσεων των τεσσάρων συνεντευξιαζόμενων εξεταζόμενων πολιτικών προσώπων ως προς τις στρατηγικές απολογίας που χρησιμοποιούν και ως προς τα επίπεδα που επιχειρείται η επανόρθωση της εικόνας. Στη συνέχεια, τα δεδομένα ποσοτικοποιήθηκαν προς σύγκριση και εξαγωγή συμπερασμάτων για τον έλεγχο των υποθέσεων εργασίας όπως διαπιστώνεται στα αποτελέσματα.

7.1. Η Χώρα του Μέσου Ενημέρωσης ως Κριτήριο Επιλογής των Συνεντεύξεων

Η παρούσα εργασία εξετάζει συνεντεύξεις ελλήνων πολιτικών σε διεθνή Μέσα ενημέρωσης. Κύριο μέλημα, αποτέλεσε η έρευνα, η συλλογή και η επιλογή Μέσων από όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες προς ένα ικανότερο δείγμα αποτελεσμάτων, σύγκρισης και εξαγωγής συμπερασμάτων που αφορούν ένα ευρύ φάσμα σχέσεων βάσει διαφορετικών παραμέτρων.

Οι συνεντεύξεις βρέθηκαν σε μορφή «αντιγράφων» (transcripts), ενσωματωμένες - ολόκληρες ή τμήματά τους - σε μορφή ερώτησης - απάντησης σε άρθρα και σε μορφή βίντεο (video) όπου απομαγνητοφωνήθηκαν. Ορισμένες βρέθηκαν μεταφρασμένες στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα και οι υπόλοιπες αναλύθηκαν από την πρωτότυπη γλώσσα - πηγή: την αγγλική, τη γαλλική και την ισπανική γλώσσα (παράρτημα 1). Πηγές εύρεσης των συνεντεύξεων αποτέλεσαν οι προσωπικές ιστοσελίδες των πολιτικών προσώπων και οι επίσημες ιστοσελίδες των εξεταζόμενων εφημερίδων, διαδικτυακών και ραδιοτηλεοπτικών Μέσων.

Εξετάστηκαν συνεντεύξεις από τα εξής Μέσα ενημέρωσης: Από τα Βρετανικά Μέσα ενημέρωσης: τα τηλεοπτικά και ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα BBC, Reuters και Channel 4, οι εφημερίδες The Guardian και The Economist καθώς και τα περιοδικά NewStatesman,

Financial Times και The Occupied Times of London. Από τα Γερμανικά Μέσα ενημέρωσης: τα ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα Deutsche Welle, RTL και DPA, οι εφημερίδες Spiegel, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Deutsche Wirtschafts Nachrichten, Handelsblatt και Bild και το περιοδικό Stern. Από τα Γαλλικά Μέσα ενημέρωσης: τα τηλεοπτικά δίκτυα Euronews (πολυγλωσσικό), AFP και το ραδιοφωνικό δίκτυο FranceInter, οι εφημερίδες Le Monde, La humanité και Ensemble και τα περιοδικά L'express, Charlie Hebdo, Paris Match, Vacarme και La Revue. Από τα Ισπανικά Μέσα: οι εφημερίδες El País, El Mundo, La Razón, El Diario και El Periodico και οι ψηφιακές εφημερίδες Truman, Sin Permiso και Público. Από τα Ιταλικά μέσα: οι εφημερίδες Corriere dellasera και Il Manifesto, το περιοδικό L'Espresso και η ψηφιακή πλατφόρμα ενημέρωσης EUNews. Από τις πορτογαλικές εφημερίδες Jornal de Negocios και Expresso, τη βελγική (φλαμανδική) καθημερινή εφημερίδα De Standaard, την αυστριακή εφημερίδα Kurier, το ρωσικό (πολυγλωσσικό) τηλεοπτικό δίκτυο Russia Today (RT), την ολλανδική εφημερίδα De Volkskrant και την ευρωπαϊκή διαδικτυακή πλατφόρμα ενημέρωσης EurActiv.com. Από τα Αμερικανικά Μέσα ενημέρωσης εξετάστηκαν συνεντεύξεις στα : τηλεοπτικά και ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα CNBC, CNN, Bloomberg, CBS, PBS, TRNN, στο ραδιοτηλεοπτικό και διαδικτυακό μέσο Democracy Now και στο ραδιοφωνικό δίκτυο NPR National Public Radio, στις εφημερίδες Washington Post, The Wall Street Journal, The New York Times και The National Herald, στα περιοδικά Newsweek, Foreign Policy Magazine, Time Magazine και The Washington Monthly Magazine, στους διαδικτυακούς ιστότοπους ενημέρωσης The Huffington Post και Business Insider. Στα Μέσα ενημέρωσης της Λατινικής Αμερικής μελετήθηκαν συνεντεύξεις στις εφημερίδες Página/12, La Nación και Cronica Popular (Αργεντινή), El Mercurio (Χιλή), La Jornada (Μεξικό), στο τηλεοπτικό κανάλι Vision 7 (Αργεντινή), στον διαδικτυακό ιστότοπο ενημέρωσης America Latina,.gr, στον Καναδικό διαδικτυακό ιστότοπο ενημέρωσης Ballast και στο καναδικό τηλεοπτικό δίκτυο TVO, στο αυστραλιανό ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο ABC (Australian Broadcasting Corporation) και στην αυστραλιανή απογευματινή εφημερίδα The Telegraph ,στις ινδικές εφημερίδες Indian Express και Hindu, στο παναραβικό τηλεοπτικό δίκτυο Al Jazeera και στην παγκόσμια διαδικτυακή πλατφόρμα ενημέρωσης Open Democracy.

7.2. Επιμέρους Θέματα της Οικονομικής Κρίσης

Οι εν λόγω συνεντεύξεις αναφέρονται σε ζητήματα της ελληνικής οικονομικής κρίσης στο χρονικό διάστημα 2009-2016. Τα επιμέρους ζητήματα της κρίσης τα οποία

συνιστούν απόδοση κατηγοριών στους συνεντευξιαζόμενους άμεσα ή έμμεσα, είναι τα εξής:

Για τον Παπανδρέου: Η οικονομική κρίση, η ανθρωπιστική κρίση και η πρόκληση αντιδράσεων και επεισοδίων βίας ως κοινωνικές συνέπειες, ο αντίκτυπος της κρίσης (το πολιτικό κόστος) στον συνεντευξιαζόμενο, το ζήτημα της κυριαρχίας της χώρας ως εθνική και πολιτική συνέπεια, η κριτική στη ΝΔ και η σχέση του Παπανδρέου με άλλους πολιτικούς αρχηγούς (πχ Σαμαρά) στα πλαίσια της αντιμετώπισης της κρίσης, η έλλειψη αξιοπιστίας της χώρας προς τους διεθνείς δρώντες, η έλλειψη επενδύσεων και οι αντιδράσεις των αγορών, η λύση των ευρωομολόγων για έξοδο της χώρας στις αγορές, η ελληνική κρίση σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο. Τα αίτια των μη εναρμονισμένων φορολογικών πολιτικών και οι πιθανές λύσεις, η κριτική στην Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ σχετικά με την αντιμετώπιση της κρίσης και η πολιτική και οικονομική αστάθεια στη χώρα, ο κίνδυνος της αδυναμίας πληρωμών της χώρας και της χρεοκοπίας, ο Μηχανισμός Σταθερότητας, η στάση των ευρωπαϊκών θεσμών, του ΔΝΤ και των εταίρων και η γνώμη των ευρωπαίων πολιτών – φορολογούμενων για την ελληνική κρίση, το χρέος και το έλλειμμα, η παραποίηση των οικονομικών στοιχείων για το έλλειμμα, η γνώση του μεγέθους του ελλείμματος κατά την ανάληψη της Πρωθυπουργίας, η αναδιάρθρωση του χρέους, τα μέτρα λιτότητας για την αντιμετώπιση της κρίσης και οι συνέπειες τους. Η υποβάθμιση της Ελλάδας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης και η κερδοσκοπία σε βάρος της ελληνικής κρίσης, η συκοφάντηση της Ελλάδας και η αρνητική εικόνα της, οι ευθύνες για συμβολή στην «κάλυψη» του ελληνικού χρέους στο παρελθόν από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η σχέση του Παπανδρέου με την Merkel και τους εταίρους, η συζήτηση περί εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ, οι παράμετροι, οι σκέψεις, οι επίσημες δηλώσεις από άλλα κράτη (Γερμανία), η ανακοίνωση του δημοψηφίσματος και η παραίτησή του συνεντευξιαζόμενου από την Πρωθυπουργία τον Νοέμβριο του 2011. Οι κοινωνικές και οικονομικές παθογένειες της χώρας: φοροδιαφυγή, κακοδιαχείριση, κακοδιοίκηση, διαφθορά, πελατειακό κράτος, διαπλοκή, διόγκωση του δημόσιου τομέα. Η απόδοση ευθυνών στο ΠΑΣΟΚ (επί χρόνια κόμμα εξουσίας), οι λύσεις (διαρθρωτικές αλλαγές) και η αθέτηση προεκλογικών υποσχέσεων («λεφτά υπάρχουν», ιδιωτικοποιήσεις που δεν έγιναν), η κριτική στη διακυβέρνηση ΠΑΣΟΚ και σε δηλώσεις στελεχών του («μαζί τα φάγαμε»), οι πιθανότητες ανάπτυξης της χώρας και οι προτεινόμενες λύσεις, η Κυβέρνηση Παπαδήμου και η κριτική για τη μη διεξαγωγή εκλογών.

Για τον Σαμαρά, επιμέρους ζητήματα στις συνεντεύξεις αποτελούν : η σύμβαση δανείου με τους πιστωτές, τα μέτρα λιτότητας του δεύτερου μνημονίου και οι συνέπειες, η άνοδος της Χρυσής Αυγής, το πολιτικό κόστος για τον Σαμαρά. Ο Σαμαράς, ρωτάται επίσης για τις κατηγορίες που του αποδίδουν το ΔΝΤ, η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για «μη ρεαλιστικές και ασύμβατες με τους στόχους του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής» προτάσεις του. Τα αίτια του χρέους, η αποφυγή αναδιάρθρωσής του και ο κίνδυνος χρεοκοπίας. Η απόδοση ευθύνης στην Κυβέρνηση ΝΔ (2004-2008) για τη δημιουργία της ελληνικής κρίσης, η παραποίηση των οικονομικών στοιχείων του ελληνικού προϋπολογισμού, στο παρελθόν, με σκοπό την είσοδο της Ελλάδας στην ευρωζώνη , η αγνόηση από τον Σαμαρά της προτροπής του ΔΝΤ και της ΕΕ και η αντίστοιχη μη ψήφιση της δανειακής σύμβασης από τη ΝΔ τον Μάιο του 2010 και τον Ιούνιο του 2011. Η άρνηση συνεργασίας και συμμετοχής στην Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ τον Ιούνιο του 2011, η ελληνική κρίση στα πλαίσια της ευρωπαϊκής κρίσης και η πιθανότητα μετάδοσης της ελληνικής κρίσης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Οι προτάσεις του Σαμαρά για έξοδο από την κρίση: μεταρρυθμίσεις, διαρθρωτικές αλλαγές, δημιουργία θέσεων εργασίας, μείωση φόρων. Τα χρόνια προβλήματα της χώρας: η φοροδιαφυγή ως «εθνικό σπορ», η ανεργία και η κριτική για μη δραστηριοποίηση της ΝΔ για την αντιμετώπισή τους (μη αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας, μη μείωση των στρατιωτικών δαπανών), η συζήτηση περί εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ, η αρνητική εικόνα της χώρας, η έλλειψη αξιοπιστίας, η ανάγκη για επενδύσεις (σε ελληνικά ομόλογα) και για χρηματοδότηση έργων, η μη ορθή εφαρμογή του προγράμματος λιτότητας και των μεταρρυθμίσεων, η μη πραγματοποίηση των ιδιωτικοποιήσεων, η μη υλοποίηση των στόχων που έχει θέσει η Τρόικα και η αποτυχημένη συνεργασία με ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜΑΡ, οι σχέσεις του Σαμαρά με τους εταίρους, κυρίως με τη Merkel και τον Hollande, οι σχέσεις Ελλάδας - Γερμανίας στα πλαίσια της ελληνικής κρίσης, οι δηλώσεις ελλήνων πολιτικών για τη γερμανική στάση στο ελληνικό ζήτημα και οι δηλώσεις γερμανών αξιωματούχων για την ελληνική κρίση. Η αθέτηση της προεκλογικής υπόσχεσης επαναδιαπραγμάτευσης του μνημονίου, η κατηγορία για μεταστροφή στην πολιτική του στάση σχετικά με το πρόγραμμα λιτότητας και η δυσπιστία για το πρωτογενές πλεόνασμα το 2013. Τα προβλήματα του μεταναστευτικού ζητήματος στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης, η συνεργασία με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, την Τρόικα και το ΔΝΤ, η κριτική του Τσίπρα («Μερκελιστής») και η κριτική των ΜΜΕ («ο άνδρας της Τρόικας») για τον Σαμαρά, η πτώση του κόμματος της ΝΔ στις ευρωεκλογές και η άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ και της Χρυσής Αυγής.

Για τον Τσίπρα, τα επιμέρους θέματα των συνεντεύξεων είναι τα εξής: Η εφαρμογή της λιτότητας και των μνημονίων και ο φόβος της «κοινωνικής έκρηξης», η ελληνική κρίση και τα αίτιά της στα πλαίσια της ΕΕ, η πιθανότητα εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ (Grexit / Graccident) και οι συνέπειες για την ευρωζώνη (σταθερότητα του ευρώ). Το κούρεμα, η ελάφρυνση και η αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, η κριτική στον ΣΥΡΙΖΑ που αρνείται τόσο τη λιτότητα όσο και την έξοδο από το ευρώ, η είσοδος και η παραμονή της Ελλάδας στην ευρωζώνη, οι σχέσεις του Τσίπρα με τον Hollande και την Merkel, η πιθανότητα μη περαιτέρω χρηματοδότησης της χώρας, η πιθανότητα παύσης πληρωμών και χρεοκοπίας της Ελλάδας, ο ρόλος της ΕΚΤ στη χρηματοδότηση και οι σχέσεις με τα ευρωπαϊκά όργανα, η κριτική για τη συνεργασία με τους ΑΝΕΛ λόγω της αντίθετης ιδεολογίας τους, η αμφισβήτηση της εφαρμογής αριστερής πολιτικής υπό τις συνθήκες των μνημονίων και η ευθύνη λόγω μη εμπειρίας του ΣΥΡΙΖΑ (δηλώσεις τρίτων περί ανευθυνότητας και επικινδυνότητας του Τσίπρα), οι διαπραγματεύσεις των Κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ και Παπαδήμου και ΝΔ- ΠΑΣΟΚ με τους εταίρους, οι σχέσεις Ελλάδας – Γερμανίας στα πλαίσια της κρίσης, οι κατηγορίες για καταλήψεις γερμανικών κτηρίων από το ελληνικό δημόσιο, οι δηλώσεις ελλήνων πολιτικών και ελληνικών ΜΜΕ για τους Γερμανούς, οι αρνητικές δηλώσεις του Τσίπρα για τη γερμανική πολιτική, τα γερμανικά ΜΜΕ και οι γερμανοί πολιτικοί για το Grexit, οι δηλώσεις γερμανών αξιωματούχων για την ελληνική κρίση, όπως του Schäuble, για αποστολή 500 γερμανών φοροελεγκτών στην Ελλάδα, το ζήτημα των κατοχικών δανείων και των γερμανικών αποζημιώσεων. Οι συμφωνίες διάσωσης και οι σχέσεις με τους δανειστές, η κριτική στην αρχική στάση και στις αρχικές δηλώσεις του Τσίπρα προς τους εταίρους για κατάργηση των μέτρων λιτότητας και την πρόθεση επαναδιαπραγμάτευσης του χρέους. Οι διαπραγματεύσεις στα Eurogroups, οι συμφωνίες και διαφωνίες της ελληνικής πλευράς με τους εταίρους σε επιμέρους όρους, οι σχέσεις με τους εταίρους. Η απόδοση ευθυνών για τις αποτυχίες των διαπραγματεύσεων και την απομόνωση της Ελλάδας στην επιθετική στάση του ΣΥΡΙΖΑ σε άλλες ευρωπαϊκές Κυβερνήσεις. Οι κατηγορίες για δημιουργία έλλειψης εμπιστοσύνης στην ελληνική Κυβέρνηση λόγω της προκλητικής στάσης και των δηλώσεων του Βαρουφάκη. Οι προτάσεις του ΣΥΡΙΖΑ για την αντιμετώπιση του χρέους και της κρίσης: οι διαρθρωτικές αλλαγές, η ανάπτυξη σε αντιδιαστολή με τη λιτότητα, οι επενδύσεις, η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και η δημιουργία θέσεων εργασίας. Οι διαφορετικές συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ και τα πιθανά προβλήματα διακυβέρνησης ως συνέπειες, οι παθογένειες της χώρας (διαφθορά, ανεργία, γραφειοκρατία, λαθρεμπορία, φοροδιαφυγή) και οι προτάσεις για λύση. Η

αρνητική έκβαση των διαπραγματεύσεων το καλοκαίρι του 2015, ο ρόλος των ΜΜΕ και η απομόνωση της χώρας από τα κράτη – μέλη, η μεγάλη άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ, οι συνέπειες για τον ΣΥΡΙΖΑ και για τα ευρωπαϊκά αριστερά κόμματα και οι πιθανές συνεργασίες, η σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες σε κρίση στο παρελθόν (χώρες Λατινικής Αμερικής) και ο αντίκτυπος (πολιτικός, κοινωνικός) της κρίσης των χωρών αυτών στην Ελλάδα, η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ελλάδα (κόμμα Χ.Α.) ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης, οι επιπτώσεις για τους μετανάστες και η προτεινόμενη μεταναστευτική πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ, η πίεση των αγορών, το πρόβλημα της κερδοσκοπίας σε βάρος της ελληνικής οικονομικής κρίσης και η αντιμετώπισή του, η κριτική στον ΣΥΡΙΖΑ για πολιτική μεταστροφή, τα πιθανά προβλήματα στην υποψηφιότητα του Τσίπρα για Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεδομένης της ελληνικής κρίσης, η συνεργασία της Ελλάδας με τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου και η έλλειψη αξιοπιστίας τους στις χώρες του ευρωπαϊκού βορρά. Η πολιτική σχέση του Τσίπρα με τους ευρωπαίους σοσιαλδημοκράτες, τα κέντρα υποδοχής προσφύγων, η αντιμετώπιση μεταναστευτικών ροών στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης και η κριτική στην Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ για μη σωστό χειρισμό του μεταναστευτικού ζητήματος. Η κριτική των ΜΜΕ πριν τις πρώτες εκλογές του 2015 για την «ελαστική μεταναστευτική πολιτική» του ΣΥΡΙΖΑ που «ενδέχεται να οδηγήσει την Ελλάδα εκτός του ευρώ», η κριτική στον ΣΥΡΙΖΑ και σε στελέχη του από το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ. Η απόδοση κατηγορίας από τη ΝΔ ότι ο ΣΥΡΙΖΑ επρόκειτο να δεσμεύσει τις καταθέσεις των ελλήνων πολιτών. Η Κριτική στις «πολλές» προεκλογικές υποσχέσεις του ΣΥΡΙΖΑ, η απόδοση ευθύνης για επικείμενη αθέτηση υποσχέσεων και αποτυχία. Η πιθανότητα χρηματοδότησης από τη Ρωσία ή την Κίνα, η απόδοση ευθύνης για το «κρυφό» εναλλακτικό σχέδιο της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ για παράλληλο νόμισμα, η κατηγορία για δημιουργία έλλειψης εμπιστοσύνης και εκφοβισμό των επενδυτών: ανάκληση συμβολαίων επενδύσεων και αναστολή ιδιωτικοποιήσεων, η κριτική για την απόρριψη των όρων της πρότασης των δανειστών για το τρίτο πακέτο διάσωσης με το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015, η πολιτική σχέση και συνεργασία του ΣΥΡΙΖΑ με το ισπανικό κόμμα PODEMOS, ο αντίκτυπος στα εκλογικά σώματα της Ελλάδας και της Ισπανίας και οι αντιδράσεις των αγορών. Η απόδοση ευθυνών από τους ευρωπαίους εταίρους για την απροθυμία πραγματοποίησης μεταρρυθμίσεων. Οι πιθανές αλλαγές σε προηγούμενες γενικά αποφάσεις και ενέργειες του Τσίπρα ως προς τη διαχείριση της κρίσης και την άσκηση πολιτικής.

Για τον Βαρουφάκη, τα ζητήματα που αφορούν την ελληνική κρίση και για τα οποία παραχωρεί συνεντεύξεις στα διεθνή μέσα, είναι: η στάση της Τρόικας προς την Ελλάδα εν γένει και η κριτική της για μη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων από την ελληνική Κυβέρνηση, οι συμφωνίες και τα πακέτα διάσωσης για την Ελλάδα. Η κριτική του Βαρουφάκη για την πολιτική αντιμετώπιση της κρίσης από τις προηγούμενες ελληνικές Κυβερνήσεις, οι δηλώσεις του συνεντευξιαζόμενου που ασκούν κριτική στη Γερμανία για εκμετάλλευση της ελληνικής περίπτωσης προς οικονομική ενδυνάμωση της Γερμανίας στην ευρωζώνη και στην ΕΕ. Η άνοδος των ακροδεξιών δυνάμεων σε Ελλάδα (Χ.Α.) και ΕΕ. Το δίλημμα σχετικά με την παραμονή ή την έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ. Η επιστροφή στη δραχμή και οι συνέπειες για τη χώρα και την ΕΕ: οι απόψεις αναλυτών υπέρ της εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ, η στάση των εταίρων προς αποτροπή εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ και οι δηλώσεις γερμανών αξιωματούχων υπέρ της ελληνικής εξόδου. Η ελληνική κρίση στα πλαίσια της ευρωζώνης: Ο σχεδιασμός και τα προβλήματα της ευρωζώνης και οι προτάσεις του Βαρουφάκη. Οι κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές και η αναγκαιότητα κοινού ευρωπαϊκού φορολογικού πλαισίου. Η πολιτική και τα μέτρα λιτότητας, οι οικονομικές και πολιτικές συνέπειες στην Ελλάδα και στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου, η λιτότητα σε αντιδιαστολή με την ανάπτυξη. Η πιστοληπτική ικανότητα της χώρας και οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης, τα αίτια, οι λύσεις και τα ζητήματα του κουρέματος και της αναδιάρθρωσης του ελληνικού δημόσιου χρέους. Οι σχέσεις Γερμανίας- Ελλάδας και οι σχέσεις με την Merkel και τον Schäuble. Οι προοπτικές της Ελλάδας και η πιθανότητα εξόδου από την κρίση, το πολιτικό μέλλον της ΕΕ με αφορμή την ελληνική κρίση και τα κινήματα κατά της λιτότητας, το κίνημα DIEM25. Η υποστήριξη στον Τσίπρα κατά τη διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ και πριν τις πρώτες εκλογές του 2015. Η έλλειψη αξιοπιστίας της χώρας και η έλλειψη επενδύσεων, η αμφίβολη επιστροφή της χώρας στις αγορές, οι διαπραγματεύσεις στα Eurogroups, οι διαφωνίες και οι προσωπικές διενέξεις με τους ετέρους. Το κλείσιμο των ελληνικών τραπεζών επί Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ, οι σχέσεις ΣΥΡΙΖΑ- PODEMOS, η κριτική στην πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ και η ανατροπή των διαρθρωτικών αλλαγών με την επαναπρόσληψη δημοσίων υπαλλήλων και την αναστολή των ιδιωτικοποιήσεων. Η κριτική για τη συνεργασία ΣΥΡΙΖΑ – ANEL και η κριτική στον Βαρουφάκη για την «προκλητική» συμπεριφορά προς τους εταίρους. Η πιθανή χρεοκοπία της χώρας, η κριτική για υπέρμετρη προβολή του συνεντευξιαζόμενου στα Μέσα ενημέρωσης, η παραίτηση του μετά το ελληνικό δημοψήφισμα, το εναλλακτικό σχέδιο της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ για παράλληλο νόμισμα, τα αίτια και οι αντιδράσεις για το δημοψήφισμα από

την Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, η μετατροπή του «Όχι» (αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος) σε «Ναι» από τον Τσίπρα και η απόφαση για το τρίτο μνημόνιο. Η κριτική στα σφάλματα του Βαρουφάκη κατά τη διάρκεια της θητείας του και το ενδεχόμενο μεταμέλειας για τις επιλογές του. Η κριτική στην πολιτική του Βαρουφάκη για την επιλογή νεοσυντηρητικών οικονομικών συμβούλων σε αντίθεση με την αριστερή ιδεολογία του ΣΥΡΙΖΑ.

7.3.Τα Χρονικά Διαστήματα Παραχώρησης των Συνεντεύξεων και η Θεσμική Θέση των Πολιτικών Προσώπων

Η ημερομηνία των συνεντεύξεων καθίσταται επίσης σημαντικό κριτήριο κατανόησης της στάσης των πολιτικών προσώπων, καθώς συνάγεται η θεσμική, η εκλογική θέση τους, ο βαθμός που τα πολιτικά υποκείμενα λειτουργούν υπό τη λογική της εκστρατείας και της στρατηγικής κινητοποίησης του χρόνου. Επιπλέον, επηρεάζουν την εξαγωγή συμπερασμάτων βάσει της αξιολόγησης των στρατηγικών απολογίας και του επιπέδου επανόρθωσης της εικόνας.

Συγκεκριμένα, ο Παπανδρέου παραχώρησε συνεντεύξεις, ως βουλευτής και Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ (αξιωματική αντιπολίτευση) πριν τις εκλογές του 2009 και την εκλογή του, επί Κυβέρνησης Καραμανλή. Κατά το διάστημα της Πρωθυπουργίας του (6 Οκτωβρίου 2009 - 11 Νοεμβρίου 2011) αλλά και μετά την παραίτησή του (Νοέμβριος 2011) επί Κυβέρνησης Παπαδήμου και Κυβέρνησης Σαμαρά διαπιστώνονται επίσης συνεντεύξεις του στα διεθνή Μέσα. Τέλος, αναλύεται ο πολιτικός του λόγος, σε συνεντεύξεις που παραχώρησε μετά την ίδρυση του ΚΙΔΗΣΟ (Ιανουάριος 2015) επί Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ.

Ο συνεντευξιακός λόγος του Σαμαρά, εξετάζεται, τόσο κατά το διάστημα της Προεδρίας του στη ΝΔ (Αξιωματική Αντιπολίτευση) επί Κυβέρνησης Παπανδρέου (Οκτώβριος του 2009- Νοέμβριος 2011) και επί Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ –ΑΝΕΛ (μετά τον Ιανουάριο του 2015) όσο και κατά τη διακυβέρνηση Παπαδήμου όπου συμμετείχε επίσης το κόμμα της ΝΔ. Τέλος, η παρουσία του στα διεθνή Μέσα ενημέρωσης διαπιστώνεται κατά το διάστημα της Πρωθυπουργίας του, από τον Ιούνιο του 2012 έως τον Ιανουάριο του 2015.

Οι συνεντεύξεις του Τσίπρα αφορούν, πρώτον, το έτος 2012 έως τον Ιανουάριο του 2015. Το ενδιαφέρον των διεθνών Μέσων ενημέρωσης για το εν λόγω πολιτικό

πρόσωπο διαπιστώθηκε από την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του 2012 κατά το οποίο ο Τσίπρας ήταν Πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ και το κόμμα του στη δεύτερη εκλογικά θέση. Εξετάζονται επίσης συνεντεύξεις του κατά το διάστημα της Πρωθυπουργίας του, από 27 Ιανουαρίου 2015 έως το τέλος του 2016.

Για τον Βαρουφάκη, επιλέγονται, ενδεικτικά, ορισμένες συνεντεύξεις που παραχώρησε σε διεθνή Μέσα ενημέρωσης πριν την είσοδό του στον πολιτικό στίβο, από το 2011 έως το 2015, ως οικονομολόγος, κατόπιν ως υποψήφιος βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ. Πλήθος συνεντεύξεων διαπιστώνεται κατά το διάστημα της υπουργικής του θητείας, από 27 Ιανουαρίου έως 6 Ιουλίου του 2015, στην πρώτη Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ. Η παρουσία του στα διεθνή μέσα εξακολούθησε μετά την παραίτησή του, έως 28 Αυγούστου του 2015 (μέλος του ΣΥΡΙΖΑ). Μετά την πολιτική του σταδιοδρομία στην Ελλάδα, ως οικονομολόγος και ιδρυτής, πλέον, του κινήματος «Δημοκρατία στην Ευρώπη» (DIEM25) παραχωρεί επίσης συνεντεύξεις για την οικονομική κρίση στην Ελλάδα ως πρώην Υπουργός Οικονομικών της χώρας.

7.4. Ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου και Ποσοτικοποίηση Δεδομένων

Για την επίτευξη της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου και την αξιολόγηση των στρατηγικών και της επανόρθωσης της εικόνας, ταξινομήθηκαν και αριθμήθηκαν, καταρχήν, οι δημοσιογραφικές ερωτήσεις και απαντήσεις των συνεντεύξεων (unitizing). Η ταξινόμηση των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε κατά αύξουσα χρονολογική σειρά, με βάση τις ημερομηνίες τους. Στη συνέχεια κωδικοποιήθηκαν και αριθμήθηκαν ως εξής: (α) συντομογραφία που αναφέρεται στον όρο «συνέντευξη» και αντίστοιχος αριθμός της συνέντευξης (β) συντομογραφία που αναφέρεται στο πολιτικό πρόσωπο και αντίστοιχος αριθμός της συνέντευξης του πολιτικού προσώπου (γ) αριθμός ερώτησης και αντίστοιχης απάντησης κατά ζεύγη⁵¹. Ο συνολικός αριθμός των συνεντεύξεων ανέρχεται σε 161. Ο Παπανδρέου παραχώρησε 51 συνεντεύξεις, ο Σαμαράς 19, ο Τσίπρας 42 και ο Βαρουφάκης 49. Σημειώνεται ακόμη η διαπίστωση απαντήσεων που περιλαμβάνουν περισσότερες από μία στρατηγικές απολογίας. Ως εκ τούτου, τα αντίστοιχα τμήματα των απαντήσεων αριθμούνται διαφορετικά, με αύξοντα αριθμό. Στον Παπανδρέου αντιστοιχούν 1213, στον Σαμαρά 308, στον Τσίπρα 853 και

---

⁵¹ INT63AS04 -01 και INT63AS04 -02. Το παράδειγμα αναφέρεται στην 63^η κατά αύξουσα χρονολογική σειρά (2009-2016) συνέντευξη, στην τέταρτη εξεταζόμενη συνέντευξη του Α. Σαμαρά (Α.Σ = AS) στην πρώτη ερώτηση της εν λόγω συνέντευξης και στην αντίστοιχη απάντηση.

στον Βαρουφάκη 877. Η εν λόγω διαφορά στην αρίθμηση κρίνεται σημαντική καθώς αποτέλεσε εργαλείο στην ποσοτικοποίηση των στρατηγικών και στους συνδυασμούς τους σε ποικίλα επίπεδα και με βάση τα ανωτέρω κριτήρια της χώρας του Μέσου και των χρονικών διαστημάτων.

Για την οριστική αξιολόγηση του εμπειρικού υλικού, κατασκευάστηκε κλείδα παρατηρήσεων (παράρτημα 1) υπό την εξής μορφή: Στήλη 1: Α/Α του τμήματος απάντησης. Στήλη 2: Ημερομηνία συνέντευξης, Στήλη 3: Μέσο ενημέρωσης. Στήλη 4: Έδρα Μέσου ενημέρωσης (χώρα). Στήλη 5: Συνεντευκτής (ΣΚ). Στήλη 6: Συνεντευξιαζόμενος (ΣΜ). Στήλη 7: Κωδικός ερώτησης (unitizing). Στήλη 8: Απόσπασμα ερώτησης /σχολίου του ΣΚ. Στήλη 9: Κωδικός αντίστοιχης απάντησης. Στήλη 10: Απόσπασμα απάντησης. Στήλη 11: Στρατηγική απολογίας με αιτιολόγηση και σχόλια. Στήλη 12: Επανόρθωση εικόνας (σε ποιο επίπεδο επιχειρείται-ατομικό/κόμματος/χώρας).

Συνολικά Αποτελέσματα – Γενικές Παρατηρήσεις

Τα αποτελέσματα του τρέχοντος κεφαλαίου αφορούν το σύνολο των συνεντεύξεων που ερευνήθηκαν. Στα επόμενα κεφάλαια το επίπεδο επανόρθωσης της εικόνας και οι στρατηγικές απολογίας διερευνώνται με βάση τα κριτήρια της έδρας του Μέσου ενημέρωσης και της θεσμικής θέσης του συνεντευξιαζόμενου.

Οι στρατηγικές απολογίας και το επίπεδο επανόρθωσης της εικόνας συνάγονται είτε άμεσα, από τις απαντήσεις του συνεντευξιαζόμενου, είτε από την ερμηνεία του λόγου του, από τον σκοπό του, σε συνάρτηση με την ερώτηση του συνεντευκτή, τις συνθήκες και τη χρονική στιγμή της συνέντευξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε μικρότερο βαθμό, με την ίδια δήλωση του συνεντευξιαζόμενου, επιχειρείται η επανόρθωση της εικόνας περισσότερων δρώντων ή ομάδων ταυτόχρονα και η αποκατάσταση της εικόνας σε διαφορετικά πλαίσια. Η εν λόγω διάκριση κρίνεται σημαντική για την κατανόηση του λόγου και του ύφους των πολιτικών προσώπων και αποσκοπεί στη σύγκριση των μεθόδων επανόρθωσης της εικόνας τους και της διαφορετικής οπτικής των συνεντευξιαζόμενων.

8.1. Χρήση Στρατηγικών Απολογίας στον Λόγο του Γιώργου Παπανδρέου

Όπως προέκυψε από την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και από την ποσοτικοποίηση των δεδομένων των συνεντεύξεων του Παπανδρέου κατά την περίοδο 2009- 2016 στα διεθνή Μέσα ενημέρωσης, ο συνεντευξιαζόμενος χρησιμοποιεί, ως επί το πλείστον, τη στρατηγική της υπέρβασης (52,2%)(πίνακας 1). Η εν λόγω στρατηγική, συχνά εναλλάσσεται στις απαντήσεις του με τη στρατηγική της ενίσχυσης (18,3%) (πίνακας 1).

Επιλέγονται επίσης, σε μικρότερο βαθμό, η μετάθεση της ευθύνης (10,1%), η στρατηγική της επανόρθωσης (4,3%) και η επίθεση (4,1%). Ακολουθούν ως επιλογές, η άρνηση, η διαφοροποίηση και οι καλές προθέσεις και τέλος, η αδυναμία ελέγχου της

κατάστασης, η αντίδραση σε προκλήσεις και η ελαχιστοποίηση, όπως φαίνεται στον σχετικό πίνακα 1.

Στον λόγο του συνεντευξιαζόμενου παρατηρήθηκαν σπανίως τα φαινόμενα της διάχυσης της συνυπευθυνότητας (0,2%), της παραδοχής σφαλμάτων του παρελθόντος και της ανάληψης της ευθύνης τους χωρίς την έκφραση λύπης (0,1%) και της παραδοχής σφαλμάτων με απλή έκφραση λύπης (0,2%) χωρίς την ανάληψη ευθύνης και το στοιχείο της μεταμέλειας (πίνακας 1).

Ο Παπανδρέου επιχειρεί, χρησιμοποιώντας τις ανωτέρω στρατηγικές, να προβάλει τη θετική εικόνα, άλλοτε της χώρας του (36,3 %), εφόσον απευθύνεται σε διεθνή Μέσα ενημέρωσης, άλλοτε του κόμματός του (29,3%) άλλοτε του εαυτού του (10,7%) (πίνακας 1).

Σε μικρότερο βαθμό, ενδεικτικά, διαπιστώνεται η προσπάθεια επανόρθωσης της εικόνας: της Ελλάδας στα πλαίσια των σχέσεων με την ΕΕ (8,9%), της Κυβέρνησης Παπανδρέου και της χώρας (7,8%), του συνεντευξιαζόμενου και της Κυβέρνησης Παπανδρέου (2,8%) και της Κυβέρνησης συνεργασίας ΝΔ- ΠΑΣΟΚ (0,9%).

Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται τα συνολικά αποτελέσματα τόσο των στρατηγικών όσο και των επιπέδων επανόρθωσης της εικόνας στις απαντήσεις του Γ. Παπανδρέου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ-ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Στρατηγικές απολογίας	N	%	Επίπεδο επανόρθωσης εικόνας	N	%
Υπέρβαση	633	52,2%	Χώρας	440	36,3%
Ενίσχυση	222	18,3%	Κυβέρνησης Παπανδρέου (ΠΑΣΟΚ)	356	29,3%
Μετάθεση ευθύνης	123	10,1%	Ατομικό	130	10,7%
Επανόρθωση	52	4,3%	Χώρας στα πλαίσια των σχέσεων με την ΕΕ	108	8,9%
Επίθεση	50	4,1%	Κυβέρνησης Παπανδρέου και χώρας	95	7,8%
Άρνηση	31	2,6%	του	34	2,8%

			συνεντευξιαζόμενου και της Κυβέρνησης Παπανδρέου		
Διαφοροποίηση	30	2,5%	της Κυβέρνησης συνεργασίας ΝΔ- ΠΑΣΟΚ	11	0,9%
Καλές Προθέσεις	28	2,4%	Κυβέρνησης Παπαδήμου	10	0,8%
Αδυναμία Ελέγχου της κατάστασης	21	1,7%	Κυβέρνησης Παπαδήμου & χώρας	8	0,7%
Αντίδραση σε προκλήσεις	11	0,9%	Σοσιαλιστικές Κυβερνήσεις & προοδευτικά κινήματα	6	0,5%
Ελαχιστοποίηση	7	0,6%	*Επανόρθωση της εικόνας σε περισσότερα επίπεδα παράλληλα	5	0,5%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	2	0,2%	Ατομικό & Χώρας	4	0,4%
Παραδοχή σφαλμάτων - Έκφραση λύπης	2	0,2%	Κυβέρνησης Παπαδήμου & Κυβέρνησης Παπανδρέου	4	0,4%
Ανάληψη ευθύνης	1	0,1%	Κυβέρνησης Παπαδήμου, Κυβέρνησης Παπανδρέου & χώρας	2	0,2%
ΣΥΝΟΛΟ	1213	100%	ΣΥΝΟΛΟ	1213	100%

*Χώρα & Χώρες σε κρίση - Κυβερνήσεις: ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, Παπανδρέου & Παπαδήμου Κυβέρνησης Παπαδήμου & Κυβέρνησης ΝΔ- ΠΑΣΟΚ Κυβέρνησης Παπανδρέου & ΕΕ.

Προς τεκμηρίωση των ανωτέρω, παρατίθενται ενδεικτικά και ανάλογα με τον βαθμό της χρήσης τους, ορισμένα παραδείγματα από τον συνεντευξιακό λόγο του Παπανδρέου:

Παραδείγματα χρήσης στρατηγικής της υπέρβασης:

Πρέπει να κάνουμε σημαντικές αλλαγές σχετικά με την αναδιοργάνωση του φορολογικού συστήματος. Υπάρχει τεράστια φοροδιαφυγή. Υπάρχει επίσης πολλή σπατάλη, πελατειακές σχέσεις και διαφθορά⁵².

Ο συνεντευξιαζόμενος αναφέρει τα προβλήματα της φοροδιαφυγής, της σπατάλης και των πελατειακών σχέσεων ως εξωτερικά αίτια της κρίσης. Τονίζει την ανάγκη για επίλυσή τους χωρίς όμως να παρουσιάζει ένα λεπτομερές πλάνο δράσης,

⁵² 3/12/2009, CNNΓ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 26.

καταφεύγοντας σε μία γενική και αφηρημένη διατύπωση. Η συνέντευξη αφορά το έτος 2009 και στο παράδειγμα επιχειρείται η επανόρθωση της εικόνας της Κυβέρνησης Παπανδρέου.

Ο Παπανδρέου χρησιμοποιεί επίσης την υπέρβαση προς επανόρθωση της εικόνας της χώρας. Οι ημερομηνίες των συνεντεύξεων αποτελούν επιπλέον παράγοντα που καταδεικνύει ότι ο συνεντευξιαζόμενος δεν αναφέρεται στο κόμμα του αφού τη δεδομένη στιγμή δεν βρίσκεται στην Κυβέρνηση: «Η Ελλάδα είναι μία χώρα που μπορεί να αλλάξει»⁵³. Στο εν λόγω παράδειγμα επιχειρείται η επανόρθωση της εικόνας της χώρας η οποία προβάλλεται σε ένα γενικό, αφηρημένο, θετικό πλαίσιο προς την επίτευξη μίας αλλαγής.

Στο επόμενο παράδειγμα ο συνεντευξιαζόμενος επιχειρεί να αποπροσανατολίσει το κοινό από το πρόβλημα μετατρέποντας το αρνητικό γεγονός (κρίση) σε θετική προοπτική (ευκαιρία). Οι αλλαγές αποτελούν απλή εξαγγελία για το μέλλον χωρίς να αποσαφηνίζονται οι λεπτομέρειες επίτευξής τους: «Συνεπώς, αυτός είναι ένας διαρκής αγώνας αλλά αυτή η κρίση είναι μία ευκαιρία για μας ώστε να κάνουμε πραγματικά τις απαραίτητες αλλαγές»⁵⁴.

Τώρα ελπίζω, ότι, αφού σχεδόν όλοι, όλο το φάσμα των πολιτικών, έχει αντιμετωπίσει πτυχές της κρίσης, μπορούμε να συζητήσουμε αντί να ψάχνουμε για τον αποδιοπομπαίο τράγο και ποιος φταίει κοκ. Ας καθήσουμε λοιπόν κάτω να συζητήσουμε... εντάξει, τώρα είναι μία καλή στιγμή να επανεξετάσουμε πού πηγαίνει η Ελλάδα, είναι μία σπουδαία χώρα, με σημαντικές δυνατότητες, έχουμε έξυπνους ανθρώπους, μορφωμένους και καταρτισμένους νέους, μπορούμε να κάνουμε πολλά⁵⁵.

Με τη χρήση της υπέρβασης, δεν παρατηρείται απόδοση ευθύνης σε συγκεκριμένους δρώντες, όπως, στις στρατηγικές της επίθεσης ή της μετάθεσης ευθύνης και οι αντιπαραθέσεις αμβλύνονται. Επίσης, στο τελευταίο παράδειγμα παρατηρείται λόγος ενότητας και συνεργασίας, ενώ τονίζονται οι δυνατότητες της χώρας σε ένα γενικό και αφηρημένο πλαίσιο θετικής προοπτικής αποπροσανατολίζοντας από τις ευθύνες για την κρίση. Συχνά, εντοπίζονται εξαγγελίες, γενικές υποσχέσεις του συνεντευξιαζόμενου, που αφορούν το μέλλον, σ' ένα πλαίσιο ελπίδας, συνεργασίας και θετικής προοπτικής.

Τέλος, σε όλα τα παραδείγματα της υπέρβασης, τα συγκεκριμένα ζητήματα για τα οποία τίθεται η αντίστοιχη ερώτηση γενικεύονται και ο ομιλητής εστιάζει σε θετικά στοιχεία ή

⁵³ 2/3/2012, , AlJazeera, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 1089.

⁵⁴ 15/6/2015, CNBC, Γ. Παπανδρέου Παράρτημα Α, Α/Α 2591.

⁵⁵ 15/6/2015, CNN, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 2593.

επιχειρεί τη μετατροπή καταστάσεων ή πράξεων σε θετικό γεγονός. Ο λόγος καθίσταται πιο ασαφής, γενικός και αόριστος. Τα εν λόγω στοιχεία ισχύουν και λαμβάνονται υπόψη στην αξιολόγηση τμημάτων απαντήσεων που χαρακτηρίζεται ως υπέρβαση στον λόγο και των τεσσάρων συνεντευξιαζόμενων.

Αυτό μου δίνει την ευκαιρία να στείλω το μήνυμα σε όλους τους ευρωπαίους πολίτες, ότι το είδος της βοήθειας που χρειαζόμαστε είναι η αλληλεγγύη όχι μόνο στους Έλληνες αλλά σε κάθε χώρα που μπορεί να αντιμετωπίζει αυτό το πρόβλημα⁵⁶.

Η απάντηση αφορά την ευθύνη που αποδίδεται από τους γερμανούς ή τους βόρειους ευρωπαίους γενικά φορολογούμενους πολίτες στους Έλληνες για τις αυξήσεις των φόρων στις εν λόγω χώρες. Η ερώτηση περιλαμβάνει επίσης κριτική για το χαμηλό όριο συνταξιοδότησης σε ορισμένα επαγγέλματα στην Ελλάδα. Με την αναγωγή του ζητήματος, από τον συνεντευξιαζόμενο, σε γενικότερο πλαίσιο κοινού προβλήματος των χωρών σε κρίση και την ανάγκη και ενότητα και συνεργασία επισημαίνεται η συμμετοχή και η θετική εικόνα της χώρας στα πλαίσια της ευρωπαϊκής οικογένειας.

Παραδείγματα χρήσης μετάθεσης της ευθύνης: «Πρώτον, είμαστε μία νέα Κυβέρνηση. Και κατανοώ ότι η προηγούμενη Κυβέρνηση τα τελευταία έξι χρόνια, δυστυχώς δεν ανταποκρίθηκε σε ό,τι είχε υποσχεθεί»⁵⁷. Εδώ ο συνεντευξιαζόμενος αντιδιαστέλλει την (αρνητική) εικόνα της προηγούμενης Κυβέρνησης με την προβολή (θετική) της εικόνας της δικής του Κυβέρνησης. Η απάντησή του αποσκοπεί στη μετάδοση της ευθύνης, για τη μη αξιοπιστία (θέμα ερώτησης), στην προηγούμενη Κυβέρνηση αρνούμενος την ευθύνη της Κυβέρνησης Παπανδρέου.

Καταρχήν συμφωνώ ότι ο ελληνικός λαός δε μπορεί να αντέξει άλλο. Η πίεση είναι πολύ μεγάλη και ο πόνος είναι έντονος. Νομίζω ότι έχουν κυκλοφορήσει πολλά στερεότυπα για την Ελλάδα τα οποία είναι λάθος. Οι Έλληνες, για παράδειγμα, δεν είναι τεμπέληδες. Έχουμε δουλέψει περισσότερο απ' όλους στην ΕΕ σύμφωνα με τα δεδομένα του Ο.Ο.Σ.Α⁵⁸.

Στο τρέχον παράδειγμα προβάλλεται η θετική εικόνα των ελλήνων και της χώρας. Η ευθύνη για την αρνητική κατάσταση στη χώρα μετατίθεται στα στερεότυπα των εξωτερικών δρώντων για τους Έλληνες («τεμπέληδες») τα οποία είναι αναληθή, δεν ισχύουν.

Ναι, ήταν ένα σοκ. Αντιλήφθηκα ότι όντως κάτι συνέβαινε με το δημόσιο χρέος και καθόλη τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας ρωτούσα τον πρώην

⁵⁶23/2/2010, The Economist, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 215.

⁵⁷ 11/12/2009, CNBC, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 37.

⁵⁸3/10/2012, Euronews, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 1499.

Πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή για το έλλειμμα και δεν λάμβανα μία σαφή και άμεση απάντηση⁵⁹.

Ο συνεντευξιαζόμενος ενισχύει την εικόνα του ίδιου και της Κυβέρνησής του μεταθέτοντας την ευθύνη, για την επιμέρους κατηγορία της μη γνώσης του ελλείμματος και μη έγκαιρης δράσης, στον προηγούμενο Πρωθυπουργό.

Παραδείγματα χρήσης ενίσχυσης: «Είμαστε η πρώτη χώρα, μεταξύ των χωρών του Ο.Ο.Σ.Α., στις διαρθρωτικές αλλαγές. Και τον τελευταίο 1- 1,5 χρόνο, έχουμε κάνει περισσότερες αλλαγές στην Ελλάδα, απ' ό,τι τα τελευταία 30- 40 χρόνια»⁶⁰. Η ενίσχυση, εδώ, επιχειρείται με τη θετική αξιολόγηση της Ελλάδας σχετικά με τις διαρθρωτικές αλλαγές και μέσω τη σύγκρισης με τις άλλες χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. Οι θετικοί χαρακτηρισμοί επισημαίνονται για το χρονικό διάστημα διακυβέρνησης της χώρας από τον ίδιο και την Κυβέρνηση Παπαδήμου.

Στο επόμενο παράδειγμα καταγράφεται η προσπάθεια επανόρθωσης της εικόνας τόσο της χώρας και των ελλήνων πολιτών όσο και της Κυβέρνησης μέσω της θετικής αξιολόγησης για τις αλλαγές στη χώρα: «Νομίζω ότι, πρώτον, είναι μία τιμή για τον ελληνικό λαό αλλά δείχνει επίσης την πολύ σπουδαία προσπάθεια που η Κυβέρνησή μας κατέβαλε για να πραγματοποιήσει αυτές τις αλλαγές»⁶¹.

Έχουμε σημειώσει μεγάλη πρόοδο, γιατί έχουμε φτάσει –και θα έλεγα, ξεπεράσει– τους στόχους μας. Έχουμε μειώσει το έλλειμμα περισσότερο από 6,5% , που είναι μία τεράστια μείωση, εντυπωσιακή. Πολλοί μου έχουν πει ότι ελάχιστες χώρες το έχουν κατορθώσει αυτό στο παρελθόν⁶².

Η εικόνα της χώρας προβάλλεται θετικά μέσω της αξιολόγησης και σύγκρισης με άλλα κράτη, μέσω των θετικών χαρακτηρισμών («μεγάλη πρόοδο», «τεράστια, εντυπωσιακή») για την επίκληση της προηγούμενης θετικής δράσης της μείωσης του ελλείμματος. Το έργο της μείωσης του ελλείμματος οφείλεται, λαμβάνοντας υπόψη την ημερομηνία της συνέντευξης, στην Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ. Σε όλες τις περιπτώσεις της χρήσης της ενίσχυσης, η θετική αξιολόγηση, η σύγκριση και προβολή της Κυβέρνησης, του προσώπου ή της χώρας ως καλύτερων και η επίκληση προηγούμενων θετικών πράξεων αντισταθμίζουν τη βλάβη των επιμέρους κατηγοριών της ελληνικής κρίσης.

⁵⁹ 8/3/2010, National Public Radio, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 290.

⁶⁰ 2/3/2012, Al Jazeera, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 1077.

⁶¹ 2/3/2012, Al Jazeera, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 1078.

⁶² 27/1/2011, CNN, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 740.

Παραδείγματα χρήσης καλών προθέσεων: «Όταν άρχισε η κρίση το 2009- 2010, πήρα τα σκληρά μέτρα με σκοπό να αποφύγω το κλείσιμο των τραπεζών και την ανάγκη για έλεγχο κεφαλαίων»⁶³. Ο συνεντευξιαζόμενος επιχειρεί την αποκατάσταση της εικόνας του ίδιου. Οι άδικες πράξεις («σκληρά μέτρα») αποτελούν το μοναδικό μέσο για την επίτευξη ενός καλού σκοπού (αποφυγή του κλεισίματος των τραπεζών και του ελέγχου κεφαλαίων). Ομοίως επιχειρείται η αποκατάσταση της εικόνας της Κυβέρνησης Παπανδρέου. Η κατάσταση είναι «επώδυνη» αλλά αποτελεί τη μοναδική λύση («αναγκαίο») για την επίτευξη του θετικού στόχου, δηλαδή τη βελτίωση της διοίκησης και του τρόπου διακυβέρνησης εν γένει: «Αυτό όντως ήταν επώδυνο αλλά ήταν αναγκαίο, σαν ένα είδος πικρού φαρμάκου, ώστε να κερδίσουμε τον χρόνο για να κάνουμε τις πιο ριζικές και βαθιές αλλαγές στο σύστημα και στον τρόπο που διοικούμε τη χώρα μας»⁶⁴.

Παραδείγματα χρήσης απλής άρνησης: «Πρώτον, ποτέ δε ζητήσαμε πακέτο διάσωσης»⁶⁵. Ο Παπανδρέου αποσκοπεί στην επανόρθωση της εικόνας της Κυβέρνησής του, σύμφωνα με τη γραμματική ερμηνεία του λόγου (α' πληθυντικό πρόσωπο) και κυρίως, σύμφωνα με τη χρονική περίοδο κατά την οποία παραχωρείται η συνέντευξη αρνούμενος τον ισχυρισμό για αίτημα διάσωσης. «Η Ελλάδα δεν οδεύει σε χρεοκοπία»⁶⁶ απάντησε ο Γ. Παπανδρέου, προς βελτίωση της εικόνας της χώρας, στον ανωτέρω ισχυρισμό του N. Roubini περί χρεοκοπίας της χώρας τον οποίο αναπαρήγαγε ο συνεντευκτής. Σε κατηγορία του συνεντευκτή, προς τον συνεντευξιαζόμενο προσωπικά και προς την Κυβέρνησή του, για αμνηστία 500 εκατομμυρίων ευρώ σε φοροφυγάδες και διακύβευση 20- 30 δισεκατομμυρίων ευρώ απλήρωτων φόρων, ο Παπανδρέου απάντησε: «Φυσικά όχι»⁶⁷ αρνούμενος απλώς την κατηγορία, χωρίς περαιτέρω εξηγήσεις, προς επανόρθωση της εικόνας του ίδιου και της Κυβέρνησής του.

Παραδείγματα χρήσης επανόρθωσης: «Έχουμε πει, πρώτον, ότι ερευνούμε το θέμα ώστε να βεβαιωθούμε ότι οι υπαίτιοι θα τιμωρηθούν. Δεύτερον, δημιουργούμε τώρα μία εντελώς ανεξάρτητη στατιστική αρχή, μία νέα υπηρεσία εντός του Κοινοβουλίου, ώστε να υπάρχει έλεγχος του προϋπολογισμού»⁶⁸. Ο Παπανδρέου αμύνεται στην κατηγορία για παραποίηση και παρουσίαση από το ελληνικό κράτος προς την ΕΕ

⁶³ 1/2/2016, The Hindu Γ. Παπανδρέου,, Παράρτημα Α, Α/Α 3016.

⁶⁴ 8/3/2010, National Public Radio, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 292.

⁶⁵ 23/2/2010, The Economist, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 191.

⁶⁶ 16/4/2010, BBC, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 446.

⁶⁷ 16/4/2010, BBC, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 456.

⁶⁸ 15/2/2010, CNN, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 98.

ψευδών οικονομικών στοιχείων. Τα μέτρα που λαμβάνονται αφορούν συγκεκριμένο ζήτημα για το οποίο έχει τεθεί το ερώτημα και όχι άλλες θετικές δράσεις της Κυβέρνησης στο παρελθόν. Επιπροσθέτως, οι δράσεις βρίσκονται σε εξέλιξη, κατά την παραχώρηση της συνέντευξης, για την ενίσχυση της διαφάνειας, δεν έχουν ολοκληρωθεί. Τέλος, δηλώνεται έμφαση στην προσπάθεια, με την επιπλέον ίδρυση της ανεξάρτητης στατιστικής αρχής προς αποκατάσταση της εικόνας της Κυβέρνησης Παπανδρέου.

Δεν πληρώνονται φόροι ή δεν υπάρχει ασφάλιση στην εργασία. Υπάρχει πολύς χρηματισμός σε ορισμένους τομείς. Όταν το αντιμετωπίσουμε αυτό .... και ήδη έχουμε περάσει αρκετούς σχετικούς νόμους οι οποίοι αρχίζουν να αντιμετωπίζουν αυτά τα ζητήματα... Θα σας δώσω ένα παράδειγμα. Η φοροδιαφυγή μειώνεται. Έχουμε υψηλότερα έσοδα από τη φορολόγηση στους πρώτους δύο μήνες μετά την ψήφιση του νέου φορολογικού νόμου. Έτσι θα μπορέσουμε να αξιοποιήσουμε τα «χαμένα» έσοδα που υπάρχουν.⁶⁹

Διαπιστώνεται έμφαση στα παραγωγικά αίτια («δεν πληρώνονται φόροι, δεν υπάρχει ασφάλιση στην εργασία, πολύς χρηματισμός») του επιμέρους προβλήματος για το οποίο ερωτάται ο συνεντευξιαζόμενος. Παρέχονται λεπτομέρειες για τις δράσεις που έχουν ολοκληρωθεί (ψήφιση σχετικών νόμων) και για τα αποτελέσματα που αναμένονται. Επισημαίνεται ακόμη η προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος, που δεν έχει ολοκληρωθεί, προς βελτίωση της εικόνας της χώρας (η εν λόγω παθογένεια αφορά την Ελλάδα) και της Κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ που προσπαθεί να εξαλείψει τη φοροδιαφυγή.

Παράδειγμα χρήσης αντίδρασης σε προκλήσεις:

Κι έπειτα, όταν αναλάβαμε ως Κυβέρνηση, ανακαλύψαμε ότι το έλλειμμα – και το χρέος, φυσικά- ήταν πάρα πολύ υψηλό και κατά συνέπεια είχαμε ένα τεράστιο πρόβλημα να επιλύσουμε. Επικρατούσε νευρικότητα και τρόμος στις διεθνείς αγορές οι οποίες ήθελαν να δουν άμεσα αποτελέσματα και γι' αυτό έπρεπε να υιοθετήσουμε αμέσως ένα πρόγραμμα λιτότητας⁷⁰.

Η νευρικότητα και ο τρόμος στις διεθνείς αγορές που πίεζαν για άμεσα αποτελέσματα (πρόκληση) εξανάγκασαν σε επείγοντα μέτρα λιτότητας (αντίδραση) για την αντιμετώπιση του ελλείμματος και του χρέους από την Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ της οποίας η επανόρθωση εικόνας επιχειρείται.

Παραδείγματα διαφοροποίησης:

⁶⁹ 1/7/2010, PBS, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 621.

⁷⁰ 8/3/2010, NationalPublicRadio, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 291.

Υπήρχαν δύο επιλογές, η μία ήταν η χρεοκοπία, η άλλη ήταν η μη χρεοκοπία και η επιλογή ενός διαφορετικού δρόμου. Η τελευταία ήταν η επιλογή που κάναμε- όχι μόνο η Ελλάδα αλλά και η ΕΕ. Υπάρχουν πολλά μειονεκτήματα σε μία χρεοκοπία. Οι τράπεζές μας θα είχαν πληγεί, όχι μόνο οι δικές μας, αλλά σε όλη την Ευρώπη. Αυτό θα μπορούσε να είναι μία αυτοεκπληρούμενη προφητεία μετάδοσης σε άλλες χώρες. Και αυτό θα ήταν πολύ χειρότερο. Έχουμε αυτόν τον σημαντικό μηχανισμό υποστήριξης για τα δάνεια τα οποία θα πρέπει να αποπληρώσουμε, αλλά είναι τα δάνεια με το καλύτερο επιτόκιο δανεισμού που μπορέσαμε να επιτύχουμε δεδομένων των συνθηκών εκείνη τη χρονική στιγμή. Αυτό μας έδωσε χρόνο να κάνουμε τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις⁷¹.

Η επιβεβλημένη αποπληρωμή των δανείων και ο μηχανισμός στήριξης (με παράλληλη εφαρμογή των σκληρών μέτρων) προβάλλονται ως προτιμότερη επιλογή σε σχέση με την αδυναμία πληρωμών και την πτώχευση. Επεξηγούνται οι λεπτομέρειες, απαριθμούνται και συγκρίνονται οι συνέπειες με σκοπό την αποκατάσταση της εικόνας της Κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ που προέβη στην ανωτέρω επιλογή και της χώρας, η οποία, τυπικά, δε χρεοκόπησε. Επισημαίνεται η συνεργασία με τους θεσμούς στα πλαίσια της ευρωζώνης και της ΕΕ ως προτιμότερη επιλογή σε σύγκριση με την χρεοκοπία, την κατάρρευση των τραπεζών και την πιθανότητα μετάδοσης της κρίσης.

Παράδειγμα χρήσης Ελαχιστοποίησης:

Λοιπόν, ας διακρίνουμε (από την οικονομική κρίση) αυτό το ζήτημα ορισμένων ενεργειών βίας, οι οποίες αποτελούν μία πολύ μικρή μειοψηφία, πολύ ατυχή περιστατικά... μία πολύ μικρή μειοψηφία⁷².

Ο συνεντευξιαζόμενος υποτιμά τη σημασία των φαινομένων βίας («ατυχή γεγονότα», «μικρή μειοψηφία») προασπίζοντας τόσο την εικόνα της Ελλάδας, που θίγεται στο αντίστοιχο ερώτημα, όσο και του ΠΑΣΟΚ που διατελούσε Κυβέρνηση την ανωτέρω χρονική περίοδο.

Παράδειγμα χρήσης αδυναμίας ελέγχου:

Όταν έγινα πρωθυπουργός τον Οκτώβριο του 2009, γνώριζα βέβαια ότι αντιμετωπίζαμε τεράστια προβλήματα. Αλλά τότε δεν είχα ακόμα αντιληφθεί την έκταση του πραγματικού ελλείμματος και του τεράστιου χρέους⁷³.

Στην εν λόγω δήλωση με την οποία επιχειρείται η αποκατάσταση της εικόνας του συνεντευξιαζόμενου, η ευθύνη για την έλλειψη ολοκληρωμένης γνώσης διαχέεται στα συναισθήματα και στην αντίληψη για το πραγματικό μέγεθος του ελλείμματος και του χρέους.

⁷¹ 19/7/2010, Foreign Policy magazine, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 645.

⁷² 1/7/2010, PBS, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 618,.

⁷³ 26/11/2011, DeStandaard, Γ. Παπανδρέου, Παράρτημα Α, Α/Α 922.

8.2. Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αντώνη Σαμαρά

Η υπέρβαση (40,3%) και η ενίσχυση (26%) κυριαρχούν επίσης στον συνεντευξιακό λόγο του Σαμαρά ο οποίος χρησιμοποιεί, σε μεγαλύτερο βαθμό από τον Παπανδρέου, τη στρατηγική της επίθεσης (14%). Ακολουθούν οι στρατηγικές της μετάθεσης της ευθύνης (9,7%) και της επανόρθωσης (3,9%). Λιγότερο συχνά εμφανίζεται η απλή άρνηση των κατηγοριών (1,9%) και η διαφοροποίηση (1,6%) ενώ σπάνια συναντώνται στις απαντήσεις του συνεντευξιαζόμενου η ελαχιστοποίηση, η διαφοροποίηση, η αδυναμία ελέγχου και το φαινόμενο της διάχυσης της συνυπευθυνότητας (σχετικός πίνακας 2).

Ο Σαμαράς προβάλλει συχνότερα την εικόνα της ΝΔ (40,5%) και της Ελλάδας (35,4%) ή επιχειρεί την αποκατάστασή τους παράλληλα στην ίδια δήλωση (12,6%). Σε μικρότερο ποσοστό παρατηρούνται προσπάθειες αποκατάστασης του ίδιου του συνεντευξιαζόμενου (8,4%) (σχετικός πίνακας 2).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ
ΕΙΚΟΝΑΣ- ΣΑΜΑΡΑΣ**

Στρατηγικές απολογίας	N	%	Επίπεδο επανόρθωσης εικόνας	N	%
Υπέρβαση	124	40,3%	ΝΔ	124	40,5%
Ενίσχυση	80	26%	Χώρας	109	35,4%
Επίθεση	43	14%	ΝΔ & χώρας	39	12,6%
Μετάθεση ευθύνης	30	9,7%	Ατομικό	26	8,4%
Επανόρθωση	12	3,9%	Χώρας & ΕΕ	7	2,3%
Άρνηση	6	1,9%	Ατομικό & ΝΔ	2	0,6%
Καλές προθέσεις	5	1,6%	Ατομικό & χώρας	1	0,3%
Διαφοροποίηση	5	1,6%	-	-	-
Ελαχιστοποίηση	1	0,3%	-	-	-
Αδυναμία ελέγχου της κατάστασης	1	0,3%	-	-	-
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	1	0,3%	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	308	100%	ΣΥΝΟΛΟ	308	100%

Ακολουθούν παραδείγματα προς υποστήριξη των αποτελεσμάτων που προέκυψαν για τον Σαμαρά.

Παραδείγματα χρήσης επίθεσης:

Πράγματι, το ΠΑΣΟΚ έχει δεσμευθεί να μην αγγίξει καμία από τις μάζστιγες που δηλητηρίασαν και οδήγησαν την Ελλάδα στο χείλος του γκρεμού: τον κρατισμό, την κακοδιαχείριση του δημόσιου τομέα, τη διόγκωση της γραφειοκρατίας. Με λίγα λόγια, ό, τι εκτρέφει τη διαφθορά, βυθίζει τη χώρα στα ελλείμματα και στα χρέη, κατατρώνει την ανταγωνιστικότητά της⁷⁴.

⁷⁴ Φθινόπωρο 2011, La Revue ,Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 837.

Ο Σαμαράς, χρησιμοποιώντας μεταφορική, αρνητικά φορτισμένη φρασεολογία («μάστιγες που δηλητηρίασαν», «εκτρέφει τη διαφθορά», «βυθίζει τη χώρα στα ελλείμματα», «κατατρώει την ανταγωνιστικότητα») επιτίθεται στο ΠΑΣΟΚ επιδιώκοντας την αποκατάσταση της εικόνας της ΝΔ, σε αντιδιαστολή με την εικόνα του αντίπαλου πολιτικού κόμματος. Με τον τρόπο αυτό, συστήνει παράλληλα κατηγορία εναντίον του ΠΑΣΟΚ, για επιδείνωση των παθογενειών της χώρας, υποδηλώνοντας πρόθεση εξυπηρέτησης συμφερόντων του και διαπλοκής («έχει δεσμευθεί να μην αγγίξει»).

«Σε αυτό δεν χρειάζεται να απαντήσω. Ο κ. Τσίπρας λέει πολλά για μένα. Είναι παιδαριώδες να μιλάει έτσι. Δείχνει πολιτική ανωριμότητα»⁷⁵. Ο Σαμαράς απαντά σε σχόλιο του συνεντευκτή της γερμανικής Handelsblatt, τον Ιούνιο του 2014, για τον χαρακτηρισμό του από τον Τσίπρα ως «Μερκελιστή». Αποδίδοντας αρνητικούς χαρακτηρισμούς («παιδαριώδες», «πολιτική ανωριμότητα») στον αντίπαλό του, επιχειρεί την επανόρθωση της δικής του εικόνας. Με τους εν λόγω χαρακτηρισμούς και τη χρήση ειρωνείας («λέει πολλά για μένα») υποδηλώνει ότι ο λόγος του Τσίπρα για τον Σαμαρά είναι αναληθής και τα επιχειρήματά του ανούσια.

Παραδείγματα χρήσης μετάθεσης της ευθύνης: «Ζήτησα πολλές φορές από την Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ να αντιδράσει έγκαιρα αλλά δε με άκουσε»⁷⁶. Ο Σαμαράς, σε συνέντευξή του στο γαλλικό περιοδικό La Revue, αρνείται την ευθύνη για τα προβλήματα της κρίσης, υποστηρίζει ότι προειδοποιούσε την Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ για τις αρνητικές ενδείξεις της οικονομίας και αποδίδει την αρνητική έκβαση στην αδιάλλακτη στάση του ΠΑΣΟΚ («δε με άκουσε»), με σκοπό την ενίσχυση της εικόνας του προσώπου του.

*Πολύ σοβαρά λάθη έγιναν από τις προηγούμενες Κυβερνήσεις και η Ελλάδα ήταν έτοιμη να απομονωθεί από τους εταίρους της και να εγκαταλείψει την ευρωζώνη, το οποίο θα ήταν καταστροφικό*⁷⁷.

Προς επανόρθωση της εικόνας της Κυβέρνησης ΝΔ, τον Σεπτέμβριο του 2012, στην αμερικανική Washington Post, ο συνεντευξιαζόμενος αποδίδει την ευθύνη, για τον κίνδυνο απομόνωσης της χώρας και εξόδου από την ευρωζώνη, σε λάθη που είχαν γίνει από την προηγούμενη Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ αποποιούμενος έτσι οποιαδήποτε ευθύνη για το αρνητικό γεγονός.

⁷⁵ 26/6/2014, Handelsblatt, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 2024.

⁷⁶ Φθινόπωρο 2011, La Revue, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 851.

⁷⁷ 14/9/2012, WashingtonPost, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 1431.

«Δεν ξεχνώ ότι το ίδιο το ΔΝΤ παραδέχθηκε δημοσίως λανθασμένες εκτιμήσεις στο αρχικό πρόγραμμα, οι οποίες επιδείνωσαν την ύφεσή μας»⁷⁸. Ο Α. Σαμαράς αναφέρεται στο «αρχικό πρόγραμμα», δηλαδή επί Κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, για το οποίο ευθύνεται το ΔΝΤ, αποδίδοντας την ευθύνη σε εξωτερικό δρώντα ανεξαρτήτως ιδεολογιών και κομμάτων, προς υπεράσπιση της χώρας συνολικά. Συγκεκριμένα επικαλείται ομολογία του ίδιου του ΔΝΤ σχετικά με τις «εσφαλμένες εκτιμήσεις» του για την ελληνική περίπτωση.

Παραδείγματα χρήσης ενίσχυσης: «Πιστεύω ότι τελικά το αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων φαίνεται καθαρά. Υπάρχει γι' αυτό ένα αξιόπιστο κριτήριο. Η πιστωτική φερεγγυότητά μας»⁷⁹. Ο συνεντευξιαζόμενος αντισταθμίζει τις ευθύνες για την κατηγορία της «μεταρρυθμιστικής κόπωσης» που του αποδίδει το ΔΝΤ, σύμφωνα με το σχόλια του συνεντευκτή, επικαλούμενος τα θετικά αποτελέσματα των προηγούμενων μεταρρυθμίσεων της Κυβέρνησης ΝΔ και επιστρατεύοντας θετικά χαρακτηριστικά («πιστωτική φερεγγυότητα»).

*Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης η παραγωγικότητα είχε μειωθεί κατά 25%, τα έσοδα από τη φορολόγηση επίσης και οι πολίτες είχαν χάσει 38% του εισοδήματός τους. Όταν κάποιος κατορθώνει να επιτύχει πρωτογενές πλεόνασμα υπό τέτοιες συνθήκες σημαίνει ότι έχει κάνει ό,τι καλύτερο μπορούσε*⁸⁰.

Στο τελευταίο παράδειγμα χρησιμοποιούνται θετικοί χαρακτηρισμοί για την προσπάθεια της Κυβέρνησης ΝΔ («έχει κάνει ό,τι καλύτερο μπορούσε») και έμφαση στο θετικό αποτέλεσμα της επίτευξης του πρωτογενούς πλεονάσματος από την Κυβέρνηση ΝΔ σε αντίξοες συνθήκες.

Παραδείγματα χρήσης υπέρβασης: «Το σύστημα έχει, αδιαμφισβήτητα, φθαρεί και είναι καιρός να το εκσυγχρονίσουμε εκ θεμελίων»⁸¹. Ο συνεντευξιαζόμενος τονίζει την ανάγκη εκσυγχρονισμού του συστήματος χωρίς να προτείνει συγκεκριμένες λύσεις. Η δήλωσή του αποτελεί μία εξαγγελία, μία υπόσχεση για το μέλλον, σε ένα αφηρημένο πλαίσιο, θετικής προοπτικής.

Στην Ελλάδα βρισκόμαστε στο τέλος μιας άνευ προηγουμένου κρίσης. Η προεδρία στην ΕΕ μας δίνει επιπλέον δύναμη προκειμένου να πετύχουμε το ελληνικό comeback. Μαζί με τους εταίρους μας, αγωνιζόμαστε για περισσότερη Ευρώπη και για μια

⁷⁸ 26/6/2014, , Handelsblatt , Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 2056.

⁷⁹ 26/6/2014, Handelsblatt, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 2034.

⁸⁰ 2/1/2014, Kurier, Α. Σαμαράς, Παράρτημα 1, Α/Α 1868.

⁸¹ Φθινόπωρο 2011, La Revue, , Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 869.

καλύτερη Ευρώπη. Και αισθανόμαστε υπερηφάνεια, ακριβώς σε μια τέτοια φάση, να βρισκόμαστε στην προεδρία της ΕΕ⁸².

Η αντίστοιχη ερώτηση αφορούσε τα συναισθήματα του συνεντευξιαζόμενου ως Προέδρου της ΕΕ (Προεδρία της Ελλάδας στην ΕΕ) εν μέσω οικονομικής κρίσης. Ο Σαμαράς, αποπροσανατολίζοντας από τα αρνητικά γεγονότα (κρίση και συνέπειες) εστιάζει στην ευρωπαϊκή ενότητα σε ένα γενικότερο πλαίσιο ελπίδας και αισιοδοξίας και στη θετική προοπτική μίας «καλύτερης Ευρώπης» και μιας καλύτερης Ελλάδας («ελληνικό comeback»).

«Έλληνες και Γερμανοί έχουμε πολλά κοινά. Και εμείς μπορούμε να μετατρέψουμε μία τραγωδία σε μία ιστορία επιτυχίας»⁸³. Όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα, η απάντηση αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της εικόνας της Ελλάδας ως κράτους- μέλους της ΕΕ. Ο Α. Σαμαράς εστιάζει στην αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών, σε κοινά χαρακτηριστικά ελλήνων και γερμανών, χωρίς να τα συγκεκριμενοποιεί, σε ένα γενικότερο πλαίσιο άμβλυνσης αντιπαραθέσεων και μετατροπής της κρίσης (αρνητικό γεγονός) σε θετική προοπτική («ιστορία επιτυχίας»). Οι τελευταίες απαντήσεις αποσκοπούν στην ενδυνάμωση της εικόνας της Ελλάδας ως κράτους- μέλους της ΕΕ.

Παράδειγμα διαφοροποίησης: «Προσάπτεται στη ΝΔ η έλλειψη τόλμης. Αυτό που προσάπτεται στο ΠΑΣΟΚ είναι πολύ πιο σοβαρό: Κατηγορείται για εξαπάτηση του λαού»⁸⁴. Ο Σαμαράς αναφέρεται στην «έλλειψη τόλμης» σχετικά με την αλλαγή του ελληνικού συστήματος και τη μη αποφασιστική δράση αντιμετώπισης όλων των προβλημάτων από την Κυβέρνηση της ΝΔ. Η σύγκριση των δύο αποδιδόμενων κατηγοριών σε ΠΑΣΟΚ και ΝΔ αντίστοιχα και η προβολή της κατηγορίας στο ΠΑΣΟΚ ως πιο σοβαρής, στοχεύει στην αποκατάσταση της εικόνας της ΝΔ.

Παράδειγμα καλών προθέσεων:

Πρέπει να τα περάσω⁸⁵ από την ελληνική Βουλή και θα τα περάσω γιατί αντιλαμβανόμαστε ότι αποτελούν τη νούμερο ένα προϋπόθεση για να παραμείνουμε στην Ευρωζώνη⁸⁶.

Ο Σαμαράς, αναφέρεται στα μέτρα για τις περικοπές για τα οποία είχε τεθεί το ερώτημα. Προς αποκατάσταση της εικόνας της Κυβέρνησης, διατείνεται ότι πράττει

⁸² 10/2/2014, BILD, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 1879.

⁸³ 20/8/2012, BILD, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 1374.

⁸⁴ Φθινόπωρο 2011, La Revue, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 873.

⁸⁵ Ο συνεντευξιαζόμενος αναφέρεται στα μέτρα για τις περικοπές για τα οποία είχε τεθεί το ερώτημα.

⁸⁶ 14/9/2012, WashingtonPost, Α. Σαμαράς, Παράρτημα Α, Α/Α 1427.

άδικα (ψήφιση περικοπών - επαχθών μέτρων) αποβλέποντας, ωστόσο, σε καλό αποτέλεσμα (παραμονή στο ευρώ).

8.3. Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αλέξη Τσίπρα

Η υπέρβαση αποτελεί επίσης την πρώτη επιλογή (41%) για τον Τσίπρα. Η διαφορά στον συνεντευξιακό λόγο του, σε σχέση με τους Παπανδρέου και Σαμαρά, έγκειται στην πιο συχνή χρήση της επίθεσης (22,9%) η οποία ακολουθείται από τη στρατηγική της ενίσχυσης (21,5%). Η μετάθεση της ευθύνης (8,4%) προτιμάται από την άρνηση (1,6%) όπως και στα ανωτέρω ευρήματα. Ο συνεντευξιαζόμενος χρησιμοποιεί περαιτέρω τη διαφοροποίηση (2,1%) και την επανόρθωση (1,3%). Σε ελάχιστες περιπτώσεις παρατηρείται η χρήση της αντίδρασης σε προκλήσεις και σπανίως επιλέγονται: η ελαχιστοποίηση, η αδυναμία ελέγχου, τα φαινόμενα της διάχυσης της συνυπευθυνότητας και η παραδοχή σφαλμάτων ελλείψει μεταμέλειας (σχετικός πίνακας 3).

Η θετική εικόνα του κόμματος του οποίου ηγείται ο συνεντευξιαζόμενος προβάλλεται σε μεγαλύτερο βαθμό (44,4%) σε σχέση με την εικόνα της χώρας (19,9%). Παρατηρούνται αρκετά συχνά περιπτώσεις όπου επιχειρείται παράλληλα επανόρθωση της εικόνας της Ελλάδας και του ΣΥΡΙΖΑ είτε ως Κυβέρνηση είτε ως κόμμα (8,3%). Περαιτέρω επιδιώκεται η θετική προβολή του προσώπου του συνεντευξιαζόμενου (6,9%). Η Ευρωπαϊκή Αριστερά προβάλλεται, τόσο παράλληλα με το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ (4,8%), όσο και ανεξάρτητα (4,2%). Καταγράφονται επίσης στον λόγο του Τσίπρα και αναφέρονται ενδεικτικά : η εικόνα της χώρας στα πλαίσια της ΕΕ με παράλληλη προβολή των θετικών στοιχείων της Ένωσης και της συμμετοχής της Ελλάδας (4,2%), του ΣΥΡΙΖΑ και των αριστερών δυνάμεων εν γένει (2,5%) (σχετικός πίνακας 3).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ
ΕΙΚΟΝΑΣ- ΤΣΙΠΡΑΣ**

Στρατηγικές απολογίας	N	%	Επίπεδο επανόρθωσης εικόνας	N	%
Υπέρβαση	350	41%	ΣΥΡΙΖΑ	379	44,4%
Επίθεση	195	22,9%	Χώρας	170	19,9%
Ενίσχυση	183	21,5%	Χώρας & ΣΥΡΙΖΑ	71	8,3%
Μετάθεση ευθύνης	72	8,4%	Ατομικό	59	6,9%
Διαφοροποίηση	18	2,1%	Ευρωπαϊκής Αριστεράς & ΣΥΡΙΖΑ	41	4,8%
Άρνηση	14	1,6%	Χώρας & ΕΕ	36	4,2%
Επανόρθωση	11	1,3%	Ευρωπαϊκής Αριστεράς	23	2,7%
Πρόκληση	5	0,6%	ΣΥΡΙΖΑ & Ατομικό	21	2,5%
Ελαχιστοποίηση	2	0,2%	ΣΥΡΙΖΑ & Αριστερών δυνάμεων	21	2,5%
Αδυναμία ελέγχου της κατάστασης	1	0,1%	Ελλάδας & Χωρών σε κρίση	16	1,9%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	1	0,2%	ΣΥΡΙΖΑ & PODEMOS	8	0,9%
Παραδοχή σφαλμάτων χωρίς έκφραση λύπης	1	0,2%	ΑΝΕΛ	6	0,7%
-	-	-	Ευρωπαϊκής Αριστεράς & Ατομικό	2	0,2%
ΣΥΝΟΛΟ	853	100%	ΣΥΝΟΛΟ	853	100%

Τα παρακάτω παραδείγματα αφορούν τη χρήση των στρατηγικών απολογίας και επανόρθωσης της εικόνας από τον Τσίπρα:

Παραδείγματα χρήσης επίθεσης:

Οι πολιτικές δημοσιονομικής, προσαρμογής χέρι - χέρι με το νεοφιλελεύθερο μοντέλο θα μας οδηγήσουν στην καταστροφή του ευρώ. Αλλά αυτό θα το επωμιστούν οι λαοί και όχι οι τράπεζες, οι οποίες θα διασωθούν ή θα προσπαθήσουν να διασωθούν. Ο δογματικός σεκταρισμός των ευρωπαϊκών ελίτ που υπερασπίζονται αυτό το μοντέλο οδηγεί την Ευρώπη πολλές δεκαετίες πίσω.⁸⁷

Ο Τσίπρας επιχειρεί να προβάλει τη θετική εικόνα του ΣΥΡΙΖΑ και των συγγενών ιδεολογιών (της αριστεράς) σε αντιδιαστολή με το νεοφιλελευθερισμό και τον «δογματικό σεκταρισμό» των «ευρωπαϊκών ελίτ» στις οποίες αποδίδονται κατηγορίες. Οι χαρακτηρισμοί ενέχουν αρνητισμό, οι κατηγορίες αναφέρονται σε εξυπηρέτηση

⁸⁷ 19/9/2012, Ράγινα/12, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1460.

συμφερόντων τους (διάσωση των τραπεζών) σε βάρος των λαών και δηλώνουν φόβο για ευρωπαϊκή οπισθοδρόμηση («πολλές δεκαετίες πίσω»).

Διαπιστώσαμε βαθύ χάσμα σχετικά με την κατανόηση της θέσης του ΣΥΡΙΖΑ για την έξοδο της Ελλάδας και της Ευρώπης από την κρίση. Η μηχανή της οργουελικής προπαγάνδας που έχει στηθεί από τους εγχώριους ολιγάρχες έχει επιτυχώς δαιμονοποιήσει τον ΣΥΡΙΖΑ και έχει προβάλει την άποψή τους ως υπόδειγμα κοινής λογικής και τη δική μας ως «καταστροφολογική»⁸⁸.

Σε προσπάθεια αποκατάστασης της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ, ο συνεντευξιαζόμενος επιστρατεύει αρνητική φρασεολογία και μεταφορικό λόγο («μηχανή της οργουελικής προπαγάνδας») και συστήνει αντικατηγορίες («έχει επιτυχώς δαιμονοποιήσει τον ΣΥΡΙΖΑ») για τους κατηγορούς του ΣΥΡΙΖΑ.

«Διαπιστώνω ότι δεν είστε καλά διαβασμένος...»⁸⁹. Η ερώτηση αφορούσε δημοσιεύματα της Αυγής περί «τέταρτου Ράιχ» και χαρακτηρισμούς των Παπανδρέου και Σαμαρά ως «προδότες» από τον ΣΥΡΙΖΑ. Ο Τσίπρας, με το ειρωνικό σχόλιό του, υποτιμά τη γνώση και την έρευνα του συνεντευκτή σχετικά με τη στάση του ΣΥΡΙΖΑ.

«Αν οι Γερμανοί ήταν ειλικρινείς θα παραδέχονταν ότι ουσιαστικά παρείχαν υποστήριξη στα πολιτικά κόμματα που έφεραν την Ελλάδα σ' αυτή την κατάσταση»⁹⁰. Με την ανωτέρω δήλωση, συστήνεται κατηγορία για τους Γερμανούς σχετικά με τη γνώση αλλά και την ενθάρρυνση όλων των ανέντιμων πρακτικών των προηγούμενων ελληνικών Κυβερνήσεων.

Για να επιβιώσουν πολιτικά, όλοι τους κινδυνολογούν με όλες αυτές τις δηλώσεις τους περί εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη. Με αποτέλεσμα, από την έναρξη της κρίσης 75 δισεκατομμύρια ευρώ να έχουν αποσυρθεί από τις τράπεζες. Είναι εγκληματικό αυτό που κάνουν»⁹¹.

Η κατηγορία που συστήνει ο Τσίπρας αφορά την πολιτική επιβίωση και ιδιοτέλεια των πολιτικών του αντιπάλων ως στόχο των σχολίων τους για έξοδο της χώρας από την ευρωζώνη σε περίπτωση Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ. Οι κατηγορίες ενέχουν αρνητισμό («κινδυνολογούν», «είναι εγκληματικό»).

Ο Α. Τσίπρας, επιδιώκει ακόμη, με τη χρήση της επίθεσης, την αποκατάσταση της εικόνας σε περισσότερα επίπεδα, για παράδειγμα, της χώρας:

⁸⁸ 12/2/2013, AlterNet, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1633.

⁸⁹ 27/7/2013, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1824.

⁹⁰ 7/1/2015, Channel 4, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2120.

⁹¹ 21/5/2012, TheGuardian, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1224.

«Έχουμε πέσει ήδη στις δαγκάνες του μεγάλου κερδοσκοπικού κεφαλαίου και από την περιπέτεια της Ελλάδας αυτοί (όσοι αγοράζουν χρέος, κερδοσκόποι) έχουν κερδίσει πάρα πολλά χρήματα»⁹².

Ο συνεντευξιαζόμενος επιτίθεται στους κερδοσκόπους (όσοι αγοράζουν χρέος, σύμφωνα με την ερώτηση) και τους κατηγορεί για εκμετάλλευση της ελληνικής κρίσης. Παρατηρείται επίσης η χρήση του σχήματος μεταφοράς («δαγκάνες του κερδοσκοπικού κεφαλαίου»).

«Αυτή η συζήτηση έχει τελειώσει από το 2012. Είναι σαν ξαναζεσταμένο φαγητό. Ο χορός των ζόμπι»⁹³. Η απάντηση αφορά σχόλιο του συνεντευκτή για δημοσιεύματα της γερμανικής Spiegel περί Grexit. Ο Τσίπρας κατηγορεί την εφημερίδα για επαναφορά ενός ζητήματος που δεν υφίσταται πλέον και υποτιμά τις δηλώσεις μέσω των σχημάτων παρομοίωσης («σαν ξαναζεσταμένο φαγητό») και μεταφοράς («Ο χορός των ζόμπι») που χρησιμοποιεί.

Παραδείγματα χρήσης μετάθεσης ευθύνης:

Καταρχήν θεωρώ ότι την ευθύνη την έχουν από κοινού και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η ηγεσία της ΕΕ σήμερα που επέλεξαν τη συνταγή της σκληρής λιτότητας για την αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης»⁹⁴.

Η ευθύνη για την επιδείνωση της κρίσης οφείλεται, κατά τον Τσίπρα, στο ΔΝΤ και στην ΕΕ. Μέσω της μετάθεσης της ευθύνης στους εξωτερικούς δρώντες, ο Τσίπρας επιχειρεί να αποκαταστήσει την εικόνα της Ελλάδας κατευθύνοντας την ευθύνη στους ανωτέρω στόχους.

«Θέλω εδώ να αποκαταστήσω έναν μύθο. Η Ελλάδα παίρνει δάνεια. Δεν της χαρίζει κανένας χρήματα. Σύμφωνα, μάλιστα, με πρόσφατη έκθεση του Γερμανικού Κοινοβουλίου η Γερμανία έχει κερδίσει 360 εκ. ευρώ από τα δάνεια που έχει παραχωρήσει στην Ελλάδα στο πλαίσιο του προγράμματος»⁹⁵.

Ο «μύθος» υποδηλώνει ότι ορισμένοι δρώντες –στους οποίους μετατίθεται έμμεσα η ευθύνη- καλλιεργούν και ενισχύουν τη φήμη ότι στην Ελλάδα «χαρίζονται χρήματα». Ενισχύει επίσης τη δήλωσή του, υποστηρίζοντας τη γνώση των δρώντων για τον αναληθή χαρακτήρα των δηλώσεών τους και για την άδικη στάση τους.

⁹² 5/1/2013, Visión 7, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1613.

⁹³ 7/1/2015, Channel 4, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2113.

⁹⁴ 22/12/2012, Al Jazeera, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1534.

⁹⁵ 9/6/2015, Corrieredella Sera, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2528.

Αυτές τις απόψεις δε τις διατυπώνει ο ΣΥΡΙΖΑ ούτε η Αυγή. Αυτές είναι πολιτικές θέσεις που εκπέμπονται δυστυχώς στην Ελλάδα από μία μερίδα πολιτικών κομμάτων που βρίσκονται στο χώρο της εθνικιστικής πλευράς⁹⁶.

Ο Τσίπρας επιχειρεί να αποκαταστήσει την εικόνα του ΣΥΡΙΖΑ αρνούμενος τους ισχυρισμούς για δηλώσεις εναντίον της Γερμανίας (όπως υποστηρίζεται στην ερώτηση του συνεντευκτή). Παρέχει έναν διαφορετικό «στόχο – παραβάτη»: τα εθνικιστικά πολιτικά κόμματα.

«Δεν είμαστε εμείς που κινδυνολογούμε. Το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ κινδυνολογούν και αυτό είναι πολύ επικίνδυνο για την οικονομία»⁹⁷. Ο νέος «στόχος- κατηγορούμενος» στον οποίο μετατίθεται η ευθύνη («κινδυνολογία») είναι τα πολιτικά κόμματα του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ.

Υπάρχει μια αργή ανάκαμψη, εν μέρει γιατί δεν διαπιστώνουμε την απαραίτητη γενναιοδωρία των εταίρων σχετικά με το θέμα της ελάφρυνσης του χρέους. Αν αρνούνται να προχωρήσουν σε αυτό το ζήτημα, τότε θα είναι δύσκολο και για τη χώρα μου να μπει ξανά σε τροχιά ανάπτυξης⁹⁸.

Ένα χρόνο μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον ΣΥΡΙΖΑ, ο Τσίπρας μεταθέτει την ευθύνη για την υψηλή ανεργία, την υψηλή ύφεση και τη στασιμότητα της οικονομίας, σύμφωνα με τη διατύπωση της αντίστοιχης ερώτησης, στους εταίρους που «αρνούνται να προχωρήσουν» στο ζήτημα της ελάφρυνσης του χρέους.

Παραδείγματα χρήσης ενίσχυσης:

Εμείς λέγαμε ότι αυτό είναι αδύνατο, με αυτήν την πολιτική. Εμείς ότι έχουμε πει από την αρχή της κρίσης έχει βγει αληθινό. Η τοποθέτησή μας στα πράγματα αποδείχθηκε πολύ ορθότερη και πολύ σοφότερη από αυτή των πολιτικών μας αντιπάλων⁹⁹.

Ο Τσίπρας, συγκρίνει τις απόψεις και τη στάση του ΣΥΡΙΖΑ, σχετικά με την οικονομική κρίση, με τη στάση των υπόλοιπων πολιτικών κομμάτων και την προβάλλει ως καλύτερη («ορθότερη» και «σοφότερη») αξιολογώντας θετικά το κόμμα του.

Καταφέραμε επίσης να απορροφήσουμε το 97% των κονδυλίων και η Ελλάδα ήταν για πρώτη φορά πρώτη στην ΕΕ σ' αυτό. Συνήθως ήμασταν οι τελευταίοι (γέλια). Καταφέραμε επιτέλους μία επιτυχή ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, χρειάζομασταν μόνο 5,7 δις, όχι 25 όπως υπολογιζόταν από τους θεσμούς και τις

⁹⁶ 27/7/2013, FrankfurterAllgemeineZeitung, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1825.

⁹⁷ 21/5/2012, The Guardian, Α. Τσίπρας, Παράρτημα 1, Α/Α 1223.

⁹⁸ 7/9/2016, LeMonde, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 3202.

⁹⁹ 22/12/2012, Aljazeera, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α, 1559.

τελευταίες εβδομάδες έχουμε δει πολλούς επενδυτές που εμπιστεύονται και πάλι την Ελλάδα για να επενδύσουν¹⁰⁰.

Απαριθμούνται οι προηγούμενες θετικές πράξεις της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ (απορρόφηση του 97% των κονδυλίων, η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών), συγκρίνονται με το παρελθόν και τις πράξεις προηγούμενων Κυβερνήσεων και προβάλλονται ως καλύτερες ενώ παράλληλα επιστρατεύεται η εμπιστοσύνη των επενδυτών ως θετικό αποτέλεσμα - απόδειξη της επιτυχίας του ΣΥΡΙΖΑ.

«Ναι, επίσης αυτή η κίνησή μας αποτελεί μία πραγματική καινοτομία. Μία ρήξη με το παρελθόν»¹⁰¹. Ο Τσίπρας προβάλλει τη θετική πράξη του διορισμού ενός «Υπουργού – αντιδιαφθοράς» και αξιολογεί την πρωτοβουλία του ΣΥΡΙΖΑ ως «ρήξη με το παρελθόν» (σχήμα μεταφοράς).

Παραδείγματα χρήσης υπέρβασης:

Η υπέρβαση χρησιμοποιείται στον λόγο του Τσίπρα κυρίως: α) προς αποκατάσταση της εικόνας της χώρας:

Πρέπει να επανεξετάσουμε την ανάπτυξη από την οπτική των πραγματικών κοινωνικών αναγκών. Η Ανάπτυξη πρέπει να επαναπροσδιοριστεί και να γίνει αντιληπτή ως έννοια μίας αξιοπρεπούς διαβίωσης, με σεβασμό στο περιβάλλον, με κοινωνική προστασία για τους αδύναμους¹⁰².

Ο συνεντευξιαζόμενος τονίζει την αναγκαιότητα της ανάπτυξης για την ελληνική κοινωνία, σε ένα θεωρητικό πλαίσιο, χωρίς να υποστηρίζει λεπτομερείς τρόπους προσέγγισής της. Την απάντηση χαρακτηρίζει μία αφηρημένη, θετική προοπτική.

Οπότε, νομίζω είμαστε σ' ένα κομβικό σημείο για να ανακάμψουμε, όσο το συντομότερο έχουμε μία επιτυχή αξιολόγηση, τόσο το καλύτερο για την ανάκαμψη, τόσο το καλύτερο για την ευρωπαϊκή οικονομία στο σύνολό της, οπότε είμαι λίγο πιο αισιόδοξος απ' ότι πριν και πιστεύω ότι το 2016 θα είναι η χρονιά που η Ελλάδα θα εκπλήξει την παγκόσμια οικονομία¹⁰³.

Ο Τσίπρας υπόσχεται την έκπληξη (ευχάριστη) για την παγκόσμια οικονομία και εξαγγέλλει υποσχέσεις για ανάκαμψη χωρίς να τις υποστηρίζει με αποδείξεις και πράξεις της Κυβέρνησης. Ανάγει το θέμα σε ένα γενικότερο πλαίσιο θετικής προοπτικής τόσο για την Ελλάδα όσο και για την ευρωπαϊκή οικονομία και αναφέρεται και σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως η «επιτυχής αξιολόγηση» που αναμένεται.

¹⁰⁰ 20/1/2016, Bloomberg, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2988.

¹⁰¹ Καλοκαίρι 2015, La Revue, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2497.

¹⁰² 12/2/2013, AlterNet, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1659.

¹⁰³ 20/1/2016, Bloomberg, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2989.

β) του ΣΥΡΙΖΑ και της Ελλάδας: «Ο ΣΥΡΙΖΑ πιστεύει ότι το πρόβλημα δε βρίσκεται ανάμεσα στις δύο χώρες (Ελλάδα και Γερμανία) αλλά είναι ευρωπαϊκό και απαιτεί ευρωπαϊκή λύση»¹⁰⁴. Με την απάντηση αυτή επιχειρείται η άμβλυση των αντιπαράθεσεων μεταξύ των δύο χωρών, Γερμανίας και Ελλάδας και η αναγωγή του ζητήματος της ελληνικής κρίσης σε ένα γενικότερο πλαίσιο, ευρωπαϊκό αποπροσανατολίζοντας από τις ευθύνες της ελληνικής πολιτείας και Κυβέρνησης.

γ) του ΣΥΡΙΖΑ (κόμμα ή Κυβέρνηση): «Τώρα είναι η ώρα να πάρουμε τις σωστές αποφάσεις»¹⁰⁵. Ο Τσίπρας αναφέρεται στον ΣΥΡΙΖΑ, όπως προκύπτει από τα δεδομένα της αντίστοιχης ερώτησης, τονίζοντας την ανάγκη για «σωστές αποφάσεις» χωρίς να περιγράφει ποιες αποφάσεις και τον τρόπο υλοποίησής τους. Αποτελεί μία γενική και αφηρημένη δήλωση με θετικό πρόσημο.

δ) του συνεντευξιαζόμενου και της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ: «Κανένας έλληνας δεν περιμένει να κουνήσω ένα μαγικό ραβδί και να γυρίσω την Ελλάδα πίσω στο 2009. Ο λαός ζητά μία νέα αίσθηση ελπίδας και περιμένει δικαιοσύνη» (από την παρούσα Κυβέρνηση)¹⁰⁶. Ο Τσίπρας υπερασπίζεται την εκλογή της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ σε ένα γενικό πλαίσιο ελπίδας και δικαιοσύνης, υποδηλώνοντας ότι θα ήταν αδύνατο για οποιονδήποτε άνθρωπο να επαναφέρει αμέσως την οικονομία σε επίπεδα ανάπτυξης χρησιμοποιώντας τη μεταφορική φράση «κανένας έλληνας δεν περιμένει να κουνήσω ένα μαγικό ραβδί...».

ε) του συνεντευξιαζόμενου: «Αγαπώ την Ευρώπη. Πιστεύω ότι η Ευρωζώνη είναι σαν μάλλινο πουλόβερ: Αν αρχίσει να ξηλώνεται, τότε δε θα μπορέσει να σταματήσει...»¹⁰⁷. Μέσω της παρομοίωσης της ευρωζώνης ως «μάλλινο πουλόβερ» που δεν πρέπει να «ξηλωθεί» ο Τσίπρας υποδηλώνει την ανάγκη παραμονής της χώρας στην ευρωζώνη την οποία συμερίζεται και ο ίδιος. Η απάντηση αποσκοπεί στην υπεράσπιση του προσώπου του έναντι κατηγοριών για σχέδιό του περί εξόδου της χώρας από την κοινή νομισματική ένωση.

Παραδείγματα απλής άρνησης: «Δε θυμάμαι να είπα τέτοια φράση εγώ. Επιτρέψτε μου να μιλήσω μαζί σας off the record...»¹⁰⁸. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κανονική ροή της συνέντευξης διακόπηκε στο σημείο αυτό. Η απλή άρνηση του συνεντευξιαζόμενου

¹⁰⁴ 27/7/2013, Frankfurter Allgemeine Zeitung, , Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 1826.

¹⁰⁵ 21/4/2016, Euronews, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 3139.

¹⁰⁶ 18/2/2015, STERN, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2241.

¹⁰⁷ 7/3/2015, Spiegel, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2319.

¹⁰⁸ 27/7/2013, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Α. Τσίπρας Παράρτημα Α, Α/Α 1831.

αφορά την κατηγορία ότι τον Ιούνιο του 2012, στην εφημερίδα «Καθημερινή» δήλωσε ότι το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ «υπέστειλαν την ελληνική σημαία και την παρέδωσαν στην Α. Merkel». «Δε μετανιώνω για τίποτα»¹⁰⁹. Όταν ο Τσίπρας ρωτήθηκε «τι θα άλλαζε αν γύριζε τον χρόνο πίσω», αρνήθηκε οποιοδήποτε λάθος του σχετικά με τη διαχείριση της κρίσης χωρίς περαιτέρω εξηγήσεις.

Παράδειγμα διαφοροποίησης:

Φυσικά ανήκουμε στην Ευρωζώνη. Δεν έχουμε τη δική μας Κεντρική Τράπεζα. Η άποψή μας, ως Κυβέρνηση της αριστεράς, είναι ότι δε θα έπρεπε να αποχωρήσουμε από την Ευρωζώνη. Ούτε έπρεπε να γίνουμε μέλη της Ευρωζώνης. Ωστόσο, από τη στιγμή που προσχωρήσαμε στο ευρώ, υπό τις σημερινές συνθήκες, μία έξοδος θα προξενούσε τεράστια απώλεια εισοδήματος, θα βύθιζε επίσης εκατομμύρια πολιτών στη φτώχεια. Μία έξοδος από το ευρώ δε θα απέφερε καμία πρόοδο για τον ελληνικό λαό¹¹⁰.

Ο Τσίπρας δε θεωρεί καμία από τις δύο επιλογές, - ούτε τη συμμετοχή στο ευρώ, ούτε την αποχώρηση από το ευρώ- ιδανική. Ωστόσο, συγκρίνει τις δύο καταστάσεις, προβάλλει και απαριθμεί τις αρνητικές συνέπειες της εξόδου από το ευρώ («τεράστια απώλεια εισοδήματος», «εκατομμύρια πολιτών στη φτώχεια») καταλήγοντας «στη λιγότερο χειρότερη» επιλογή της παραμονής στο ευρώ. Επιδιώκει, με τον τρόπο αυτόν την αποκατάσταση της εικόνας τόσο του ΣΥΡΙΖΑ ο οποίος κατηγορήθηκε ως «αντιευρωπαϊκός» όσο και της Ελλάδας η οποία δεν υπάρχει περίπτωση να αποχωρήσει από το ευρώ.

8.4. Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Γιάννη Βαρουφάκη

Ο πρώην Υπουργός Οικονομικών και πρώην βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ χρησιμοποιεί περισσότερο την επίθεση (33,5%) στον συνεντευξιακό του λόγο. Δευτερευόντως, επιλέγει τις στρατηγικές της υπέρβασης (23,7%) και της ενίσχυσης (22,1%). Διαπιστώνεται επίσης η τάση προτίμησης στη μετάθεση της ευθύνης (10,3%) σε εξωτερικούς δρώντες από την απλή άρνηση (2,4%) μίας άδικης πράξης που του αποδίδεται. Περαιτέρω παρατηρείται η χρήση της αντίδρασης σε προκλήσεις (3%) και ακολουθεί η στρατηγική της διαφοροποίησης (2,9%). Δεν προτιμώνται ιδιαίτερα οι καλές προθέσεις, η αδυναμία ελέγχου και η ελαχιστοποίηση. Σπάνια εμφανίζονται η

¹⁰⁹Καλοκαίρι 2015, La Revue, Α. Τσίπρας Παράρτημα Α, Α/Α 2475.

¹¹⁰17/3/2015, L'Humanité, Α. Τσίπρας, Παράρτημα Α, Α/Α 2361.

επανόρθωση, η απλή ανάληψη ευθύνης και τα φαινόμενα της διάχυσης της συνυπευθυνότητας και της απλής συγγνώμης (σχετικός πίνακας 4).

Ο Βαρουφάκης επιχειρεί την επανόρθωση της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ (29,4%) και του ίδιου (28,4%) σε υψηλότερο βαθμό συγκριτικά με την προβολή θετικής εικόνας της χώρας του (24,1%) (πίνακας 4).

Ενδεικτικά, αναφέρονται επιπλέον, η απόπειρα επανόρθωσης της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ παράλληλα με την εικόνα της Ελλάδας (4,6%), η παράλληλη προβολή του ίδιου του Βαρουφάκη και του ΣΥΡΙΖΑ (4,3%), της Ελλάδας και της ΕΕ (3,1%), του ίδιου και του κινήματος DIEM25 (1,6%). Στον παρακάτω πίνακα 4, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των στρατηγικών απολογίας και των επιπέδων επανόρθωσης εικόνας συμπεριλαμβανομένων όσων εντοπίζονται σε χαμηλότερο ποσοστό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ- ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ

Στρατηγικές απολογίας	N	%	Επίπεδο επανόρθωσης εικόνας	N	%
Επίθεση	294	33,5%	ΣΥΡΙΖΑ	258	29,4%
Υπέρβαση	208	23,7%	Ατομικό	249	28,4%
Ενίσχυση	194	22,1%	Χώρας	211	24,1%
Μετάθεση ευθύνης	90	10,3%	ΣΥΡΙΖΑ & Χώρας	40	4,6%
Πρόκληση	26	3%	Ατομικό & ΣΥΡΙΖΑ	38	4,3%
Διαφοροποίηση	25	2,9%	Χώρας & ΕΕ	27	3,1%
Άρνηση	21	2,4%	Προοδευτικών ευρωπαϊκών δυνάμεων & αριστερά	15	1,7%
Αδυναμία Ελέγχου	5	0,6%	Ατομικό & DIEM25	14	1,6%
Καλές Προθέσεις	5	0,6%	ΣΥΡΙΖΑ & Α. Τσίπρας	8	0,9%
Ελαχιστοποίηση	3	0,3%	Χώρας & χωρών σε κρίση	6	0,7%
Επανόρθωση	2	0,2%	ΣΥΡΙΖΑ & ΠΟΔΕΜΟΣ	5	0,6%
Ανάληψη ευθύνης	2	0,2%	DIEM25	4	0,5%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	1	0,1%	Ατομικό & Αριστεράς	2	0,3%
Απλή συγγνώμη	1	0,1%	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	877	100%	ΣΥΝΟΛΟ	877	100%

Ενδεικτικά, παρατίθενται τα εξής παραδείγματα από τον λόγο του Βαρουφάκη προς υποστήριξη των ανωτέρω. Παραδείγματα χρήσης επίθεσης:

Είναι τα καύσιμα που τροφοδοτούν τη μηχανή αναβλητικότητας της κυρίας Μέρκελ, εξασφαλίζοντάς της περισσότερο χρόνο για να αποφασίσει αν η Γερμανία είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει τα πραγματικά αίτια της κρίσης (την πτώχευση των γαλλογερμανικών τραπεζών και τις ελαττωματικές βάσεις του ευρώ) ή αν προτιμά να την αφήσει να εξελιχθεί πριν η ίδια αποχωρήσει από το ευρώ και επαναφέρει ένα νέο μάρκο¹¹¹.

Τα «καύσιμα» αναφέρονται στην κριτική της Τρόικας, σύμφωνα με την ερώτηση του συνεντευκτή. Ο Βαρουφάκης κατηγορεί την Merkel για εκμετάλλευση της ελληνικής κρίσης προς όφελος της Γερμανίας. Την κατηγορεί για υιοθέτηση λύσεων που διασώζουν τις γαλλικές και γερμανικές τράπεζες και όχι την Ελλάδα. Ο λόγος του συνεντευξιαζόμενου χαρακτηρίζεται από αρνητική φρασεολογία και μεταφορικά σχήματα («καύσιμα», «τροφοδοτούν τη μηχανή αναβλητικότητας της κυρίας Μέρκελ»).

«Η Merrill Lynch εξέθεσε την ανικανότητά της με τους αριθμούς, πόσο μάλλον με τις ιδέες της. Από πού στο καλό ξετρώπωσαν το 4%;¹¹²»¹¹³ Ο συνεντευξιαζόμενος επιτίθεται σε εξωτερικό δρώντα (Merrill Lynch) υποτιμώντας τις ικανότητές του και τις γνώσεις του σχετικά με το ελληνικό ΑΕΠ.

Τα τελευταία πέντε χρόνια, η Ελλάδα έχει υποβληθεί σε μέτρα λιτότητας που δεν μπορεί, υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, να αντέξει. Σπρώχνουν, κυριολεκτικά, τη χώρα μας κάτω από το νερό. Λίγο πριν την ανακοπή καρδιάς μας χορηγείται μια στιγμιαία ανάπαυλα. Μετά μας ξανασπρώχνουν στο νερό και ξαναρχίζει το ίδιο. Ένας μόνιμος τρόμος ασφυξίας.¹¹⁴

Με τη χρήση αρνητικής φρασεολογίας και μεταφορικών σχημάτων («σπρώχνουν τη χώρα κάτω από το νερό», «ανακοπή καρδιάς της χώρας», «μόνιμος τρόμος ασφυξίας») ο Βαρουφάκης επιτίθεται στους θεσμούς για τα μέτρα λιτότητας και τη στάση τους προς τη χώρα. Η απάντησή του, όπως και οι προηγούμενες, αποσκοπεί στην αποκατάσταση της εικόνας της Ελλάδας.

Ήταν πάντα ένα προεκλογικό τέχνασμα¹¹⁵ με σκοπό να ανταγωνιστεί τον ΣΥΡΙΖΑ και να προβάλει τον εαυτό του ως έναν ηρωικό ηγέτη, ο οποίος, όπως ο Μωϋσής, θα οδηγήσει το έθνος στη Γη της Επαγγελίας και εκτός του Bailoutistan¹¹⁶.

---

¹¹¹29/9/2011, El Diario, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 902.

¹¹² Το ποσοστό αφορά τη μελλοντική μείωση του ελληνικού ΑΕΠ, στοιχείο το οποίο θίγεται στο αντίστοιχο ερώτημα του συνεντευκτή.

¹¹³31/5/2012, ForeXstreet.com, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, 1331.

¹¹⁴5/2/2015, Spiegel, Γ.Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2190.

¹¹⁵ Ο Βαρουφάκης αναφέρεται στην έξοδο από τον έλεγχο της Τρόικας που είχε εξαγγείλει ο Σαμαράς και για την οποία ζητείται, από τον δημοσιογράφο, η άποψή του.

¹¹⁶17/10/2014, Espresso, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2085.

Ο συνεντευξιαζόμενος επιτίθεται στον Σαμαρά, ο οποίος είχε ισχυριστεί, προεκλογικά, την επικείμενη έξοδο από τον έλεγχο της Τρόικας. Ο Βαρουφάκης χρησιμοποιεί το λογοπαίγνιο «bailoutistan» συνθέτοντας τη λέξη bailout (πακέτο μέτρων διάσωσης) με την κατάληξη -stan που παραπέμπει σε χώρες του τρίτου κόσμου. Υποτιμά τον Σαμαρά χρησιμοποιώντας αρνητική φρασεολογία («προεκλογικό τέχνασμα») ειρωνικές εκφράσεις, σχήματα παρομοίωσης («να προβάλει τον εαυτό του ως έναν ηρωικό ηγέτη, ο οποίος, όπως ο Μωϋσής...») και μεταφορές («Γη της Επαγγελίας»).

Υπάρχει μεγάλη αντίφαση στα ρεπορτάζ σας... Με διακόπτετε συνέχεια.. αν με αφήνατε... Γνωρίζω ότι το πρόγραμμά σας είναι μικρής διάρκειας.. αλλά αν με αφήνατε να σας εξηγήσω την πολιτική μας θα βλέπατε ότι η αντίφαση δεν είναι κάτι που τη χαρακτηρίζει! Ίσως ο ρεπόρτερ σας νομίζει ότι αυτά που λέω είναι αντιφατικά!¹¹⁷

Η επίθεση επιτυγχάνεται με την υποτίμηση της ικανότητας της δημοσιογράφου και του ρεπόρτερ. Συστήνει την αντικατηγορία της αντίφασης του ρεπορτάζ τους και των ισχυρισμών τους σε προσπάθεια υπεράσπισης των δικών του ισχυρισμών και του ΣΥΡΙΖΑ ως μη αντιφατικών. Επιπλέον, κατηγορεί τη συνεντεύκτρια ότι «τον διακόπτει συνεχώς» κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.

Ο Dijsselbloem δεν έχει στην πραγματικότητα καμία δύναμη. Δεν έχει καμία αρμοδιότητα, καμία εξουσία. Είναι ένα στρατιωτάκι, ένα κουταβάκι... Δεν μπορεί να πάρει καμία απόφαση χωρίς να ζητήσει άδεια από τον Schäuble. Ο Dijsselbloem είναι απλώς ένα γρανάζι μηχανής που δεν καταλαβαίνει ούτε τον εαυτό του. Δεν υπήρχε κανένας λόγος να μιλήσω με τον Jeroen γιατί ούτε ήθελε ούτε ήταν ικανός να κάνει μία πραγματική συζήτηση, πόσο μάλλον να ενδιαφερθεί!¹¹⁸.

Στην ερώτηση της ολλανδικής εφημερίδας De Volkskrant για τη δήλωση του Dijsselbloem ότι ο ίδιος εισηγήθηκε στον Τσίπρα την απομάκρυνση του Βαρουφάκη από τη θέση του Υπουργού Οικονομικών και στην δευτερεύουσα ερώτηση για τη στάση, εν γένει, των εταίρων στο Eurogroup, ο Βαρουφάκης απάντησε προς υπεράσπιση της ατομικής του εικόνας. Επιτέθηκε στον Dijsselbloem χρησιμοποιώντας αρνητική και ειρωνική φρασεολογία, μεταφορικά σχήματα («στρατιωτάκι», «κουταβάκι») υποτιμώντας τις γνώσεις του και τις ικανότητές του («δεν έχει στην πραγματικότητα καμία δύναμη», «δεν έχει καμία αρμοδιότητα, καμία εξουσία», «δεν μπορεί να πάρει καμία απόφαση χωρίς να ζητήσει άδεια...», «γρανάζι μηχανής που δεν καταλαβαίνει ούτε τον εαυτό του») και κατηγορώντας τον για αδιαφορία σχετικά με την έκβαση του ελληνικού ζητήματος («ούτε ήθελε» ... «πόσο μάλλον να ενδιαφερθεί»).

¹¹⁷31/1/2015, BBC, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2183.

¹¹⁸20/12/2015, DeVolkskrant, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2971.

Παραδείγματα χρήσης ενίσχυσης:

Στηρίζω τον Α. Τσίπρα για έναν πολύ απλό λόγο: Ο ίδιος, το κόμμα του, είναι η μοναδική πολιτική δύναμη που μπορεί να διαμορφώσει μία Κυβέρνηση ενός κράτους-μέλους της ευρωζώνης, φιλοευρωπαϊκή, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης παραμονής στο ευρώ και να βοηθήσει την Ευρωζώνη να λειτουργήσει¹¹⁹.

Ο συνεντευξιαζόμενος χρησιμοποιεί τη στρατηγική της ενίσχυσης ώστε να επιτύχει τη θετική προβολή της εικόνας και την προώθηση του ΣΥΡΙΖΑ. Συγκεκριμένα, παρατηρείται η θετική αξιολόγηση και οι θετικοί χαρακτηρισμοί του Τσίπρα και του ΣΥΡΙΖΑ («μοναδική πολιτική δύναμη», ικανότητα «να διαμορφώσει μία Κυβέρνηση ενός κράτους- μέλους της ευρωζώνης», «φιλοευρωπαϊκή», «να βοηθήσει την Ευρωζώνη να λειτουργήσει»).

Επιπλέον, στην ερώτηση για την απόφαση διεξαγωγής δημοψηφίσματος, απάντησε ότι αποτελούσε δική του πρωτοβουλία ενισχύοντας τόσο την εικόνα του όσο και της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ: «Εντελώς. Και είμαι εξαιρετικά περήφανος που συμμετείχα σε μία Κυβέρνηση που έπραξε ό,τι μία δημοκρατική Κυβέρνηση δεν έχει άλλη επιλογή παρά να πράξει»¹²⁰.

Στην ερώτηση για την απόφαση διεξαγωγής δημοψηφίσματος, ο Βαρουφάκης απάντησε ότι αποτελούσε δική του πρωτοβουλία (θετική πράξη) ενισχύοντας τόσο την εικόνα του όσο και της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ, επιστρατεύοντας θετικούς χαρακτηρισμούς και σχόλια («περήφανος», «ό,τι μία δημοκρατική Κυβέρνηση δεν έχει άλλη επιλογή παρά να πράξει») εγκωμιάζοντας την Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ για την επιλογή της.

Παραδείγματα χρήσης υπέρβασης: «Ελπίζω... έχω εμπιστοσύνη στο γεγονός ότι θα μπορέσουμε να βρούμε κοινά σημεία συνεννόησης. Το λέω με αισιοδοξία: Έτσι θα προχωρήσει η Ευρώπη, ξεπερνώντας τις αντιπαραθέσεις της»¹²¹.

«Αυτό που χρειαζόμαστε τώρα είναι ηρεμία και ησυχία για να δουλέψουμε ώστε να βάλουμε την Ελλάδα σε πορεία ανάκαμψης»¹²². Ο συνεντευξιαζόμενος επιδιώκει τη θετική προβολή τόσο του ΣΥΡΙΖΑ όσο και της χώρας εστιάζοντας στον θετικό στόχο της ανάκαμψης. Ο λόγος του είναι γενικός και αφηρημένος, χωρίς να επεξηγεί τα σχέδια και τις δράσεις της Κυβέρνησης προς την ανάκαμψη.

¹¹⁹ 28/4/2014, DeutscheWirtschaftsNachrichten, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 1971.

¹²⁰ 23/7/2015, ABC, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2786.

¹²¹ 17/3/2015, L'Humanité, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2380.

¹²² 15/3/2015, CNBC, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2351.

Παράδειγμα διαφοροποίησης: «Αν είχα υπογράψει στις 25 Ιουνίου, όπως μου έλεγαν – υπογράψε ή θα κλείσουμε τις τράπεζες- θα με μισούσαν ακόμα περισσότερο»¹²³. Στην κατηγορία περί δυσχέρειας στην καθημερινότητα των πολιτών λόγω του κλεισίματος των τραπεζών και αρνητικής στάσης και συναισθημάτων των πολιτών για τον πρώην Υπουργό Οικονομικών, ο συνεντευξιαζόμενος απαντά, προασπιζόμενος την ατομική του εικόνα. Συγκεκριμένα συγκρίνει τις δύο επιλογές και εξηγεί ότι η υπογραφή της συμφωνίας θα ήταν χειρότερη για τους πολίτες οι οποίοι «θα τον μισούσαν περισσότερο». Την αξιολογεί, με τον τρόπο αυτόν, αρνητικά και προβάλλει το κλείσιμο των τραπεζών και τις συνέπειες στη χώρα ως προτιμότερη πράξη.

Παραδείγματα απλής άρνησης: «Ποτέ δεν αναφέρθηκα μεμονωμένα στον κύριο Schäuble ως γκάνγκστερ»¹²⁴. Ο συνεντευξιαζόμενος απάντησε στην κριτική για την αρνητική στάση του απέναντι σε ευρωπαίους αξιωματούχους και συγκεκριμένα, απέναντι στον Γερμανό ομόλογό του αρνούμενος απλώς την πράξη του, προς υπεράσπιση του προσώπου του. «Δε φέρω απολύτως καμία ευθύνη γι' αυτό»¹²⁵. Στην απόδοση κατηγορίας στον Βαρουφάκη από τους ευρωπαίους εταίρους για τις έντονες και αναποτελεσματικές διαπραγματεύσεις κατά το καλοκαίρι του 2015 ο πρώην Υπουργός Οικονομικών απάντησε, αρνούμενος απλώς την κατηγορία, επιχειρώντας την επανόρθωση της εικόνας του.

Παράδειγμα χρήσης ελαχιστοποίησης: Σε ερώτηση συνεντευκτική για το κλείσιμο των τραπεζών, την επιβολή ελέγχου κεφαλαίων, τις ουρές στα μηχανήματα ανάληψης καθημερινώς, ο Γ. Βαρουφάκης απαντά: «Είναι τόσο τρομερό αυτό;»¹²⁶. Έτσι, ο συνεντευξιαζόμενος μειώνει, υποτιμά, τη σημασία του προβλήματος και επιχειρεί να αποκαταστήσει την εικόνα της Κυβέρνησης.

Παράδειγμα χρήσης αντίδρασης σε προκλήσεις:

Στην πραγματικότητα πρόκειται για πλάνο X, γιατί η ΕΚΤ είχε το δικό της σχέδιο Z κι εμείς ονομάσαμε το δικό μας X. Ήταν ένα πλάνο άμυνας, σε περίπτωση που επιχειρούσαν να μας διώξουν από την ευρωζώνη, καθώς πολλοί ανώτατοι αξιωματούχοι μας έλεγαν ότι αυτό θα συνέβαινε. Θα μπορούσαν να το κάνουν. Πώς ν' αντιδρούσαμε;¹²⁷

Σύμφωνα με τον Βαρουφάκη, η οργάνωση του «σχεδίου άμυνας» αποτέλεσε την αντίδραση της Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ στη στάση των ευρωπαίων αξιωματούχων που

¹²³ 3/7/2015, Channel 4, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2650.

¹²⁴ 5/2/2015, SPIEGEL, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2197.

¹²⁵ 20/12/2015, DeVolkskrant, Γ. Βαρουφάκης Παράρτημα Α, Α/Α 2967.

¹²⁶ 2/7/2015, Bloomberg, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2612.

¹²⁷ 6/9/2015, Ballast, Γ. Βαρουφάκης, Παράρτημα Α, Α/Α 2900.

συζητούσαν και απειλούσαν σχετικά με την έξοδο της χώρας από το ευρώ. Δικαιολογείται, συνεπώς, η στάση της Κυβέρνησης και επιχειρείται η αποκατάσταση της εικόνας της.

8.5. Απαντήσεις στα Ερευνητικά Ερωτήματα και Έλεγχος των Υποθέσεων Εργασίας βάσει των Συνολικών Αποτελεσμάτων

Στις προηγούμενες ενότητες καταγράφηκαν οι στρατηγικές απολογίας που χρησιμοποιούν οι συνεντευξιζόμενοι (ερευνητικό ερώτημα 5). Αναφέρθηκαν, επίσης, ενδεικτικά, αντιπροσωπευτικά παραδείγματα των ανωτέρω στρατηγικών. Σε απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος 4, διαπιστώθηκαν, όπως αναλύθηκε, σχήματα μεταφοράς, παρομοίωσης, ειρωνείας και λογοπαίγνια. Συγκεκριμένα η εν λόγω φρασεολογία εντοπίστηκε κυρίως στον λόγο του Βαρουφάκη στη χρήση της στρατηγικής της επίθεσης. Δευτερευόντως, ανιχνεύθηκε στον λόγο του Τσίπρα στη χρήση της στρατηγικής της επίθεσης- εκτός των λογοπαιγνίων- και ενίοτε, όσον αφορά τα σχήματα μεταφοράς και παρομοίωσης, στη χρήση της ενίσχυσης και της υπέρβασης. Τέλος, επίσης σε χρήση της επίθεσης, διαπιστώθηκε στις απαντήσεις του Σαμαρά. Ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη φρασεολογία και τα σχήματα μεταφοράς συναρτώνται κυρίως με την στρατηγική της επίθεσης και επαληθεύεται η υπόθεση εργασίας 3. Η αντίθετη υπόθεση⁴, απορρίπτεται.

Σύμφωνα με τα συνολικά αποτελέσματα που εκτέθηκαν, καταγράφονται επίσης οι ομοιότητες και οι διαφορές στη χρήση των στρατηγικών καθώς και οι τάσεις προτίμησης ίδιων στρατηγικών, προς απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα 7. Στον λόγο των Παπανδρέου, Σαμαρά και Τσίπρα παρουσιάζεται κοινή, κυρίαρχη στρατηγική η υπέρβαση (52,2%, 40,3% και 41% αντίστοιχα, πίνακες 1-3). Στους δύο πρώτους, διαπιστώνεται ως δεύτερη επιλογή η ενίσχυση (18,3% και 25,6% αντίστοιχα, πίνακες 1-2). Ο Παπανδρέου χρησιμοποιεί, ακολούθως, τη μετάθεση ευθύνης (10,1%) την επανόρθωση (4,3%) και την επίθεση (4,1%) ενώ ο Σαμαράς περισσότερο την επίθεση (14%), τη μετάθεση ευθύνης (9,7%) και την επανόρθωση (3,9%) (σχετικοί πίνακες 1-3). Η μετάθεση της ευθύνης προτιμάται περισσότερο από τους τέσσερις συνεντευξιζόμενους αντί της απλής άρνησης, προς επιβεβαίωση της υπόθεσης εργασίας 7. Συγκεκριμένα, η χρήση της μετάθεσης της ευθύνης κυμαίνεται κατά μέσο όρο στο 9,6% ενώ της απλής άρνησης στο 2,1%. Τα αυξημένα ποσοστά της μετάθεσης της ευθύνης έναντι της απλής άρνησης εντοπίζονται επίσης ξεχωριστά στις απαντήσεις του κάθε πολιτικού προσώπου (πίνακες 1-4). Εκτός της μετάθεσης της ευθύνης, δεδομένης της αξιοσημείωτης χρήσης της επίθεσης (18,6% κατά μέσο όρο) η υπόθεση

εργασίας 18 για τη μη χρήση της επίθεσης και της μετάθεσης της ευθύνης, στα πλαίσια της προβαλλόμενης εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας, δεν επιβεβαιώνεται. Η επίθεση καταλαμβάνει υψηλότερη θέση στις προτιμήσεις του Τσίπρα (δεύτερη επιλογή, 22,9%) και του Βαρουφάκη (πρώτη επιλογή, 33,5%) (πίνακες 3-4).

Στις απαντήσεις των Παπανδρέου, Σαμαρά και Τσίπρα, η αδυναμία ελέγχου και η ελαχιστοποίηση εμφανίζονται ως οι λιγότερο δημοφιλείς στρατηγικές (σχετικοί πίνακες 1,2 και 3) ενώ διαπιστώνεται μία μετριοπαθής χρήση της διαφοροποίησης και της απλής άρνησης από όλους τους συνεντευξιαζόμενους (πίνακες 1-4). Η στρατηγική των καλών προθέσεων κυμαίνεται από μεσαία έως χαμηλά επίπεδα στις απαντήσεις όλων των συνεντευξιαζόμενων, ενώ δεν εντοπίζεται καθόλου στον λόγο του Τσίπρα (πίνακες 1-4). Η στρατηγική της αντίδρασης σε προκλήσεις απουσιάζει στον λόγο του Σαμαρά (πίνακας 2) και εμφανίζεται σπανίως στις απαντήσεις των Τσίπρα και Παπανδρέου (πίνακες 3 και 1). Ο Βαρουφάκης τη χρησιμοποιεί περισσότερο, σε αντίθεση με την επανόρθωση που αποτελεί την τελευταία επιλογή του (0,2%) (πίνακας 4).

Επιπροσθέτως, η επανόρθωση (1,4% κατά μέσο όρο, πίνακες 1-4) λειτουργεί ανεξάρτητα ή συνυπάρχει με τις προαναφερόμενες στρατηγικές. Οι στρατηγικές που επιλέγονται, σύμφωνα με τα συνολικά αποτελέσματα και τα σχετικά ενδεικτικά παραδείγματα, λειτουργούν, αποκλειστικά, ως μέσο επανόρθωσης της εικόνας, χωρίς ενδείξεις επιθυμίας έκφρασης πραγματικής απολογίας. Αντιθέτως, πάντοτε διαπιστώνεται η άμεση ή η έμμεση αναφορά σε εξωτερικούς δρώντες ή εξωτερικά αίτια. Στις απαντήσεις του Βαρουφάκη εμφανίζεται μία φορά η απλή συγγνώμη και η παραδοχή σφαλμάτων ελλείψει μεταμέλειας και έκφρασης λύπης (σχετικός πίνακας 4). Το τελευταίο φαινόμενο εντοπίζεται και στον λόγο του Τσίπρα, επίσης σπάνια, ενώ στις απαντήσεις του Παπανδρέου ανιχνεύθηκε η ανάληψη ευθύνης σφαλμάτων χωρίς έκφραση λύπης και η παραδοχή σφαλμάτων με απλή έκφραση λύπης χωρίς ανάληψη ευθυνών (σχετικοί πίνακες 3 και 1 αντίστοιχα). Στις εν λόγω, σπάνιες, περιπτώσεις δε διαπιστώνεται εκδήλωση μεταμέλειας, λεκτικής ή έμπρακτης. Επιπλέον, η χρήση των ανωτέρω παραγόντων (παραδοχή σφαλμάτων, λύπη, ανάληψη ευθύνης) καθίσταται διαζευκτική και όχι σωρευτική. Επομένως, δεν παρατηρείται ούτε η χρήση της πιο «αυθεντικής» στρατηγικής του εξαγνισμού ώστε να συνηγορήσει υπέρ ενδείξεων πραγματικής απολογίας. Κατά συνέπεια, η απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα 2 είναι αρνητική: Δεν αποδεικνύεται πραγματική ειλικρινής απολογία. Η υπόθεση εργασίας 1 δεν ισχύει καθώς δεν ανιχνεύεται πραγματική απολογία ούτε σε περιορισμένο βαθμό.

Ισχύει, ωστόσο, όσον αφορά τη χρήση στρατηγικών για την ανάταξη της εικόνας. Περαιτέρω, δε διαπιστώθηκε συνδυασμός του εξαγνισμού και της στρατηγικής της επανόρθωσης. Ως εκ τούτου, η υπόθεση εργασίας 11 δεν ισχύει. Τα σπάνια στοιχεία απλής έκφρασης λύπης ή ανάληψης ευθύνης δε συγκλίνουν με την πραγματική μεταμέλεια και την εξιλέωση. Επομένως η απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα 8 είναι αρνητική.

Ο συνδυασμός των στρατηγικών που χρησιμοποιούν οι συνεντευξιαζόμενοι, το είδος τους (μεταρρυθμίζουσες και μετασχηματίζουσες) και ο βαθμός που συνδυάζονται οι εν λόγω στρατηγικές, διαφέρουν και καταδεικνύουν ορισμένες ρητορικές στάσεις. Οι συνδυασμοί αναλύονται, αρχικά, με βάση τα συνολικά αποτελέσματα του συνεντευξιακού λόγου κάθε πολιτικού προσώπου.

Συγκεκριμένα, στον λόγο του Παπανδρέου, εντοπίζονται κατά 15,2% οι στρατηγικές της άρνησης και της διαφοροποίησης¹²⁸, της άρνησης και της υπέρβασης (64,9%), της ενίσχυσης και της διαφοροποίησης (20,8%) της ενίσχυσης και της υπέρβασης (70,5%)(πίνακας 1). Η υψηλή συχνότητα της ενίσχυσης και της υπέρβασης καθώς και της άρνησης και της υπέρβασης συνηγορούν υπέρ της διαπίστωσης των ρητορικών στάσεων της αιτιολόγησης και της δικαίωσης αντίστοιχα ενώ τα ποσοστά για την απαλλαγή (άρνηση και διαφοροποίηση) και την εξήγηση (ενίσχυση και διάκριση) διαπιστώνονται χαμηλότερα (15,2% και 20,8% αντίστοιχα).

Στις απαντήσεις του Σαμαρά παρατηρούνται: η άρνηση και η υπέρβαση κατά 52%, η ενίσχυση και η υπέρβαση (66,6%), η ενίσχυση και η διαφοροποίηση (27,64%) η άρνηση και η διαφοροποίηση (13,44 %). Ο συνδυασμός των δύο πρώτων ζευγών χαρακτηρίζεται από υψηλή συχνότητα ενώ των δύο επόμενων, της εξήγησης και της απαλλαγής, διαπιστώνεται σπάνια (πίνακας 2).

Ο Τσίπρας συνδυάζει την άρνηση με την υπέρβαση (δικαίωση, 51,3%) , την ενίσχυση με την υπέρβαση (62,8%). Ο συνδυασμός των στρατηγικών της άρνησης και της διαφοροποίησης (12,1%) καθώς και της ενίσχυσης και της διαφοροποίησης (23,6%) δεν παρατηρείται συχνά (πίνακας 3).

Στον λόγο του Βαρουφάκη, η άρνηση και η διαφοροποίηση (15,6%) συνδυάζονται σπάνια ενώ σε μέτριο βαθμό διαπιστώνεται η στάση της εξήγησης (ενίσχυση και

---

¹²⁸ Σχετικά με τις ρητορικές στάσεις και τους συνδυασμούς, ως «άρνηση» μετράται η απλή άρνηση και η μετάθεση της ευθύνης σύμφωνα με το κεφάλαιο περί ρητορικών στάσεων του θεωρητικού πλαισίου.

διαφοροποίηση 25,4%). Αντιθέτως, η δικαίωση (άρνηση και υπέρβαση 36,7%) και η αιτιολόγηση (ενίσχυση και υπέρβαση, 46,5%) προτιμώνται από τον συνεντευξιαζόμενο (πίνακας 4).

Επομένως, οι ρητορικές στάσεις της απαλλαγής, της δικαίωσης, της εξήγησης και της αιτιολόγησης εντοπίζονται στον συνεντευξιακό λόγο, άλλοτε σε υψηλή συχνότητα, άλλοτε σε χαμηλή και συνεπώς, η υπόθεση εργασίας 5 για τη χρήση των ρητορικών στάσεων ισχύει. Περαιτέρω, στα συνολικά αποτελέσματα, η δικαίωση και η αιτιολόγηση χαρακτηρίζονται από υψηλότερη συχνότητα σε σχέση με την εξήγηση και την απαλλαγή. Ως εκ τούτου, η υπόθεση εργασίας 6 ισχύει ως προς την αιτιολόγηση και απορρίπτεται ως προς την απαλλαγή.

Σε επίπεδο απάντησης, οι ρητορικές στάσεις και οι συνδυασμοί στρατηγικών διαφοροποιούνται ως έναν βαθμό σε σχέση με τη συνολική χρήση τους από τους συνεντευξιαζόμενους. Ο Παπανδρέου συνδυάζει, ως επί το πλείστον, την υπέρβαση και την ενίσχυση (25,7%) και την άρνηση με την υπέρβαση (12,2%). Οι κυρίαρχες ρητορικές στάσεις παραμένουν ίδιες σε επίπεδο απάντησης. Η διαφοροποίηση σε συνδυασμό με την άρνηση ή την ενίσχυση δεν παρατηρείται. Αντιθέτως διαπιστώνεται σε ποσοστό 2,5% ο απρόσμενος συνδυασμός της διαφοροποίησης με την υπέρβαση. Αξιοσημείωτο εμφανίζεται, ακόμη, το ποσοστό του συνδυασμού της υπέρβασης και της επανόρθωσης (8%) (πίνακας 1, παράρτημα Δ).

Στις απαντήσεις του Σαμαρά διαπιστώνεται ο συνδυασμός της ενίσχυσης και της υπέρβασης σε ποσοστό 24% ενώ στο ίδιο ποσοστό (8%) εμφανίζονται οι συνδυασμοί της άρνησης και της υπέρβασης και της επίθεσης και της υπέρβασης. Παρατηρούνται επιπλέον, οι εξής συνδυασμοί: επίθεση και ενίσχυση, υπέρβαση και επανόρθωση, άρνηση και ενίσχυση, στον ίδιο βαθμό (6,5%). Στο 3,2% παρατηρείται ο συνδυασμός διαφοροποίησης και υπέρβασης (πίνακας 2, παράρτημα Δ).

Σε επίπεδο απάντησης, ο Τσίπρας συνδυάζει κατά 25,8% την επίθεση και την υπέρβαση, την υπέρβαση και την ενίσχυση (16,3%) και κατά 15,8% την άρνηση και την υπέρβαση. Ενίοτε καταφεύγει στο συνδυασμό της υπέρβασης της ενίσχυσης και της επίθεσης (12,1%) (πίνακας 3, παράρτημα Δ).

Οι συνδυασμοί των στρατηγικών απολογίας και οι ρητορικές στάσεις διαφοροποιούνται επίσης στον λόγο του Βαρουφάκη, με κριτήριο τον συνδυασμό τους σε κάθε απάντηση, με αποτέλεσμα τη μείωση της συχνότητας στους συνδυασμούς της

άρνησης και διαφοροποίησης (1,7%), της ενίσχυσης και υπέρβασης (10,3%) και της διαφοροποίησης και ενίσχυσης (2,9%). Κυρίαρχοι εμφανίζονται οι συνδυασμοί της υπέρβασης και της επίθεσης (14,8%) καθώς επίσης της επίθεσης και ενίσχυσης (14,8%). Σπανίως (2,3%) γίνεται χρήση του συνδυασμού της διαφοροποίησης και της υπέρβασης.

Επομένως, προς απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος 6, εκτός των ρητορικών στάσεων, παρατηρούνται οι συνδυασμοί άλλων στρατηγικών απολογίας, όπως η υπέρβαση και η επανόρθωση, η επίθεση και η ενίσχυση, η άρνηση και η ενίσχυση, η επίθεση και η υπέρβαση. Με βάση τα παραπάνω, διαπιστώνεται η χρήση του συνδυασμού της υπέρβασης και της διαφοροποίησης σε ποσοστό 2,7%, κατά μέσο όρο, δηλαδή σπανίως, σε επίπεδο απάντησης. Ως εκ τούτου, η υπόθεση εργασίας 10, επαληθεύεται. Οι δύο ανωτέρω στρατηγικές με τη διαφορετική (διεύρυνση, περιορισμός) λειτουργία του αντιληπτικού πλαισίου δε συνδυάζονται συχνά.

Στο σύνολο των αποτελεσμάτων, οι στρατηγικές των καλών προθέσεων, της αδυναμίας ελέγχου και της πρόκλησης (αποφυγή της ευθύνης) παρατηρούνται σε εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά ενώ η στρατηγική του ατυχήματος δεν εντοπίζεται. Ειδικότερα, η στρατηγική της αντίδρασης σε προκλήσεις διαπιστώνεται σε ποσοστό μόλις 4,5% συνολικά (0,9% από τον Παπανδρέου, 0,6% από τον Τσίπρα και 2,96% από τον Βαρουφάκη, πίνακες 1-4).

Οι στρατηγικές αποφυγής της ευθύνης συνυπάρχουν με πλήθος στρατηγικών μεταξύ των οποίων η απλή άρνηση και η μετάθεση ευθύνης. Ωστόσο, τα χαμηλά ποσοστά που σημειώνονται (πίνακες 1-4) και ο βαθμός συνύπαρξής τους μειώνεται σε επίπεδο απάντησης ή θέματος (παράρτημα 1). Συνεπώς, η υπόθεση εργασίας 8, κατά την οποία αναμενόταν περισσότερο ο συνδυασμός της άρνησης και της επίθεσης και όχι της άρνησης και της διαφοροποίησης ή της άρνησης και των στρατηγικών αποφυγής της ευθύνης, ισχύει σημαντικά.

Σχετικά με τα επίπεδα επανόρθωσης της εικόνας, προς απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα 1 και 3, όπως προκύπτει από την ανάλυση των συνολικών αποτελεσμάτων στην προηγούμενη ενότητα, η αποκατάσταση της εικόνας των συνεντευξιζόμενων πολιτικών προσώπων, των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούν και της Ελλάδας επιχειρείται σε ποσοστά 13,6%, 35,9% και 28,9% αντίστοιχα κατά μέσο όρο (σχετικοί πίνακες 1-4). Τα εν λόγω επίπεδα επανόρθωσης ανιχνεύονται σε σημαντικό βαθμό στις

απαντήσεις των τεσσάρων συνεντευξιαζόμενων. Ωστόσο, εντοπίζονται διαφορές στον βαθμό προτίμησης, για παράδειγμα, προβολής του κόμματος ή της χώρας ανάλογα με την επικράτηση της λογικής του κόμματος ή την επικράτηση της ανάγκης επανόρθωσης της εικόνας του κράτους δεδομένου ότι πρόκειται για διεθνή Μέσα ενημέρωσης (λογική του μέσου).

Με βάση το σύνολο των αποτελεσμάτων, ο Παπανδρέου επιχειρεί την αποκατάσταση της εικόνας της Ελλάδας σε ποσοστό 36,3 % , της Κυβέρνησης Παπανδρέου (29,3 %) και έπειτα του ίδιου κατά 10,7% (πίνακας 1). Συνάγεται ότι η λογική του μέσου υπερτερεί της λογικής του κόμματος καθώς η προσπάθεια για θετική προβολή της χώρας κυριαρχεί της προβολής του κόμματος και του ίδιου του πολιτικού προσώπου. Συνεπώς, η υπόθεση 13 δεν ισχύει απόλυτα για τον Παπανδρέου.

Για τον Σαμαρά, η ανωτέρω υπόθεση επαληθεύεται ως προς την αποκατάσταση της εικόνας της ΝΔ (40, 5%). Σε ατομικό επίπεδο επιχειρείται σε πολύ μικρότερο βαθμό (8,4%) αφού προηγούνται η προβολή της εικόνας της Ελλάδας (35,4%) και παρατηρούνται απαντήσεις όπου προβάλλεται τόσο η ΝΔ όσο και η χώρα κατά 12,6% (πίνακας 2).

Ανάλογα συμπεράσματα προκύπτουν για τον Τσίπρα στον λόγο του οποίου διαπιστώνεται κατά 44,4% η επανόρθωση της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ, κατά 19,3% της Ελλάδας, κατά 8,3% της Ελλάδας και του ΣΥΡΙΖΑ και κατά 6,9% η απόπειρα επανόρθωσης της εικόνας του ίδιου (πίνακας 3). Για τον Βαρουφάκη προέχει η εικόνα του ΣΥΡΙΖΑ (29,4%) και με μικρή διαφορά η εικόνα του ίδιου (28,4%), ενώ ακολουθεί η προβολή της χώρας με ποσοστό 24,5% (πίνακας 4). Επομένως η υπόθεση εργασίας 13 ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό για τον τελευταίο. Οι τρεις τελευταίοι συνεντευξιαζόμενοι δρουν σε μεγαλύτερο βαθμό υπό τη λογική του κόμματος.

Κεφάλαιο 9

Αποτελέσματα με Κριτήριο την Έδρα του Μέσου Ενημέρωσης

Προς απάντηση στα διερευνητικά ερωτήματα 10, 11 και 12, σχετικά με την τάση προτίμησης ή τη χρήση διαφορετικών στρατηγικών και διαφορετικού επιπέδου επανόρθωσης της εικόνας ανάλογα με τη χώρα του Μέσου, εξετάζονται οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται από τους συνεντευξιζόμενους στα διεθνή Μέσα ενημέρωσης με κριτήριο την έδρα του Μέσου.

9.1. Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Γιώργο Παπανδρέου

Το χρονικό διάστημα 2009- 2016 ο Παπανδρέου παραχώρησε συνεντεύξεις σε Μέσα ενημέρωσης της Ισπανίας, της Ιταλίας, των ΗΠΑ, της Μ. Βρετανίας, της Αυστραλίας, της Γαλλίας, του Κατάρ, του Βελγίου, του Καναδά και της Ινδίας. Στα Μέσα ενημέρωσης των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας διαπιστώθηκε μεγαλύτερος αριθμός συνεντεύξεων (42,6% και 21,4% αντίστοιχα, παράρτημα Β).

Σύμφωνα με τις μετρήσεις των στρατηγικών που χρησιμοποιήθηκαν στα ανωτέρω Μέσα ενημέρωσης και σε σύγκριση με τα συνολικά αποτελέσματα που προαναφέρθηκαν, παρατηρείται μείωση της επίθεσης (2,7% , 4,9% , 1,8% και 2,6% αντίστοιχα, παράρτημα Β) και προτίμηση της μετάθεσης της ευθύνης (10,4%, 8,5%,14,5% και 15,4% αντίστοιχα, παράρτημα Β) στα βρετανικά, αραβικά, καναδικά και ινδικά Μέσα ενημέρωσης, ενώ στα Μέσα ενημέρωσης της Αυστραλίας δεν εντοπίζεται καθόλου η στρατηγική της επίθεσης (παράρτημα Β). Αντίθετα, η επίθεση ενισχύεται στα γερμανικά Μέσα ενημέρωσης και εμφανίζεται στο ίδιο επίπεδο (10%) με την ενίσχυση (παράρτημα Β).

Περαιτέρω, δεν παρουσιάζεται απόκλιση από τη συνολική προτίμηση των κυρίαρχων στρατηγικών (υπέρβαση, ενίσχυση και επίθεση). Ακολουθούν η μετάθεση της ευθύνης

και η επανόρθωση ως επιλεγόμενες στρατηγικές ενώ οι διαφορές στη συχνότητα της χρήσης των λιγότερο δημοφιλών στρατηγικών εμφανίζονται μικρές (παράρτημα Β).

Η απόπειρα αποκατάστασης της εικόνας της χώρας κυριαρχεί στα ισπανικά (47,6%) , στα αμερικανικά (39,7%) , στα βρετανικά (32,1%), στα γερμανικά (35%) , στα βελγικά (26%) και στα ινδικά Μέσα ενημέρωσης (35,9%). Δευτερευόντως, επιχειρείται η βελτίωση της εικόνας του ΠΑΣΟΚ και της Κυβέρνησης Παπανδρέου με αντίστοιχα ποσοστά 39,7%, 28,1%, 29,7%, 26,6%, 22% και 33,3% (παράρτημα Β). Αντιθέτως, στα ιταλικά, αραβικά και αυστραλιανά Μέσα ενημέρωσης, η εικόνα του ΠΑΣΟΚ και της Κυβέρνησης Παπανδρέου αποτελεί προτεραιότητα για τον συνεντευξιαζόμενο με αντίστοιχα ποσοστά 66,7%, 30,5% και 42,9% σε σχέση με την εικόνα της Ελλάδας (33,3%, 25,6% και 28,6% αντίστοιχα, παράρτημα Β). Σε χαμηλότερο επίπεδο κυμαίνονται οι δηλώσεις που επιχειρούν την επανόρθωση εικόνας σε ατομικό επίπεδο στα ισπανικά (4,8%), στα αμερικανικά (5,8%) και στα αραβικά (6,1%) Μέσα ενημέρωσης ενώ στα ιταλικά Μέσα δεν επιδιώκεται καθόλου η προβολή της εικόνας σε ατομικό επίπεδο (παράρτημα Β).

Η θετική προβολή της εικόνας του ΠΑΣΟΚ και της χώρας ταυτόχρονα, στην ίδια δήλωση, επιχειρείται σε μέτρια επίπεδα, κατά μέσο όρο 7,5%, στα αυστραλιανά, γερμανικά, βρετανικά, και αμερικανικά Μέσα και σε χαμηλότερο βαθμό στα ισπανικά (4,8%) και στα γαλλικά (1,7%) Μέσα ενημέρωσης. Η εικόνα της χώρας στα πλαίσια της ΕΕ προβάλλεται σε υψηλότερο βαθμό (20,7%) στα αραβικά Μέσα και σε μέτριο βαθμό (10,4% κατά μέσο όρο) στα ινδικά και στα αμερικανικά Μέσα. Σε χαμηλότερο βαθμό, κατά μέσο όρο 6,9% , επιχειρείται στα ευρωπαϊκά Μέσα ενημέρωσης (παράρτημα Β).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ποικιλία παρατηρείται στα επίπεδα που επιχειρείται η επανόρθωση της εικόνας στα αμερικανικά Μέσα. Σε μικρότερο βαθμό, ενισχύει την εικόνα του εαυτού του (5,8%) ή του εαυτού του και του κόμματός του ταυτόχρονα (3,3%). Στα καναδικά Μέσα ενημέρωσης διαπιστώνεται η αυξημένη τάση επανόρθωσης της εικόνας σε ατομικό επίπεδο (34,5%) και λιγότερο συχνά επιδιώκεται η προβολή της Κυβέρνησης Παπανδρέου (18,2%) (παράρτημα Β).

9.2. Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αντώνη Σαμαρά

Ο Σαμαράς στο εν λόγω διάστημα της οικονομικής κρίσης, παραχώρησε συνεντεύξεις σε Μέσα ενημέρωσης της Μ. Βρετανίας, των ΗΠΑ, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της

Αυστρίας, της Ισπανίας. Διαπιστώθηκε η παραχώρηση περισσότερων συνεντεύξεων σε γαλλικά, γερμανικά και σε αμερικανικά Μέσα ενημέρωσης (31,5%, 24% και 19,5% αντίστοιχα, παράρτημα Β).

Σε σχέση με τα συνολικά αποτελέσματα, ως προς τη χρήση των στρατηγικών από κάθε πολιτικό πρόσωπο, εμφανίζονται οι παρακάτω αποκλίσεις:

Σε συνεντεύξεις σε βρετανικά Μέσα ενημέρωσης, ο συνεντευξιαζόμενος χρησιμοποιεί περισσότερο τη στρατηγική της επίθεσης (38,9%) και καθόλου τη γενικά δημοφιλή στρατηγική της ενίσχυσης (παράρτημα Β).

Στα αμερικανικά και γαλλικά Μέσα ενημέρωσης χρησιμοποιείται στον ίδιο βαθμό η μετάθεση της ευθύνης και η επίθεση, σε ποσοστά 10% και 13,4% αντίστοιχα ενώ στα γερμανικά Μέσα ενημέρωσης παρατηρείται μείωση στη χρήση της επίθεσης (8,1%) σε σχέση με τη συνολική χρήση (14%, πίνακας 2). Προτιμάται, αντίθετα, η μετάθεση της ευθύνης (12,2%). Τέλος, στα ισπανικά Μέσα ενημέρωσης, εμφανίζεται κυρίαρχη η στρατηγική της ενίσχυσης (40%) ενώ προτιμάται η επίθεση (33,3%) έναντι της στρατηγικής της υπέρβασης (20%, παράρτημα Β).

Η προσπάθεια επανόρθωσης της εικόνας της Ελλάδας παρατηρείται σε υψηλό ποσοστό στα βρετανικά (55,6%) και στα αμερικανικά (63,3%) Μέσα ενημέρωσης. Στα αμερικανικά και βρετανικά μέσα, επιχειρείται επίσης συχνά η επανόρθωση της εικόνας σε ατομικό επίπεδο (13,3% και 11,1% αντίστοιχα). Η εικόνα της ΝΔ ή της ΝΔ και της χώρας ταυτόχρονα προβάλλονται συχνότερα (16,7%) στα βρετανικά σε σχέση με τα αμερικανικά Μέσα ενημέρωσης (13,3% και 8,3% αντίστοιχα, παράρτημα Β).

Το υψηλότερο ποσοστό επανόρθωσης της εικόνας αφορά τη ΝΔ στα γαλλικά (59,8%), γερμανικά (33,8%), αυστριακά (45,5%) και ισπανικά Μέσα ενημέρωσης (70%) ενώ σε σημαντικό ποσοστό (κατά μέσο όρο 27,4%) προβάλλονται η χώρα ταυτόχρονα με τη ΝΔ και η χώρα, κατά μέσο όρο 24%, στα ανωτέρω Μέσα ενημέρωσης, εκτός των γαλλικών Μέσων (μόλις κατά 1%). Η αποκατάσταση της εικόνας του συνεντευξιαζόμενου στα εν λόγω Μέσα ενημέρωσης επιχειρείται σε χαμηλό βαθμό (κατά μέσο όρο 7%) πλην των αυστριακών Μέσων όπου επιδιώκεται κατά 18,2% (παράρτημα Β).

9.3. Χρήση Στρατηγικών Απολογίας από τον Αλέξη Τσίπρα

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο της οικονομικής κρίσης, ο Τσίπρας παραχώρησε συνεντεύξεις σε ευρωπαϊκά (βρετανικά, ιταλικά, γαλλικά, γερμανικά, ισπανικά) σε αμερικανικά και αραβικά Μέσα ενημέρωσης. Παρατηρήθηκε περαιτέρω μία τάση προτίμησης, συγκριτικά με τους υπόλοιπους συνεντευξιαζόμενους, σε Μέσα ενημέρωσης της Λατινικής Αμερικής γενικά, του Μεξικού και της Αργεντινής (21% των συνεντεύξεων, παράρτημα Β) όπου παραχωρήθηκαν συχνά συνεντεύξεις, κυρίως κατά την περίοδο πριν τη διακυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ.

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα αποτελέσματα της συνολικής χρήσης των στρατηγικών απολογίας, παρατηρούνται οι εξής διαφοροποιήσεις:

Στα ευρωπαϊκά Μέσα ενημέρωσης -ιδιαίτερα στα γερμανικά (15,2%) και γαλλικά (7,8%) - παρατηρείται η μειωμένη χρήση της επίθεσης (12,8% κατά μέσο όρο, παράρτημα 2). Εξαιρέση αποτελούν τα ισπανικά μέσα, όπου η επίθεση διαπιστώνεται σε ποσοστό 55,6% έναντι 40,7% της υπέρβασης. Ομοίως παρατηρείται στα ψηφιακά (χωρίς έδρα) Μέσα ενημέρωσης, με ποσοστό 41,2% της επίθεσης έναντι 32,4% της υπέρβασης (παράρτημα Β).

Στα αμερικανικά Μέσα ενημέρωσης, διαπιστώνεται ισορροπία (25,4%- 30,5%) στη χρήση των τριών κυρίαρχων στρατηγικών, δηλαδή της υπέρβασης, της επίθεσης και της ενίσχυσης, ενώ η τακτική της διαφοροποίησης (8,6%) προτιμάται έναντι της μετάθεσης της ευθύνης (6,8%)(παράρτημα Β).

Στην πλειονότητα των διεθνών Μέσων ενημέρωσης, παρουσιάζονται υψηλότερα ποσοστά προβολής και προσπάθειας επανόρθωσης της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ (κατά μέσο όρο 47,5%, παράρτημα 2). Η προβολή της Ελλάδας και του ΣΥΡΙΖΑ παράλληλα επιχειρείται πιο συχνά (14,6% κατά μέσο όρο) στα αμερικανικά, βρετανικά, ιταλικά, γερμανικά και μεξικάνικα Μέσα ενημέρωσης.

Στα ισπανικά Μέσα ενημέρωσης, η αριστερά συγκεκριμενοποιείται με την ενίσχυση του κόμματος PODEMOS με ταυτόχρονη απόπειρα βελτίωσης της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ μέσω της ταύτισής τους στον λόγο του συνεντευξιαζόμενου (25,9%, παράρτημα Β). Στα γερμανικά Μέσα ενημέρωσης, προβάλλονται στον ίδιο βαθμό η εικόνα του ίδιου του πολιτικού δρώντα και της Ελλάδας σε σχέση με τον ΣΥΡΙΖΑ (13,2%). Τέλος, στα γαλλικά

Μέσα ενημέρωσης εμφανίζεται πιο αυξημένο το ποσοστό απόπειρας επανόρθωσης της εικόνας σε ατομικό επίπεδο (20%) (παράρτημα Β).

Βάσει των δεδομένων του θεωρητικού πλαισίου για τη σχέση του συνεντευξιαζόμενου με τις χώρες και τα μέσα της Λατινικής Αμερικής, των συχνών επισκέψεων του, της αμοιβαίας τάσης ιδεολογικής συμπάθειας και των ίδιων οπτικών απέναντι στην λιτότητα και στην αντιμετώπιση της κρίσης, πιθανολογείται η θετική στάση των εν λόγω Μέσων προς τον συνεντευξιαζόμενο. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, στα συγκεκριμένα Μέσα ενημέρωσης κυριαρχούν οι στρατηγικές της υπέρβασης (50%) , της επίθεσης (28,2%) και δευτερευόντως της ενίσχυσης (13,8%, πίνακας 5). Η μετάθεση ευθύνης χρησιμοποιείται επίσης είτε σε μικρότερο (Αργεντινή, 4,5%, παράρτημα 2) είτε σε μεγαλύτερο βαθμό (βάσει δεδομένων για όλη τη Λατινική Αμερική, 6,3%, πίνακας 5). Συνεπώς, η υπόθεση εργασίας 2, ως προς τη χρήση των ανωτέρω στρατηγικών σε Μέσο που θεωρείται ότι διάκειται θετικά απέναντί του επιβεβαιώνεται για τον Αλέξη Τσίπρα.

Πιο αναλυτικά (πίνακας 5), στα λατινοαμερικανικά Μέσα ενημέρωσης, ο Τσίπρας ενισχύει την εικόνα του ΣΥΡΙΖΑ σε ποσοστό 37,4% και της Ελλάδας σε ποσοστό 20,1%. Σε αξιοσημείωτο βαθμό (αύξηση ποσοστών), σε σχέση με τα συνολικά αποτελέσματα, επιχειρείται η προβολή της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ στα πλαίσια της αριστεράς (12,6%) και της ευρωπαϊκής αριστεράς (11,5%) ενώ ακολουθεί η οικοδόμηση των σχέσεων μεταξύ των χωρών που αντιμετωπίζουν κρίση (5,2%), όπως για παράδειγμα, πολλών χωρών της Λατινικής Αμερικής. Οι εν λόγω τακτικές επιδιώκουν τη σφυρηλάτηση των σχέσεων εσω-ομάδας σε εθνικό (Λατινική Αμερική - Ελλάδα) και σε ιδεολογικό επίπεδο (ΣΥΡΙΖΑ-Αριστεράς) με την προσπάθεια ενίσχυσης της εικόνας της αριστεράς. Ως εκ τούτου, η υπόθεση εργασίας 2α επαληθεύεται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΑ ΜΜΕ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ-ΤΣΙΠΡΑΣ

Στρατηγικές απολογίας	N	%	Επίπεδο επανόρθωσης της εικόνας	N	%
Υπέρβαση	87	50%	ΣΥΡΙΖΑ	65	37,4%
Επίθεση	49	28,2%	Χώρας	35	20,1%
Ενίσχυση	24	13,8%	ΣΥΡΙΖΑ & αριστεράς γενικά	22	12,6%
Μετάθεση ευθύνης	11	6,3%	ΣΥΡΙΖΑ & ευρωπαϊκής αριστεράς	20	11,5%
Διαφοροποίηση	3	1,7%	Χωρών σε κρίση και Ελλάδας	9	5,2%
-	-	-	Ελλάδας & ΣΥΡΙΖΑ	6	3,5%
-	-	-	Ελλάδας & ΕΕ	6	3,5%
-	-	-	Ευρωπαϊκής αριστεράς	5	2,9%
-	-	-	ΣΥΡΙΖΑ & ατομικό	4	2,3%
			Ατομικό	2	1,2%
ΣΥΝΟΛΟ	174	100%	ΣΥΝΟΛΟ	174	100%

9.4. Στρατηγικές Απολογίας από τον Γιάννη Βαρουφάκη

Ο Βαρουφάκης το διάστημα 2009- 2016 παραχώρησε συνεντεύξεις τόσο σε ευρωπαϊκά Μέσα ενημέρωσης (Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία, Γερμανία, Ολλανδία, Γαλλία, Μ. Βρετανία, Ρωσία) αλλά και σε Μέσα ενημέρωσης των ΗΠΑ, του Καναδά, της Αυστραλίας και της Χιλής.

Οι διαφορές που παρατηρήθηκαν σε σχέση με τα συνολικά αποτελέσματα είναι οι εξής: Στα αμερικανικά μέσα κυριαρχεί η ενίσχυση (27,2%) αντί της επίθεσης(25%) ενώ στα γερμανικά και πορτογαλικά Μέσα ενημέρωσης προτιμάται η ενίσχυση με ποσοστά 23,7% και 16,7% αντίστοιχα, έναντι της υπέρβασης (19,7% και 11,9%), με κυρίαρχη πάντα τη στρατηγική της επίθεσης (48,7% και 61,9% αντίστοιχα) (παράρτημα Β).

Στα γαλλικά και καναδικά Μέσα ενημέρωσης διαπιστώνεται η τάση προτίμησης στη στρατηγική της υπέρβασης, με ποσοστά 34,1% και 36,4% αντίστοιχα, έναντι της επίθεσης (25,6% στα γαλλικά μέσα και 22,8% στα καναδικά) και της ενίσχυσης (22% και 18,2% αντίστοιχα), ενώ στα ιταλικά και σε ολλανδικό Μέσο ενημέρωσης δε γίνεται καθόλου χρήση της υπέρβασης (παράρτημα Β). Στα υπόλοιπα Μέσα ενημέρωσης δε διαπιστώνονται αξιοσημείωτες διαφορές σε σχέση με τα συνολικά αποτελέσματα.

Στον συνεντευξιακό λόγο του Βαρουφάκη διαπιστώνονται διαφορές που αφορούν κυρίως στην προσπάθεια επανόρθωσης της εικόνας σε επίπεδα που συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό – σύμφωνα με τα συνολικά αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, η επανόρθωση της εικόνας αφορά τα εξής επίπεδα τα οποία αναφέρονται κατά σειρά με κριτήριο την υψηλή συχνότητα στον λόγο: στα ισπανικά Μέσα και σε συνέντευξη σε ρωσικό Μέσο ενημέρωσης, κυριαρχούν, κατά σειρά, η επανόρθωση της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ (26,3% και 38,9% αντίστοιχα), της χώρας (25,7% και 16,7%), του συνεντευξιαζόμενου (24,4%, και 11,1%) (παράρτημα Β). Στα πορτογαλικά Μέσα προβάλλονται αντίστοιχα η χώρα (61,9%), ο ΣΥΡΙΖΑ (23,8%) και το ίδιο το πολιτικό πρόσωπο (9,5%) (παράρτημα Β). Το ποσοστό επανόρθωσης της εικόνας του Βαρουφάκη αυξάνεται στα βρετανικά (29,6%) και γερμανικά (23,7%), στα αμερικανικά (28,2%) και στα αυστραλιανά (28,6%) Μέσα ενημέρωσης ακολουθώντας την κυρίαρχη τάση προβολής του ΣΥΡΙΖΑ, με εξαίρεση τη Γερμανία όπου σημειώνεται η υψηλή τάση αποκατάστασης της εικόνας της χώρας σε ποσοστό 44,7% (παράρτημα Β). Η προσπάθεια επανόρθωσης της εικόνας του Βαρουφάκη παρατηρείται κυρίως στα γαλλικά Μέσα ενημέρωσης (40,2%) και σε συνέντευξη που παραχωρήθηκε σε ολλανδικό Μέσο ενημέρωσης.

Στα γαλλικά Μέσα ενημέρωσης σημειώνονται, περαιτέρω, προσπάθειες ενίσχυσης της χώρας (12,8%) και των προοδευτικών δυνάμεων και κινημάτων (2,4%-5,5%)(παράρτημα Β). Στα Μέσα ενημέρωσης της Ιταλίας προβάλλονται στον ίδιο βαθμό (37,5%) ο ΣΥΡΙΖΑ και η Ελλάδα, ενώ αξιοσημείωτο κρίνεται το ποσοστό απόπειρας επανόρθωσης της εικόνας της χώρας στα πλαίσια της ΕΕ σε συνέντευξη σε καναδικό (22,8%) και σε Μέσο ενημέρωσης της Χιλής (παράρτημα Β).

9.5. Στρατηγικές Απολογίας και Επανόρθωση της Εικόνας από τους Συνεντευξιαζόμενους στα Ισπανικά Μέσα Ενημέρωσης

Με βάση τα αποτελέσματα, διαπιστώνεται ότι στα ισπανικά Μέσα ενημέρωσης, επιλέγονται κυρίως οι στρατηγικές της υπέρβασης, της επίθεσης και της μετάθεσης της ευθύνης από όλους τους συνεντευξιαζόμενους (πίνακας 6). Ως προς την επανόρθωση της εικόνας στα Μέσα ενημέρωσης της Ισπανίας, οι συνεντευξιαζόμενοι επιχειρούν την προβολή του κόμματός τους και έπειτα της χώρας, με εξαίρεση τον Παπανδρέου που προβάλλει σε μεγαλύτερο βαθμό την εικόνα της Ελλάδας (47,6%) (πίνακας 7). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Τσίπρας επιδιώκει την ενίσχυση της κοινής ταυτότητας για τον ΣΥΡΙΖΑ και το ισπανικό PODEMOS μέσω της οικοδόμησης της εικόνας τους κατά 26% (πίνακας 7). Για τον Βαρουφάκη, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται μόλις στο 1,9%. Οι δύο τελευταίοι συνεντευξιαζόμενοι επιχειρούν επίσης την επανόρθωση της εικόνας της Ελλάδας στα πλαίσια της αναφοράς τους σε χώρες που αντιμετωπίζουν κρίση, σε αντίστοιχα ποσοστά 11,1% και 1,3% (πίνακας 7).

Συνεπώς, η υπόθεση εργασίας 20 ισχύει σε σημαντικό βαθμό για όλους του συνεντευξιαζόμενους, όσον αφορά τη χρήση της επίθεσης, μετάθεσης ευθύνης και υπέρβασης. Σχετικά με την προτεραιότητα στην οικοδόμηση «κοινής ταυτότητας» σε επίπεδο χώρας, ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό για τον Παπανδρέου και σε μικρότερο βαθμό για τους Τσίπρα και Βαρουφάκη. Συμπεριλαμβανομένων των αναφορών τους στις χώρες σε κρίση επιχειρούν την βελτίωση της εικόνας της χώρας ανεξάρτητα και σε πλαίσιο συνεργασίας με την Ισπανία, σε ποσοστά, κατά μέσο όρο, 26% (14,8% και 11,3% πίνακας 7) και 27% (25,7% και 1,3%, πίνακας 7). Ο Σαμαράς επιχειρεί την αποκατάσταση της εικόνας της Ελλάδας σε μικρότερο ποσοστό (20%, πίνακας 7).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΑ ΙΣΠΑΝΙΚΑ ΜΜΕ

Στρατηγικές απολογίας	Γιώργος Παπανδρέου		Αντώνης Σαμαράς		Αλέξης Τσίπρας		Γιάνης Βαρουφάκης	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Υπέρβαση	30	47,6%	6	20%	11	40,7%	34	21,3%
Ενίσχυση	11	17,5%	12	40%	0	0%	36	22,5%
Μετάθεση ευθύνης	10	15,9%	1	3,3%	1	3,7%	15	9,4%
Επίθεση	4	6,3%	10	33,3%	15	55,5%	62	38,8%
Επανάρθωση	4	6,3%	0	0%	0	0%	0	0%
Απλή Άρνηση	1	1,6%	1	3,3%	0	0%	1	0,6%
Αντίδραση σε Προκλήσεις	1	1,6%	0	0%	0	0%	5	3,2%
Αδυναμία Ελέγχου	1	1,6%	0	0%	0	0%	1	0,6%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	1	1,6%	0	0%	0	0%	0	0%
Διαφοροποίηση	0	0%	0	0%	0	0%	3	1,9%
Καλές Προθέσεις	0	0%	0	0%	0	0%	2	1,3%
Απλή Συγγνώμη	0	0%	0	0%	0	0%	1	0,6%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%	30	100%	27	100%	160	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΣΤΑ ΙΣΠΑΝΙΚΑ ΜΜΕ

Επίπεδα επανόρθωσης της εικόνας	Γιώργος Παπανδρέου		Αντώνης Σαμαράς		Αλέξης Τσίπρας		Γιάνης Βαρουφάκης	
	N	%	N	%	N	N%	N	%
Χώρας	30	47,6%	6	20%	4	14,8%	41	25,7%
Κόμματος	25	39,7%	21	70%	12	44,4%	42	26,3%
Ατομικό	3	4,8%	2	6,7%	0	0%	39	24,4%
Κόμματος & χώρας	3	4,8%	0	0%	0	0%	11	6,9%
Χώρας & ΕΕ	2	3,2%	0	0%	0	0%	8	5%
Ατομικό & κόμματος	0	0%	1	3,3%	0	0%	5	3,3%
Ατομικό & DIEM25	-	-	-	-	-	-	9	5,7%
ΣΥΡΙΖΑ & PODEMOS	-	-	-	-	7	26%	3	1,9%
Ελλάδας & χωρών σε κρίση	0	0%	0	0%	3	11,1%	2	1,3%
ΣΥΡΙΖΑ & Αριστεράς	-	0%	0	-	1	3,7%	0	0%

9.6. Στρατηγικές Απολογίας και Επανόρθωση της Εικόνας στα Μέσα Ενημέρωσης των Κρατών- Μελών της Ευρωζώνης

Στα Μέσα ενημέρωσης των κρατών- μελών της ευρωζώνης, κυρίαρχες στρατηγικές αποτελούν η ενίσχυση, η υπέρβαση και η επίθεση με συνολικό ποσοστό, κατά μέσο όρο, 80% στον λόγο του κάθε πολιτικού (πίνακας 8). Οι δύο πρώτες στρατηγικές, σύμφωνα με τη θεωρία, δεν περιλαμβάνουν άρνηση της ευθύνης αλλά απομείωση της βλάβης. Σε μικρότερο ποσοστό (κατά μέσο όρο 9,5%) οι συνεντευξιαζόμενοι χρησιμοποιούν τη μετάθεση της ευθύνης (πίνακας 8). Η επανόρθωση, όπως και οι υπόλοιπες στρατηγικές, χρησιμοποιείται σε χαμηλό βαθμό (11,7% συνολικά, πίνακας 8). Ο Βαρουφάκης δεν καταφεύγει σχεδόν ποτέ στην εν λόγω στρατηγική (0,4%). Η ανάληψη ευθύνης και η απλή συγγνώμη χωρίς έκφραση μεταμέλειας διαπιστώνεται σπάνια (0,6%) (πίνακας 8) ενώ η χρήση του εξαγνισμού δεν εντοπίζεται. Συνεπώς, η υπόθεση 21 επαληθεύεται, εν μέρει μόνο, σχετικά με τη χρήση της ενίσχυσης και της υπέρβασης (στρατηγικές απομείωσης της βλάβης).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΑ ΜΜΕ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

Στρατηγικές απολογίας	Γιώργος Παπανδρέου		Αντώνης Σαμαράς		Αλέξης Τσίπρας		Γιάνης Βαρουφάκης	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Υπέρβαση	106	43%	80	37,7%	132	36,3%	110	23,8%
Ενίσχυση	51	20,6%	61	28,7%	109	30%	101	21,8%
Επίθεση	27	11%	30	14,2%	58	15,9%	182	39%
Μετάθεση ευθύνης	25	10%	23	10,9%	38	10,4%	35	7,5%
Επανόρθωση	13	5,3%	7	3,3%	10	2,7%	2	0,4%
Αδυναμία Ελέγχου	7	2,8%	0	0%	0	0%	2	0,4%
Απλή Άρνηση	6	2,4%	6	2,8%	10	2,7%	7	1,5%
Καλές Προθέσεις	5	2%	0	0%	0	0%	2	0,4%
Αντίδραση σε προκλήσεις	4	1,6%	0	0%	2	0,6%	10	2,2%
Διαφοροποίηση	2	0,8%	3	1,4%	2	0,6%	8	1,7%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	1	0,4%	1	0,5%	1	0,3%	0	0%
Ελαχιστοποίηση	0	0%	1	0,5%	2	0,6%	1	0,2%
Παραδοχή σφάλματος - ανάληψη ευθύνης	0	0%	0	0%	0	0%	2	0,4%
Απλή συγγνώμη	0	0%	0	0%	0	0%	1	0,2%
ΣΥΝΟΛΟ	247	100%	212	100%	364	100%	463	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΣΤΑ ΜΜΕ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

Επίπεδο επανόρθωσης της εικόνας	Γιώργος Παπανδρέου		Αντώνης Σαμαράς		Αλέξης Τσίπρας		Γιάνης Βαρουφάκης	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Χώρας	92	37,4%	52	24,5%	55	15,1%	125	27%
Κόμματος	80	32,4%	109	51,4%	167	45,9%	113	24,4%
Ατομικό	30	12,2%	16	7,6%	48	13,2%	150	32,4%
Χώρας & ΕΕ	16	6,5%	7	3,3%	7	2%	11	2,4%
Κυβέρνηση ΝΔ- ΠΑΣΟΚ	10	4%	-	-	-	-	-	-
Κόμματος & χώρας	9	3,6%	26	12,3%	32	8,8%	17	3,7%
Ατομικό & κόμματος	6	2,4%	1	0,5%	8	2,2%	13	2,8%
Σοσιαλιστικών Κυβερνήσεων	3	1,2%	-	-	-	-	-	-
Ατομικό & χώρας	1	0,4%	1	0,5%	-	-	-	-
Ατομικό & DIEM25	-	-	-	-	-	-	14	3%
Προοδευτικών δυνάμεων	-	-	-	-	-	-	10	2,2%
DIEM25	--	-	-	-	-	-	4	0,9%
Χώρας & χωρών σε κρίση	-	-	-	-	5	1,4%	3	0,5%
ΣΥΡΙΖΑ & PODEMOS	-	-	-	-	8	2,2%	3	0,5%
ΣΥΡΙΖΑ & Αριστεράς	-	-	-	-	14	3,9%	-	-
Ευρωπαϊκής Αριστεράς	-	-	-	-	13	3,6%	-	-
Π. Καμμένου & ANEΛ	-	-	-	-	6	1,6%	-	-
Ατομικό & ευρωπαϊκής Αριστεράς	-	-	-	-	1	0,3%	-	-

Στα επίπεδα που επιχειρείται η επανόρθωση εικόνας διαπιστώνονται διαφορές στον λόγο των πολιτικών προσώπων. Ο Τσίπρας ενισχύει περισσότερο την εικόνα του ΣΥΡΙΖΑ (45,9%) και δευτερευόντως την εικόνα της χώρας (15,1%) και του εαυτού του (13,2%) (πίνακας 9). Ο Βαρουφάκης προβάλλει την ατομική του εικόνα κατά 32,4% και έπειτα την εικόνα της Ελλάδας (27%) και του ΣΥΡΙΖΑ (24,4%) (πίνακας 9). Ο Σαμαράς, όπως και ο Τσίπρας, επιχειρεί την αποκατάσταση της εικόνας του κόμματός του κατά 51,4%, της Ελλάδας σε ποσοστό 24,5% και σε μικρότερο βαθμό (12,3%) της χώρας σε

σχέση με τη ΝΔ (πίνακας 7β). Στις απαντήσεις του Παπανδρέου παρατηρείται επανόρθωση της εικόνας της Ελλάδας κατά 37,4%, της Κυβέρνησης Παπανδρέου σε ποσοστό 32,4% και ακολουθεί η προσπάθεια αποκατάστασης της εικόνας του ίδιου (12,2%) (πίνακας 9).

Η προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων της Ελλάδας με την ΕΕ επιχειρείται σπανίως από τους Βαρουφάκη, Τσίπρα και Σαμαρά (κατά μέσο όρο 2,6%) ενώ από τον Παπανδρέου το ενδιαφέρον επανόρθωσης των σχέσεων Ελλάδας - ΕΕ παρουσιάζεται πιο αισθητά (6,5%) (πίνακας 9).

Επιπλέον, σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν, με κριτήριο τη χώρα των Μέσων ενημέρωσης, σε σχέση με τα συνολικά αποτελέσματα, οι τέσσερις συνεντευξιαζόμενοι διαφοροποιούν τις επιλογές τους, κυρίως ως προς τη συχνότητα χρήσης ορισμένων στρατηγικών. Κατά συνέπεια, η υπόθεση 12, σχετικά με τη χρήση ίδιων στρατηγικών στον ίδιο βαθμό σε όλα τα διεθνή μέσα, δεν επαληθεύεται πλήρως.

Κεφάλαιο 10

Αποτελέσματα Βάσει των Χρονικών Διαστημάτων Παραχώρησης των Συνεντεύξεων και των Θεσμικών Θέσεων των Συνεντευξιζόμενων

Η λογική της εκστρατείας εντείνεται κυρίως κατά τις προεκλογικές περιόδους και κατά τα χρονικά διαστήματα που τα πολιτικά πρόσωπα επιθυμούν μία ισχυρότερη θεσμική θέση από αυτή που ήδη κατέχουν, για παράδειγμα όταν πολιτεύονται ως δεύτερη δύναμη, αξιωματική αντιπολίτευση ή ως ιδρυτές νέου κόμματος. Για τον σκοπό αυτόν επεξηγούνται αναλυτικότερα οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν τα εξεταζόμενα πολιτικά πρόσωπα κατά τα ανωτέρω διαστήματα. Όπως προκύπτει, βάσει της μεταβλητής της θεσμικής θέσης και του χρονικού διαστήματος, κατά τις περιόδους που οι συνεντευξιζόμενοι δρουν σε μεγαλύτερο βαθμό υπό τη λογική της εκστρατείας κυριαρχούν οι εξής στρατηγικές απολογίας:

Στον συνεντευξιακό λόγο του Παπανδρέου, παρατηρείται η χρήση της υπέρβασης (45%) και της ενίσχυσης σε ποσοστό 23,1% (πίνακας 10). Σε μικρότερο βαθμό χρησιμοποιούνται η μετάθεση ευθύνης (10,3%) η επίθεση (7,7%), ενώ η διαφοροποίηση (2,8%), όπως και οι λοιπές στρατηγικές που περιλαμβάνονται στον πίνακα 10, επιστρατεύονται πιο σπάνια. Στον λόγο του Σαμαρά, κυριαρχούν η υπέρβαση (31,2%), η ενίσχυση (27,5%) και η επίθεση (26,6%)(πίνακας 11). Σε χαμηλό ποσοστό παρατηρείται η χρήση της μετάθεσης ευθύνης (9,2%) ενώ πιο σπάνια διαπιστώνεται η άρνηση (2,8%) και η διαφοροποίηση (0,9%) (πίνακας 11).

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ – ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Στρατηγικές απολογίας	Χρονικά διαστήματα εκτός Πρωθυπουργίας		Πρωθυπουργός	
	N	%	N	%
Υπέρβαση	187	45%	446	56%
Ενίσχυση	96	23,1%	126	15,8%
Μετάθεση της ευθύνης	43	10,3%	80	10%
Επίθεση	32	7,7%	19	2,4%
Διαφοροποίηση	12	2,8%	18	2,3%
Καλές Προθέσεις	11	2,6%	17	2,1%
Αδυναμία Ελέγχου	11	2,6%	10	1,3%
Απλή Άρνηση	8	1,9%	23	2,9%
Επανόρθωση	8	1,9%	44	5,5%
Ελαχιστοποίηση	3	0,7%	4	0,5%
Αντίδραση σε προκλήσεις	3	0,7%	8	1%
Παραδοχή σφαλμάτων έκφραση λύπης χωρίς ανάληψη ευθύνης	1	0,2%	1	0,1%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	1	0,2%	1	0,1%
Ανάληψη ευθύνης	0	0%	1	0,1%
ΣΥΝΟΛΟ	415	100%	798	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ –ΣΑΜΑΡΑΣ

Στρατηγικές απολογίας	Αρχηγός της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης		Πρωθυπουργός της Ελληνικής Δημοκρατίας	
	N	%	N	%
Υπέρβαση	34	31,2%	90	45,3%
Ενίσχυση	30	27,5%	54	27,2%
Επίθεση	29	26,6%	10	5,2%
Μετάθεση της ευθύνης	10	9,2%	20	10,1%
Απλή Άρνηση	3	2,6%	3	1,5%
Διαφοροποίηση	2	1,8%	3	1,5%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	1	0,9%	0	0%
Επανόρθωση	0	0%	12	6%
Καλές Προθέσεις	0	0%	5	2,5%
Αδυναμία Ελέγχου	0	0%	1	0,5%
Ελαχιστοποίηση	0	0%	1	0,5%
ΣΥΝΟΛΟ	109	100%	199	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 12: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ –ΤΣΙΠΡΑΣ

Στρατηγικές απολογίας	Χρονικό Διάστημα εκτός Πρωθυπουργίας		Πρωθυπουργός της Ελληνικής Δημοκρατίας (από 26/01/2015)	
	N	%	N	%
Υπέρβαση	251	41,2%	99	40,6%
Επίθεση	169	27,8%	21	8,6%
Ενίσχυση	118	19,4%	70	28,7%
Μετάθεση της ευθύνης	43	7,1%	29	11,9%
Διαφοροποίηση	14	2,3%	4	1,6%
Απλή Άρνηση	6	0,9%	8	3,3%
Αντίδραση σε προκλήσεις	5	0,8%	0	0%
Αδυναμία Ελέγχου	1	0,2%	0	0%
Ελαχιστοποίηση	1	0,2%	1	0,4%
Επανόρθωση	1	0,2%	10	4%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	0	0%	1	0,4%
Παραδοχή σφάλματος – μη έκφραση λύπης	0	0%	1	0,4%
ΣΥΝΟΛΟ	609	100%	244	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 13: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ – ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ

Στρατηγικές Απολογίας	Χρονικά Διαστήματα εκτός υπουργικής θητείας		Υπουργός Οικονομικών επί Κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ (27/01/2015-6/07/2015)	
	N	%	N	%
Επίθεση	255	38%	39	19,7%
Υπέρβαση	155	23%	53	26,8%
Ενίσχυση	136	20%	58	29,3%
Μετάθεση της ευθύνης	64	9,4%	26	13,1%
Αντίδραση σε προκλήσεις	20	2,9%	3	1,5%
Διαφοροποίηση	18	2,6%	7	3,4%
Απλή Άρνηση	14	2%	7	3,4%
Αδυναμία Ελέγχου	4	0,6%	1	0,5%
Καλές Προθέσεις	4	0,6%	1	0,5%
Επανόρθωση	2	0,3%	0	0%
Παραδοχή σφάλματος - ανάληψη ευθύνης – χωρίς έκφραση μεταμέλειας	2	0,3%	0	0%
Απλή συγγνώμη	1	0,2%	0	0%
Ελαχιστοποίηση	1	0,2%	2	1%
Διάχυση της συνυπευθυνότητας	0	0%	1	0,5%
ΣΥΝΟΛΟ	679	100%	198	100%

Ο Τσίπρας, χρησιμοποιεί κυρίως την υπέρβαση (41,2%) και την επίθεση (27,8) κατά το διάστημα εκτός της Πρωθυπουργίας (πίνακας 12). Η ενίσχυση παρατηρείται σε χαμηλότερο ποσοστό (19,4%) και η μετάθεση της ευθύνης κυμαίνεται στο 7,1% (πίνακας 12). Ο Βαρουφάκης χρησιμοποιεί κυρίως την επίθεση (38%) ενώ την υπέρβαση σε χαμηλότερο ποσοστό (23%). Διαπιστώνεται λιγότερο συχνά η χρήση της ενίσχυσης (20%) και πιο σπάνια, της μετάθεσης της ευθύνης (9,4%) (πίνακας 13). Ακολουθούν οι υπόλοιπες στρατηγικές συμπεριλαμβανομένης της διαφοροποίησης (2,6%). Η τελευταία στρατηγική όπως και η ελαχιστοποίηση, διαπιστώνονται, στο ίδιο περίπου ποσοστό, με απόκλιση 0,8%, κατά τη διάρκεια της υπουργικής του θητείας (πίνακας 13). Επομένως, η υπόθεση 1α κατά την οποία θα επιλέγονται στρατηγικές ψευδοαπολογίας αντί πραγματικής απολογίας στην ισχυρότερη θεσμικά θέση της διακυβέρνησης και συγκεκριμένα οι στρατηγικές της ελαχιστοποίησης, της διαφοροποίησης, της υπέρβασης, της μετάθεσης της ευθύνης και της επίθεσης, δεν επαληθεύεται για τις στρατηγικές της ελαχιστοποίησης και διαφοροποίησης. Η υπόθεση ισχύει για τις στρατηγικές της υπέρβασης, της επίθεσης και ως έναν βαθμό, της μετάθεσης της ευθύνης αν και, οι δύο τελευταίες, δεν ενέχουν πάντοτε ασαφή παραδοχή του σφάλματος. Συμπερασματικά, ο ορισμός της «ψευδοαπολογίας», ως κριτήριο για την εκτίμηση χρήσης στρατηγικών στη λογική της εκστρατείας κρίνεται εν μέρει μόνο ασφαλής.

Σε όσα ήδη αναλύθηκαν για τη χρήση στρατηγικών απολογίας κατά τα διαστήματα της μη διακυβέρνησης των κομμάτων που εκπροσωπούν αντίστοιχα οι συνεντευξιαζόμενοι, προστίθενται τα εξής:

Στις απαντήσεις του Παπανδρέου, παρατηρείται, επιπλέον, η χρήση στρατηγικών τόσο απομείωσης της βλάβης όσο και αποφυγής της ευθύνης σε χαμηλή συχνότητα (0,2%-2,6%, πίνακας 10) ενώ η απλή άρνηση εντοπίζεται στο 1,9%. Κυρίαρχες στρατηγικές παραμένουν οι ίδιες (υπέρβαση, ενίσχυση, μετάθεση της ευθύνης) στον λόγο του συνεντευξιαζόμενου κατά τη διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, με αντίστοιχα ποσοστά 56%, 15,8% και 10% (πίνακας 10). Ομοίως, η χρήση των λιγότερο δημοφιλών στρατηγικών που προαναφέρθηκαν, παραμένει στα ίδια επίπεδα κατά το διάστημα της Πρωθυπουργίας, με εξαίρεση τη χρήση της επίθεσης, που, όπως σημειώθηκε, μειώνεται αισθητά (2,4%). Αντιθέτως, η επανόρθωση χρησιμοποιείται συχνότερα (5,5%) (πίνακας 10).

Ο Σαμαράς, ως Πρωθυπουργός, επιλέγει την υπέρβαση κατά 45,3% και την ενίσχυση κατά 27,2%. Ως εκ τούτου, συγκριτικά με τα αποτελέσματα που αναλύθηκαν για την περίοδο διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ (2009-2011) και του ΣΥΡΙΖΑ (2015 -), κυρίαρχες στρατηγικές παραμένουν οι ίδιες. Ωστόσο, αντί της επίθεσης, η οποία μειώνεται στο 5,2%, προτιμάται η μετάθεση της ευθύνης (10,1%). Επιστρατεύεται, επιπλέον, η στρατηγική της επανόρθωσης σε μικρό ποσοστό (6%) και ορισμένων στρατηγικών αποφυγής της ευθύνης (2,5% και 0,5%) και απομείωσης της βλάβης (0,5%) ενώ ισχνή καθίσταται η χρήση της απλής άρνησης (1,5%)(πίνακας 11).

Ο Τσίπρας, ως Πρωθυπουργός χρησιμοποιεί τις ίδιες κύριες στρατηγικές που επιλέγει κατά το διάστημα πριν την ανάληψη της πρωθυπουργίας με μοναδική διαφορά την προτίμηση στη μετάθεση της ευθύνης (11,9%) αντί της επίθεσης (8,6%). Στον λόγο του Βαρουφάκη, κατά την υπουργική του θητεία (27 Ιανουαρίου 2015 έως 6 Ιουλίου 2015), αυξάνεται η χρήση της ενίσχυσης (29,3%), της υπέρβασης (26,8%) και της μετάθεσης της ευθύνης (13%) σε αντίθεση με την προαναφερόμενη μείωση της χρήσης της επίθεσης. Η μείωση της χρήσης της επίθεσης από τους τέσσερις συνεντευξιαζόμενους κατά την περίοδο που διατελούν Κυβέρνηση σε σχέση με τα χρονικά διαστήματα που βρίσκονται στην αντιπολίτευση επιβεβαιώνει την υπόθεση εργασίας 14 όσον αφορά τη χρήση της επίθεσης. Το ποσοστό των υπολοίπων στρατηγικών παραμένει εξαιρετικά χαμηλό (πίνακας 13) ενώ δεν προκύπτει πραγματική μεταμέλεια του συνεντευξιαζόμενου. Η χρήση της ενίσχυσης στον λόγο του Βαρουφάκη καταγράφει το υψηλότερο ποσοστό, στο συγκεκριμένο διάστημα, σε σχέση με τις υπόλοιπες στρατηγικές προς επαλήθευση της υπόθεσης 19 όσον αφορά τη χρήση της ενίσχυσης κατά το διάστημα που είναι μέλος της Κυβέρνησης.

Συνοψίζοντας, τα τέσσερα πολιτικά πρόσωπα χρησιμοποιούν, κατά τα διαστήματα που δε διατελούσαν Κυβέρνηση, όλα τα είδη των στρατηγικών πλην του εξαγνισμού, της αποζημίωσης και του ατυχήματος. Στον λόγο τους κυριαρχούν δύο στρατηγικές παραδοχής της ευθύνης και απομείωσης της βλάβης, η υπέρβαση και η ενίσχυση, καθώς επίσης η επίθεση και η μετάθεση της ευθύνης. Ωστόσο οι δύο τελευταίες στρατηγικές, ως επί το πλείστον, δεν προτιμώνται της ενίσχυσης και της υπέρβασης.

Κατά τα διαστήματα που διατελούσαν Κυβέρνηση, επιλέγουν τις ίδιες στρατηγικές. Τα ποσοστά των κυρίαρχων στρατηγικών παραδοχής της ευθύνης και απομείωσης της βλάβης, δηλαδή της ενίσχυσης και η υπέρβασης εμφανίζονται αυξημένα. Ως εκ τούτου η υπόθεση 16, σύμφωνα με την οποία, οι στρατηγικές απομείωσης της βλάβης

καταγράφουν υψηλότερα ποσοστά στην περίοδο διακυβέρνησης του πολιτικού υποκειμένου, ισχύει. Αξίζει να τονιστεί η προτίμηση της μετάθεσης της ευθύνης αντί της επίθεσης η οποία μειώνεται αισθητά στον λόγο και των τεσσάρων πολιτικών κατά τα χρονικά διαστήματα που διατελούν Κυβέρνηση. Συνεπώς η υπόθεση 17 επίσης επαληθεύεται. Η υπόθεση 15, σχετικά με τη χρήση μεταμέλειας κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης, απορρίπτεται.

Στις συνεντεύξεις του Βαρουφάκη πριν την πολιτική του σταδιοδρομία επιχειρείται σε υψηλότερο βαθμό η επανόρθωση της εικόνας της Ελλάδας, σε ποσοστό 61,5% κατά μέσο όρο (παράρτημα Γ), σε αντίθεση με το συνολικά αποτελέσματα (24,1%, πίνακας 4). Στην εν λόγω χρονική περίοδο οι αναφορές στον ΣΥΡΙΖΑ παρατηρούνται είτε σε μικρότερο βαθμό στα γερμανικά (11%) στα πορτογαλικά (23%) και στα βρετανικά (10%) Μέσα ενημέρωσης είτε καθόλου, όπως στα γαλλικά, αμερικανικά και ισπανικά Μέσα ενημέρωσης. Η εικόνα σε ατομικό επίπεδο ενισχύεται ιδιαίτερα στα γαλλικά Μέσα ενημέρωσης (43,5%)(παράρτημα Γ).

Κατά την περίοδο που διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών, τα δεδομένα αλλάζουν άρδην, καθώς σε όλα τα μέσα, διαπιστώνεται, πρωτίστως, η προσπάθεια επανόρθωσης της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ, σε ποσοστό, κατά μέσο όρο 50% και δευτερευόντως – σε ποσοστό 27,7% - του συνεντευξιαζόμενου. Η παρούσα διαπίστωση συνεπάγεται τη μερική επαλήθευση της υπόθεσης εργασίας 19 ως προς την ανάταξη της εικόνας του προσώπου του. Δηλαδή, η αποκατάσταση της εικόνας σε ατομικό επίπεδο καταγράφει υψηλό ποσοστό προτεραιότητα του πολιτικού, ωστόσο, αποτελεί η εικόνα του κόμματός του. Περαιτέρω, το ποσοστό ενδιαφέροντος αποκατάστασης της εικόνας της χώρας μειώνεται σημαντικά, στο 13,1% (παράρτημα Γ).

Όμοια δεδομένα εμφανίζονται και μετά την παραίτηση του συνεντευξιαζόμενου από τη θέση του Υπουργού Οικονομικών (παράρτημα Γ). Μετά την παραίτησή του και από τον ΣΥΡΙΖΑ, στις 28 Αυγούστου του 2015, το ποσοστό αποκατάστασης της εικόνας σε ατομικό επίπεδο, ενισχύεται περαιτέρω και κυριαρχεί στον συνεντευξιακό λόγο του Βαρουφάκη (43,2%), ιδιαίτερα στα γερμανικά (75%) και σε συνέντευξη σε ολλανδικό Μέσο ενημέρωσης. Αντιθέτως, σε καναδικό, ρωσικό και στα ιταλικά Μέσα η εικόνα του ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί προτεραιότητα με ποσοστό (κατά μέσο όρο) 36,1% (παράρτημα Γ).

Αξίζει, τέλος να σημειωθεί η μη χρήση ή η ισχνή χρήση ορισμένων στρατηγικών, όπως η αδυναμία ελέγχου, στον λόγο όλων των συνεντευξιαζόμενων κατά τη διάρκεια της

πρωθυπουργικής/υπουργικής τους θητείας. Συγκεκριμένα, σε ποσοστό 1,3% (πίνακας 10) διαπιστώνεται στον λόγο του Παπανδρέου. Κατά τα διαστήματα πριν την Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ και μετά την παραίτησή του, το ποσοστό αυξάνεται στο 2,6% (πίνακας 10). Ο Τσίπρας, επιλέγει την εν λόγω στρατηγική κατά 0,2% το χρονικό διάστημα πριν την ανάληψη της Κυβέρνησης και ως Πρωθυπουργός καθόλου (πίνακας 12). Στον λόγο του Σαμαρά η στρατηγική της αδυναμίας ελέγχου εντοπίζεται κατά τη διάρκεια της Πρωθυπουργίας του σε ποσοστό μόλις 0,5% (πίνακας 12). Ο Βαρουφάκης κατά την περίοδο που διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών επικαλείται την αδυναμία ελέγχου μόλις κατά 0,5%. Στο χρονικό διάστημα μετά την παραίτησή του παρατηρείται ένα 0,6% της εν λόγω στρατηγικής (πίνακας 13). Κατά συνέπεια, η χρήση της αδυναμίας ελέγχου καταγράφει εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά και δεν προτιμάται ως στρατηγική επανόρθωσης της εικόνας, κατά τις χρονικές περιόδους διακυβέρνησης των πολιτικών υποκειμένων. Ως εκ τούτου, η υπόθεση εργασίας 9 ισχύει.

Κεφάλαιο 11

Συμπεράσματα

Η πολιτική απολογία, στην παρούσα έρευνα, δεν καταγράφεται ως πραγματική και ειλικρινής. Με βάση την προσέγγιση του Benoit, δεν παρατηρείται η «αυθεντική» στρατηγική του εξαγνισμού για την επανόρθωση της εικόνας. Σπανίως εντοπίζονται φαινόμενα όπως η απλή συγγνώμη και η ανάληψη της ευθύνης αλλά ακόμα και αυτές οι περιπτώσεις δεν συνοδεύονται από εκδήλωση μεταμέλειας.

Ως πιο δημοφιλείς στρατηγικές απολογίας καταγράφονται οι τακτικές απομείωσης της βλάβης όπως η υπέρβαση και η ενίσχυση και η επίθεση. Η τελευταία χαρακτηρίζεται από συγκινησιακή φρασεολογία και σχήματα μεταφοράς, παρομοίωσης, ειρωνείας και λογοπαίγνια ιδιαίτερα στον λόγο του Βαρουφάκη και σε μικρότερο βαθμό στις στρατηγικές των Τσίπρα (επίθεση, υπέρβαση και ενίσχυση) και Σαμαρά (επίθεση). Αντιθέτως, ο Παπανδρέου χρησιμοποιεί την επίθεση σε πολύ μικρότερο βαθμό από τους υπόλοιπους συνεντευξιαζόμενους. Στον λόγο του, επιχειρείται σε μεγάλο βαθμό, η εστίαση σε προηγούμενες θετικές πράξεις του (ενίσχυση) και ο αποπροσανατολισμός από την άδικη πράξη σε μία αφηρημένη γενικότερη θετική προοπτική (υπέρβαση) επαληθεύοντας τα υψηλά ποσοστά που έχει καταγράψει η χρήση της σε προηγούμενες έρευνες. Η εν λόγω διαπίστωση ισχύει, σε μικρότερο βαθμό, στον λόγο του Σαμαρά. Δευτερευόντως, οι τέσσερις πολιτικοί προτιμούν τον συνδυασμό της άρνησης και μετάθεσης ευθύνης για την άδικη πράξη με την υπέρβαση (δικαίωση) έναντι της άρνησης με τη διαφοροποίηση (απαλλαγή). Ο απρόσμενος συνδυασμός κατάτμησης (διαφοροποίηση) και διεύρυνσης του εννοιολογικού πλαισίου (υπέρβαση) δεν αποκλείεται αλλά εντοπίζεται σε χαμηλό βαθμό. Η προτίμηση μετάθεσης της ευθύνης, σε άλλους δρώντες, από την απλή άρνηση της άδικης πράξης επαληθεύεται επίσης στον λόγο όλων των συνεντευξιαζόμενων. Η επανόρθωση επιλέγεται περισσότερο από τους Παπανδρέου και Σαμαρά σε συνδυασμό με την υπέρβαση. Επίσης, νέοι συνδυασμοί, εκτός των ρητορικών στάσεων, μορφοποιούνται: η υπέρβαση και η επίθεση στον λόγο, κυρίως, των Βαρουφάκη και Τσίπρα και η επίθεση και η ενίσχυση στον λόγο των Τσίπρα και Σαμαρά ή η άρνηση και η ενίσχυση στις απαντήσεις του Σαμαρά.

Η χαμηλή προτίμηση στις, πιο αναποτελεσματικές, σύμφωνα με τη θεωρία, στρατηγικές της πρόκλησης ή της αδυναμίας ελέγχου της κατάστασης, ειδικότερα κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης του συνεντευξιαζόμενου, επιβεβαιώνεται. Η μετάθεση της ευθύνης και η επίθεση σε προηγούμενες Κυβερνήσεις ή σε διεθνείς δρώντες, ιδιαίτερα από τους Βαρουφάκη και Τσίπρα, διαπιστώνεται γενικώς και κυρίως σε Μέσα ενημέρωσης της Ισπανίας και της Λατινικής Αμερικής. Αντιθέτως, η εν λόγω τάση μειώνεται στα Μέσα ενημέρωσης των υπόλοιπων χωρών της ευρωζώνης, ιδιαίτερα στα γερμανικά. Η μείωση της επίθεσης αποσκοπεί στην άμβλυση των αντιπαραθέσεων και οικοδόμηση καλύτερων πολιτικών και διακρατικών σχέσεων. Η μείωση της επίθεσης επαληθεύεται, επίσης, για όλα τα πολιτικά πρόσωπα, κατά τις περιόδους διακυβέρνησής τους, ανεξάρτητα από τη γενική τάση χρήσης της επίθεσης, η οποία σημειώνεται υψηλότερη για τους Βαρουφάκη και Τσίπρα και πολύ χαμηλή για τον Παπανδρέου.

Η επανόρθωση της εικόνας επιχειρείται σε ποικίλα επίπεδα. Ωστόσο, η λογική του κόμματος υπερισχύει, οδηγώντας κυρίως στην αποκατάσταση της εικόνας των αντίστοιχων πολιτικών κομμάτων των συνεντευξιαζόμενων, πλην του Παπανδρέου που επιχειρεί, πρωτίστως, την επανόρθωση της εικόνας της Ελλάδας. Η εικόνα της Ελλάδας αποτελεί προτεραιότητα για τον Βαρουφάκη πριν την πολιτική του σταδιοδρομία και στις συνεντεύξεις του στα γερμανικά Μέσα. Παρατηρείται, ακόμη, η παράλληλη αναφορά της χώρας και του κόμματος ή της χώρας και του πολιτικού προσώπου στην ίδια δήλωση καθώς και η απόπειρα οικοδόμησης κοινής ιδεολογικής, κομματικής ή/ και εθνικής ταυτότητας από όλους τους συνεντευξιαζόμενους. Επιλέγεται ως ικανή προσέγγιση αποκατάστασης της εικόνας μέσω της ταύτισης και της ψυχολογικής σύνδεσης κοινών στοιχείων. Για παράδειγμα, ΣΥΡΙΖΑ και PODEMOS ή Ευρωπαϊκή Αριστερά, ΠΑΣΟΚ και ευρωπαίοι σοσιαλιστές, Ελλάδα και χώρες του ευρωπαϊκού νότου ή της Λατινικής Αμερικής με κοινή συνισταμένη την οικονομική κρίση. Η εν λόγω οικοδόμηση εσω-ομάδας επιχειρείται σε μεγαλύτερο βαθμό στον λόγο του Τσίπρα. Αντιθέτως, η ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας (Ελλάδα και ΕΕ) δεν προβάλλεται ιδιαίτερα. Εξαίρεση αποτελεί ο λόγος του Παπανδρέου όπου επιχειρείται σε μεγαλύτερο βαθμό.

Οι στρατηγικές απολογίας ως στοιχείο της ενδοκρατικής ρητορικής (Σκεύη & Σαμαράς, 2015 2017) καθώς και οι απεικονίσεις των κρατών στα Μέσα ενημέρωσης (Iordanidou & Samaras 2014, Μηνά, Δημητρίου & Σαμαράς 2015 Σαμαράς 2014) έχουν εξεταστεί με συστηματικό τρόπο σε σχέση με την οικονομική κρίση σε προγενέστερες αναλύσεις. Ο

συνδυασμός των δύο αυτών ερευνητικών αντικειμένων της κρατικής εικόνας και των στρατηγικών απολογίας μπορεί να έχει ουσιαστική συνεισφορά στην διαμόρφωση του πεδίου της Διεθνούς Πολιτικής Επικοινωνίας (Ασπριάδης, 2015). Η παρούσα έρευνα εξετάζει την πλέον δυναμική μορφή της διαπραγμάτευσης της κρατικής εικόνας στο πλαίσιο της δημοσιογραφίας: αυτό της συνέντευξης. Το ερευνητικό πεδίο της ανάλυσης συνεντεύξεων προσφέρει μία πλούσια εργαλειοθήκη. Η απολογία και η επανόρθωση της εικόνας δύνανται να διερευνηθούν με κριτήριο τις ερωτήσεις των συνεντευκτών και το συνομιλιακό ύφος, στα πλαίσια της υπεκφυγής, αξιολογώντας επίσης την απόδοση αιτιότητας και τη συνύφανση μεροληψιών με τις στρατηγικές και την εικόνα. Πιθανές μεταβλητές μελλοντικής έρευνας, επίσης, αποτελούν ο βαθμός υπαιτιότητας του εκάστοτε συνεντευξιαζόμενου για τα επιμέρους θέματα της κρίσης και οι προφανείς, με αποδείξεις, ή έμμεσες κατηγορίες. Επιπλέον, ο βαθμός της συχνότητας των συνδυασμών των στρατηγικών ενδέχεται να διαφοροποιείται σε επίπεδο συνέντευξης ή επιμέρους θέματος της οικονομικής κρίσης, τόσο συνολικά όσο και βάσει των κριτηρίων της χώρας του Μέσου και του χρονικού διαστήματος παραχώρησης της συνέντευξης. Παράλληλα τα πεδία της Διαπολιτιστικής Επικοινωνίας και των Διεθνών Σχέσεων μπορούν να εμπλουτίσουν την ερευνητική προσέγγιση η οποία παρουσιάζεται σε αυτή την διατριβή τόσο με ερευνητικά ερωτήματα όσο και με αναλυτικά εργαλεία. Πέρα από την απάντηση ερευνητικών ερωτημάτων και τον έλεγχο των υποθέσεων εργασίας η συνεισφορά αυτής της έρευνας έγκειται στο ότι προτείνει μία διεπιστημονική σύνθεση και αναδεικνύει μία δυναμική ερευνητική θεματολογία για το μέλλον.

Βιβλία & Άρθρα

- Abadi, A. (1990). The speech act of apology in political life. *Journal of Pragmatics*, 14, 467-471.
- Achter J. P. (2000). Narrative, intertextuality, and apologia in contemporary political scandals, *Southern Communication Journal*, 65:4, 318-333.
- Angelini, A. (2008). *Strategic Communication*. Boston & New York: Houghton Mifflin Company.
- Anholt, S. (2010). *Places: Identity, Image and Reputation*. Palgrave Macmillan.
- Αριστοτέλης. (2002). *Ρητορική Α'*. Αθήνα: Εκδόσεις Ζήτρος.
- Arrington, M. I. (2002). The Louis Farrakhan-Arsenio Hall Interview: Apologia and the Daytime Television Mentality. *Florida Communication Journal* . Vol. 30 : Issue 1, 25-33.
- Arundale, R. (1999). An alternative model and ideology of communication for an alternative to politeness theory. *Pragmatics*, 9, 119-154.
- Ασδεράκη Φ. (2017). Ηνωμένο Βασίλειο και Ευρωπαϊκή Ένωση. Τίτλοι Τέλους ή ένα Νέο Ξεκίνημα; Επικοινωνία και Πολιτική στη σκιά του Brexit. *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*. 39, 6-19.
- Ασπριάδης, Ν. (2015). *Στρατηγικές Διαχείρισης των Κατηγοριών για το Βίντεο στην Κροατία και για το Σχέδιο Β από τον κ. Βαρουφάκη: Μία Συστηματική Καταγραφή των Τεχνικών Ανάταξης των Ρηγματώσεων στην Εικόνα*. Παρουσίαση έρευνας στην επιστημονική ημερίδα: Στρατηγική Επικοινωνία και Μέσα ενημέρωσης στις Προεκλογικές Εκστρατείες και τις Διεθνείς Σχέσεις: Πειραιάς, 10 Νοεμβρίου.
- Avraham, E. & Ketter, E. (2008). *Media Strategies for Marketing Places in Crises: Improving the Image of Cities, Countries, and Tourist Destinations*. Oxford, UK: Butterworth Heinemann.
- Bandura, A. (1994). Social Cognitive Theory Of Mass Communication στο Bryant J. & Zillman D. (Eds.) *Media Effects: Advances In Theory And Research*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 61-90.
- Barnett, M. (2002). *Eyewitness to a genocide: The United Nations and Rwanda*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Barton, L. (1993). *Crisis In Organizations: Managing And Communicating In The Heat Of Chaos*. Cincinnati, OH: South-Western.
- Benoit L. W. (2006). President Bush's Image Repair Effort on Meet the Press: The Complexities of Defeasibility. *Journal of Applied Communication Research*. Volume 34: Issue 3, 285-306.
- Benoit, W. L. (2004). Image Repair Discourse And Crisis Communication στο Millar D. P. & Heath R. L. (Eds.) *Responding To A Crisis: A Rhetorical Approach To Crisis Communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 263-280.
- Benoit, W. L. (2000). Another Visit To The Theory Of Image Restoration Strategies. *Communication Quarterly*, 48, 40-44.

- Benoit, W. L. (1995). *Accounts, Excuses and Apologies. A Theory of Image Restoration Strategies*. State University of New York Press.
- Benoit, W. L. & Henson, J. R. (2009). President Bush's Image Repair Discourse On Hurricane Katrina. *Public Relations Review*, 35: 1, 40–46.
- Benoit, W. L. (2007). *Political Campaign Communication*. New York: Peter Lang Publishing.
- Benoit, W. L. & Brazeal, L. M. (2002). A Functional Analysis Of The 1988 Bush-Dukakis Presidential Debates. *Argumentation and Advocacy*, 3: 219-2.
- Benoit, W. L., & Drew, S. (1997). Appropriateness And Effectiveness Of Image Repair Strategies. *Communication Reports*, 10, 153-163.
- Benoit, W. L., & Brinson, S. L. (1994). AT&T: Apologies Are Not Enough. *Communication Quarterly*, 42, 75–88.
- Benoit, W. L., Gullifor, P., & Panici, D. (1991). President Reagan's Defensive Discourse On The Iran–Contra Affair. *Communication Studies*, 42 , 272–294.
- Benoit, W. L. & Lindsey, J. J. (1987). Argument Strategies: Antidote To Tylenol's Poisoned Image. *Journal of the American Forensic Association*, 23, 136-146.
- Bentley, J. M. (2015). Shifting Identification: A Theory Of Apologies And Pseudo-Apologies. *Public Relations Review*, 41: 22–29.
- Boin, A., Hart, P., Stern, E. & Sundelius, B. (2005). *The Politics of Crisis Management. Public Leadership under Pressure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boulding, K. (1956). *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Boyd David P. (2011). *Art and Artifice in Public Apologies*, *J Bus Ethics* 104, 299-309.
- Brinson, S. L., & Benoit, W. L. (1999). The tarnished star: Restoring Texaco's damaged public image. *Management Communication Quarterly*, 12, 483-510.
- Brooks, R. L. (Ed.). (1999). *When Sorry Isn't Enough: The Controversy Over Apologies And Reparations For Human Injustice*. New York: New York University Press.
- Brown, P. & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals In Language Usage*, Cambridge : Cambridge University Press.
- Bull, H. (2002). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Bull, P. (2009). Techniques Of Political Interview Analysis στο Álvarez-Benito, G., Fernández-Díaz, G., & Íñigo-Mora, I. (επιμ.) *Discourse and Politics*, 215-228. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Burke, K. (1973). *The Philosophy Of Literary Form: Studies In Symbolic Action* (3rd ed.). Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.

- Burns, J.P. & Bruner M.S. (2000). Revisiting The Theory Of Image Restoration Strategies. *Communication Quarterly*, 48:1, 27-39.
- Burton, M. J., & Shea, D. M. (2002). *Campaign Mode: Strategic Vision in Congressional Elections*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Γεωργιάς, Δ. (1990). *Κοινωνική Ψυχολογία (Α')* Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Cameron, G.T., Pang, A. & Jin, Y. (2008). Contingency Theory στο Hansen-Horn, T.L. & Neff, B.D. (Eds), *Public Relations: From Theory to Practice*, 134-57 Pearson, New York.
- Chaban, N. Bain J. & Kelly S. (2014). En'Vision'ing Europe's Crisis: Intertextuality In News Coverage Of The Eurozone Crisis In Chinese, Indian And Russian Press. *Journal of International Communication*, 20:1, 1-20.
- Clark, I. (2005). *Legitimacy in International Society*. Oxford University Press.
- Clausen, L. (2004). Localizing the Global: Domestication' Processes in International News Production, *Media Culture and Society*, 26: 1, 25-44.
- Clayman, S & Heritage, J. (2008). *Η Ειδησεογραφική Συνέντευξη. Δημοσιογράφοι και Δημόσια Πρόσωπα «στον αέρα»*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Cody, M. J. & McLaughlin, M.L. (1990). Interpersonal accounting στο Giles, H. & Robinson, W.P. (Eds.), *Handbook of language and social psychology*, 227-255, Chichester, UK: John Wiley.
- Compton, J. (2016). Sorry sorries: Image repair after regretted apologies. *Public Relations Review*, 42, 353-358.
- Coombs, W. T., Frandsen, F. Holladay, S. J. & Johansen, W. (2010). Why A Concern For Apologia And Crisis Communication? *Corporate Communications: An International Journal*, Vol. 15: Issue: 4, 337 - 349.
- Coombs, W. T. (1999). *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*. California: Sage.
- Damore, D. (2002). Candidate Strategy and the Decision to Go Negative. *Political Research Quarterly*, 55: 3, 669-685
- De Vreese, C. H. (2007). A Spiral of Euro-skepticism: The Media's Fault? *Acta Politica: International Journal of Political Science* 42 : 2-3, 271- 286.
- Δεμερτζής, Ν. (2002). *Πολιτική Επικοινωνία*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Doudaki, V., Boubouka, A. Spyridou, L.P. & Tzalavras, C. (2016). Dependency, (Non)Liability And Austerity News Frames Of Bailout Greece. *European Journal of Communication*, 1-20.
- Downey, S.D. (1993). The Evolution Of The Rhetorical Genre Of Apologia. *Western Journal of Communication* 57:1, 42-64.
- Edmondson, W. J. (1981). On saying you're sorry στο Coulmas F. (Ed.) *Conversational routine*, 273-288. The Hague, Netherlands: Mouton.

- Edwards, A. J. (2008). The Mission of Healing: Kofi Annan's Failed Apology. *Atlantic Journal of Communication*. Volume 16: Issue 2, 88-104.
- Entman, R.M., (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power, *Journal of Communication*. 57:1 , 163-173.
- Enright, R. D., Freedman, S., & Rique, J. (1998). The Psychology Of Interpersonal Forgiveness στο Enright, R. D. & North, J. (Eds.). *Exploring forgiveness* : 46–62. Madison: University of Wisconsin Press.
- Eisinger, M. R. (2011). The Political Non-Apology. *Society* 48 :2, 136-141.
- Epstein, E.J. (1973). *News from Nowhere*. New York: Random House.
- Farnsworth, S. J., & Lichter, S. R. (2003). *The Nightly News Nightmare: Network Television's Coverage of US Presidential Elections, 1988-2000*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield.
- Ferguson, P. D., Wallace J. D. & Chandler C. R. (Ed.) Mc Corkindale, T. (2008). Transforming Crisis into Confidence: Public Relations Professionals' Perceptions of the Effectiveness and Ethicality of Image Repair Strategies. *Public Relations Society of America. Educators' academy*. California: Polytechnic University, Pomona, 36-48.
- Ferguson N, Binks E., Roe Micheál D., Brown J, Adams, T., Cruise S. M. & Lewis, C. A. (2007). The IRA Apology of 2002 and Forgiveness in Northern Ireland's Troubles: A Cross-National Study of Printed Media. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 13:1, 93-113.
- Fitzpatrick, K. R., & Rubin, M. S. (1995). Public Relations Vs Legal Strategies In Organizational Crisis Decisions. *Public Relations Review*, 21:1, 21–33.
- Foss, S. K. (2009) (4th Ed.). *Rhetorical Criticism: Exploration and Practice*. Long Grove, IL: Waveland Press.
- Foss, S. K., Foss, K. A., & Trapp, R. (2002). *Contemporary perspectives on rhetoric* (3rd ed.). Long Grove, IL: Waveland Press.
- Fraser, B. (1981). On apologizing In F. Coulmas, (Ed.), *Conversational routine*. The Hague: Mouton Publishers.
- Friedman, H. (2006). The Power of Remorse and Apology. *Journal of College & Character*, Volume VII: No 1, 1-14.
- Gans, J.H. (1979). *Deciding What's News*, London: Constable.
- Gass, R. H., & Seiter, J. S. (2011) (4th ed.). *Persuasion, Social Influence, and Compliance Gaining*. Boston, MA: Pearson/Allyn & Bacon.
- Glantz, M. (2010). The Floyd Landis Doping Scandal: Implications For Image Repair Discourse. *Public Relations Review* 36 :2, 157-163.
- Goffman, E. (1971). *Relations In Public: Micro studies Of The Public Order*. New York: Basic Books Inc Publishers.
- Gold, E. R. (1978). Political Apologia: The Ritual Of Self Defence. *Communication Monographs*, 45: 4, 306-316.

- Goldsmith, L. J., & Posner A. E. (2005). *The Limits of International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Govier, T. & Verwoerd, W. (2002). The Promise and Pitfalls of Apology. *Journal Of Social Philosophy*, Vol. 33: No. 1, 67–82. ,Blackwell Publishers.
- Gruber, M. C. (2011). Pseudo-Apologies In The News στο Yuasa, E., Bagchi, T. & Beals K. (Eds.). *Pragmatics And Autolexical Grammar* :93–106. Philadelphia, PA: John Benjamins.
- Hallahan, K., Holtzhausen, D., Van Ruler, B., Vercic, D. & Sriramesh, K. (2007). Defining Strategic Communication. *International Journal of Strategic Communication*, 1: 1, 3-35.
- Harlow, W.F., Brantley, B.C., & Harlow, R.M. (2011). BP initial image repair strategies after the Deepwater Horizon spill, *Public Relations Review*, 37: 1, 80-83.
- Harrington, J. E. & Hess G. D. (1996). *A Spatial Theory of Positive and Negative Campaigning. Games and Economic Behavior*. 17: 2, 209–229.
- Harris S., Grainger K. & Mullany L. (2006). The Pragmatics Of Political Apologies. *Discourse & Society*, Vol. 17: 6, 715-737.
- Hastie, B. & Augoustinos, M. (2011). Rudd’s Apology to the Stolen Generations: Challenging Self-Sufficient Arguments in “Race” Discourse. *The Australian Psychological Society*, 47, 118–126.
- Hearit, K.M. & Courtright, J.L. (2004). A Symbolic Approach to Crisis Management. Sear’s Defense of Its Auto Repair Policies στο Millar, D.P., & Heath, R.L. (eds.). *Responding to Crisis: A Rhetorical Approach to Crisis Communication*: 201-212. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Hearit, K. M. (1996). The Use of Counter-Attack in Apologetic Public Relations Crises: The Case of General Motors vs. Dateline NBC, *Public Relations Review*, 22: 3, 233-248.
- Heider, F. (1958). *The Psychology of Interpersonal Relations*. USA: Wiley & Sons.
- Höijer, B. (2004). The Discourse Of Global Compassion: The Audience And Media Reporting Of Global Suffering. *Media, Culture & Society*, 26: 4, 513–531.
- Holling, A. M., Moon G. D. & Jackson, N. A. (2014). Racist Violations and Racializing Apologia in a Post-Racism Era, *Journal of International and Intercultural Communication*, 7:4, 260-286.
- Holmes, J. (1998). Apologies in New Zealand English στο Cheshire, J. & Trudgill, P. (επιμ.) *Sociolinguistics Reader: Gender and Discourse*, Vol. 2, 201–239. London: Arnold.
- Holtz-Bacha, Ch. & Kaid. L. L. (2006). Political Advertising in International Comparison στο Kaid, L. L. & Holtz-Bacha C. (επιμ.) στο *The Sage Handbook of Political Advertising*, First Edition, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Husselbee., L. P., & Stein, K. A. (2012). In the rough: Tiger Woods’ apology and journalistic antapologia, *Journal of Sports Media*, 7, 59-87.
- Kahn, K.F., & Kenney, P.J. (1999). Do Negative Campaigns Mobilize Or Suppress Turnout? Clarifying The Relationship Between Negativity And Participation. *American Political Science Review*, 93, 877-890.

- Κακριδής, Ι. (2006). *Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη.
- Kampf, Z. (2009). Public (Non-) Apologies: The Discourse Of Minimizing Responsibility. *Journal of Pragmatics*, 41, 2257-2270.
- Kampf, Z. & Löwenheim N. (2012). Rituals Of Apology In The International Arena. *Security Dialogue*, 43: 1, 43-60.
- Kennedy, K. A. & Benoit W. L. (1997). The New Gingrich Book Deal Controversy: Self Defense Rhetoric. *Southern Communication Journal*, 62:3, 197-216.
- Kertzer, D. I. (1988). *Ritual, Politics, and Power*. New Haven, CT: Yale University Press.
- King, R. L. (1985). Transforming Scandal Into Tragedy: A Rhetoric Of Political Apology, *Quarterly Journal of Speech*, 71:3, 289-301.
- Knapp, M. L. & Vangelisti L. A. (2009). *Interpersonal Communication and Human Relationships*, 32-51: Boston, MA: Pearson.
- Koesten J. & Rowland, R. C. (2004). The Rhetoric Of Atonement. *Communication Studies*, 55:1, 68-87.
- Κολοβός, Κ. (2015). *Τα Αρνητικά Ηθοτικά Επιχειρήματα στις Κυπριακές Τηλεμαχίες*. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Kotler, P., Haider, D.H. & Rein, I. (1993). *Marketing Places*, New York:Free Press.
- Κριαράς, Εμ. (2007). *Ελληνικό Λεξικό Της Σύγχρονης Ελληνικής Δημοτικής Γλώσσας*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Kruse, W. N. (1977). Motivational Factors In Non-Denial Apologia. *Central States Speech Journal*, Volume 28: Issue 1, 13-23.
- Kunczik, M. (1997). *Images of Nations and International Public Relations*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lau, R. R. & Pomper, G. M. (2002). Effectiveness of Negative Campaigning in US Senate Elections. *American Journal of Political Science*, 46:47-66.
- Lazare, A. (2004). *On Apology*. Oxford University Press.
- Lundy, P. Rolston (2016). B. Redress For Past Harms? Official Apologies In Northern Ireland. *The International Journal of Human Rights*, Volume 20: Number 1, 2: 104-122. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Livingston, D.J. (2016). *Apologia Content Analysis: Romantic Comedies*. Southern Utah University.
- Marsh, C. & Allen, W. (2006). The Syllogism Of Apologia: Rhetorical Stasis Theory And Crisis Communication. *USA Public Relations Review*, 32: 41-46. White School of Journalism and Mass Communications, University of Kansas.
- McCleary, K. E. (1983). Audience Effects Of Apologia. *Communication Quarterly*, 31, 12-20.

- McCoy, M. (2014). Reputational Threat and Image Repair Strategies: Northern Ireland Water's Crisis Communication in a Freeze/Thaw Incident', *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, Volume 26: Number 2, 99-126.
- McNeill, A. Lyons E. & Pehrson, S. (2013). Reconstructing apology: David Cameron's Bloody Sunday apology in the press. *The British Journal of Social Psychology*, Volume 53: Issue 4 : 656-674.
- McQuail, D. (2003). *Η Θεωρία Μαζικής Επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Meier, A.J. (1998). Apologies: What Do We Know? *International Journal of Applied Linguistics*, 8: 215-231.
- Mitroff, I. I., & Anagnos, G. (2001). *Managing Crises Before They Happen: What Every Executive and Manager Needs to Know About Crisis Management*. New York: AMACOM.
- Μπαμπινιώτης Γ. (2002) (Β' έκδ.). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
- Myers, D.G. (2010). *Social Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Mylonas, Y. (2014). Crisis, Austerity And Opposition In Mainstream Media Discourses Of Greece, *Critical Discourse Studies*, 11:3, 305-321.
- Mylonas, Y. (2012). Media And The Economic Crisis Of The EU: The 'Culturalization' Of A Systemic Crisis And Bild-Zeitung's Framing Of Greece, *Triple C*, 10: 2, 646-671.
- Noor, M., Hewstone, M. & Branscombe, N. R. (2015). When group members forgive: Antecedents and consequences. *Group Processes & Intergroup Relations*, 1-12.
- Nussbaum, C. M. (2001). *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ξενικού, Α. (2008). Η κοινωνική απόδοση στο Παπαστάμου Σ. (επιμ.) *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία*, Τόμος Β': 397-426. Αθήνα: Εκδ. Πεδίο.
- Papathanassopoulos, S. (2015). European Media Views Of The Greek Crisis στο Schifferes, S. & Roberts R. (επιμ.) *The Media And Financial Crisis Comparative And Historical Perspectives*, 103-118. London: Routledge.
- Olshtain, E. & Cohen, A. D. (1983). Apology: A Speech Act Set στο Wolfson N. & Judd E. (Eds.), *Sociolinguistics And Language Acquisition*, 18-35, Rowley, MA: Newbury House.
- Paul, C. (2011). *Strategic Communication*. California: Greenwood.
- Phillips, K.R. (1999). Tactical Apologia: The American Nursing Association And Assisted Suicide, *Southern Communication Journal*, 64:2, 143-154.
- Pierce, D., & Lattin, B. (2013). Unanswered Prayers: A Study of Apologia for God in the Matter of Prayer. *Communication and Theater Association, Minnesota Journal*, 40: 32-47.
- Prasch, M. A. (2015). Retelling Watergate: Apologia, Political Eulogy and Richard Nixon's Final Campaign. *Southern Communication Journal*, 80:4, 271-292.

Πλειός, Γ., Λέανδρος, Ν. Χαιρετάκης, Μ., Παπαθανασόπουλος, Σ. Καραδημητρίου, Α. Έχτλερ, Ή., Σουλιώτης Δ., Ζάραλη, Κ. Φραγκονικολόπουλος, Χ. Βωβού, Ι., Πουλακιδάκος, Σ., Κάρουλας, Γ., Μυλωνάς, Γ., Κομπατσιάρης, Π., & Παναγιωτοπούλου, Ρ. & Δεμερτζής Ν. (επιμ.) (2013). *Η κρίση και τα ΜΜΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Reason, J. (1990). *Human error*. New York: Cambridge university press.

Robinson, J. D. (2004). The Sequential Organization of "Explicit" Apologies in Naturally Occurring English. *Research on Language and Social Interaction*, Volume 37: Issue 3, 291-330.

Ross, C. (2008). *The Politics of Culpability: Apology and Forgiveness in International Society*, 1-35. Ljubliana.

Rosenthal, U. & Kouzmin, A. (1997). Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Government Decision Making, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2, 277-304.

Rowland, R. C. & Jerome A. M. (2009). The Rhetoric of Interorganizational Conflict: A Subgenre of Organizational Apologia, *Western Journal of Communication*, 73:4, 395-417.

Rosenfield, L. W. (1968). A Case Study In Speech Criticism: The Nixon–Truman Analog. *Speech Monographs*, 35, 435–450.

Rueckert, W. H. (1982) (2nd ed.). *Kenneth Burke and the drama of human relations*. Berkeley: University of California Press.

Ryan Halford, R. (1982). Kategoria And Apologia: On Their Rhetorical Criticism As A Speech Set. *Quarterly Journal of Speech*, 68:3, 254-261.

Smithson, J. & Venette, St. (2013). Stonewalling as an Image-Defense. Strategy: A Critical Examination of BP's Response to the Deepwater Horizon Explosion. *Communication Studies*, 64:4, 395-410.

Σαμαράς, Αθ. Ν. (2017). Εικόνες Συλλογικών Υποκειμένων και η Λογική των Εκστρατειών. Προσεγγίζοντας την Πολιτική Επικοινωνία στο Δημοψήφισμα του Brexit στο Επικοινωνία και Πολιτική στη σκιά του Brexit. *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, 39: 19-39.

Σαμαράς, Αθ. Ν. (2014). *Εικόνες κρατών. Στρατηγική επικοινωνία, ήπια ισχύς και Μέσα ενημέρωσης*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Σαμαράς, Αθ. Ν. (2008). *Τηλεοπτική Πολιτική Διαφήμιση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Σαμαράς, Αθ. Ν. (2007). Εθνοκεντρισμός και Ευρωκεντρισμός στις Αναπαραστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ζητήματα Πολιτικής Επικοινωνίας στο Παπαθανασόπουλος Σ. (Επιμ.) *Ανάλεκτα*, Αθήνα: Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων.

Σαμαράς, Αθ. Ν. & Ιορδανίδου, Σ. (2014). Οικονομική Κρίση και Διεθνής Εικόνα της Γερμανίας – Μια Συγκριτική Διαπολιτιστική Ανάλυση Περιεχομένου: 225-246, στο Σαμαράς Αθ. Ν. (Επιμ.) *Εικόνες Κρατών, Στρατηγική Επικοινωνία, Ήπια Ισχύς και Μέσα ενημέρωσης*, Αθήνα: Καστανιώτης.

Σαμαράς, Αθ. Ν. & Παπαθανασόπουλος, Σ. (2011). Αρνητισμός και Επιθέσεις στις Τηλεοπτικές Αναμετρήσεις των Πολιτικών Αρχηγών στην Ελλάδα στο Παπαθανασόπουλος Σ. (Επιμ.) στο *Επικοινωνία και Κοινωνία στον Εικοστό Πρώτο Αιώνα*, Αθήνα: Καστανιώτης.

- Σαμαράς, Αθ. Ν. & Παπαθανασόπουλος, Σ. (2009). Στρατηγική Κινητοποίηση του Χρόνου στις Προεκλογικές Εκστρατείες στο Παπαθανασόπουλος Σ. (Επιμ.) *Ανάλεκτα 2008*, 96-152, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση και Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων.
- Σαμαράς, Αθ. Ν. & Παπαθανασόπουλος, Σ. (2007). Τηλεοπτικός Πολιτικός (Διά)Λογος: Οι Απεικονίσεις της Πολιτικής στις Τηλεμαχίες και στα «Παράθυρα» των Τηλεοπτικών Δελτίων Ειδήσεων. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Εφαρμοσμένης Επικοινωνίας ΕΚΠΑ.
- Samaras, Ath.N. & Papathanassopoulos, S. (2006). Political Advertising in Greece: Between Partisanship and Media Logic στο Kaid L.L. και Holtz-Bacha C. (Επιμ.) *International Handbook of Political Advertising*, 211-226, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Σαμαράς, Αθ. Ν. & Παπαθανασόπουλος, Σ. (2005). Η Πολιτική στα 'Παράθυρα' των Τηλεοπτικών Δελτίων Ειδήσεων, *Ζητήματα Επικοινωνίας* :3, 58-80.
- Σαμαράς, Αθ.Ν. (2003). *Τηλεοπτική Πολιτική Διαφήμιση, Μία Ποσοτική Προσέγγιση για την Ελλάδα*. Αθήνα: Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων.
- Samaras, Ath. N. (2002). Frames and Framing in International Relations, *Defensor Pacis*, 11, 71-96.
- Schlenker, B. R. (1980). *Impression Management: The Self-Concept, Social Identity, And Interpersonal Relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Schegloff, E.A. & Sacks, H. (1973). Opening up Closings. *Semiotica*, 8, 289-327.
- Schlenker, B. & Darby, B. (1981). The Use of Apologies in Social Predicaments. *Social Psychology Quarterly*, 44: 3, 271-278.
- Schönbach, P. (1980) A Category System For Account Phases, *European Journal Of Social Psychology*, Volume 10: Issue 2, 195-200.
- Schuman, K. (2012). Does Love Mean Never Having to Say you're Sorry? Associations between Relationship Satisfaction, Perceived Apology Sincerity, and Forgiveness, *Journal of Social and Personal Relations*, 1-14.
- Scott, M. W., & Lyman, S. M. (1968). Accounts. *American Sociological Review*, 33, 46-62.
- Seeger, M. W., Sellnow, T. L., & Ulmer, R. R. (1998). Communication, Organization and Crisis : 231-275, στο Roloff, M. E. (Επιμ.) *Communication Yearbook*. New York: Routledge.
- Skaperdas, S. & Grofman, B. (1995). Modeling Negative Campaigning, *American Political Science Review*, 89: 49-61.
- Σκεύη, Ε. & Σαμαράς, Αθ.Ν. (2017). Στρατηγικές Επανόρθωσης Εικόνας και Απολογητικός Λόγος για την Μνημονιακή Εμπλοκή της Ελλάδας στην Προεκλογική Εκστρατεία Ιανουαρίου 2015 – Η Περίπτωση του ΠΑΣΟΚ και του ΚΙΔΗΣΟ στο Κωνσταντοπούλου, Χ. (Επιμ.) *Αφηγήσεις της Κρίσης, Μύθοι και Πραγματικότητες της Σύγχρονης Κοινωνίας*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση: 87 – 123.
- Σκεύη, Ε. & Σαμαράς, Αθ.Ν. (2015). *Μία Πραγματική Συγνώμη; Στρατηγικές Επανόρθωσης Εικόνας και Απολογητικός Λόγος για την Μνημονιακή Μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ*. Παρουσίαση έρευνας στην επιστημονική ημερίδα: Στρατηγική Επικοινωνία και Μέσα ενημέρωσης στις Προεκλογικές Εκστρατείες και τις Διεθνείς Σχέσεις». Πειραιάς: 10 Νοεμβρίου.

- Σκεύη, Ε. (2016). *Στρατηγικές Απολογίας στο Λόγο των Ευάγγελου Βενιζέλου, Αλέξη Τσίπρα και Γεώργιου Α. Παπανδρέου για τη Μνημονιακή Εμπλοκή: μια Ρητορική Ανάλυση*. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Smith, N. (2008). *I Was Wrong: The Meanings of Apologies*. Cambridge University Press.
- Struthers, C. W., Santelli, A.G., Careen K., Pang, M., Young, E. R., Kashefi, Y. Marjanovic, Phills, C. Z., Nash, K. & Vasquez, A. N. (2014). The Role of Victim Embarrassment in Explaining Why Apologies Affect Reported (But Not Actual) Forgiveness. *Journal of Language and Social Psychology*, Vol. 33: 5, 517– 525.
- Sulitzeanu-Kenan, R., & Hood, C. (2005). *Blame Avoidance with Adjectives? Motivation, Opportunity, Activity and Outcome*. ECPR Joint Sessions, Blame Avoidance and Blame Management Workshop, Granada, Spain, 14th-20th April.
- Sumner, W.G. (1906/1940). *Folkways*. Boston: Ginn and Company.
- Sykes, M. & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency *Gresham American Sociological Review*, Vol. 22: No. 6, 664-670.
- Tai, Z. & Chang, T.-K. (2002). The Global News and the Pictures in Their Heads, *Gazette* 64: 3, 251-265.
- Tajfel, H. (1969). Cognitive Aspects of Prejudice, *Journal Of Social Issues*, Volume 25: Issue 4, 79–97.
- Takaku, S. (2001). The Effects of Apology and Perspective Taking on Interpersonal Forgiveness: A Dissonance-Attribution Model of Interpersonal Forgiveness, *The Journal of Social Psychology*, 141:4, 494-508.
- Τάκας, Ε. & Σαμαράς, Αθ. Ν. (2015). Απόδοση (υπ)Αιτιότητας για το Δεύτερο Μνημόνιο στην Ελληνική Βουλή, *Δημοσιογραφία*, 8-9, 27-33.
- Τάκας, Ε. (2017). Παραγωγικά Αίτια Και Πρακτικές Συνεπαγωγές Του Brexit Στον Γερμανικό Τύπο. Κρατική Αυτό-Εικόνα Και Ηγεμονικές Ενατενίσεις στο Επικοινωνία και Πολιτική στη σκιά του Brexit. *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, 39, 39-96.
- Τάκας, Ε. (2015). *Απόδοση αιτιότητας, στρατηγική πλαισίωση, επεισοδιακή και θεματική πλαισίωση στον κοινοβουλευτικό λόγο σχετικά με το Μνημόνιο II*. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Tavuchis, N. (1991). *Mea Culpa. A Sociology of Apology and Reconciliation*. California: Stanford University Press.
- Thaler, M. (2012). Just Pretending: political apologies for historical injustice and vice's tribute to virtue, *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 15:3, 259-278.
- Thomsen, S.R & Rawson, B. (1998). Purifying a tainted corporate image: Odwalla's response to an E. Coli poisoning, *Public Relations Quarterly*, 43: 3, 35-44. London: Routledge.
- Touri, M. & Rogers, S. L. (2013). Europe's Communication Deficit and the UK Press: Framing the Greek Financial Crisis, *Journal of Contemporary European Studies*, 21:2, 175-189.
- Towner, B. E. (2010). Truly Public Apologies: Third-Party Participation in Rwandan Apologetic Rhetoric, *Qualitative Research Reports in Communication*, 11:1, 63-69.

- Tracy, F. J. (2012). Covering "Financial Terrorism". *Journalism Practice*, 6: 4, 513-529.
- Trent, J.S. & Friedenber, R.V. (1995). *Political Campaign Communication*. New York: Praeger.
- Ulmer, R. & Sellnow, T. (1997). Strategic Ambiguity And The Ethic Of Significant Choice In The Tobacco Industry's Crisis Communication. *Communication Studies*, Volume 48: Issue 3, 215-233.
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse And Practice. New Tools For Critical Discourse Analysis*. Oxford University Press.
- Vartabedian, R. A., & Vartabedian, L. (2003). Clinton's Address To The Nation: A Case Study Of Apologetic Goals. *Speaker and Gavel*, 40, 28-46.
- Vartabedian, R. A. (1985). From Checkers To Watergate: Richard Nixon And The Art Of Contemporary Apologia. *Speaker and Gavel*, 22: 2, 52-61.
- Walter, A. S. (2014). Negative Campaigning in Western Europe: Similar or different? *Political Studies*, 62: S1, 42-60.
- Ware, B. L. & Linkugel, W.A. (1973). They spoke in defense of themselves: On the generic criticism of apologia, *Quarterly Journal of Speech*, 59:3, 273-283.
- Φασούλη, Α. (2012). *Η Οικονομική Κρίση και η Εικόνα της Ελλάδας μέσα από τον Διεθνή Τύπο*. Πανεπιστήμιο Πειραιά.
- Weiner, B. (1986). *An Attributional Theory of Motivation and Emotion*. New York: Springer.
- Wheeler, R.D. (2013). *Blogging in Defense of Themselves: Social Media Implications for Rhetorical Criticism and the Genre of Apologia*, Paper 3940. Brigham: Brigham Young University.
- Wheeler, N. (2000). *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Wilcox, D. L., & Cameron, G. T. (2014). *Δημόσιες Σχέσεις, Στρατηγικές και Τακτικές*, Μτφ.: Αντιγόνη Λυμπεροπούλου. Αθήνα: Ίων.
- Windahl, S., Signitzer, B. & Olson, T. J. (1999). *Εφαρμοσμένη Επικοινωνία. Μία Εισαγωγή στον Επικοινωνιακό Σχεδιασμό*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Χαντζή, Α. (2008). Κοινωνικά Στερεότυπα Και Διομαδικές Σχέσεις στο Παπαστάμου, Σ., *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία. Η παράδοση*. Τόμος Β'. Αθήνα: Πεδίο.
- Ψύλλα, Μ. (2003). *Η Πολιτική ως Δράση και Λόγος*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Διαδίκτυο

- Αντωνίου, Δ. (2015.05.09). «Επιτήρηση» Βαρουφάκη Στο Eurogroup. *kathimerini.gr*. <http://www.kathimerini.gr/814570/article/epikairothta/politikh/epithrhsh-varoyfakh-sto-eurogroup> [Πρόσβαση: 2016/09/02]
- Αντωνίου, Δ. (2015.01.27). *Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ Με Τους ΑΝΕΛ*. *kathimerini.gr*. <http://www.kathimerini.gr/801003/article/epikairothta/politikh/kyvernshsh-syriza-me-toys-anel> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Αποτελέσματα Εθνικών Εκλογών. Ελληνική δημοκρατία. Υπουργείο εσωτερικών. <http://www.ypes.gr/el/elections/nationalelections/results/> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Bouras, S. & Stamouli, N. (2015.07.06). Greek Finance Minister Yanis Varoufakis Resigns After Referendum. *The Wall Street Journal*. <http://www.wsj.com/articles/greek-finance-minister-yanis-varoufakis-resigns-after-referendum-1436162284> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Γκουτζάνης, Σ. & Μπόκας, Χ. (2012.02.13). Εγκρίθηκε Με Ευρεία Πλειοψηφία 199 Βουλευτών Το Μνημόνιο. *protothema.gr*. <http://www.protothema.gr/politics/article/176853/egkrithke-me-eyreia-pleiopshfia-199-boyleyton-to-mnhmonio/> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Γκουτζάνης, Σ. (2012.02.13). Με Απόφαση Του Αντώνη Σαμαρά, Εκτός ΝΔ Οι 21 «Αντάρτες». *protothema.gr*. <http://www.protothema.gr/politics/article/176858/ektos-nd-oi-21-antartes/> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Γκουτζάνης, Σ. (2012.02.11). Διαρροές Από Την Κοινοβουλευτική Ομάδα Της ΝΔ. *protothema.gr*. <http://www.protothema.gr/politics/article/176549/diarroes-apo-thn-koinobouleytikh-omada-ths-nd/> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Dendrinou, V. & Dalton, M. (2015.06.09). Greek Proposal On Bailout Standoff Not Acceptable, European Officials Say Latest Offer Said To Include Targets For Primary Surplus Lower Than What Creditors Asked For. *The Wall Street Journal*. <http://www.wsj.com/articles/eu-confirms-new-proposals-from-greece-on-resolving-standoff-1433848327> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Δημοψήφισμα Στις 5 Ιουλίου Υπέρ Ή Κατά Της Πρότασης Των Θεσμών. (2015.06.27). *tovima.gr* <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=717074> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Does Austerity Work? Or Does It Make Things Worse? (2015.08.19). Wharton University. <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/does-austerity-work-or-does-it-make-things-worse/> [Πρόσβαση: 2016.10.11]

Εθνικές Εκλογές 2015. Υπουργείο Εσωτερικών. [http://ekloges.ypes.gr/current/v/public/#{"cls":"main","params":{}}](http://ekloges.ypes.gr/current/v/public/#{) [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Ευρωεκλογές 2014. Υπουργείο Εσωτερικών. [http://eklogesprev.singularlogic.eu/may2014/e/public/#{"cls":"main","params":{}}](http://eklogesprev.singularlogic.eu/may2014/e/public/#{) [Πρόσβαση: 2016/09/01]

EU Summit Debt Crisis Talks. (2011.10.26). *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/business/blog/2011/oct/26/eurozone-debt-crisis-talks-live> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Η Επιστολή Σαμαρά Στα Αγγλικά, Προς Εκτ, Κομισιον, Δντ, Eurogroup. (2011.11.23). *ethnos.gr*. <http://www.ethnos.gr/oikonomia/arthro/h-epistoli-samara-sta-agglika-63564169/> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

González, J. (2010.02.10). ¿Qué Diferencia A España De Grecia En Esta Crisis? *El Mundo*. <http://www.elmundo.es/mundodiner/2010/02/10/economia/1265808679.html> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

- Hradiský, M. (2017/03). Χρηματοδοτική Συνδρομή Προς Κράτη Μέλη Της ΕΕ. Θεματολογικά Δελτία Για Την ΕΕ 2017. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_4.2.3.pdf [Πρόσβαση: 2016/09/01]
- Khan, M. & Fraser, I. (2015.06.25). Greek crisis: deal unravels as both sides reject proposals and Tsipras is summoned to late night talks. *The Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/11695232/Greek-crisis-deal-unravels-as-both-sides-reject-proposals-and-Tsipras-is-summoned-to-late-night-talks.html> [Πρόσβαση: 2016/09/02]
- Κρουστάλλη, Δ. (2012.06.19). Στην Τελική Ευθεία Για Το Σχηματισμό Κυβέρνησης, Ολοκληρώθηκαν Οι Συναντήσεις Του Αντ. Σαμαρά Με Φ. Κουβέλη Και Ευ. Βενιζέλο. *tovima.gr*. <http://www.tovima.gr/afieromata/elections2012/article/?aid=463151> [Πρόσβαση: 2016/09/01]
- Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής. (2012.02.11). *To Vima.gr* <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=443093>
<http://www.tovima.gr/files/1/2012/02/10/ellhnikomhmonio.pdf> [Πρόσβαση: 2016/09/01]
- Μπίτσικα Π. , (2013.06.21). ΔΗΜΑΡ: Αποσύρει Τους Υπουργούς Της Από Την Κυβέρνηση Σαμαρά Και Τα Στελέχη Της Από Το Δημόσιο. *tovima.gr*. <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=518820> [Πρόσβαση: 2016/09/01]
- Μπόκας, Χ. (2011.11.16). Ψήφο Εμπιστοσύνης Έλαβε Η Νέα Κυβέρνηση Παπαδήμου. *protothema.gr*. <http://www.protothema.gr/politics/article/159733/pshfo-empistosynhs-elabe-h-nea-kybernhsh-papadhmy/> [Πρόσβαση: 2016/09/02]
- Παπαστάθης, Α. (2015.01.30). Βαρουφάκης: «Δεν Θα Συνεργαστούμε Με Την Τρόικα» - «Μεταρρυθμίσεις Χωρίς Φόβο Αλλά Με Πάθος» Υποσχέθηκε Η Ελλάδα Στην Ευρώπη. *tovima.gr*. <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=672312> [Πρόσβαση: 2016/09/02]
- Πέρασε το Μεσοπρόθεσμο, Μάτωσαν πάλι το Σύνταγμα. (2011/06/29). *enet.gr*. <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=288805> [Πρόσβαση: 2016/09/01]
- Pérez, Colomé J. & Llaneras, K. (2016.10.16). La Caída Del PSOE Es La Peor En Europa Tras El Pasok. El Partido Español Ha Perdido La Mitad De Su Apoyo: En Los 80 Logró Un 48% De Votos Y Ahora Ronda El 22%. *El País* http://politica.elpais.com/politica/2016/09/30/actualidad/1475249800_197281.html [Πρόσβαση: 2016/09/02]
- Pérez, P. (2015.07.03). Influentes Economistas Toman Partido En El Referéndum Griego. *El País*. http://internacional.elpais.com/internacional/2015/07/03/actualidad/1435913452_956868.html [Πρόσβαση: 2016.10.11]
- Prange, A. (2015.04.04). What The EU Can Learn From Latin America. *DW*. <http://www.dw.com/en/what-the-eu-can-learn-from-latin-america/a-18384139> [Πρόσβαση: 2016/09/02]
- Ραβανός, Α. (2011.11.07). Αντώνης Σαμαράς: Η Μεγάλη Στροφή Του Προέδρου Της ΝΔ, Από Τον Ανένδοτο Και Το «Όχι» Στο Μεγάλο «Ναι» Και Στη Συγκυβέρνηση. *tovima.gr*. <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=428884> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Rajoy Dice Que La Música De Grecia Suena Mejor Que Antes, Pero Hay Que Esperar A La Letra. (2015.07.08). Mercado financiero.europa press. <http://www.europapress.es/economia/macroeconomia-00338/noticia-rajoy-dice-musica-grecia-suena-mejor-antes-hay-esperar-letra-20150708144359.html> [19/11/2016]

Ραντεβού Με Την Λαγκάρντ. Βαρουφάκης: Η Ελλάδα Θα Εκπληρώσει Τις Υποχρεώσεις Της «Εισ Το Διηνεκές». (2015.04.06). <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231398181> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Σαμαράς: Δεν Είναι Συγκυβέρνηση, Αλλά Μεταβατική Κυβέρνηση Ειδικού Σκοπού. (2011.11.13). *enet.gr*. <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=325604> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Σαραντάκος, Γ. (2011.10.24). Επιμένει Για Αλλαγή Κατεύθυνσης Ο Σαμαράς. *ethnos.gr*. http://www.ethnos.gr/politiki/arthro/epimenei_gia_allagi_kateuthynsis_o_samaras-63491085/ [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Σταυρόπουλος, Λ. (2015.02.10). Βαρουφάκης: Θέλω Να Αποφύγω Τη Ρήξη Αλλά Δεν Την Αποκλείω. *tonima.gr*. <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=675862> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Σταυρόπουλος, Λ. (2012.02.12). «Ναι» Στο Μνημόνιο Από 199 Βουλευτές Και «Όχι» Από 74. Διεγράφησαν 21 Βουλευτές Της ΝΔ, 22 Του ΠΑΣΟΚ Και Δύο Του ΛΑΟΣ. *tonima.gr*. <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=443281> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Τερζής, Γ. (2015.07.06). Αλλαγή σελίδας στην κορυφή της Ν.Δ. *kathimerini.gr*. <http://www.kathimerini.gr/822331/article/epikairothta/politikh/allagh-selidas-sthn-koryfhts-nd> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Τερζής, Γ. (2015.02.06). Αντώνης Σαμαράς: «Παραλάβαμε Χάος, Παραδώσαμε Χώρα. *kathimerini.gr*. <http://www.kathimerini.gr/802399/article/epikairothta/politikh/antwnhs-samaras-paralavame-chaos-paradwsame-xwra> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Τζιοβάρας, Γ. (2015.08.02). Νέος Τσίπρας, «Άλλο» Κόμμα Και Εκλογές 20 Σεπτεμβρίου. *protothema.gr*. <http://www.protothema.gr/politics/article/497743/neos-tsipras-allo-komma-kai-ekloges-20-septemvriou/> [Πρόσβαση: 2016/09/01]

Varoufakis, Y. (2016.04.10). What's Diem25, Really? Reply To An Open Letter By Souvlis & Mazzolini. *Open Democracy*. <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/yanis-varoufakis/what-s-diem25-really-reply-to-open-letter-by-souvlis-mazzolini> [Πρόσβαση: 2016/09/02]

Εμπειρική Ανάλυση- διαδίκτυο

Πολιτικά πρόσωπα σε αλφαβητική σειρά- συνεντεύξεις σε αύξουσα χρονολογική σειρά

Βαρουφάκης, Γιάνης:

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο ForexStreet. (2011.05.12). *Recent developments and the Modest Proposal*. <https://yanisvaroufakis.eu/2011/05/12/recent-developments-and-the-modest-proposal-interview-with-forexstreet-barcelona/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην The Occupied Times ~ of London. (2012.03.03). *English European Crisis -Greek Crisis*. <https://yanisvaroufakis.eu/2012/03/03/interviewed-by-the-occupied-times-of-london/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Plumer, Brad. (2012.05.17). *How Bad Would It Be For Greece To Leave The Euro?* The Washington Post. https://www.washingtonpost.com/blogs/ezra-klein/post/how-bad-would-it-be-for-greece-to-leave-the-euro/2012/05/17/gIQAAdrOWU_blog.html [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο FXstreet.com. (2012.05.31). <https://yanisvaroufakis.eu/2012/05/31/interviewed-by-fxstreet-com-on-grexit/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην El Mercurio. (2013.01.15). *The Eurozone and Greece: Is the Crisis over?* <https://yanisvaroufakis.eu/2013/01/15/the-eurozone-and-greece-is-the-crisis-over/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Masse-Stamberger, Benjamin. (2014.03.05). *L'express*, 14 : 3270 <https://varoufakis.files.wordpress.com/2014/03/lexpress-full-interview-march-2014.pdf> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Rodrigues, Jorge. (2014.03.12). *Five lessons from the Greek PSI*. Expresso. <https://yanisvaroufakis.eu/2014/03/12/lessons-from-the-greek-psi/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Maier, Michael. (2014. 04.28). *Deutsche Wirtschafts Nachrichten*. <https://yanisvaroufakis.eu/2014/04/28/europe-and-greece-in-review-interviewed-by-michael-maier-of-deutsche-wirtschafts-nachrichten/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Rodrigues, Jorge. (2014.05.04). *Europe's slide into deflation, and what to do about it*. Jornal de Negócios. <https://yanisvaroufakis.eu/2014/05/04/europes-slide-into-deflation-and-what-to-do-about-it-interviewed-for-jornal-de-negocios-by-jorge-n-rodrigues/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Deutsche Wirtschafts Nachrichten. (2014.10.17). *Has The Greece Success Story Bubble Burst?* <https://yanisvaroufakis.eu/2014/10/17/has-the-greece-success-story-bubble-burst-interview-with-deutsche-wirtschafts-nachrichten/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Rodrigues, Jorge. (2014. 10.17). *Greek bonds and shares: What does their decline mean for Europe?* Expresso. <https://yanisvaroufakis.eu/2014/10/17/greek-bonds-and-shares-what-does-their-decline-mean-for-europe-interview-with-jorge-nascimento-rodrigues-for-the-jornal-de-negocios/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Fazi, Thomas. (2014.12.15). *Greece, The Eurozone And The Prospects Of A SYRIZA Government*. EUNews <https://yanisvaroufakis.eu/2014/12/15/interviewed-by-thomas-fazi-for-oneuro-greece-the-eurozone-and-the-prospects-of-a-syriza-government/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο BBC Radio. (2015.01.26). *Greece election: Syriza's Yanis Varoufakis*. <http://www.bbc.co.uk/programmes/p02hp632> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο BBC. (2015.02.12). *Greek Finance Minister: "Not A Question Of Take It Or Leave It"*. Εκπομπή: *Newsnight* <https://www.youtube.com/watch?v=vVpWOk7vu18> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Smith, Helena. (2015.02.13). *Greek finance minister Yanis Varoufakis: 'If I weren't scared, I'd be awfully dangerous'*. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2015/feb/13/greece-finance-minister-yanis-varoufakis-interview-syriza-eurozone> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στους Hüetlin, Thomas & Neubacher, Alexander. (2015.02.16) . *'Austerity Has Done Nothing to Solve Greece's Problems'*. *Greek Finance Minister Giannis Varoufakis has had little luck convincing his EU counterparts*. *Spiegel*. <http://www.spiegel.de/international/europe/interview-with-greek-finance-minister-giannis-varoufakis-a-1018443.html> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Lechevallier, Anne-Sophie. (2015.03.12). *Interview Avec Yanis Varoufakis "Les Désaccords Sont La Seule Manière D'aller De L'avant"*. *Paris Match*. <http://www.parismatch.com/Actu/Economie/Yanis-Varoufakis-Nous-n-avisagerons-jamais-une-sortie-de-la-zone-euro-722546> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο CNBC.(2015.03.16). *Greece's 'rockstar' finance minister walked away from an interview when asked if he's becoming a liability*. <http://www.businessinsider.com/greece-yanis-varoufakis-finance-minister-cnbc-liability-interview-finger-interview-germany-2015-3> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στους Moussaoui, Rosa & De Santis, Gaël. (2015.03.16). *Yanis Varoufakis : Nous ne voulons plus du régime colonial incarné par la troïka*. <http://www.humanite.fr/exclusif-yanis-varoufakis-nous-ne-voulons-plus-du-regime-colonial-incarne-par-la-troïka-568476> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο Channel 4. (2015.05.20) *Yanis Varoufakis: 'If We Can Repay The IMF We Shall'* <https://www.youtube.com/watch?v=jr1ovgUgP2Y> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Johnson, Guy. (2015.07.02). *Varoufakis Says He Will Quit If Greeks Vote 'Yes'*. Εκπομπή: *The Pulse*. *Bloomberg*. <http://www.bloomberg.com/news/videos/2015-07-02/varoufakis-says-he-will-quit-if-greeks-vote-yes-> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Velasco, Irene.(2015.07.06). *Varoufakis: 'Lo que hacen con Grecia tiene un nombre: terrorismo*. <http://www.elmundo.es/economia/2015/07/04/5596f1b3ca47412d048b459e.html> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Lambert, Harry. (2015, 07.13). *Yanis Varoufakis: our battle to save Greece*. *NewStatesman*. <http://www.newstatesman.com/world-affairs/2015/07/yanis-varoufakis-full-transcript-our-battle-save-greece> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον McClintock, Alex. (2015.07.13). *Greek bailout 'a new Versailles Treaty', says former finance minister Yanis Varoufakis*. *Late Night Live*, ABC. <http://www.abc.net.au/radionational/programs/latenightlive/greek-bailout-deal-'a-new-versailles-treaty':-yanis-varoufakis/6616532> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Amanpour Christiane. (2015.07.20). *Varoufakis: 'We Made Mistakes'*. CNN. <http://edition.cnn.com/2015/07/20/world/amanpour-greece-yanis-varoufakis/index.html> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Alberici, Emma. (2015.07.23). Australian Broadcasting Corporation. <http://www.abc.net.au/lateline/content/2015/s4279807.htm> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Evans-Pritchard, Ambrose. (2015.07.26). *Varoufakis Reveals Cloak And Dagger 'Plan B' For Greece, Awaits Treason Charges*. The Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/11764018/Varoufakis-reveals-cloak-and-dagger-Plan-B-for-Greece-awaits-treason-charges.html> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Pérez, Claudi. (2015.08.02). *“El tercer rescate de Grecia está diseñado para fracasar”*. El exministro de Finanzas opina que España corre el riesgo de acabar igual que su país. El País. http://internacional.elpais.com/internacional/2015/08/01/actualidad/1438462320_301878.html [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Charrel, Marie. (2015.08.22). *Varoufakis : «La Véritable Cible Du Docteur Schäuble Est La France Et Son Etat-Providence» Pour L'ex-Ministre Des Finances Grec, Le Troisième Plan D'aide À Athènes Conduira Le Pays Au « Grexit ». Il Dénonce Le Manque De Transparence Des Institutions Européennes*. Le Monde. http://www.lemonde.fr/europe/article/2015/08/22/yanis-varoufakis-la-veritable-cible-du-docteur-schauble-est-la-france-et-son-etat-providence_4733532_3214.html [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Kapantais, Pavlos. (2015.08.23). *“Hemos traicionado a la gran mayoría del pueblo griego”*. Entrevista a Yanis Varoufakis. Sin Permiso. <http://www.sinpermiso.info/textos/hemos-traicionado-a-la-gran-mayora-del-pueblo-griego-entrevista> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο Ballast. (2015.09.01). <http://www.revue-ballast.fr/yanis-varoufakis/> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Boyle, Catherine. (2015.09.04). *Varoufakis: A 10-year-old could see bailout was wrong*. CNBC. <http://www.cnn.com/2015/09/04/varoufakis-i-dont-think-tsipras-believes-in-bailout.html> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Rattansi, Afshin. (2015.09.17). *Varoufakis attacks Tsipras, advises anti-austerity UK Labour Party head Corbyn in RT interview*. RT. <https://www.rt.com/news/315656-varoufakis-corbyn-tsipras-greece/> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Becker, Andreas. (2015.10.30). *Varoufakis: 'I am proud of Merkel.'* DW. <http://www.dw.com/en/varoufakis-i-am-proud-of-merkel/a-18815843> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Peeperkorn, Marc. (2015.12.24). *Ik Dacht Dat Ik Het Verschil Kon Maken'. De Griekse Econoom Yanis Varoufakis Stond Als Minister Van Financiën Zes Maanden In Het Middelpunt Van De Eurocrisis*. De Volkskrant. <http://www.volkskrant.nl/4212593> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Velasco, Irene.(2016.01.23). *Varoufakis: "La troika atará las manos de un Gobierno PSOE Podemos"*. El Mundo. <http://www.elmundo.es/internacional/2016/01/23/56a26c8946163f8e358b4662.html> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Lascaris, Dimitri. (2016.01.28). *Yanis Varoufakis: How The Greek People's Magnificent "No" Against Austerity Became "Yes"*. TRNN http://therealnews.com/t2/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=74&jumival=15523 [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον López De Miguel, Alejandro. (2016.02.19). *Varoufakis: "Un Gobierno con Podemos y otras fuerzas progresistas podría plantar cara a Bruselas"*. Público. <http://www.publico.es/politica/varoufakis-gobierno-espanol-y-otras.html> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στην Kumar, Isabelle.(2016.02.23). Euronews. <http://www.euronews.com/2016/02/23/disintegrating-eurozone-must-be-saved-from-itself-yanis-varoufakis-and-his-plan> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στους Cutmore, Geoff & Gamble, Hadley. (2016.03.03). CNBC. <http://www.cnbc.com/2016/03/03/cnbc-transcript-interview-with-yanis-varoufakis-former-greek-finance-minister.html> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο The Economist. (2016.03.31). *Greece's former finance minister talks Greece, Europe, the Labour Party and the future of social democracy*. <http://www.economist.com/ESDvaroufakis> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Sackur, Stephen. (2016.04.01). Εκπομπή: *HARDtalk*, BBC. <https://www.youtube.com/watch?v=-ZOAroRgIbY> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στο Democracy Now. (2016.04.30). *Varoufakis - Greek Loans Went To Bail Out German And French Banks. Not Greece* <https://www.youtube.com/watch?v=zia9QnF3Mlg> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Βαρουφάκης, Γ. Συνέντευξη στον Feher, Michel.(2016.06.22). *L'Europe et le spectre de la démocratie*. Vacarme. <http://www.vacarme.org/article2903.html> [Πρόσβαση: 2016.08.24]

Παπανδρέου, Γιώργος:

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Defterios, John.(2009.12.03). CNN. <http://papandreou.gr/en/interview-on-cnn-2/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Cimenti, Caroline (2009.12.11). CNBC. <http://papandreou.gr/en/interview-on-cnbc/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στο CNBC στα πλαίσια της Συνόδου Κορυφής, για την Κλιματική Αλλαγή, στην Κοπεγχάγη.(2009.12.17). *Greek Prime Minister: We Can Survive*. <http://papandreou.gr/en/we-can-survive-greek-prime-minister/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Midol-Monnet, Christophe.(2010.01.27). *Papandreou: We want to make sure that Greece is credible*. Euronews. <http://papandreou.gr/en/interview-on-bloomberg-tv/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Amanpour, Christiane.(2010.02.15). CNN. <http://papandreou.gr/en/interview-on-cnn/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Marr, Andrew.(2010.02.21). BBC. <http://papandreou.gr/en/interview-to-andrew-marr-bbc-one/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στους Ertel, Manfred & Von Rohr, Mathieu.(2010.02.22). *It's a Question of Survival for Greece - We Want to Turn Ourselves into a Role Model*. Spiegel. <http://papandreou.gr/en/spiegels-interview-with-papandreou/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στο The Economist.(2010.02.23). *George Papandreou on Greece's woes: We haven't asked for a bailout*. <http://papandreou.gr/en/the-economist-interview-with-papandreou/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Williams, Philip.(2010.02.24). *Greek PM discusses economic turmoil*. Εκπομπή: Lateline, ABC - Australian Broadcasting Corporation. <http://papandreou.gr/en/abc-tv-interview-with-greek-pm/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Siegel Robert.(2010.03.08). *Greek Prime Minister Seeks Curbs On Speculators*. Εκπομπή: *All Things Considered*. National Public Radio. <http://papandreou.gr/en/interview-on-national-public-radio/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Woodruff, Judy. (2010.03.08). *Greek Budget Crisis Could Stagnate U.S. Recovery*. Εκπομπή: News Hour. PBS. <http://papandreou.gr/en/interview-on-public-broadcasting-service-news-hour/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Rose, Charlie. (2010.03.09). Εκπομπή: *The Charlie Rose Show*. PBS. <http://papandreou.gr/en/interview-the-charlie-rose-show/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Frei, Matt.(2010.03.09). BBC World America. <http://papandreou.gr/en/interview-on-bbc-world-america/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Itano, Nicole. (2010.04.03) *George Papandreou: The Greek Thinker*. Time Magazine. <http://papandreou.gr/en/george-papandreou-the-greek-thinker/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Carassava, Anthee. (2010.04.16). *Rewriting Greek Tragedy*. Newsweek. <http://papandreou.gr/en/rewriting-greek-tragedy/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Sackur, Stephen.(2010.04.16). Εκπομπή: *HARDtalk*, BBC. <http://papandreou.gr/en/interview-on-the-bbc-show-hardtalk/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Catsiapis, Jean.(2010.04). *La Grece Dans La Tourmente*. La Revue, 127. http://www.politiqueinternationale.com/revue/read2.php?id_revue=127&id=901&search=&content=texte [Πρόσβαση: 2016.08.18]
- Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Zakaria, Fareed. (2010.05.15). *Interview with Greek Prime Minister George A. Papandreou Greece probes origins of financial crisis*. GPS - CNN. <http://papandreou.gr/en/interview-with-fareed-zakaria-gps-cnn-com/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Moreno, Javier. (2010.05.23). *Son los ciudadanos quienes pagan la mala gestión*. El país. <http://papandreou.gr/en/entrevista-con-el-pais/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Phillips, Barnaby. (2010.05.24). *Interview with Prime Minister George A. Papandreou*. Al Jazeera. <http://papandreou.gr/en/interview-at-al-jazeera-english/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Wark, Kirsty.(2010.06.24). *Greece working hard to tackle corruption*. Εκπομπή: *Newsnight*. <http://papandreou.gr/en/greece-working-hard-to-tackle-corruption/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Woodruff, Judy. (2010.07.01). *We have made major changes*. Εκπομπή: *NewsHour*. PBS. <http://papandreou.gr/en/we-have-made-major-changes/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Smith, Helena.(2010.07.16). *Reinvigorating Greece is an Olympian task for prime minister Papandreou*. The Guardian. <http://papandreou.gr/en/reinvigorating-greece-is-an-olympian-task/> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Pauker, Benjamin.(2010.07.19). *Papandreou's Odyssey*. Foreign Policy <http://papandreou.gr/en/papandreou-odyssey> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Carter, Marshall στα πλαίσια του New York Stock Exchange. (2010.09.20). <http://papandreou.gr/en/press-conference-at-the-nyse/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Liu, Betty.(2010.09.21). Bloomberg. <http://papandreou.gr/en/interview-with-bloomberg/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Gharib, Susie. (2010.09.22). Εκπομπή: *Nightly Business Report*, PBS. <http://papandreou.gr/en/interview-with-nightly-business-report-pbs/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Rogers, Jen. (2010.09.22). Reuters. <http://papandreou.gr/en/interview-with-reuters/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Theil, Stefan.(2010.12.19). *Radically Reforming Greece. How Europe's NEW GOALS Will Pay Off*. Newsweek. <http://papandreou.gr/en/radically-reforming-greece-post-crisis/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Cutmore, Geoff. (2011.01.27). CNBC. <http://papandreou.gr/en/interview-on-cnbc-with-geoff-cutmore/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Quest, Richard. (2011.01.27). *Greek PM: Default is out of the question in Greece*. Εκπομπή: *Quest Means Business*, CNN <http://papandreou.gr/en/interview-on-cnn-with-richard-quest/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Gowing, Nik. (2011.01.28). BBC. <http://papandreou.gr/en/interview-on-bbc-news-with-nik-gowing/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Hill, Steven. (2011.02.08). *My Interview With Greek Prime Minister George Papandreou... From the Top of the Acropolis*. The Huffington Post. <http://papandreou.gr/en/interview-on-the-huffington-post/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Le Monde.(2011.03.10). *Nous avons besoin de la solidarité de nos partenaires européens*. http://www.lemonde.fr/europe/article/2011/03/10/papandreou-nous-avons-besoin-de-la-solidarite-de-nos-partenaires-europeens_1491078_3214.html

[Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Κοινή Συνέντευξη Τύπου Rasmussen.(2011.04.03). PES Leaders' Conference. <http://papandreou.gr/en/joint-press-conference-papandreou-rasmussen/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Pelley, Scott. (2012.06.11). *Euro exit would be catastrophic*. CBS. <http://papandreou.gr/en/euro-exit-would-be-catastrophic/> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Winkler, Matthew.(2011.07.01). <http://papandreou.gr/en/interview-on-bloomberg/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Rogiers, Filip.(2011.11.26). De Standaard. <http://archive.papandreou.gr/papandreou/content/Document.aspx?d=6&rd=7739474&f=1361&rf=1293666608&m=13545&rm=15489845&l=2> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στους Ertel, Manfred & Heyer, Amalia.(2011.11.27). Spiegel. <http://archive.papandreou.gr/papandreou/content/Document.aspx?d=6&rd=7739474&f=1361&rf=1293666608&m=13544&rm=14898225&l=2> [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Goodman, Amy. (2011.12.09). *Democracy Now*. <http://papandreou.gr/en/interview-on-democracy-now/> [Πρόσβαση: 2016.08.17]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Badawi, Zeinab. (2012.02.21). *Greece will not exit euro*. Εκπομπή *HARDtalk*, BBC. <http://papandreou.gr/en/greece-will-not-exit-euro/> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Frost, David. (2012.03.02). Εκπομπή: *Frost Over the World*. Al Jazeera. <http://papandreou.gr/en/interview-on-al-jazeera/> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Mavaddat, Fariba. (2012.10.03). *The future of Greece*. Euronews. <http://papandreou.gr/en/the-future-of-greece/> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Badawi, Zeinab. (2012.03.17). Εκπομπή: *Rendezvous*, BBC <http://papandreou.gr/en/interview-on-bbcs-show-rendezvous/> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Amanpour, Christiane.(2012.05.30). *Greece is being scapegoated*. CNN. <http://papandreou.gr/en/greece-is-being-scapegoated/> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στον Paikin, Steve.(2013.06.04). *Greece, Behind the Crisis*. Εκπομπή: *The agenda*, TVO. <https://www.youtube.com/watch?v=3OmQAN9fjcc> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Indian Express. (2014. 04.10). <http://papandreou.gr/en/george-papandreou-indian-express/> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Chatterley, Julia. (2015. 06.15). CNBC <http://www.cnbc.com/2015/06/15/cnbc-exclusive-interivew-former-greek-pm-george-papandreou.html> [Πρόσβαση: 2016.08.15]

Παπανδρέου, Γ. Συνέντευξη στην Mehra, Puja.(2016.02.01). *Greece's crisis is an institutional one.* The Hindu. <http://www.thehindu.com/business/interview-with-george-papandreou/article8175703.ece> 2016 [Πρόσβαση: 2016.08.18]

Σαμαράς, Αντώνης:

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στους Barber, T. & Hope, K. (2011.06.23). *Greek Opposition Dashes Hopes For Unity.* Financial Times. <https://www.ft.com/content/64c2f52e-9cd1-11e0-bf57-00144feabdc0> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στη Wall Street Journal (2011.07.06). <http://usa.greekreporter.com/2011/07/06/opposition-party-leader-antonis-samaras-gives-interview-in-wall-street-journal/> [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στον Catsiapis, Jean. (Φθινόπωρο 2011). *Grèce : Le « Plan B ».* La Revue ,133. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=0&id=1045&content=texte [Πρόσβαση: 2016.08.23]

Σαμαράς, Α. Κοινή Συνέντευξη Τύπου με τον Γ. Ολάντ. (2012.08.25). Elysee.fr. <http://www.elysee.fr/videos/declaration-du-president-hollande-et-de-m-antonis-samaras/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην Caruso-Cabrera, Michelle. (2012.06.17). *'We Are Anchored' to Euro.* CNBC. <http://www.cnbc.com/id/47851629/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην BILD. (2012.08.20). <http://www.enikos.gr/politics/72114/diavaste-oli-ti-synentefxi-samara> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στον Salles, Alain. (2012.08.23). *Samaras : "Si nous faisons notre travail, la Grèce peut être sauvée".* Le Monde. http://www.lemonde.fr/economie/article/2012/08/23/si-nous-faisons-notre-travail-la-grece-peut-etre-sauvee_1748749_3234.html [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην Washington Post. (2012.09.15). <http://primeminister.gr> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Κοινή Συνέντευξη Τύπου με τον F. Hollande. (2012.08.25). Elysee.fr <http://www.elysee.fr/videos/declaration-du-president-hollande-et-de-m-antonis-samaras/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. (2012.09.14). Συνέντευξη στον Weymouth, Lally. *An Interview With Antonis Samaras, Greek Prime Minister, On Austerity And Unrest.* Washington Post https://www.washingtonpost.com/opinions/an-interview-with-antonis-samaras-greek-prime-minister-on-austerity-and-unrest/2012/09/14/f80887dc-fdb4-11e1-a31e-804fccb658f9_story.html?utm_term=.6c7d1cd32ada [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στους Donadi, Rachel & Alderman, Liz. (2012. 09.29). *Greek Premier Sees Hope, but Only if Europe Helps*. New York Times. http://www.nytimes.com/2012/09/29/world/europe/greek-leader-samaras-sees-hope-if-europe-helps.html?_r=0 [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Κοινή Συνέντευξη Τύπου Του Πρωθυπουργού Κ. Αντώνη Σαμαρά Και Του Ιταλού Πρωθυπουργού Κ. Enrico Letta. (2013.07.29). <http://primeminister.gr/2013/10/21/12435> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στο CBS.(2013.08.08). *Samaras: Eliminating Greece's debt would be European "success story"* <http://www.cbsnews.com/videos/samaras-eliminating-greeces-debt-would-be-european-success-story/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Κοινή συνέντευξη Τύπου με τον Πρωθυπουργό της Μάλτας κ. Joseph Muscat. (2013.10.21). <http://primeminister.gr/2013/10/21/12433> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην Kurier. (2014.01.02) <http://www.amna.gr/english/articleview.php?id=4661> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην Bild. (2014.02.10). *Εμείς οι Έλληνες δεν είμαστε πλουσιότεροι από εσάς*. <http://www.euro2day.gr/news/highlights/article-news/1182348/olh-h-synentefxh-samara-sth-bild.html> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην Sieteiglesias, Esther. (2014.04.02). *Samaras: Lo Peor Ha Pasado, Grecia Podría Emitir Deuda En Meses*. Reuters. <http://es.reuters.com/article/topNews/idESMAEA3107820140402> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην Galloni, Alessandra. (2014. 10.17). *Greek PM says he can ride out market turbulence and quit bailout*. Reuters. <http://uk.reuters.com/article/uk-greece-politics-idUKKCN0161IR20141017> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στην Handelsblatt. (2014.06.27). *“Η Ελλάδα δεν χρειάζεται τρίτο πακέτο”*. <http://mignatiou.com/2014/06/samaras-stin-handelsblatt-i-ellada-den-chriazete-trito-paketo/> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στον Georgiopoulos, George. (2014.09.13). *“Greece Will Not Need Third Bailout”, PM Samaras*. Reuters. <http://www.businessinsider.com/r-greece-will-not-need-third-bailout-pm-samaras-tells-paper-2014-9> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Σαμαράς, Α. Συνέντευξη στη La Razon. (2015.11.02). *Antonis Samaras: El populismo es una enfermedad que siempre trae desastres* <http://www.larazon.es/internacional/antonis-samaras-el-populismo-es-una-enfermedad-que-siempre-trae-desastres-AJ11099977#.Ttt1rPfcwPOVKqn> [Πρόσβαση: 2016.08.22]

Τσίπρας, Αλέξης:

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Perrier, Fabien. (2012.05.14). *Alexis Tsipras: Une Coalition Est-Elle Encore Possible?* Humanite.fr <http://www.humanite.fr/dans-lhumanite-entretien-exclusif-avec-alexis-tsipras-une-coalition-est-elle-encore-possible> [Πρόσβαση: 2016.08.21]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Amanpour, Christiane.(2012.05.16). *Alexis Tsipras: Austerity will send us directly to the hell*. CNN. <http://amanpour.blogs.cnn.com/2012/05/16/alexis-tsipras-austerity-will-send-us-directly-to-the-hell/> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στους Videmsek, B. & Wilkens, C. (2012.05.18). *Alexis Tsipras: Solo Hemos Ganado La Primera Batalla, Pero La Guerra Continúa*. El periodico. <http://www.elperiodico.com/es/noticias/internacional/alexis-tsipras-solo-hemos-ganado-primera-batalla-pero-guerra-continua-1800501> [Πρόσβαση: 2016.08.21]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Smith, Helena.(2012.05.21). *Greece is in danger of a humanitarian crisis*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2012/may/21/alexis-tsipras-greece-interview-syriza> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Rugman, Jonathan.(2012.05.24). *Meet Alexis Tsipras: the man who could take Greece out of the Euro*. Channel 4.<https://www.youtube.com/watch?v=5gV7ZZIngYI> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Piqué, Elisabetta.(2012.05.27). *El hombre que tiene en vilo a Europa. Alexis Tsipras, figura de la política griega*. La Nación. <http://www.lanacion.com.ar/1476774-el-hombre-que-tiene-en-vilo-a-europa> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στους Heyer, Amalia & Ertel, Manfred.(2012.05.28). *Greek Leftist Leader Alexis Tsipras: It's in Europe's Interest to Lift the Austerity Diktat*. Spiegel <http://www.spiegel.de/international/europe/greek-leftist-leader-tsipras-decries-austerity-diktat-a-835369.html> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Hernández, Rodrigo. (2012.06.13). *El desarrollo de Grecia en años, se quedó en bolsillos de empresarios y banqueros*. La Jornada. <http://indignados.jornada.com.mx/recientes/el-desarrollo-de-anos-en-grecia-se-queda-en-bolsillos-de-empresarios-y-banqueros-entrevista-con-alexis-tsipras-lider-de-la-coalicion-de-izquierda-radical> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Febbro, Eduardo.(2012.09.19). *Interview with leader of the Greek Syriza Party: The Euro is a Powder Keg that is Going to Explode*. Página/12. <http://criticallegalthinking.com/2012/09/24/interview-with-leader-of-the-greek-syriza-party-the-euro-is-a-powder-keg-that-is-going-to-explode/> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στα πλαίσια του 4ου Συνεδρίου Ευρωπαϊκής Αριστεράς (4th European Left Congress). (2013.12.15). https://www.youtube.com/watch?v=HW_ePa593o [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Granovski, Martín.(2012.12.30). *Como Hércules, tenemos que limpiar la mierda y pelear con la hidra*. Página/12. <http://www.pagina12.com.ar/diario/elpais/1-210888-2012-12-30.html> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στο Visión 7/TV Pública.(2013.01.05). *Grecia tras los pasos de Argentina*. <https://www.youtube.com/watch?v=Zao7H5GLnqs>
<https://www.youtube.com/watch?v=8fiOZdNIRVc> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Stuart Parramore, Lynn.(2013.02.12). *Meet Alexis Tsipras, the Most Dangerous Man in Europe.Oligarchs are watching the rise of Greece's opposition Syriza party leader with alarm. But he may be the best, brightest hope for the people*. AlterNet.

<http://www.alternet.org/world/exclusive-interview-meet-alexis-tsipras-most-dangerous-man-europe> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στο Green Left Weekly.(2014.02.22). *United we can win' -- interview with Alexis Tsipras on Europe.* <https://www.greenleft.org.au/content/united-we-can-win-interview-alexis-tsipras-europe> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Philips, Barnaby.(2013.03.13). *Talk to Al Jazeera - Alexis Tsipras: Frontline of a financial war.* <https://www.youtube.com/watch?v=PeIAe0xrIL4&t=279s> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Milne, Seumas (2013.03.21). *Alexis Tsipras. The leader of the radical left party Syriza.* The Guardian. <https://www.youtube.com/watch?v=4C8-RSgKmWs> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στο Washington Monthly. (2013.04.03).*The Monthly Interview A conversation with Alexis Tsipras, the Greek opposition leader who could save, or blow up, the world economy.* <http://washingtonmonthly.com/magazine/marchapril-2013/the-monthly-interview-2/> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στο euractiv.com. (2013.04.20). *Alexis Tsipras: As a Greek, I'm proud to lead Europe's Left.* <http://www.euractiv.com/section/elections/interview/alexis-tsipras-as-a-greek-i-m-proud-to-lead-europe-s-left/> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Martens, Michael.(2013.07.27). *Und willst du nicht mein Bruder sein*Acht Minuten oder fünf Fragen lang dauert es, dann beendet Griechenlands Oppositionsführer Alexis Tsipras ein Interview und wirft mich hinaus. Frankfurten Allgemeine Zeitung. <http://www.faz.net/aktuell/politik/europaeische-union/interview-mit-alexis-tsipras-und-willst-du-nicht-mein-bruder-sein-12307999.html> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Delgado, Gema.(2014.05.12). *Alexis Tsipras: El Dilema Es Claro, Votamos Por La Izquierda O Por La Austeridad . Cronica Popular.* <http://www.cronicapopular.es/2014/05/alexis-tsipras-el-dilema-es-claro-votamos-por-la-izquierda-o-por-la-austeridad/> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Mason, Paul.(2015.01.07). *Alexis Tsipras: we want debt relief and the Elgin Marbles* <http://blogs.channel4.com/paul-mason-blog/alexis-tsipras-debt-relief-elgin-marbles-2/2861> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στη National Herald (TNH).(2015.01.16).*Interview With SYRIZA's Alexis Tsipras.* <http://www.thenationalherald.com/72208/tnh-interviews-tsipras/> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Georgakopoulos, Thodoris. (2015.01.25). *Alexis Tsipras, 'el flautista' que encandila a Grecia y da miedo a Europa ¿Político comprometido o un 'loco' inexperto? Amigos y enemigos retratan al temido líder del 'Podemos' griego.* El Mundo. <http://www.elmundo.es/cronica/2015/01/18/54b9587122601dbf058b4571.html> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Velasco, Iásonas Pipinis.(2015.01.29). *Alexis Tsipras: En Europa Es Necesaria Una Fuerza Política Como Los Movimientos Revolucionarios En América Latina*. *americalatina.gr* <http://www.americalatina.gr/?p=696> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στους Albes, Α. , Batzoglou, F. & Petzold, Α.(2015.02.08). *Interview with Greek Prime Minister Alexis Tsipras : Give us six more months, and we will be another country*. *Stern*. <http://www.stern.de/politik/ausland/interview-with-greek-primeminister-alexis-tsipras---give-us-six-more-months--and-we-will-be-another-country--5944522.html> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στους Ertel, Manfred, Kuntz, Katrin & Von Rohr, Mathieu.(2015.03.07). *Interview with Greek Prime Minister Tsipras : 'We Don't Want to Go on Borrowing Forever'. Greek Prime Minister Alexis Tsipras discusses planned reforms, the polarizing effect his government has had on Europe and the possibility of a "Graccident," Greece's accidental exit from the euro zone*. *Spiegel*. <http://www.spiegel.de/international/europe/spiegel-interview-with-greek-prime-minister-tsipras-a-1022156.html> [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Handelsblatt στα πλαίσια Κοινής Συνέντευξης Τύπου με τον Α.Γκουρία.(2015.03.12). <http://primeminister.gr/2015/03/12/13573> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στο Reuters στα πλαίσια Κοινής Συνέντευξης Τύπου με την Α. Μέρκελ.(2015.03.24). <http://primeminister.gr/2015/03/24/13579> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στους Bustinduy,Pablo & Maura, Eduardo.(2015.04.10). *La Circular*. <http://lacircular.info/entrevista-a-alexis-tsipras/> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Nicastro, Andrea. (2015.06.09). *Agreement In Sight But No To Benefit Cuts-Tsipras: If Europe can't handle a small country like Greece, what's it going to do about Italy and Spain? We have suffered more than anyone* http://www.corriere.it/economia/15_giugno_09/tsipras-interview-greece-5bf9558c-0e65-11e5-89f7-3e9b1062ea42.shtml?refresh_ce-cp [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Wajzman, Patrick. (2015.Φθινόπωρο). *L'homme Qui Veut Sauver La Grèce - Entretien Avec Alexis Tsipras*. *La Revue*. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id=1398&id_revue=0&content=texte [Πρόσβαση: 2016.08.21]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Nicastro, Andrea.(2015.06.09). *Corriere della Sera*. <http://primeminister.gr/2015/06/09/13744> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στο RTL και στο France Inter στα πλαίσια Κοινής Συνέντευξης Τύπου με τον Φ. Ολάντ.(2015.10.23). <http://primeminister.gr/2015/10/23/14220> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Mason,Paul.(2015.12.14). *Paul Mason interviews Alexis Tsipras In Latest Documenty #ThisIsACoup About Greek Bailout Crisis*.Channel 4. http://www.huffingtonpost.co.uk/2015/12/14/paul-mason-alexis-tsipras-thisisacoup_n_8806812.html [Πρόσβαση: 2016.08.19]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Huffington, Arianna.(2016.01.22). *Αλέξης Τσίπρας στη HuffPost: Ίσως είναι η τελευταία ευκαιρία για την Ελλάδα. Να μην τη χάσουμε*. *The Huffington Post*.

<http://www.huffingtonpost.gr/2016/01/22/davos2016-tsipras-stin-huffpost- n 9052472.html>
[Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Diekmann, Kai.(2016.03.06). *Greek prime minister Tsipras says its position in Europe is 'a blessing and a curse*. <http://www.businessinsider.com/bi-de-interview-with-alexis-tsipras-2016-3> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Giannisis, Stamatias.(2016/04/21).Euronews. <http://www.euronews.com/2016/04/21/exclusive-greek-pm-says-crisis-nearly-over-no-more-austerity-needed> [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στην Le Monde. (2016.09.08). *Pour Alexis Tsipras, l'Europe Est Menacée De Décomposition.Dans un entretien au « Monde », le premier ministre grec appelle à moins d'austérité et davantage de mesures sociales pour éviter d'autres référendums de rejet de l'UE, après le Brexit*. http://www.lemonde.fr/europe/article/2016/09/08/pour-alexis-tsipras-l-europe-est-menacee-de-decomposition_4994342_3214.html [Πρόσβαση: 2016.08.20]

Τσίπρας, Α. Συνέντευξη στον Michalopoulos, Sarantis.(2016.09.09). *Tsipras: la croissance ne crée pas de déficit*. Euractiv.com.<https://www.euractiv.fr/section/l-europe-dans-le-monde/interview/tsipras-euro-med-summit-will-unite-europe-not-divide-it/> [Πρόσβαση: 2016.08.19]